

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

XXVII

ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»
(Том № 1)

20 грудня 2020 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**МАТЕРІАЛИ XXVI
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»
(Том № 1)**

20 грудня 2020 року

Харків – 2020

Відповідальні за випуск:

Нанарова Ольга Олександрівна – член Секретаріату ГО «Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого».

УДК 340.12.001

ББК 67.0

78

Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

78 Матеріали XXVI науково-практичної конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». Том №1, м. Харків, 20 грудня. 2020 р. Харків, 2020. 328 с.

Статті друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 228-п, м. Харків, 61024, Україна.

Алієв Фуад Адем огли

Студент 1-го курсу 7 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВО В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. – ЛИПЕНЬ 1914

На початку ХХ століття Російська імперія, до складу якої входила Україна, розвивалась у капіталістичному напрямку, звичайно, це не могло не вплинути на закони країни. Найбільші зміни відбулися в адміністративному, державному, кримінальному та земельному законодавстві. Слід зазначити, що зміни відбулися і в інших галузях права.

В кінці ХІХ ст. в Україні існували чинні норми цивільного права, що містилися в 1 томі 10 зводу законів Російської імперії. Ці норми вже багато в чому не відповідали вимогам буржуазного суспільства, яке швидко розвивалося, й зумовлювало кодифікувати цивільне право. Через це з 1894 р. поступово оприлюднювались перші редакції проектів Цивільного уложення. На початку вони публікувалися окремими частинами, тобто книгами, а з часом окремими виданнями. До 1905 р. зведена редакція проекту Цивільного уложення була складана, і в такому вигляді проект названого Уложення був опублікований.

На жаль, проект Цивільного кодексу так і залишився лише проектом, а необхідність розвитку цивільного законодавства відчувалася в країні дуже гостро. Через це з часом було прийнято окреме законодавство у сфері цивільного права, розроблене для швидкого реагування на потреби часу. Через те, що цивільний кодекс завжди приділяв увагу захисту приватної власності 10 квітня 1905 р. було видано особий указ «Про майнову відповідальність сільських громад, селяни яких брали участь у заворушеннях у Прибалтиці під час революції 1905—1907». Вказуючи на те, що "вся приватна власність є недоторканною, і захист її від незаконних порушень або навіть насильства — головна відповідальність уряду ..." Микола II наказав міністру внутрішніх справ створити тимчасовий повітовий комітет для ідентифікації учасників заворушень та підрахунку шкоди з метою притягнення їх до відповідальності.

Тогочасні цивільні права Російській Імперії до прав на чужі речі містили у собі право користування майном та його плодами та право користування землею у власності інших осіб. Відповідно до закону від 23 червня 1912 р. «Про право забудови» до цих прав були додані будівельні права. Згідно із законом, людина має право користуватися землею від 36 до 99 років для будівництва будинку. При цьому забудовник міг з перебігом строку забудови або знести будівлю, або віддати її власнику землі.

Також, авторське право та промислове право посідали особливе місце в цивільному праві. Автор мав ексклюзивне право копіювати, публікувати та розповсюджувати свої твори. Промислове законодавство включало права винахідника, право на компанію та товарний знак. Закон від 28 червня 1912 р. передбачав, що, хоча винахідник має право використовувати або вдосконалювати свій винахід, право на винахід чи розробку може бути примусово відчужене на користь держави, якщо держава цього вимагає. Однак, насильне відчуження дозволялося виключно у випадках, коли між урядом і власником привілею на винахід чи удосконалення не могло відбутися добровільної угоди про

відчуження привілею. У цьому випадку примусове відчуження привілеїв дозволялося лише за винагороду власнику винаходу або вдосконалення.

Також відбулися деякі зміни у сімейному законодавстві. Наприклад, правила щодо місця проживання подружжя були змінені. Закон від 14 березня 1914 р. передбачав, що якщо подружжю здається неможливим жити разом, вони можуть жити окремо.

Крім того, були внесені зміни до закону про правонаступництво. Таким чином, закон від 3 червня 1912 р. розширив права спадкоємців жінок. Тобто закон зробив права дівчат та хлопців рівними при спадкуванні рухомого та нерухомого майна.

Ще одним із багатьох наслідків робітничого руху на початку ХХ століття було затвердження законів, що стосуються фабрично-заводського законодавства. Так, 2 червня 1903 р. було прийнято закон про відповідальність підприємців у разі травм та смерті робітників, про компенсацію працівникам, які постраждали внаслідок нещасних випадків.

Під тиском нового революційного підйому низка згаданих раніше актів була доповнена законами про страхування. Суть цих положень полягала в тому, що для надання фінансової підтримки працівникам промислових підприємств на випадок хвороби були створені каси медичного страхування, членство в яких було обов'язковим для працівників. Згідно із законом, джерело фонду надходило переважно від щомісячних внесків його членів та підрядника.

На початку ХХ ст. в Російській імперії існувало два збірники кримінальних законів, а саме: Уложення про покарання кримінальні та виправні у редакції 1885 р. і статут про покарання, що накладаються мировими суддями.

У 1903 році імператор затвердив і видав нову збірку кримінальних законів під назвою "кримінальне уложення". Після прийняття згаданого указу 1903 року незабаром набули чинності лише декілька розділів та статей.

Загальна частина кодексу 1903 р. містила низку нових статей, заснованих на принципах буржуазного кримінального права. Наприклад, стаття 1 визначає поняття злочину таким чином: «Злочин, заборонений законом під час вироку, розглядається як кримінальний злочин». Іншими словами, сформульовано найважливіший принцип кримінального права: згідно із законом без злочину не існує покарання.

Уложення 1903 р., який базувався на суворості покарання, призначеного за злочини, розділив ці діяння на три групи: тяжкі (смертна кара, важка праця та заслання, каторга), інші злочини (караються у виправній установі, фортеці або в'язниці); провини (карається арештом або штрафом). Тобто Уложення класифікувало правопорушення не за об'єктом посягання, а за ступенем тяжкості покарання.

Кримінальний кодекс 1903 р. дуже чітко визначив форми вини – умисел і необережність. При цьому умисел міг бути як прямим, так і непрямым. Так, 48 стаття проголошувала, що злочин є умисним тільки тоді, коли його зробили навмисно, але також, коли людина свідомо допускала настання наслідків, що зумовлювали злочинність цього діяння. Однак, злочинне діяння вважалося необережним не тільки тоді, коли людина не передбачувала настання злочинних наслідків, але й коли передбачав, проте легковажно розраховував такі наслідки відвернути.

Крім того, Кримінальний кодекс чітко визначив: стадії правопорушення; види співучасті; обставини, що виключають початок кримінальної відповідальності, наприклад, малолітство; хворобливі психічні розлади; обтяжувальні обставини.

Також, існував спеціальний розділ в Кримінальному уложенні, який був присвячений обставинам, що усували покарання. Наприклад, помилування імператора.

Кримінальне уложення завжди доповнювалася. Таким чином, 5 липня 1912 р. був прийнятий закон, який значно розширив поняття шпигунства. Також, 25 грудня 1909 р. був прийнятий закон, який присікав торгівлю жінками в цілях розпусти.

Водночас зміни й доповнення вносилися і в чинні розділи Уложення про покарання кримінальні й виправні. Так, у 1906 р. до зазначеного указу було додано статтю, яка передбачає кримінальну відповідальність осіб, винних в образі членів Державної Думи та членів Державної ради при виконанні ними своїх обов'язків. Крім того, через масові страйки селян у 1905-1906 рр., 15 квітня 1906 р. було прийнято закон, який встановлював правила проти виникнення бунтів серед селян. Також, у 1906 р. був прийнятий закон, який встановлював покарання для тих, хто відлучався від Вітчизни без дозволу уряду.

Науковий керівник: Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренко Історія держави і права України. - Київ: Видавничий дім, 2003.

2. Суспільно-політичний лад і право в Україні на початку ХХ ст. (до Лютневої (1917 р.) революції) // pidru4niki.com URL: Суспільно-політичний лад і право в Україні на початку ХХ ст. (до Лютневої (1917 р.) революції) (дата обращения: 16.12.2020).

3. Устрій і право в Україні на початку ХХ ст. // biblio URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/ustriy-i-pravo.htm> (дата обращения: 16.12.2020).

Арабаджєва К.І.

Студентка 1 курсу

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОДОМОР (1932-1933 РР.)

Український Голодомор – акт знищення українського народу радянським керівництвом на чолі з Й. Сталіним шляхом штучного масового голоду. Метою цього злочину була остаточна ліквідація супротиву українців радянському режиму та намагання українського народу збудувати свою самостійну, незалежну державу. Голодомор 1932-1933 років був другим за хронологією та став найжорстокішим та найтрагічнішим в історії України.

Насамперед слід зазначити, що суспільний голод в Україні не був випадковим явищем, як стверджували спочатку історики СРСР. Це були заплановані заходи, які вживало радянське керівництво. Голодомор став своєрідним покаранням українців за їх незгоду із особливостями політики СРСР, а саме із колективізацією українського села та в цілому вимушеність існувати під владою Росії. Влада застосовувала такі покарання, як: винищення української мови, літератури, культури, штучний голод. Шляхом останнього вони намагалися вирішити «українську проблему» за наказом Й. Сталіна. Україна була дуже розвиненим регіоном СРСР за часів форсованої індустріалізації, тому коли почались масштабні протести серед робітників, влада занепокоїлася, бо не хотіла втратити таку прибуткову землю. Українців повністю позбавили зерна, а згодом й особистих запасів,

видаючи за невиконання планів здачі хлібу. Ще однією складовою геноциду було повне блокування інформації про голод, радянський режим відмовився від зовнішньої допомоги.

Реальні цифри жертв замовчувалися, проте наразі налічують понад 7 мільйонів смертей через Голодомор 1932-1933 років на території України. В Україні від голоду щохвилини вмирало 17 людей, 1400 – щогодини, понад 30 тисяч – щодня. Підрахунки кількості вбитих геноцидом людей досі тривають.

Звісно, це явище надало окрім демографічного ще й психологічний наслідок: відчуття сорому та неповноцінності. Український народ на довгі десятиріччя позбувся своїх традицій та звичаїв, натомість, із них зробили звичайних колгоспників, котрі працювали без пенсії та паспортів.

Відчайдушні жертви Голодомору були вимушені їсти своїх чи сусідніх померлих дітей. У радянських газетах того часу публікувалися відповідні картинки із підписом «Їсти власних дітей – це варварство». За канібалізм в ті часи засудили понад 2500 людей.

Тільки 28 листопада 2006 року Верховна Рада України визнала Голодомор 1932-1933 років геноцидом у законі «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», публічне заперечення цьому факту є незаконним. Проте серед істориків та політиків ще не з'явилася спільна думка щодо цього того, чи можна на юридичному рівні називати Голодомор 1932-1933 років геноцидом. Голодомор визнали геноцидом українського народу 16 держав, включно із Візантією, як окремою державною, ще 8 держав засудити Голодомор як акт винищення людства, тоді, як Росія зазначила, що його причиною була суспільна насильницька колективізація.

Голодомор 1932-1933 років є найбільш жорстоким винищенням українського народу за усі часи, більш того, він став соціально-гуманітарною катастрофою глобального масштабу. Наразі кожен четверту суботу листопада українці вшановують пам'ять загиблих та запалюють свічки на підвіконні. Світ розуміє, засуджує і солідаризується з українським народом.

Науковий керівник - к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>
2. <http://www.territoryterror.org.ua/uk/history/1919-1939/ussr/srsr5/>
3. <https://iraq.mfa.gov.ua/news/66534-golodomor-1932-1933-rokivgenocid-ukrajinsykogo-narodu>
4. <https://austria.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv>
5. <https://www.google.com.ua/amp/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/2584130-kraini-so-viznali-golodomor-genocidom.html>

Асукова Тетяна Ігорівна
студентка 1 групи 1 курсу 5 факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЖЕРЕЛА ПРАВА УКРАЇНИ у 1648-1654 рр.

Українська Національна революція середини XVII ст., процес державотворення і республіканська державність диктували необхідність власної правової системи,

становлення і розвитку національного права. Потребували істотних змін не тільки форми чинного права, але й його соціальний зміст, правове закріплення інтересів і прагнень народних мас, особливо козацтва, козацької старшини та шляхти. Українське селянство вибороло особисту волю, кріпацтво було скасоване.

На визволеній території України, що контролювалася козацькою адміністрацією, більша частина джерел права Речі Посполитої, які були чинними в Україні, скасовувалася. Це стосувалося передусім королівських і сеймових конституцій, «Статуту на волоки» 1557 р., «Ординації Війська запорозького реєстрового» 1638 р., адже вони закріплювали панування польської влади і католицької церкви, польсько-литовських магнатів. Було призупинено чинність багатьох положень Литовського Статуту 1588 р.

Розкриваючи питання становлення національної системи права України, слід зосередити увагу на тому, що воно дало нове життя нормам звичаєвого права – «стародавнім правам і вольностям». Тепер звичаєве право регулювало широке коло як публічних, так і приватних правовідносин: порядок і основні принципи формування органів військово-адміністративної влади, судової системи і судочинства, частину поземельних відносин, правовий статус окремих станів і груп населення тощо. Його норми стосувалися всіх без винятку верств населення, проникали в усі сфери життя, визначали злочини та покарання за них. Козацьке право залишалося єдиним джерелом права, що регулювало суспільні відносини в Запорізькій Січі.

Характерно, що в умовах війни більшість українських міст зберігали право самоврядування. Тому продовжували діяти багато положень Магдебурзького права.

Зазначені положення та системний аналіз наукової літератури створюють можливість виділити джерела права гетьманської влади, серед яких були нормативні акти, що видавалися у формі універсалів, ордерів, листів, інструкцій, декретів і грамот.

В адміністративній і судовій практиці розглядуваного періоду широко використовувалися адміністративні і судові прецеденти.

Особливою категорією звичаєвого права було церковне право, яке регулювало правила поведінки, що не дістали затвердження в офіційних збірниках. Ці норми були обов'язковими як для церковнослужителів, так і для парафіян. Вони регулювали «звичайне послушництво», деякі питання шлюбно-сімейних відносин.

Як було зазначено, особлива категорія нових джерел права – це акти, що регулювали міжнародне правове становище України: її договори з Кримським ханством (1648 р.), Туреччиною (1648 р., 1654 р.), Річчю Посполитою (Зборівський 1649 р., Білоцерківський 1651 р.), Молдавією (1654 р.). Серед цих актів особливе місце посідають договірні статті, підписані гетьманом Б. Хмельницьким і Московським царем з боярською думою («Березневі статті» 1654 р.). Вони визначали не тільки правові форми взаємовідносин України і Московії, а й визнавали недоторканність правового життя України.

Підсумовуючи усе вищевикладене, можна відзначити, що зміст джерел права, що використувалися в Україні у досліджуваній період цілком відповідав складним умовам воєнного часу та забезпечував необхідний рівень правового регулювання суспільних відносин на етапі становлення Української козацької держави.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри історії держави та права України і зарубіжних країн НЮУ імені Ярослава Мудрого Шигаль Д. А.

ЗМІНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 Р.

Судова реформа 1864, до проведення якої готувалися кілька років, була однією із найпоспідовніших, найуспішніших, найрадикальніших реформ ХІХ ст. Вона зробила чималий внесок у розвиток суду. Згідно з цією реформою прості суди перетворювалися на суди, які базувалися на буржуазно-демократичних принципах, а до цього суди були залежними від адміністрації і знаходилися під духом формалізму. Реформування зазнав і кримінальний процес.

Після проведення реформи у кримінальний процес були введені демократичні засади: гласність, усність, гарантія прав на захист обвинуваченого, участь у судовому процесі адвоката, суд присяжних, апеляційний і касаційний порядок оскарження вироків тощо. Усі ці засади були затверджені в статуті кримінального судочинства й стали результатом втілення досвіду зарубіжних країн, враховуючи місцеві традиції. За цим статутом передбачалося розгляд карних справ у системі загальних судових місць або у мирових судових установах.

Мирові суді, як правило, розглядали маловажливі справи. Підставою для судового засідання могло бути звернення від потерпілого, але інколи зверталася й поліція. Для того, щоб покарати засудженого, суддя керувався статутом про покарання, в якому зазначалися види покарань, які були основані на підставі матеріального права. Судове засідання оформлялося протоколом, який мав довільну форму. Після винесення вироку прокурор міг подати апеляцію протягом двох тижнів. Остаточні вирoki мирового судді або з'їзду суддів могли бути оскаржені або прокурором, або сторонами в судовому порядку.

Основна кількість кримінальних справ, що виходили за межі мирової юстиції, були основними для розгляду в окружних судах. Останній суд розглядав кримінальні справи, які передбачали покарання позбавлення усіх прав стану або позбавлення особистих прав за участю присяжних засідателів. За прикладом держав, де вже дійсно діяли буржуазні засади, була введена змішана форма судочинства. Ця форма здійснювала карне провадження у двох формах – письмова, яка не знала рівності в попередньому розгляді та друга – розгляд якої ґрунтувався на демократичних засадах. Статут кримінального судочинства у ті часи відігравав дуже велику роль у реформуванні судової системи. У ньому передбачалось дуже багато постанов, на які було необхідно спиратися судді та іншим учасникам судового процесу та досудового слідства. Ця реформа відобразилась і в подальшому житті в реформуванні кримінального процесу.

Кримінальний процес за судовою реформою розвивався століттями. Наприклад, у ХХ ст. судова реформа потребувала ще більшого розвитку саме у кримінальному процесі. Тоді почалося створювання першого кримінально-процесуального кодексу та інших документів, які здійснював робітничо-селянський уряд. Судова реформа проводилася у 1922 році й наполягала на створенні єдиного суду, тому що на той момент у Радянському Союзі діяли народні суди та трибунали. Перший кримінально-процесуальний кодекс з'явився ще до початку проведення реформи. Реформа того часу мала поєднати трибунали та народні суди в одну єдину судову систему. Через 5 років вийшов новий кримінально-

процесуальний кодекс. У своїх вимогах він затверджував досягнення законності в мирний період життя. У 60-х роках ХХ ст. кримінальний кодекс не передбачав правового механізму для забезпечення демократичних принципів судочинства.

Після проголошення Україною незалежності у 1991 році законодавством було прийнято рішення про суттєве реформування, щоб забезпечити права і свободи громадян у кримінальному процесі.

Отже, кримінальний процес, який теж потрапив до реформування мав чимало змін у судовому порядку та формуванні нових судових органів. Саме статут кримінального судочинства 1864 року був опорою на удосконалення кримінального процесу. Сама реформа стала результатом ефективним регулювання правового регулювання в кримінальному судочинстві.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Булгаков А.О.

*Безденежна А.А.,
студентка 1 курсу
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ШТУЧНИЙ ГОЛОДОМОР НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У 1929-1938 рр. в Україні відбувається радянська модернізація: закінчується неп, проголошується курс на індустріалізацію та колективізацію сільського господарства, встановлюється сталінська диктатура. Тобто Україна потрапляє в умови тоталітарно-репресивного режиму. Цей час стає дуже тяжким для українського населення. Серйозні випробування, масові репресії, соціальна деформація та інші чинники мали дуже негативний вплив на тогочасне людство та стан їх життя.

Звернемо увагу на політику колективізації. Вона мала забезпечити нееквівалентний обмін між містом і селом та полегшити викачування селянських ресурсів у державний бюджет. Суцільна колективізація була задумана як комунізація. Але вона отримала широкий опір селянських мас, особливо з боку найзаможнішого прошарку селян – куркулів. Через це було видано таємну постанову ЦК ВКП(б) «Про заходи у справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації». Власники господарств, що підлягали ліквідації, отримували такі покарання, як ізоляція в тюрмах/таборах, виселення в північні регіони СРСР та репресії.

Втручання партійних органів у соціально-економічні відносини з метою «соціалістичної» перебудови сільського господарства було згубним для українського населення. Через насильницькі методи проведення колективізації та репресії відбулися дезорганізація сільськогосподарського виробництва та деградації продуктивних сил села.

22 жовтня 1932 р. було створено Надзвичайну хлібозаготівельну комісію (НХК) В. Молотова в Україні та Л. Кагановича на Кубані. Метою даних організацій було вилучення хлібу селян, за допомогою обшуків, штрафів, загороджувальних загонів, реквізицій та блокад. Згодом ця хлібозаготівельна комісія перетворилася на цілеспрямоване фізичне винищення українського сільського населення. Урешті-решт усе це призвело до голодомору у 1932-1933 рр.

Найпоширенішими способами покарання у часи голодомору були «Закон про п'ять колосків» та «чорні дошки».

7 серпня 1932 р. радянське керівництво приймає постанову «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперацій і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», в народі відома як «Закон про п'ять колосків». Окрім самого закону, він додатково мав ще й Таємну інструкцію про його вжиток. Людей засуджували за збір колосків на вже зораному полі, за збір колосків на власному полі, за «самоправний» помел власного хліба, за розмови про те, що план хлібозадачі нереально виконати, за приховуванням харчів тощо. Кратко кажучи, фактично цей закон забороняв селянам самостійно та вільно розпоряджатися їжею. У результаті порушення закону люди були позбавлені провізії або отримували покарання у вигляді розстрілу. Отже, в обох випадках – приречені на смерть.

20 листопада 1932 р. було видано постанову РНК УСРР «Про боротьбу з куркульським впливом в колгоспах», що за провадило поширення «чорних дошок» на села. «Чорна дошка» - це один з найжахливіших та найсмертельніших заходів репресивної політики радянського уряду. Перед тим, як потрапити до списку для занесення на «чорну дошку», село підлягало ретельній перевірці. Радянське керівництво брало до уваги старанність виконання хлібозаготівельного плану, результати отримання ресурсів з певного села, а також його політичне минуле При оголошенні села «чорнопрапорним», туди відправлялися каральні каральні загони, а це означало: припинення торгівлі, припинення завезення промислових товарів та проведення «чистки» складу колгоспу та органів влади. Жителі села були приречені на смерть, через нестачу промислових ресурсів.

Звісно, цей голод був штучний, тобто цілеспрямовано зроблений радянським керівництвом, задля отримання хлібу. Він призвів до таких жахливих наслідків, як величезні людські втрати, катастрофічне зниження народжуваності, знищення традиційного українського села з його багатими народними звичаями, подолання опору колективізації (перемога колгоспного ладу на селі).

У наш час багато істориків приділяють увагу голодомору 1932-1933 рр. Деякі з них акцентують увагу на тому, що голод мав національно-політичні причини (українських селян знищували не тому, що вони селяни, а тому, що вони були українцями), інші стверджують, що дані події відбулися через соціально-економічні чинники (насильницька хлібозаготівля, політика продрозкладки тощо), а ще одні дослідники підтримую думку щодо синтетичного підходу на основі зіставлення різних концепцій.

Науковий керівник – к.ю.н. Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кульчинський С.В. Історія України: довідник для абітурієнтів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів / С.В. Кульчинський, Ю.А. Мицик, В.С.Власов. – Вид. четверте, переробл. та доповн. – К.: Літера ЛТД, 2015. – 544 с.

2. Земерова Т.Ю., Скирда І.М. Історія України. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2012. – 832 с.

3. Історія держави і права України. Підручник. – у 2-х т. / за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Том 1. – Кол. авторів: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.

Безпалько Ю. Ю.
*студентка Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«РУСЬКА ТРІЙЦЯ»

19 ст. в історії України відзначилося поширенням такого соціального та політичного руху як національне відродження, який сприяв національно-культурному відродженню та становленню української нації. Це спричинило створення низки культурних об'єднань, літературних гуртків, організацій. Одним з таких гуртків була «Руська трійця».

Діяльність «Руської трійці» тривала впродовж 1833-1837 років. Її члени-молоді студенти Львівського університету та вихованці греко-католицької духовної семінарії. Найяскравішими представниками були Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич. Саме Маркіян Шашкевич став їхнім ідейним натхненником. У 1836 він виголосив першу публічну промову українською мовою в музеї духовної семінарії перед духівництвом і запрошеними гостями.

Головними цілями діячів гуртка було піднесення ролі української мови, рівня освіти та збір фольклору. Вони працювали в галузі джерелознавства, літературознавства, мовознавства, народознавства, педагогіки, фольклористики, вели літературно-художницьку, журналістську, перекладацьку роботу. Члени «Руської трійці» займалися «ходінням в народ», тобто збирали народні пісні, оповіді, приказки тощо.

У 1834 році «Руська трійця» робить спробу видати літературну збірку «Зоря», яка складалася з народних пісень та творів членів гурту. Проте друк було заборонено цензурою, а членів гуртка взяла під пильний нагляд поліція.

У 1837 році об'єднання видає альманах «Русалка Дністровая» у Будапешті. Він містив народні пісні, вірші, історичні статті на галицькому діалекті української мови. До Львова було привезено близько 1000 примірників збірки, та лише 200 з них вдалося зберегти після конфіскації поліцією. Альманах став політичним маніфестом українського національного руху. Це перша книжка, опублікована українською мовою в західноукраїнських землях, що започаткувала розвиток у краї нової літератури. Її основними ідеями було визнання єдності українського народу, пропаганда ідеї власної державності.

Розпад гуртка стався після смерті Маркіяна Шашкевича від туберкульозу у 1843 році. Після цього Іван Вагилевич перейшов на полонофільські позиції, а Яків Головацький-на москвофільські.

Діяльність «Руської трійці» мала значний вплив на громадське та культурне життя західноукраїнських земель того часу. Вона сприяла піднесенню освітнього рівня, усвідомленню важливості національного самовизначення та пробудженню національної свідомості галичан.

Науковий керівник: асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Григоренко Д. А.

СТОЛИПІНСЬКА АГРАРНА РЕФОРМА

У 1905-1907 рр. в Росії починається Революція. Країна впадає в стан загальнодержавної кризи. Причинами такого становища стали жахливі умови життя та праці селян і робітників, невирішеність аграрного питання, необхідність запобігання русифікації та впровадження демократичних прав і свобод людини.

Петро Столипін – це державний політичний діяч Російської імперії та видатний реформатор. У квітні 1906 р. Російський уряд призначає його на посаду міністра внутрішніх справ країни. Відтепер боротьба за подальші умови життя в країні лягли на його плечі. Головною його задачею було зміцнення політики Російської імперії в умовах кризи, яка з кожним днем загострювалася все більше і більше. Для здійснення своєї мети він обрав спосіб реформування, політичні та економічні перетворення, а також найрізноманітніші дисциплінарні заходи.

У 1906-1903 рр. було видано реформи Столипіна, які стосувалися різних сфер життя. Реформи мали на меті зробити сильнішими збройні сили, покращити систему місцевого самоврядування, удосконалити та модернізувати існуючу систему освіти і внести нові зміни у сільське господарство.

Аграрна реформа Столипіна була дуже важливою для України. На той час перед населенням поставала велика перешкода – розвиток ринкових відносин, який гальмувався через наявність общинного та поміщицького землеволодіння. Найголовнішою причиною, яка призвела Російський уряд вносити зміни в існуючі обставини – це невдоволення наявності великої кількості звичайного народу. Уряд не мав на меті зачіпати поміщиків, на цей раз більшість уваги була звернена на селянські общини.

Наміри аграрної реформи:

- створення заможного селянства на опору існуючої державної влади;
- підвищення ефективності та продуктивності сільського господарства;
- вирішення аграрного питання.

Відтепер було зруйновано селянські общини. Жителям села надавалося право закріплювати за собою свої земельні наділи, тобто вони ставали приватними власниками. Вони могли створювати власні відруби (земельна ділянка, що виділяється з громадської надільної землі в приватну власність окремим селянам) та хутори (сільське господарство, поселення або подвір'я з приналежною до нього землею/ однодвірне поселення поза селом). Також селяни мали право вільно продавати та купувати землі. Селяни, які жили в європейській частині країни, були переселені на малообжиті землі: Далекий Схід, Сибір, Середню Азію. Цікаво, що на півдні Далекого Сходу виникає «Зелений клин». Таку назву отримали землі, що були населені українськими поселенцями у нижній частині річки Амур і над Тихим океаном.

Реформа мала свої позитивні та негативні наслідки. Позитивний вплив на становище країни мало знищення общинного землекористування та перетворення селян

на індивідуальних власників, що мали право вільно розпоряджатися землею, створювати свої фермерські господарства, залучати до своїх господарств передові технології та новітні технічні засоби. Зростає виробництво та валовий збір зернових, а також товарність сільського господарства. Але відбулося погіршення становища малоземельних селян, загострення соціальних суперечностей та посилилася малотоварність сільської бідноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кульчинський С.В. Історія України: довідник для абітурієнтів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів / С.В. Кульчинський, Ю.А. Мицик, В.С.Власов. – Вид. четверте, переробл. та доповн. – К.: Літера ЛТД, 2015. – 544 с.
2. Земерова Т.Ю., Скирда І.М. Історія України. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2012. – 832 с.
3. Історія держави і права України. Підручник. – у 2-х т. / за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Том 1. – Кол. авторів: В.Д. Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.

Биркович Тетяна Іванівна

доктор з державного управління,

професор, Київський національний університет культури і мистецтв

ORCID ID: 0000K0003K3276K2029

Кабанець Олександр Сергійович

кандидат юридичних наук, доцент,

Київський університет культури

ORCID ID: 0000K0003K1272K6725

ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА

Одним із найважливіших завдань, пов'язаних із формуванням правової держави та громадянського суспільства, слід розглядати розвиток і вдосконалення законодавства, формування, по суті, нової правової системи. Останнім часом прийнято чимало законодавчих актів, що створюють основи для подальшого розвитку нашої держави як демократичної, правової. У Конституції України одержали закріплення найважливіші принципи конституційного ладу України. Зроблено кроки у бік панування права і поділу влади, гарантування природних прав людини [1, с. 6, 130].

Беззаперечним є факт залежності політики від права, що при правильному розумінні цього сприятиме ефективності права та, відповідно, зміцненню демократичних засад суспільства.

У цьому контексті варто звернутися до аналізу взаємовпливу права та політики, проведеного А. Мохонько [2, с. 68], яка зазначає, що право залежить від політики, оскільки:

– будь-які інтереси людей перед тим, як стати правом, мають бути опосередковані державною політикою (діяльністю законодавчих органів та інших правотворчих органів держави);

– політика у праві формується у вигляді формально закріплених прав та обов'язків. Політичні вимоги стають правом лише тією мірою, в якій вони закріплені у системі

загальнообов'язкових норм, що охороняються державою. Політика також залежить від права, яке є засобом її виразу та реалізації.

Право впливає на політику таким чином:

– конституційно закріплює політичний лад суспільства, механізм дії політичної системи (поділ влади, політичний плюралізм, статус партій, виборче право тощо), політичні права і свободи громадян;

– робить легітимними політичні рішення і самі органи державної влади, які їх приймають, що забезпечує останнім підтримку з боку населення (у тому числі не допускає протидії владі у разі прийняття нею непопулярних рішень), визначає межі та можливості діяльності як опозиції, так і правлячих кіл;

– гарантує (охороняє і захищає) політичні права і свободи громадян, забезпечує механізм їх реалізації.

Право виступає, таким чином, своєрідним індикатором зрілості політики того чи іншого класу, народу (нації), держави [2, с. 68-69].

Закон не повинен бути формальним, тобто об'єктивно обмеженим у своїх можливостях досягнення політичних цілей, як це було за радянської доби, коли право було підконтрольне політиці та інтересам влади. Зокрема, відповідно до Конституції СРСР 1977 р. такі конституційні права громадян, як право на участь в управлінні державними і суспільними справами (ст. 48), право на критику роботи державних органів і громадських організацій (ст. 49), право на оскарження дій посадових осіб, державних і громадських органів (ст. 58) та низка інших, значною мірою мали декларативний характер у зв'язку з суттєвими обмеженнями у процесі реалізації[3].

Разом зі здобуттям Україною незалежності очевидною була необхідність забезпечення авторитетності права та підвищення рівня його ефективності у процесі правореалізації [2, с. 153].

У юридичній науці ефективність норм права визначається як співвідношення між фактичним результатом їх дії та тими соціальними цілями, для досягнення яких ці норми були прийняті [4, с. 31].

Нормативно-правові акти формулюють перш за все цілі, які стоять перед особою, суспільством, державою та впроваджуваною нею політикою. Вони свідомо визначаються людьми у процесі їх правотворчої діяльності. Ефективність цих процесів визначатиметься також рівнем врахування демократичних цінностей [5, с. 45]. Як згадувалося у цьому дослідженні, серед таких цінностей є верховенство права, права і свободи людини тощо.

Певною перешкодою, на нашу думку, на шляху до ефективності правотворчості і законодавства зокрема, є також те, що на законодавчому рівні ще не сформовано принципи, на яких має відбуватися увесь правотворчий процес. Сьогодні відсутній необхідний закон, який регулював би такий вид діяльності і визначав її принципи і засади.

Ми також підтримуємо необхідність законодавчого оформлення принципів законотворчості, що вказуватиме на певну їх відповідність чи невідповідність демократичним принципам та ознакам правової держави.

Хоча за часів незалежної України зафіксовані досить сталі тенденції розвитку законодавства, усе ж вони супроводжуються руйнівними кризовими явищами, на фоні чого простежуються дефекти, недоліки сучасного вітчизняного законодавства. До таких належать: безсистемність розвитку законодавства, величезна кількість змін і доповнень до чинного законодавства, внутрішня суперечливість у регулюванні тих чи інших суспільних

відносин, правова неврегульованість багатьох суспільних відносин, недостатня наукова обґрунтованість законодавчих актів, їх декларативність, відсутність у багатьох законодавчих актах механізмів їх реалізації [6, с. 75]. З огляду на це можна згадати декларативність чисельних положень щодо прав людини, відсутність механізму відповідальності держави та її органів перед особою тощо.

Йдеться передусім не лише про існування чи відсутність певних нормативно-правових актів з того чи іншого питання, а про їх якість і відповідність реальним умовам, а також основним демократичним принципам державного розвитку.

Отже, демократичний зміст законодавства, впливає на рівень його ефективності та спрямований на: захист основних прав і свобод людини; забезпечення розвитку громадянського суспільства; врахування об'єктивних законів розвитку суспільства і держави, де людина визнається найвищою соціальною цінністю.

Досліджене вище вказує на нагальну потребу у розробленні принципів законодавчої діяльності, які б відображали правові, демократичні цінності. Серед них можна виокремити такі основні: визначальна роль прав і свобод людини і громадянина та їх гарантування державою; демократизм і соціальна спрямованість законодавчої діяльності; врахування громадської думки; принцип верховенства права; своєчасність, системність, прогнозованість та наукова обґрунтованість законодавчих рішень тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Оніщенко Н. М. До питання про розвиток демократичного права / Н. М. Оніщенко // Держава і право : зб. наук. пр.– К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 51. – с. 6, 130.
2. Мохонько А. В. Правові та політичні норми в системі соціального регулювання (теоретико-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А. В. Мохонько. – К., 2012. – с. 68-69.
3. Конституція СРСР від 07 жовтня 1977 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77>.
4. Эффективность действия правовых норм / под ред. А. С. Пашкова, Л. С. Явича, Э. А. Фомина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – с. 31.
5. Соціологія права : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. І. Панов, Н. П. Осипова, Л. М. Герасіна та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – К. : Ін Юре, 2003. – с. 45.
6. Перерва Ю. До питання про удосконалення методології законодавчого процесу / Ю. Перерва // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – с. 75.

ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОСНОВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ»

В другій половині ХХ століття в законодавстві СРСР відбулися значні зміни. Була прийнята широкомасштабна кодифікація, яка була направлена на широке охоплення усіх сфер взаємовідносин та його правового регулювання. Були прийняті всесоюзні основи, які деталізувались республіканськими кодексами. Такі дії не вирішили проблеми, які вже роками лише наколювались, а їх законодавче регулювання просто ігнорувалось. Були значні проблеми в економіці, політиці і найголовніше в екології, що погіршувало навколишнє середовище і впливало на умови проживання людей.

Зважаючи на необхідність постійного вдосконалення важелів впливу на діяльність з охорони земельних ресурсів, приймається Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про корінну перебудову справи охорони природи в країні» від 7 січня 1988 р.

Особливістю цієї Постанови слід вважати наявність у ній окремого розділу «Підвищення ефективності міжнародного співробітництва СРСР у галузі охорони природи», що вказував на відкритість роботи держави над проблемами людства. Визнавалося, що глобальний характер екологічних проблем вимагає більш тісної співпраці СРСР з усіма зарубіжними країнами та міжнародними організаціями в галузі охорони природи та раціонального використання природних ресурсів, а також підвищення його ефективності. Констатовано, що послідовні дії щодо активізації міжнародного співробітництва в галузі охорони природи і раціонального використання її ресурсів стають одним із найважливіших завдань країни. Крім того, виділені основні напрями співпраці: розвиток двостороннього та багатостороннього співробітництва, розробка глобальної стратегії з охорони природного середовища та використання природних ресурсів, вдосконалення принципів міжнародного режиму природокористування, а також розробка та впровадження ресурсо- й енергозберігаючих, безвідходних, екологічно безпечних технологій; підготовка пропозицій щодо упередження та усунення наслідків діяльності великих промислових, транспортних аварій, природних катастроф тощо.

З огляду на поставлені завдання був прописаний механізм їх втілення у життя. Тому необхідно було, по-перше, забезпечити всебічне підвищення ролі Радянського Союзу у реалізації Програми ООН із навколишнього природного середовища в діяльності інших спеціалізованих органів ООН; по-друге, розширити участь у міжнародних неурядових організаціях, що займаються питаннями охорони природного середовища та раціонального використання природних ресурсів; по-третє, забезпечити подальший розвиток зв'язків із міжнародними організаціями, що займаються проблемами науково-технічного прогресу в галузі охорони природи.

Із вищевикладеного стає зрозумілим, що часи перебудови позитивно вплинули на процес розвитку земельного законодавства, оскільки був створений чіткий механізм роботи органів з охорони та раціонального використання природних ресурсів, визначений

новітній комплекс заходів щодо боротьби із забрудненням та неправильним використанням земель, включаючи в себе попередні напрацювання. Замість складного механізму органів влади утворили один орган, що відповідав за належну природоохоронну роботу. До того ж розширювалася міжнародна програма роботи, в основу якої покладалося раціональне використання ресурсів та дбайливе ставлення до природи.

Для підтримання в належному стані земель, а також для очищення від забруднення та підвищення їх якості були потрібні значні кошти. Тому було прийнято рішення створити Фонд охорони природи. За постановою Ради Міністрів УРСР «Про порядок формування та використання фондів охорони природи в УРСР» від 15 листопада 1989 р. створений республіканський резервний фонд охорони природи Державного комітету УРСР з охорони природи, а також фонди органів, що підпорядковувалися Комітету. Фонд формувався за рахунок стягнень від покриття збитків, заподіяних державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства під час господарської діяльності, та штрафів, стягнутих в адміністративному і судовому порядку з посадових осіб і окремих громадян за порушення законодавства про охорону природи, а також від реалізації конфіскованих речей, інвалютних коштів, що були стягнуті з іноземних фізичних чи юридичних осіб за заподіяння державі шкоди, а так само за рахунок добровільних внесків.

Кошти фондів охорони природи спрямовувалися на фінансування заходів з охорони навколишнього середовища та регіональне використання природних ресурсів на території Української РСР. Крім того, зазначені кошти витрачалися на проведення екологічних експертиз, науково-дослідних робіт, розробку методичних матеріалів із питань охорони природи, встановлення міжнародних зв'язків економічного та науково-технічного співробітництва, придбання техніки, лабораторного устаткування, апаратури та спеціальних засобів. Також частка коштів спрямовувалася на заохочення виробничих колективів.

Таким чином, ми бачимо, що законодавець запровадив централізований підхід до вирішення завдання з охорони природних ресурсів. Окремо був створений вищий орган з охорони природи, визначена його структура, а також передані повноваження з інших міністерств і відомств. У подальшому цей орган всіляко підтримувався, створювалися фонди для його розвитку та підтримки працівників, які добросовісно працювали на благо збереження природного середовища.

Майже через два роки після прийняття Постанови «Про корінну перебудову справи охорони природи в країні» приймається Постанова Верховної Ради СРСР «Про невідкладні заходи екологічного оздоровлення країни» від 27 листопада 1989 р., в якій із значним занепокоєнням визначалося, що екологічна обстановка в країні майже кризова. Напружене становище зберігалось у районах, постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС. На межі екологічної кризи перебували Придніпров'я, Придністров'я, Донбас, Чорне, Азовське, Каспійське та Балтійське моря і низка інших регіонів. Збільшилися обсяги токсичних промислових відходів, значна частина яких вивозилася на звалища твердих побутових відходів.

У Постанові зазначалось, що мільйони гектарів колись родючих земель були виведені із сільськогосподарського обороту внаслідок гірничих робіт, ерозії, підтоплення, засолення й опустелювання. Частину продуктів харчування небезпечно стало вживати в їжу через насичення їх пестицидами, нітратами, гормонами і радіонуклідами. Зростала захворюваність алергічними, онкологічними та іншими хворобами. Не було достатньої та оперативної інформації населення з екологічних питань. Становище ускладнювалося й безвідповідальним ставленням керівників багатьох міністерств і відомств СРСР до цих проблем. Мали місце серйозні прорахунки в організації раціонального використання природних ресурсів, а також прорахунки в розміщенні продуктивних сил країни. Водночас були відсутні дієві економічні важелі.

Таким чином, зазначимо, що довгий процес кодифікації природоохоронного законодавства був визначний, але мав лише декларативний характер, оскільки неспроможність влади вирішити екологічні проблеми вилились для України та СРСР катастрофами та бідами, які й досі завдають шкоди людству. Після аварії на Чорнобильській АЕС усі відомства СРСР та союзних республік повинні були визначити заходи із надання невідкладної допомоги регіонам екологічного лиха, а також реалізувати комплексну програму з ліквідації наслідків цієї аварії. Такі заходи спрямовувалися на швидке реагування під час виникнення нового екологічного лиха. Ще одними заходами, які необхідно було реалізувати, виявилися заходи, спрямовані на створення програми автоматизованих систем контролю за станом навколишнього природного середовища та проведення екологічної паспортизації всіх діючих підприємств та екологічно небезпечних об'єктів. Такі заходи дозволили б попередити спричинення шкоди природі. Посилився контроль за порушеннями природоохоронного законодавства внаслідок розширення системи природоохоронних прокуратур та підвищення заходів кримінальної відповідальності з обов'язковим відшкодуванням винними заподіяної шкоди. Також важливим інструментом контролю стало підвищення ролі державної екологічної експертизи, без позитивного висновку якої неможливо проводити фінансування робіт за будь-якими проектами і програмами. Таким чином, екологічний пріоритет ставився вище за економічний. Додатковими заходами стали розширення обсягу науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт зі створення екологічно чистих, маловідходних технологій і продукції, а також розширення міжнародного співробітництва із розв'язання природоохоронних і глобальних екологічних проблем на багатосторонній і двосторонній основі.

З огляду на викладене слід зазначити, що після екологічних катастроф, що трапилися у країні, влада намагалася виправити становище, ставлячи майже неможливі завдання, які повинні були виконуватися дуже швидко, наражаючи на нову небезпеку природне середовище.

Визнаючи, що екологічна обстановка в країні досить складна, а заходи із покращення стану природних ресурсів не завжди призводять до потрібного результату, було прийнято Постанову Верховної Ради УРСР «Про екологічну обстановку в республіці та заходи щодо її докорінного поліпшення» від 17 лютого 1990 р. Постанова визначала, що у республіці відбувались зміни в ставленні до охорони навколишнього природного середовища та природокористування. За чотири роки п'ятирічки було зафіксовано зросту обсягів державних капітальних вкладень у природоохоронне будівництво, а також

рекультивовано понад 93 тис. га земель. Водночас розпочато впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з культурно-меліоративною організацією територій, збільшено природно-заповідний фонд Української РСР.

Незважаючи на деякі успіхи в боротьбі із забрудненням земельних ресурсів, значне занепокоєння викликав стан земельного фонду. Зросли масштаби ерозії ґрунтів, що охопила майже третину всіх орних земель, знизилася їх родючість і якість, тривало забруднення хімічними речовинами і техногенними відходами. Збільшилася насиченість сільськогосподарської продукції пестицидами і нітратами. Продовжувалася практика необґрунтованого вилучення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб. Значно ускладнила екологічну ситуацію аварія на Чорнобильській АЕС. Неприпустимим стало подальше зволікання з боку союзних органів із розв'язання питань із приводу фінансування робіт щодо ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Необхідним було негайне виділення за цільовим призначенням відповідних фінансових і матеріальних ресурсів.

З огляду на те, що УРСР зазнала колосального забруднення та потребувала допомоги від усіх республік країни, керівництво республіки почало займатись вирішенням питання політичного характеру. В цій Постанові було визнано, що однією з основних причин екологічної проблеми є порушення союзними органами суверенних прав республіки щодо використання природних ресурсів, розміщення нових виробництв і розширення діючих потужностей. Тим самим керівництво республіки в Постанові указувало на необхідності першочергової розробки і прийняття законів про політичний та економічний суверенітет УРСР.

Для розв'язання зазначених вище проблем та з метою забезпечення здійснення комплексу заходів, спрямованих на докорінне покращення охорони навколишнього природного середовища, збереження здоров'я людей, дбайливе використання та відтворення природних ресурсів, Верховна Рада УРСР в Постанові закріпила такі основоположні завдання:

- розробити та реалізувати екологічно обґрунтовану концепцію подальшого розвитку народного господарства республіки в умовах економічної самостійності;
- припинити нове промислове будівництво, що не пов'язане безпосередньо із задоволенням потреб населення;
- при розробці проектів державних планів економічного і соціального розвитку Української РСР визнати пріоритетними капітальні вкладення матеріально-технічних ресурсів на будівництво природоохоронних об'єктів, а також безумовне виконання планових завдань з охорони природи та раціонального використання природних ресурсів;
- перейти від адміністративно-командних до економічних методів управління природокористуванням шляхом запровадження та підвищення плати за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища, економічного стимулювання екологічно чистих виробництв, підприємств із переробки промислових та побутових відходів;

– установити невідворотність відповідальності та відшкодування збитків, заподіяних порушеннями природоохоронного законодавства.

Таким чином, після визнання помилок на офіційному рівні та розуміння, що загострення проблеми щодо охорони земельних ресурсів та природи в цілому набуває широких масштабів, були визначені основи подальшої землеохоронної політики в країні. Потреба в здійсненні наступного кроку, що зможе реалізовувати визначені завдання на практиці стає ще більш актуальнішим із залученням міжнародного досвіду та експертів.

Білоусов Олександр Євгенович
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого
1 курс, 6 група

АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Неминучим результатом формування капіталістичного устрою і розпаду феодалізму було становлення абсолютизму. Абсолютизм - це термін, який історики використовують для опису форми монархічної влади, яка не обмежена будь-якими іншими установами, такими як церква, парламент чи соціальна еліта. Абсолютний монарх здійснює остаточну владу над державою та її підданими як главою держави, так і главою уряду. В абсолютній монархії немає конституції або юридичного обмеження влади монарха. Абсолютна монархія зазвичай є спадковою або передається через шлюб. У абсолютистській державі управлінські функції зосереджуються в руках великого бюрократичного апарату на чолі з верховним правителем, з'являються постійна армія і поліція, здійснюється регламентація державної служби та повсякденного життя населення.

В різних країнах монархія виявлялася по-різному, і в основному місцевий прояв абсолютизму залежав від народу, його історії та кількості людей, що відносяться до дворянства або буржуазії.

В країнах Європи виділяють дві головні абсолютні монархії – у Франції та Англії. Вони максимально зміцнилися після Столітньої Війни, яка зробила авторитет короля ще більш стійким. Так званий «класичний абсолютизм» сформувався у Франції в XVII ст. Характеризуючи його загальні риси, необхідно вказати на відмінності абсолютної монархії в інших державах. Наприклад, що абсолютизм в Англії вважають незавершеним, зокрема, через те, що зберігався парламент (який мав велике значення, тому що вони мали право приймати, власні закони та рішення) та органи місцевого самоврядування, не було створено постійної армії. У Франції ж король мав майже нічим не обмежену владу.

Проте не в усіх країнах абсолютизм зміг піти на користь. Попри те що у Франції та у Англії були відмінності у цьому питанні, розвиток торгівлі й промисловості призвів до централізації, а у Німеччині цей процес зумовив об'єднання інтересів по окремих земель навколо місцевих центрів, що сприяло політичній роздробленості в країні. Економічний розвиток Німеччини відрізнявся великою нерівномірністю по її окремих районів. У Німеччині абсолютизм називають князівським, оскільки він встановився в окремих князівствах, тобто абсолютна влада належала місцевим князям, а не імператору. Там в рамках невеликих державних утворень йшов процес зміцнення монархічної влади,

формування бюрократичного апарату, реформування армії та посилення контролю світської влади над церковними інститутами. В таких країнах як Пруссія та Австрія також існував «Князівський абсолютизм». Однак об'єктивно зміцнення абсолютистських режимів у численних дрібних державах тільки закріпив економічну й політичну роздробленість країни, гальмував її розвиток.

Популярність ідеї абсолютної монархії помітно знизилася після Французької революції (1789), яка пропагувала теорії управління, засновані на суверенітеті народу, а не монарха. В результаті, багато колишніх абсолютних монархій стали конституційними монархіями (або навіть парламентським республікам). Це доводить що абсолютизм як форма влади небезпечна для країн, тому що вона призводить до зловживання владою, а це у свою чергу призводить до гальмування розвитку держави.

Науковий керівник : Булгаков А.О., к.ю.н., доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бостан Л.М., Бостан С.К. // Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е видання, 2008.
2. Графський В.Г. // Загальна історія держави і права, 2003.
3. Орленко В. І. // Історія держави і права зарубіжних країн: Посібник для підготовки до іспитів, 2008

Брагуца Дарія Аркадіївна

Студентка

*Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,*

1 курсу, 6 групи

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МАНІФЕСТ ВІД 17 ЖОВТНЯ 1905 Р. ЯК ПОЧАТОК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У всьому світі права людини є невід'ємною частиною будь-якого законодавства. У Російській імперії Маніфест став поштовхом до проголошення свобод особистості, що наблизило демократизацію суспільства за зразком європейських держав.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розуміння еволюції прав людини, що спричинили значний поштовх до подальшої демократизації суспільства в майбутньому.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу Маніфесту 17 жовтня 1905 року в контексті закладення основи прав і свобод людини в Російській імперії.

Маніфест 17 жовтня 1905 року - законодавчий акт, створений С.Ю. Вітте за дорученням царя Миколи II під час революції 1905 року в Російській імперії з метою покращення виконавчої влади [1,с.790].

Кризові явища, що відбувалися в промисловості й сільському господарстві, численні невдачі в російсько-японській війні призвели до масового незадоволення населення ситуацією, що склалася в державі. Розстріл мирної ходи 9 січня 1905 року в Санкт-Петербурзі став рушійною силою й мотивом до початку повстань солдат і робітників. Все це спричинило виникнення Всеросійського жовтневого політичного

страйку, що став небезпекою для існування монархії. Революційна ситуація, що склалася в Російській імперії, спонукала діючу владу до рішучих дій [2,с.61]. Цар пішов на поступки, проголосивши Маніфест, що заклав основи реформування державного апарату: “Велика обітниця царського служіння велить нам всіма силами розуму і влади нашої прагнути до якнайшвидшого припинення настільки небезпечної для держави смуги. Заклинаємо всіх вірних синів Росії згадати борг свій перед Батьківщиною, допомогти у припиненні цієї нечуваної смуги і разом з нами напружити всі сили до відновлення тиші і миру на рідній землі” [3,с.1018].

Імператор Микола II “повелів владі вжити заходів до усунення прямих проявів безладу, безчинств і насильств, в охорону людей мирних, що прагнуть до спокійного виконання лежачого на кожному боргу, ми, для успішного виконання загальних, намічених нами до умиротворення державного життя, заходів, визначили за необхідне об’єднати діяльність вищого уряду”[3,с.1018]. Дарований народу, Маніфест від 17 жовтня 1905 року проголошував: 1. Дарувати населенню непорушні основи громадянської свободи на засадах недоторканості особи, свободи совісті, слова, зборів і спілок. 2. Не зупиняючи призначених виборів у Державну думу, залучити до участі в Думі, в міру можливості, ... ті класи населення, які нині зовсім позбавлені виборчих прав, розпочавши цим подальший розвиток загального виборчого права у встановленому законодавчому порядку. 3. Встановити як непорушне правило, щоб ніякий закон не міг вступити в силу без схвалення Державної думи, і щоб виборним від народу забезпечена була можливість реальної участі у нагляді за діями поставлених від Нас властей [3,с.1018]. Відповідно до поглядів В.М.Гессена, Маніфест набув значення основного закону держави, вводилися конституційні засади в Російській імперії й ліквідовувалося самодержавство[6,с.6]. З іншого боку, політичний діяч Б.А.Кістяківський писав, що Маніфест аж ніяк не став Конституцією, а був лише плацдармом для її проголошення [4,с.800]. Натомість академік АН СРСР В.В.Виноградов зазначав, що октройований акт лише спричинив відхід від самодержавства царя на користь обмеженої монархії[5,с.182]. Також Маніфестом вперше було проголошене загальне виборче право. Натомість вадою октройованого акту стала відсутність проголошення свободи думки[2,с.62].

У висновку варто зазначити, що Маніфест від 17 жовтня 1905 року започаткував процес демократичних змін, заклав основи конституціоналізму та подальше реформування російського законодавства, запустив механізм формування систем політичних партій та розвитку прав людини в Російській імперії.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Усенко П.Г. МАНІФЕСТ 17 ЖОВТНЯ 1905, "Найвищий маніфест" / Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі Редкол.: В. А. Смолій (голова) . - 790 с.
2. Магась-Демидас, Ю. І. (2019) Маніфест 17 жовтня 1905 року як підґрунтя демократизації суспільства та розвитку прав людини в Російській імперії. рр. 61-63.
3. Высочайший манифест «Об усовершенствовании государственного порядка» // Законодательные акты переходного времени: 1904–1908гг.: сборник законов, манифестов, указов Пр. Сенату, рескриптов и положений Комитета министров, относящихся к преобразованию государственного строя России / [под ред. пр.-доц. Н. И. Лазаревского]. –

[изд. 3-е, пересмотренное и доп. по 1 сент. 1908 г.]. – Санкт-Петербург: Издание Юридического книжного склада «Право», 1909. – 1018 с.

4. Кистяковский Б. А. Государственное право (общее и русское) / Б. А. Кистяковский. – СПб., РХГИ, 1999. – 800 с.

5. Виноградов В. В. Манифест от 17 октября 1905 г.: юридическая природа и содержание (из истории российского конституционализма) / В. В. Виноградов // Известия ВГПУ. Исторические науки и археология. – 2015. – No. 6. – С. 181–186.

6. Дружинина А. В. Оформление конституционных начал индивидуально-гражданского типа права (1905–1906 гг.) / А. В. Дружинина // Научно-практический журнал «Государство и право в XXI веке» – 2014. – No 1. – С. 5–7.

Брагуца Дарія Аркадійвна
студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
1 курсу, 6 групи
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СТАТУС ТА РОЛЬ ДРУЖИННИКА В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

У процесі появи перших держав з'явилася необхідність у військовій силі, що захищала б країну від зовнішньої небезпеки. У часи Київської Русі саме дружина була збройною силою, що захищала державу й разом з князем здійснювала військові походи. Найвпливовіші дружинники були радниками князя й брали участь в тогочасному державотворенні.

Актуальність теми дослідження зумовлена в необхідності формування чіткого розуміння про становлення апарату державної влади з часів державного утворення. Мета дослідження полягає у проведенні аналізу статусу та ролі дружинника в Київській Русі.

Перші згадки про дружину наявні в “Повісті временних літ”, де згадується, як князь Олег разом зі своїми дружинниками прибув до Києва: “І прибули [Олег та Ігор] до гір київських, і довідався Олег, що [тут] Аскольд і Дір удвох княжать. І сховав він воїв у човнах, а інших позаду zostавив, і сам прийшов [на берег Дніпра], несучи Ігоря малого. А підступивши під Угорське [і] сховавши воїв своїх, він послав [посла] до Аскольда й Діра сказати, що, мовляв: «Ми — купці єсмо, ідемо в Греки од Олега і од Ігоря-княжича. Прийдіть-но оба до рідні своєї, до нас»”.

В Київській Русі дружина - військові озброєні загони князя, а також найближчі соратники, що, разом з князем, обговорювали адміністративні, господарські та інші питання. Дружинників також називали “княжими мужами”. Термін «дружина» бере свій початок від слова друг, спільник. Як і самі дружинники, що спершу становили невелике коло відданих князю досвідчених бійців та не мали особливих соціальних і правових привілеїв, проживаючи з правителем у його обійсті: “Ця назва [друг] підкреслювала ті свободні відносини, які дійсно, не тільки в теорії, але в значній мірі й на практиці існували між дружиною і князем. Зв'язує дружинника з князем свободна умова: кожної хвилини він може його покинути й перейти до іншого князя, хоча б і ворога, не піддаючися ніякій помсті або карі...”(М.Грушевський, “Іст.Укр.-Руси” 3 том ст.302). Згодом дружина почала становити вищий соціальний прошарок населення і зобов'язувалася нести військову

службу і забезпечувати охорону й підтримку князя. За це вона отримувала плату у вигляді земельних наділів чи утримання натурою.

Дружина мала два статуси: молодша й старша. Старшими дружинниками були бояри, що займали найвищі адміністративні та військові посади й були радниками князя. Молодшою дружиною були откроки, що являли собою пересічних воїнів й у невоєнні часи виконували завдання вищих за статусом дружинників.

Княжа дружина та їх сім'ї мали правовий захист відповідно до статей Статуту князя Ярослава про церковні суди (Просторова редакція). Наприклад, стаття 2 :” Аще кто умчить девку или насилить, аще боярская дочи будеть, за сором ей 5 гривен злата, а митрополиту 5 гривен золота; аще бояр меньших будет, гривна золота ей, а митрополиту гривна золота; а добрых людей будеть, за сором рубль, а митрополиту рубль”; стаття 4: “Аще же пустить боярин жену великих бояр, за сором ей 300 гривен, а митрополиту 5 гривен золота, а менших бояр гривна золота, а митрополиту гривна золота; а нарочитых людии 2 рубля, а митрополиту 2 рубля; простои чади 12 гривен, а митрополиту 12 гривен, а князь казнить”.

У короткій і просторовій редакції Руської правди захищалися права вланості на землю дружинників. Таким чином, в короткій захищалося озброєння й обмундирування, натомість просторова захищала земельні володіння дружинників: “Аще поиметь, кто чужь конь, либо оружие, либо порт, а познають в своём миру, то взяти ему свое, а 3 гривне за обиду” (стаття 13); ”Аже межю перетнеть бортьную, или ролеиную разореть, или дворную тыном перегородить иежую, то 12 гривень продажи (стаття 72).

Дружина як військо князя існувала до ліквідації удільних князівств, а саме до 14-15 століття.

У висновку можемо підсумувати, що статус дружинника в Київській Русі був привілейованим, внаслідок наближеності до князя. Дружинники та члени їх сімей були захищені тогочасним зводом законів - Руською Правдою. Обов'язком дружинників було несення збройної служби. За свою службу дружинники одержували від князя земельні наділи чи утримання натурою. Дружина як військова міць князя існувала до 14-15 століття.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дружина князя // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С.Шемчушенко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія імені М.П.Бажана, 1998. — Т. 2 : Д — Й. — 744 с.
2. Вілкул Т.Л. ДРУЖИНА // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.
3. Дружина // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький.
4. «Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. – 2-ге вид., змін. та допов. – Харків : Право, 2017. – 392 с. Правда Руська (Коротка редакція) (за академічним списком) стаття 13, сторінка 9 https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/368/3_Pravda%20ruska_NP_2%20vidannja_vnutri.pdf

5. Нестор-літописець “Повість минулих літ” (882 р.)
<http://litopys.org.ua/litop/lit02.htm> .

6. Статут князя Ярослава про церковні суди (Просторова редакція) (стаття 2, стаття 4)
<https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/statut-knyazy-a-yaroslava-pro-tserkovni-sudi-65553.html>

7. Руська Правда (Просторова редакція) (стаття 72) <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/ruska-pravda-prostorova-65551.html>

8. М.Грушевський, “Іст.Укр.-Руси” 3 том ст.302 <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3821/file.pdf>

9. Ніколаєнко Т.Б “Соціально-правовий статус княжої дружини періоду Київської Русі”
<https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjerpCOrYXtAhUwxosKHUgsAv0QFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Flawjournal.nai.au.kiev.ua%2Findex.php%2Fscientbul%2Farticle%2Fdownload%2F342%2F346%2F&usq=AOvVaw3g8UtiLvImT-CXkRGmU2jT>

*Браславець Д. М.,
студентка 1 курсу,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

АКТ ЗЛУКИ УНР І ЗУНР

Внаслідок першої світової війни, після розпаду імперій на українських землях утворилося дві держави УНР (українська народна республіка) президентом якої став Володимир Винниченко та ЗУНР (західноукраїнська народна республіка) її президентом став Євген Петрушевич. УНР постала на руїнах Російської імперії в листопаді 1917 року, а ЗУНР постала в умовах розвалу Австро-Угорської імперії в листопаді 1918 року.

Так як ці держави потерпали з обох боків від тиску і гніту сусідніх держав, їм було доволі тяжко існувати окремо. До того ж український народ багато століть прагнув стати самостійною державою, єдиною, неподільною Україною. Тому у листопаді-грудні 1918 року відбулися за ініціативою властей ЗУНР переговори з керівництвом Української Народної Республіки. 1 грудня Директорія і делегація ЗУНР підписали «Вступний (прелімінарний) договір про об'єднання».

3 січня 1919 року УН Рада одноставно прийняла постанову про об'єднання Західно-Української Республіки з Українською Народною Республікою.

За таких умов, 22 січня 1919 року на Софіївському майдані в Києві відбулося урочисте проголошення Акту злуки УНР і ЗУНР в єдину соборну українську державу. 23 січня «Акт злуки» був ратифікований сесією всеукраїнського парламенту – Трудового конгресу, що відкрився у Києві. Також планувалося скликати парламент об'єднаної України, який повинен був також ратифікувати «Акт злуки» та вирішити низку важливих державних і правових питань стосовно об'єднання УНР і ЗУНР. З того часу ЗУНР почала називатися Західною областю УНР.

Проте зовнішнє становище директорії було надзвичайно складним. На півдні, півночі, та північному-сході агресивні дії розгортала Радянська Росія, яка не визнала УНР. Зі сходу на Київ сунула відновляти єдину Росію армія генерала Денікіна. УНР була змушена підписати «Варшавську угоду» з Польщею. Але коли 12 жовтня 1920 року

Польща та Росія підписали перемир'я, Симон Петлюра (тогочасній президент УНР) залишився сам на сам з більшовицькими військами.

Отже, Західно-українська Народна Республіка після восьми місяців самовідданої боротьби припинила своє існування.

Хоча, на практиці об'єднання УНР та ЗУНР не було втілене через поразку української революції, Акт злуки має велике значення в історії українського народу. Він став взірцем демократичного об'єднання територій в єдину суверенну державу. 1999 року указом президента День Соборності України було проголошено державним святом.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мацькевич М. Історико-правові аспекти проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР. Юридична Україна. 2010. №10. С. 25—31.
2. Оніщук М.В. Акт Злуки - символ єднання та соборності незалежної України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. № 1. С. 5—9.
3. Історія держави і права України: Підручник. – У 2-х т./За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том 2. – Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім» «Ін Юре», 2003. – 580 с.

*Бутиріна Юлія Петрівна
Студентка 1 курсу, 5 групи
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України*

ФАРЦОВЩИКИ

Фарцовкою при Радянському союзі називали нелегальний продаж речей насамперед із заходу, які міняли або купляли в іноземних туристів або провозилися із-за кордону. Фарцовка з'явилася у 60-ті роки а саме завдяки «Стилягам», люди які хотіли бути ближче до заходу і стати повною протилежністю радянському жителю, тобто одягалися лише в западні речі, слухали західну музику, мали сучасні зачіски . Після фестивалю молоді та студентів у Москві, як вважають, вона і з'явилася. Молодь міняла у іноземних студентів всілякі речі: джинси, краватки, запальнички на радянські сувеніри. Саме в цей час склалися основні особливості фарцовки, це робили не заради грошей, а для того, щоб стати ближче до Америки. Вони ділилися речами лише зі «своїми», можна сказати це було братство. Так вони могли купити пакет із емблемою «Мальборо» за 10 рублів, а в Америці він коштував лише 10 центів. Чому? Тому це по-перше – Мальборо, а по-друге він із самої Америки. Повертаючись до братства, речі передавалися лише «своїм», вони мали західну ідеологію, та навіть свій сленг («воч» – годинник, «дойч» - західний німець). До радянських громадян вони відносились зарозуміло , дивилися як на чужаків, не лише тому що вони були западопоклонні, а й тому що радянські громадяни агресивно до них ставилися. «Своїм» стилиаги намагалися допомогти, знайти потрібну річ або продати щось, також вважалось, що неможна задрати високу ціну «своєму» покупцю

або підсунути йому фальшивку. Ці риси збереглися фарцовки –ідеологічність, прагнення допомогти «своїм» збереглися аж до самого занепаду Фарцовки у 90-х роках.

Зміни у фарцовці були такі: покупець і продавець – більше не одна і та ж сама людина. Створилася ієрархія і нові джерела добутку західних речей. Ось деякі з них:

1. Готельна фарцовка;
2. Фарцовка моряків торговельного флота СРСР;
3. Фарцовка шоферів дальнобійників;
4. Фарцовка в Інтерклубах;
5. Фарцовка гідів;
6. Біля готельна фарцовка.

Готельна фарцовка

Найпоширеніший готель – «Інтурист», є зупинялися іноземці, прибуток став згодом настільки великий, що для того щоб влаштуватися на роботу в готель ви мали заплатити, так наприклад: офіціантом 1500 рублів, прибиральницею – 500 рублів, адміністратором залу – 2000 рублів, покоївкою – 1000 рублів.

Але брали не всіх, а лише знайомих та «своїх» людей. Звичайно це окупалося через пів року. У них була певна схема і у кожного свої обов'язки. Прибиральниці і покоївки брали лише мілкі речі такі як запальнички, краватки, парфуми взамін на зазвичай спиртні напої. Так як іноземці цінували наші спиртні напої. Офіціанти міняли крупні партії речей (наприклад, десяток або кілька десятків плащів) на великі партії ікри і алкоголю, але до них зверталися не випадкові люди, а ті постійні покупці. Далі ці речі передавали до старших покоївок, адміністраторам залів та барменам, які в свою чергу передавали речі до крупного фарцовщика. Звичайно вони продавали не за повну ціну, яка була на чорному ринку, лише за частину, але це працювало і був стабільний та безпечний прибуток. Тим хто вирішив зробити все сам, була кара у вигляді вигнання із спільноти фарцовщиків. Всі ці схеми «кришували» міліцією та КГБ, перші адже були корумповані, інші для інформації про іноземців. Були рейди на готелі, але про них дізнавалися завчасною. Також не було конкурентів, як це звично для бізнесу, було ризиковано переманювати клієнтів, та «здавати» своїх, адже коли випадав один об'єкт ланцюга, увесь ланцюг страждав. У кожного були свої клієнти. Вони не мали великої жадоби до нескінченного збагачування, усе робилося потроху та «тихенько», щоб усе було безпечно та стабільно.

Моряки

Моряки, які ходили вплавав також непогано заробляли. Моряк купляє пляшку горілки за 3 рублі, а продає її у переважно північних країнах (Норвегія, Данія), у яких алкоголь був заборонений або коштував дуже дорого, за 15 доларів. Отримує 14 доларів чистого прибутку (по курсу чорного ринку). На 10 доларів він купував 100 пластикових пакетів «Мальборо». У Союзі він продавав їх оптовику по 1.5 рубля, а оптовик на чорному ринку за 3-5 рублів. Моряки мали справу лише з постійними клієнтами, адже поліція країн перевдягалася у звичайний одяг і намагалася незаконно купити горілку, таких моряків саджали і міг розгорітися політичний скандал. Моряки допомагали один одному, так моряк яких захворів під час плавання не міг вийти и продати свої товари, його друзі йому допомагали, також вони ходили по трое для безпеки від хуліганів. Чому вони допомагали? Якщо не допоможеш ти – ворог, є небезпека, а на кораблі усі мають бути друзями. Було правило, що брати у плавання можна лише один ящик горілки, тих хто нахабніти висаджували на берег, адже на них писали анонімну скаргу до «органів». Клієнти

передавалися від «старих» до «молодих» моряків із плавання в плавання. Так сім'я моряка мала хороший прибуток і завжди ходила у західних речах від чобіт до шапки.

Дальнобійники

Схема дуже проста, купували речі (іграшки, одяг, пакети) продаючи цигарки та алкоголь, та клали їх у надійні місця у салоні. Приїхавши до Батьківщини продавали це оптовикам. Так вище перераховані 3 види фарцовки були найпоширеніші і приносила великі прибутки.

Мілка фарцовка

Мілка фарцовка також мала місце бути. Люди ловили біля готелів туристів и міняли сувеніри на щось. Їх називали «бомбили», їх зневажали крупні фарцовщики, у них не було «криші» і завжди був ризик сісти за ґрати, адже про рейди їх ніхто не повідомляв, та і прибуток був малий. Ризик великий, прибуток малий, згодом мілку фарцовку поглинула «система». Але радянському громадянину показували будь-якого фарцовщика як «бомбилу», але насправді це був великий ідеологічний рух. Інші види мілкої фарцовки це члени Інклубів займалися цим не у великих розмірах, дрібно так би мовити.

Продавець фарцовщик – намагався походити на західну людину як бачив такий образ його радянський розум. Вони одягалися по останній західній моді. На них було тяжко вийти, лише через посередників, займалися вони цим на квартирах, на яких клієнтів везли у сліпу і клієнти не знали ціну на товар поки не побачать товар. Вони не торгували підробками и завжди шанували «своїх» тобто постійних клієнтів.

Отже, фарцовка це не про спекуляцію та бізнес, це про субкультуру, західопоклонність. Їх можна назвати братством, адже вони не мали моделі бізнесу у її чіткому вигляді, а допомагали один одному, не любили конкуренцію та звели її майже до нуля. Вони не хотіли все і одразу а віддавали перевагу безпеці і надійності.

*Власенко Сергій Іванович
доцент кафедри історії
держави і права України і
зарубіжних країн Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

КОРЕНІ «УКРАЇНСЬКОГО» БІЛЬШОВИЗМУ

Після лютневих подій в Росії в самій Україні посилювався національний рух, який очолила інтелігенція – літератори, викладачі університетів і сільських шкіл, священики. Що ж стосувалося селян і робітників, то вони, як і раніше, не виказували будь-якого бажання впливати на розвиток української державності. Створення в березні 1917 р. Центральної Ради суттєво зрушило політичну активність народних мас. Представники від робочих і селян були обрані до складу Ради.

Загальновідомим також є факт того, що весняний патріотизм народних мас згодом перетворився на байдужість. Внутрішні свари лідерів українського національного руху, невизначеність відносно права власності на землю і інші об'єкти, хибність державотворчих процесів призвели до падіння авторитету і кризи в самій Центральній Раді. В таких умовах керівництво України було змушене звернутися з проханням про допомогу до іноземних покровителів- німців. Згодом – до французів та поляків.

Аналізуючи причини слабкості національного руху в Україні під час революційних перегонів 1917 -1920 рр. Едвард Карр в своїй «Історії...» радянської Росії справедливо відмічав, що причиною такого явища була лише економічна залежність України від російського ринка і велика значущість промисловості і сільського господарства цієї частини імперії для Москви. Будь-яка зміна політичної системи не могла вплинути на стосунки, що вибудовувалися протягом століть.

Враховуючи це, РНК Росії на чолі з Леніним всіляко намагалася залишити під своїм контролем колишні національні окраїни. Такою вважалася і наша країна, що і вплинуло на політику центру. Більшовицька Росія сприяла створенню радянського уряду в Харкові 11-12 грудня 1917 р. і визнала за ним право на всю українську землю, фабрики, заводи та банки. Водночас, РНК Росії через посередників почало перемовини з лідерами Центральної Ради. Це робилося навмисне. Росія бажала якомога швидше вийти з Першої світової війни і зосередитися на внутрішніх проблемах, пов'язаних з незаконним захопленням влади. Визнаючи Раду стороною мирних переговорів у Брест-Литовську, Ленін міг прорекламувати свою прихильність до так званого національного самовизначення народів, що входили до складу імперії, а потім звинуватити ту ж саму Раду в погодженні на тяжкі умови миру для українців.

Така подвійна політика стала своєрідним тактичним заходом більшовизму. Дочекавшись поразки Німеччини в Першій світовій війні, Росія, для легітимного захоплення влади в Україні, створила в Курську «Тимчасовий робітничо-селянський уряд» на чолі з П'ятаковим. Територія України знову стала театром битви за владу, що тривала майже два роки, протягом яких революційна армія російського пролетаріату придушила спроби Денікіна і Петлюри добитися встановлення буржуазної республіки по аналогу країн Прибалтики.

Хотілося б звернути увагу на те, якими способами серед українців насаджувалося «любов» до більшовизму. На початку 1918 р. «тріумфальна хода» радянської влади по Україні забезпечувалася військами Муравйова. Захопивши Київ, вони здійснили в місті різанину. Вбивали не тільки військових, а і тих, хто виглядав як інтелігент, або розмовляв українською мовою. За декілька днів терору було страчено більше ніж 2500 осіб. Ця цифра стала яскравим прикладом того, що для більшовиків не тільки під час захоплення влади, а і в подальшому на першому місці стояв не закон, а свавілля та розправа.

Через де-який час російські керманічи почали залучати і українців до придушення виступів «контрреволюціонерів». Це здійснювалося шляхом створення по вказівці з Росії тих же самих каральних органів, що вже активно використовувалися ленінським РНК. Досить знаковим стало оформлення в червні 1919 р. військово-політичного союзу України, Росії та декількох інших республік. Зразу ж після укладання договору в Україні з'явився Київський сектор військ так званої внутрішньої охорони РСФРР. Це була лише перша ластівка. Через де-який час був створений і харківський. Його обов'язком був контроль за територією Сходу і Півдня України. Тобто ми бачимо, що інтереси Росії протягом 1919 р. повністю розповсюдилися на Україну. Харківський сектор, який виник 20 січня 1920 р., був сформований за рахунок переїзду в Україну всього апарату управління сектору з Ярославля. Сюди переїхали і всі військові, що знаходилися в його розпорядженні. Залучаючи українців до охорони порядку і боротьби з контрреволюцією «старші брати» дозволяли українським підрозділам контролювати лише тили південного фронту.

Про значення України для Росії було знову підкреслено в рішенні революційної військової ради РСФРР. На її засіданні з доповіддю про завдання військової влади в Україні виступив М.В. Фрунзе. Присутні прийняли рішення, що потрібно як найшвидше покінчити з українським бандитизмом. Останній робив більшовизм в республіці досить хитким, а це в свою чергу несло виключну загрозу для всієї російської федерації. Посилити боротьбу передбачалося шляхом передачі безпосереднього командування військами в Україні Москві. Українські підрозділи перейшли під контроль командуванню північного фронту.

Завершення громадянської війни дозволило Москві з подвійною увагою слідкувати за «самостійністю» українських більшовиків, які були зобов'язані зміцнювати братні стосунки в напрямку створення єдиного господарського механізму, завдяки якому була можлива розбудова соціалізму і комунізму. Марксизм категорично заперечував такі поняття як приватна власність, свобода віросповідання, право на вибір професії, свободу творчості та ін. Н. А. Бердяєв справедливо стверджував, що демократичні свободи лише заважають побудові «царства комунізму», для якого сама людина, рівень її життя не мали ніякого значення.

Досягти такої мети було можливо лише за рахунок терору і примусу відносно всіх без винятку. Його здійснення покладалося на розгалужену систему каральних органів, більшість з яких під час нової економічної політики була реформована, а деякі - створені заново. Ця частина державного механізму в мирних умовах ставала головним важелем насадження серед пересічних українців більшовицької ідеології і політики в галузі економіки.

Враховуючи об'єм даної роботи, ми зупинимося лише на тому, як міліцейські органи України перетворювалися на важливий інструмент боротьби з посяганнями на радянський лад і більшовизм та стали органом захисту влади і партії від народу. Її реформування дозволило підвищити результативність по всім напрямкам побудови «соціалізму» в Україні.

Слід зазначити, що протягом 1921-1925 рр. міліція республіки організаційно і штатно вдосконалювалася на підставі так званих ленінських принципів і при безпосередній участі російських кадрів. Особливу увагу комісаріат внутрішніх справ Росії приділив реформуванню структурних підрозділів міліції України, а також приведенню її чисельності до квот, встановлених сусідом.

Хотілося б відмітити, що з моменту появи радянського уряду України, він в своїй діяльності керувався законами, постановами, циркулярами та рішеннями, які надсилалися з так званого центру і були обов'язковими до виконання. Таке правило встановлювалося відносно всіх органів влади і управління «незалежної України» і було зумовлене бажанням невеличкої купки українців залишитися при владі. Воно, в свою чергу, поєднувалося з відсутністю будь якого управлінського досвіду, що і викликало потребу в заповненні посад всіх рівнів представниками інших національностей. Інтелігенція України хоча і була спроможна взяти на себе відповідальність за долю республіки, була негативно налаштована до більшовиків.

Наведемо лише декілька яскравих прикладів. Так 16 вересня 1921 р. РНК України розглянувши питання про організацію залізничної і водної міліції республіки, визнав накази і інструкції Головного управління міліції Росії обов'язковими для української відомчої міліції. Мотивація такого рішення пояснювалася необхідністю спільних зусиль

по охороні вантажів, що переміщалися залізничним транспортом. 11 листопада того ж року керівники Головних управлінь міліції республік розглянули питання стосовно штатів і структури останньої і прийняли рішення: «Всю міліцію УРСР як губернську, міську та управління по можливості перебудувати відповідно до структури міліції Росії». Така домовленість знайшла підтримку в рішенні ВУЦВК, що було затверджене 20 лютого 1922 р. Штати міліції України зменшувалися до 39 тисяч осіб.

Підсумком спільної роботи Головних управлінь міліції двох республік стало підписання в листопаді 1922 р. договору про співпрацю. Ціль договору – законодавче закріплення організаційних основ міліції УРСР відповідно до структурних особливостей міліції Росії. Ця угода передбачала дзеркальні зміни в Україні, якщо такі вже відбулися в Росії. Договір передбачав і вироблення однакових методів боротьби зі злочинністю. Головні управління зобов'язувалися надавати один одному оперативну інформацію і обмінюватися наказами, які українська міліція повинна була безпечно застосовувати в своїй організації і діяльності.

В свою чергу Головне управління міліції Росії брало на себе обов'язок відправити в Україну для доукомплектування командних і адміністративно-господарських посад своїх співробітників. Договір від 27 листопада 1922 р. передбачав передачу контрольних функцій відносно місцевих органів міліції України Головному управлінню міліції Росії. Отримавши фактичний контроль за такою структурною одиницею української держави, російське керівництво протягом 1921-1925 рр. успішно вирішувало проблему забезпечення продовольством всього Радянського Союзу. В свою чергу Росія ділилася з Україною тим, чим могла. Москва протягом 1921 р. надіслала в Україну 30 тисяч комплектів військового обмундирування, 24 тисячі гвинтівок, декілька десятків кулеметів, 2 тисячі одиниць холодної зброї і невеликий загін вантажних автомобілів. Обмін хліба на зброю – це головна «скрепа» і сучасної Росії.

Воротиленко Катерина

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Міжнародно-правовий факультет,

1 курс, 07мп-20-07

СИСТЕМА ПОКАРАНЬ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ»

З давніх часів важливе значення має правосвідомість не лише освічених юристів, але й звичайних громадян. Протягом історії спостерігалися різні погляди на сутність та систему покарань. Так у первісному суспільстві за порушення звичаїв та традицій людину чекала кара. З появою релігії порушення закону стало гріхом, за яке суспільство осуджувало того, хто оступився. У Київській Русі покарання були регламентовані у «Руській Правді», яку склали у XI-XII ст. Вона була створена на основі звичаєвого права і містила норми кримінального, спадкового, торгового і процесуального законодавства.

У цій пам'ятці юридичної думки Київської Русі епохи Середньовіччя дослідники історії права у стародавній Україні поспіль відзначають ідеї гуманізму та демократизму, акціонування уваги на людині та її праві на життя. «Руська Правда» регулювала багато аспектів життя суспільства та правові відносини у тих чи інших ситуаціях.

По-перше, покарання за крадіжку. У Київській Русі дуже небезпечними були злочини проти чужої власності. Через швидкий розвиток ремесла та торгівлі утворилися

норми, у яких передбачалась відповідальність за вчинення майнових злочинів. "Розбій" було визначено як збройне пограбування із вбивством, а "грабіж" відрізнявся від крадіжки застосуванням насильства. Найпоширенішим видом майнових злочинів була крадіжка – "тасьба" (злочинне викрадення або насильницьке відбирання чого-небудь, не переходяче у розбій).

Покарання за крадіжку поділялися на різні види. За вартістю викраденого виокремлювали три види: найтяжчу, середню та найменшу. За найтяжчу крадіжку карали 12 гривнами, за середню - 3 гривнами, а за найменшу - 1 гривною (60 кунами). Залежно від ступеня злої волі крадіжку поділяли на два види: тяжчу і легшу. За легшу крадіжку карали 60 кунами, а за крадіжку із закритого приміщення - 3 гривнами і 30 кунами. За тяжчу крадіжку за «Руською Правдою» (рецидив, конокрадіство, розбій) призначали «потік і розграбування», коли у винного насильно забирали все майно, а його з сім'єю виганяли з громади. Також окремо розглядалась ситуація, коли хтось купував викрадене.

За статтею 28 «Руської Правди»: «Коли ж щось крадене купив на торгу, чи коня, чи одяг, чи худобину, то довести невинуватість можуть два вільні мужі або митник, які мають знати, у кого купив, тоді йти за ним тим свідкам під присягою, а позивачу своє наявне забрати, а що вже пропало, то того домагатись повернення через наступні оскарження, а покупцю краденого оскаржити повернення своїх кун, якщо не знає, у кого купив. Коли ж із часом довідається, у кого купив, то цей має сплатити куни покупцеві краденого і за те, що в нього вже пропало, позивачу, і князю - продажі».

По-друге, покарання за вбивство. Доволі суворим покаранням, відомим у Київській Русі, була кровна помста. За «Руської Правди» часів князя Ярослава вона дещо обмежувалася, а його сини Ізяслав, Святослав, Всеволод та їхні воєводи Коснячко, Переніг і Никифор зовсім скасували її. Найчастіше використовували грошове стягнення з майна злочинця, яке складалося з двох частин: одна частина вилучалася на користь князя, а друга - як компенсація за заподіяний злочином збиток - надходила потерпілій стороні.

Особиста безпека у «Руській Правді» оцінювалася дуже високо. Особливо закони захищали багатих і заможних людей. Штрафи сплачувалися у залежності від суспільного статусу вбитого. За статтею 3 «Руської Правди»: «Якщо уб'ють княжого мужа під час розбою, а вбивцю не шукають, то платити верву 80 гривень тій верві, в якій голова убитого лежить, а коли простолюдин, то 40 гривень».

При покаранні враховувалися умови, за яких було скоєно вбивство або замах у залежності від того, чи були використані погрози або завдані травми. Так, наприклад, за вбивство людини під час спору або у п'яному вигляді, якщо при цьому вбивці вдалося сховатися, то округ, де скоєно вбивство, сплачував за нього штраф - дику виру, але в різні терміни і за кілька років. У тому разі, якщо вбивця не сховався, то з округи або волості стягувалася половина вири - 20 гривень, а решта з самого вбивці. Якщо ж вбивство ставалося без будь-якої сварки, то волость не платила за вбивцю, але видавала його «на потік» - або у руки правителя - «з дружиною, з дітьми і з маєтком». Жінки і діти були частиною власності і мали відповідати за злочини разом зі своїм господарем.

Отже, система покарань Київської Русі передбачала різні види кар за злочини, в залежності від їх тяжкості та суспільного статусу учасників праводіносин. Через те, що людська особистість дуже цінувалася, в основному використовували грошові стягнення, а не страту.

Науковий керівник: Ас. кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Григоренко Дмитро Артурович.

Воротиленко Катерина
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 07мп-20-07

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ

Справедливість є однією із найважливіших правових цінностей людства. Вона має зв'язок з релігійними, моральними та економічними аспектами, кожен з яких передбачає власний варіант тлумачення справедливості, і в той же час у кожному з них можна виявити спільні риси цієї фундаментальної категорії.

Дискусії з приводу змісту справедливості тривають з давніх часів і досі є актуальні. Багато дослідників займалися цим питанням. Серед них можна виокремити Густава Радбруха, який вважав, що «справедливість є абсолютною цінністю, такою, як істина, добро, прекрасне, самою на собі заснованою і такою, що не виводиться з вищих цінностей».

Існує багато причин, чому справедливість є правовою цінністю і всі вони мають суттєве значення як для однієї людини, так і для всього суспільства в цілому.

По-перше, справедливість у контексті права виступає певним обмеженням для людини та стримує її від скоєння злочинів. Вона уособлює собою певний засіб саморегулювання поведінки, що стимулює прагнення діяти відповідно до прав і обов'язків, відплачуючи кожному своє і забезпечуючи умови для реалізації здібностей кожного. Як казав Аристотель: «Справедливість - це душевна чеснота, яка полягає в тому, щоб усім відплатити по заслугах».

Яскравим прикладом справедливості в стародавньому праві слугував принцип «таліону» (лат. *Lex talionis, Jus talionis* — «рівна міра покарання», «рівнозначна відплата») - око за око, зуб за зуб. Це пояснюється тим, що свідомість найчастіше бажає рівної відплати за проступок, особливо якщо цей проступок жорстокий і скоєний свідомо.

По-друге, справедливість має фундаментальне значення для кримінального провадження. Вона охоплює правовий ідеал належного кримінального судочинства та суспільний запит на встановлення істини. Справедливість є передумовою будь-якої процесуальної дії, рішення, вихідним моментом правильного розуміння та застосування закону.

Відповідно до ч.1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або - тією мірою, що визнана

судом суворо необхідною, - коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя».

По-третє, закон базується на принципах справедливості. Яскраво виражає її цінність у правовідносинах відома юридична максима «*lex iniusta non est lex*» («несправедливий закон не є законом»).

Так, ст. 95 Конституції України встановлює, що «бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами».

На підставі всього мною викладеного можна дійти висновку, що справедливість є важливою частиною буття людства, що виступає регулятором правовідносин, підтримує міру рівноваги і одночасно є головним елементом при вирішенні конфліктних зіткнень між цінностями. Без неї не може функціонувати справедлива правова система.

Науковий керівник: кандид. юрид. наук, асистент кафедри теорії і філософії права Соколова Ірина Олександрівна.

Гайворонський Микита
Факультет адвокатури,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
1 курс, 8 група

РЕВОЛЮЦІЯ 1905-1907 РОКІВ. ЇЇ ПРИЧИНИ, ЕТАПИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.

Події 1905-1906 років науковці та історики називають першою російською загальнонародною демократичною революцією, яка стала причиною зміни життя багатьох людей.

Революція мала початок з події, яка відбулася в Петербурзі 9 січня 1905 року. У цей день за наказом царя Миколи II була розстрілена сто п'ятидесяти тисячна мирна робітничая демонстрація, яку очолював православний священник Г.Гапон. Цей день увійшов в історію під назвою "Кривава неділя". Через цю подію, значно зросла політична свідомість населення та втратилась віра в царя, і у наступні місяці й тижні цей процес набув незворотного характеру. Серед причин, які призвели до революції, можна зазначити: умови праці робітників та селян, які були дуже жахливими; невирішене аграрне питання; національний гніт народів, у тому числі українського; відсутність гарантованих прав і свобод населення.

Революція 1905-1906 років має три етапи. Так, перший етап, під назвою "Піднесення" тривав з січня по жовтень 1905 року. Цей етап характеризується початком страйків на території країни. В січні та березні 1905 року на територіях губерній Східної України страйкуючих було майже 170 тисяч. Царський уряд змушений був піти на поступки: покращити умови праці, підвищити заробіток робітників, скоротити робочий день та ін. Студенство виступило активною силою в революції, адже повернення університетам права внутрішньої автономії перетворило їх на центри опозиції і справжні "острови" свободи слова. Повстання на Чорноморському флоті, на панцернику "Князь Потьомкін Таврійський", відбулося навесні 1905 року. Це повстання відбулося під керівництвом Г.Вакуленчука та П.Матюшенка. Підбиваючи підсумки першого етапу,

можна зазначити що, це період революції характеризується підвищенням масової боротьби та зміцненням її політичного характеру.

Другий етап, який має назву “Кульмінація” тривав з жовтня по грудень 1905 року, він характеризується збільшенням кількості страйків: рухи набули великого розмаху серед робітників та нараховувало до 120 тисяч страйкуючих. Микола II під впливом цих подій видав Маніфест 1905 року, який проголосив демократичні права та свободи. Була проголошена амністія всім політичним в'язням. Наслідком видання Маніфесту стало створення політичних партій та організацій. Невирішене аграрне питання стало причиною нападів селян на поміщицькі маєтки та їх підпали. Через це все, другий етап революції можна охарактеризувати такими рисами: невелика стабілізація та певне розмежування політичних сил, які відбулися після видання царем Маніфесту 17 жовтня 1905 року; діалог та взаємодія між страйкуючими та владою; початок формування багатопартійної системи; посилення агітації та пропаганди "лівих партій" – партій більшовиків ; організація хвилі повстань лівими силами.

Щодо третього етапу, то він тривав з січня 1906 по червень 1907 років, та характеризувався процесом об'єднання деяких частин еліти та держави, згортанням робітничих страйків та збільшенням репресій. У цей період робітників, які страйкували, звільняли з роботи та вносили до так званих "Чорних списків", потрапивши до яких людина не могла знайти роботу. Це призвело до нових страйків та хвилі репресій. Частина страйкуючих була заарештована та відправлена до Сибіру.

Отже, національно-визвольний рух у часи першої Російської революції охопив майже всі верстви населення, і хоча боротьба різних соціальних верств проти великодержавницької політики була різною за формами і методами, але переважну більшість українців об'єднувало прагнення домогтися автономії України у складі Росії.

Революція не могла вирішити всіх проблем, але відкрила українцям шлях до політичної та національно-культурної єдності, покращила соціально-економічний стан населення. Незважаючи на поразку, революція 1905 – 1907 років має важливе значення в історії України. Вона сприяла піднесенню національної свідомості українського народу, розвитку національно-визвольного руху

Науковий керівник: асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Харасик Н.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лось Ф.Є. Революція 1905–1907 рр. на Україні. К., 1955
2. Великие незабываемые дни: Сборник воспоминаний участников революции 1905–1907 годов. М., 1970
3. Сарбей В.Г. Національне відродження України: Україна крізь віки, т. 9. К., 1999
4. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К., 2002
5. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К., 2003.

Гергуленко Тетяна Сергіївна
Студентка 1 курсу, 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ДЛЯ РИНКУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Однією з найвпливовіших подій в 2020 році що докорінно змінили життя людства, було повідомлення Всесвітньої організації охорони здоров'я про набуття коронавірусною хворобою нового статусу – статусу пандемії. Внаслідок прискореного розповсюдження хвороби було впроваджено жорсткий карантин, який значно вплинув на всі сфери політичного, економічного та соціального життя. Через значні карантинні обмеження призупинила діяльність велика кількість підприємств, соціальних, розважальних, туристичних установ. Ринок юридичних послуг не став винятком, пандемія коронавірусу завдала йому досить серйозної шкоди. Але при цьому, має місце і відкриття нових можливостей в різних сферах права.

Ринок юридичних послуг в Україні зазнав значних наслідків коронавірусної пандемії. Усім відомо, що і до карантину ринок праці був перенасиченим кваліфікованими фахівцями права, а карантин лише ускладнив цю ситуацію. Через жорсткий локдаун призупинила свою діяльність більшість установ, а отже без місця роботи залишилось багато фахівців, серед яких значний відсоток юристів. На жаль, детальних досліджень урядом не було проведено, однак можна припустити, що саме корпоративні юристи найбільш постраждали від наслідків пандемії, бо, як відомо, в Україні на першому етапі карантинних обмежень закрилася третина підприємств та без роботи залишилося біля 50 % населення.

Однак через наслідки, створені карантинними заходами, збільшився попит на фахівців окремих галузей юриспруденції, а саме юристів у сфері сімейного та медичного права. За даними проведених досліджень, через те, що більшість працездатного населення залишилася без роботи та тривалий час перебувала вдома, домашнє насилля збільшилося у 2 рази (за час карантину кількість дзвінків жінок на гарячу лінію зросла на 30%), значно збільшилась кількість розлучень, і, як наслідок, підвищився попит на фахівців у сфері сімейного права. При чому така тенденція характерна не тільки для України, а й для інших країн. Першими різке збільшення кількості розлучень після зняття карантинних обмежень зафіксували в Китаї: через тривале перебування разом без можливості спілкування з іншими людьми суттєво збільшилось психологічне напруження між подружжям, в результаті чого юристи з сімейного права ледь встигали реєструвати заяви про розлучення.

Ще одним наслідком пандемії для України став факт усвідомлення неготовності медичної системи та охорони здоров'я до масштабного поширення інфекції. Недостатня кількість медичного персоналу, велика кількість хворих та відсутність достатніх знань щодо лікування нової хвороби, проблеми із забезпеченням ліками створили значний попит на послуги фахівців медичного права.

Актуальною проблемою сьогодення залишається створення ефективної вакцини проти коронавірусної інфекції. Тривалий час науковці проводять дослідження з метою винаходу дієвої вакцини, і, звичайно, настане момент, коли знайдуть оптимальний

варіант, а отже, з'явиться попит на фахівця у сфері інтелектуальної власності для патентування створеної вакцини.

У пошуках вирішення безробіття значна частина юристів звернулася до створеного раніше, але не розповсюдженого сервісу Legal tech, який передбачав перехід юридичної сфери у віртуальну площину. Саме пандемія прискорила розвиток даної віртуальної платформи в Україні. До карантину юристи дуже скептично ставилися до ідеї переходу на дистанційне обслуговування з використанням сучасних технологій. Однак створена пандемією проблема безробіття змінила консервативні погляди правників та активізувала розвиток віртуальної галузі. Legal tech – галузь бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності та надання споживачам юридичних послуг з використанням інформаційних технологій за допомогою онлайн-посередництва [1].

Іншим аспектом впливу карантинних обмежень на ринок праці є загальне збільшення рівня безробіття в країні. За даними Держкомстату України, у II кварталі 2020 року рівень безробіття становив 9,9 %, в той час як в I кварталі – 8,6 % [2]. Зі звільненням працівників, що спричинило зростання безробіття, виникає попит на юристів, що спеціалізуються на трудовому праві.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що ринок юридичних послуг в Україні зазнав значного впливу пандемії коронавірусу. Значні карантинні обмеження, нові вимоги та умови праці спричинили певну диференціацію сфер юриспруденції, в залежності від попиту на фахівців окремих галузей. Відповідно до змін, що відбуваються в кон'юнктурі ринку, надзвичайно актуальними стають сфери медичного та сімейного права. У пошуках вирішення проблеми безробіття через карантин почалася активізація розвитку платформи Legaltech, яку вважають майбутнім юриспруденції в епоху новітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Legal tech в Україні. Business Law Electronic Resource. December 9, 2019. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/legal-tech-in-ukraine/> (дата звернення 17.12.2020)
2. Зайнятість та безробіття населення в II кварталі 2020 року. Експрес-випуск. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/09/118.pdf> (дата звернення 17.12.2020)

Голтвянський Олег Миколайович
керівник

*ЦЕНТР ГЕОПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА СУЧАСНОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ
01021, м. Київ, Печерський район,
провулок Виноградний, будинок 1/11, офіс 5
тел.: +380977055371
e-mail: Geo.Conflict.Center@gmail.com*

РЕФОРМА ТА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Реформа – це поступові зміни, які перетворюють окрему частину життя суспільства, при цьому загальні основи залишаються незмінними. Поняття реформа є

повсякденністю для будь-якого сучасного суспільства, динаміка розвитку якого примушує його членів пристосовувати старі конструкції до нових умов буття. Реформи можуть бути або охоронні, або перетворювальні за своїм характером, також вони можуть мати різний масштаб своєї дії, можуть бути окремі системи (наприклад, реформа освіти) або на підсистеми (наприклад, реформа вищої освіти).

Масштабність, інтенсивність та найголовніше – результати реформи може бути об'єктивно оцінено лише після її завершення, при цьому можна зазначити що дати якусь оцінку, точніше прогноз відносно реформи є помилково.

У політичному аспекті розуміння реформи реформою вважається дійсне пристосування до змін умов системи, або її окремих елементів, цілю якої є створити сприятливі умови для функціонування як суспільства, так і його окремих елементів. У сьогоденному розумінні, така реформа не є малими змінами у політичному механізмі, це є поступова, але радикальна та повна зміна соціально-політичної системи шляхом заміни її основних цінностей та інституцій.

Найінтенсивніше політичні реформи проводились у ХХ ст., у цей період вони були проведені реформи майже у всіх тоді існуючих країнах. Здебільшого такі реформи проводили правлячі еліти ґрунтуючись на трьох основних ідеологіях (консервативній, ліберальній та марксистській), на яких базувалося усе трансформування політичних систем.

Згідно до трьох основних видів ідеології, реформи у політології були поділені на три відповідних види.

1. Консервативні реформи. Визнаючи динаміку розвитку, консервативна ідеологія допускає наявність реформ, як руху вперед, що покликаний зберігати вже існуючий устрій, без його заміни. Її метою є усунення існуючих недоліків, а не на передбачення та вирішення проблем майбутнього. Загальна характеристика консервативних реформ визначається: стабільністю, послідовністю, обережністю, поступовістю.

2. Ліберальні реформи здійснюються лише за участі громадян. При розробці таких реформ еліта спочатку повинна довести сутність (сенса, масштаб, витрати, можливі ризики та результати реформи) проведення реформи та за рішенням громадян отримати згоду на проведення реформи та досягти консенсусу якомога з більшою кількістю громадян. Ліберальні реформи мають поступовий характер, але розраховані на те, щоб їх реалізацією займалося усе громадянське суспільство. Такі реформи є засобом урегулювання соціально-політичних конфліктів, шляхом компромісів між громадянами та/або учасниками політичного процесу.

3. Марксистські реформи. Прибічники первісних течій цієї ідеології розглядають реформи як охоронний засіб, за допомогою якого, «ґнітючий клас» зберігає систему «найманого рабства». При цьому реформи як безальтернативний спосіб змін визнаються лише неомарксистами, які не відходячи від вищезазначеної тези бачать ціль реформ у збереженні стабільності у буржуазному суспільстві. При цьому у деяких помірних течіях марксизму, які виникли у другій половині ХХ ст., таких як соціал-демократизм, бачать у реформах єдиний спосіб досягнень свободи, справедливості та солідарності – базових цінностей.

У висновку можна зазначити, що реформа відіграє роль «локомотиву» у перебудові політичного життя суспільства. Реформи, які по одинці не несуть різких та миттєвих значних змін у суспільно-політичне життя, поступово підмінюють стару систему, яка була

прилаштована до вчорашніх реалій на нову, збудовану на реаліях сьогодення, але кінець однієї реформи означає початок іншої (у майбутньому), з наступною зміною системи сьогодення на більш нову, прилаштовану до майбутніх реалій.

Григор'єв Владислав Юрійович

Студент 1 курсу, 7 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУДОВА РЕФОРМА 1864Р. СТАНОВЛЕННЯ АДВОКАТУРИ

Утверджені указом імператора Судові статuti 20 листопада 1864р. являли собою одну з найвідоміших реформ в Російській Імперії – Судову. Вона на ряду з земельною реформою стала ключовою в ХІХ столітті. Даною реформою устанавлювались нові, сучасні принципи судочинства: відкритість і гласність, змагальність сторін. Змагальність передбачала участь у судовому процесі сторони обвинувачення та захисту, які мали відстоювати свої позиції.

Для сторони захисту був створений новий інститут присяжних повірених, який сьогодні іменується адвокатурою. Вони наділялись функціями захисту обвинувачених, потерпілих, представляли інтереси клієнтів в цивільному процесі. Основними місцями роботи присяжних повірених були окружні суди та судові палати. В окружних судах майже завжди були присутні присяжні засідателі в складі 12 осіб, саме тому основним майданчиком роботи були саме суди по кримінальних справах – суди присяжних.

Вимогами до адвокатів того часу були такими: вік не менше 25 років, юридична освіта, не перебування на держслужбі, не бути банкрутом, 5 років юридичного стажу, відсутність непогашеної судимості, відсутність в кар'єрі випадків звільнення за пороки. Для вступу на посаду присяжні повірені складали присяги й отримували право на адвокатську таємницю, звідси й пішла назва повірені, тобто ті, кому довірена якась таємниця. Принципами організації адвокатської діяльності виділялися: відносна свобода професії, формальна відсутність зв'язку з магістратурою, станова організація й часткове дисциплінарне підпорядкування судам, договірна сума визначення гонорару.

Присяжні повірені приписувалися до Судових палат і утворювали спеціальну колегію, а також вони могли утворювати свій власний орган самоуправління – Раду присяжних повірених. Однак, таких рад в Російській Імперії було відкрито всього три: в Харкові, Санкт-Петербурзі та Москві. Такі Ради й справді мали широкі повноваження й могли контролювати роботу присяжних повірених, приймати або звільняти їх, виносити дисциплінарні вироки, організувати безкоштовну допомогу малозабезпеченим тощо.

Розмір винагород адвокатів за роботу визначався договором, який укладали з клієнтом. Форми договорів були різними, вони могли бути нотаріально завіреними, але частіше всього укладалися в письмовій формі без нотаріуса. В ньому зазначалася сума гонорару та строки його виплати. Окрім цього, ще існувала такса, яка була потрібна для визначення суми витрат, що підлягають стягненню з сторони, що програла на користь протилежної.

Отже, завдяки Судовій реформі 1864р, яка втілила ліберальні начала в праві, закріпилося нове відношення до професії адвоката. Попри те, що були присутні безліч

обмежень щодо реалізації обов'язків та повноважень присяжних повірених, реформа зробила вагомий внесок у становлення інституту адвокатури.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри, історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Учреждение судебных установлений // Полное собрание законов Российской Империи. — Собр. II, т. XXXIX, отд. II, № 41475.
2. Васьковский Е.В. Организация адвокатури. Ч.2 / Е.В. Васьковский. — СПб, 1889. — 226 стр.
3. Блинов И. А. Судебная реформа 20 ноября 1864 г.: историко-юридический очерк. — Пг.: Сенат. тип., 1914. — 234 с.
4. Чехович В. А. Судова реформа 1864 // Юридична енциклопедія: В 6-ти тт. — Т. 5: Н — П. — К., 2003. — С. 702.

*Гриців А. А.,
Національний юридичний Університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури і кримінальної юстиції
I курс, 19 група*

ПРИЧИНИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ В УКРАЇНІ

Державотворчі процеси в Україні спрямовані на побудову демократичного громадянського суспільства. Однією з найважливіших умов досягнення цієї мети є побудова судово-правової системи, яка відповідає новим суспільно-політичним та економічним реаліям; створення законодавства, норми якого відтворюють модель демократичного судочинства; зміцнення судової влади як незалежної гілки, що має охороняти конституційні права і свободи людини як визначальної суспільної цінності.

Сильна судова влада може забезпечити рівність громадян перед законом, зміцнити політичний порядок. Справедливе судочинство викликає довіру не тільки до судової гілки влади, а й до держави, її політичних інститутів. Судова влада є важливою інституцією, яка має сприяти розвитку справедливих відносин, формувати громадянську правосвідомість. У цьому сенсі важливим уявляється звернення до історичного досвіду здійснення судової реформи 1864 р., яка відбувалася в умовах формування буржуазних відносин, що потребувало якісно нового правового їх регулювання та рівня правосвідомості суспільства. Цей досвід актуалізується тим, що на сучасному етапі перед Україною постали подібні завдання, зокрема, гуманізація правових систем та водночас зміцнення порядку й законності. Відтак корисним є виявлення як позитивних тенденцій у цьому досвіді, так і проблем, врахування яких дає змогу запобігти деформаціям у правовій свідомості суспільства.

В період утворення Московської держави (друга половина XV – перша третина XVI ст.) московським князем Іваном III (1462–1505 рр.) був виданий у 1497 р. Судебник, який започаткував створення єдиної судової системи, особливістю якої була невіддільність від адміністрації. Суддею призначав цар, а їхні посади нерідко передавалися спадково. У першій половині XVI ст. посилюється апарат примусу; створюються

центральні і місцеві судові органи, у тому числі судово-поліційні прикази: Розбійний, Земський, Холопський, Чолобитний. На місцях судова влада належала намісникам і волостелям та не була відокремлена від адміністративної влади. У XV–XVI ст. ускладнюється система покарань, передбачена Судебниками 1497 та 1550 років. Власті застосовували суд, передусім, з метою демонстрації свого всесилля над людиною, її свідомістю і тілом. Вища міра покарання – смертна кара, яка могла бути скасована тільки помилюванням государя. Покарання перетворювалися у свого роду видовища: здійснювалися при великому натопі народу, з особливою урочистістю, під супровід дзвонів. Вироки були жорстокими: «бити кнутом нещадно», «б'ють в казни», «вкинуть в тюрму». Застосовувалося також урізання вух та язика, виривання ніздрі.

Наприкінці XVIII ст. судовий процес, як кримінальний, так і цивільний, суттєвих змін не зазнав. Для нього характерні були формалізм, сувора канцелярська таємниця. Процес залишався інквізиційним. Продовжувала діяти середньовічна теорія формальних доказів і суворо дотримувався принцип права-привілеї. Закон прямо вказував: «чим вище звання обвинуваченого..., тим меншою має бути суворість в утриманні обвинуваченого під час слідства і суду». У багатьох випадках, коли міщанин підлягав тюремному ув'язненню, дворянин міг бути взятий на поруки. Широко застосовували інститут залишення під підозрою, коли суд не мав підстави для засудження підсудного. У такій ситуації, під постійною загрозою репресій, людина могла перебувати все життя. Значна частина всіх вироків, винесених до 1864 р. залишала підсудних під підозрою. Відсутність гласності, вирішення справ у палатах і Сенаті на основі тільки письмових матеріалів, суцільне хабарництво породило низку прислів'їв: «С сильним не борись, с богатим не судись», «Закон, что дышало, куда повернул, туда и вышло», «Сенат и Синод живут подарками» тощо. Така ситуація витравила у свідомості вищих верств суспільства повагу до закону. Якщо на Заході, навіть при жорстоких монархах, суди були острівками свободи, то в Росії, навіть при самих «освічених», суд був одним із найгірших місць, де в одній особі поєднувалися слідчий, обвинувач і суддя.

Олександр I (1801–1825 рр.) у 1802 р. остаточно ліквідував тортури, у всіх судах увів представників станів, у нових університетах створив автономні суди. Завдяки цьому роль суспільства у здійсненні правосуддя збільшилася.

У листопаді 1864 р. Олександр II (1855–1881 рр.) затвердив Судові статuti, на підставі яких почалася судова реформа. Згідно з судовою реформою були створені нові судові установи: коронний і мировий суди. Коронний суд мав дві інстанції: окружний суд (у межах губернії, що становила округ) та судову палату, яка об'єднувала кілька судових округів. Окружний суд був колегіальним та мав у своєму складі, окрім професійних суддів, 12 присяжних засідателів, вибраних із представників різних станів. Присяжні засідателі під час розгляду кримінальних справ повинні були дати відповідь на питання, винен чи не винен підсудний. Суддя і члени суду відповідно до закону визначали міру покарання. Рішення з участю присяжних вважалися остаточними і могли бути оскаржені тільки в касаційному порядку. За відсутності присяжних рішення могли бути оскаржені в судовій палаті.

Отже, судова реформа 1864 р. призвела до певних змін у правовій свідомості російського суспільства. Гласність суду сприяла правовій обізнаності всіх верств населення, впровадження у суспільну свідомість уявлення про рівність всіх перед законом, незалежно від станової приналежності, становища на службі, в сім'ї. Реформа

сприяла гуманізації соціальних відносин, змушувала суспільство бачити і засуджувати свавілля, що ставало нормою життя. Утверджувалися ідеї законності і поваги до особи. З'явилася можливість отримати судовий захист, внаслідок чого посилилася повага до закону. Разом з тим, правова свідомість російського суспільства у цілому ще не повною мірою відповідала діючому законодавству і носила сліди звичаєвого права.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри Історія держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Григоренко А.Д.

*Гусейнова К. А.,
студентка 1 курсу 5 групи
Інститут підготовки кадрів органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КРИМСЬКА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА (1917-1918)

Кримський автономістський рух утворився завдяки російській Лютневій революції.

Серед національних груп у Криму найбільшу численність складали кримські татари, що призвело до процесу національного піднесення. У той час татарське селянство знаходилося під впливом власної націоналістичної інтелігенції. 15 березня відбулися збори татар у Сімферополі, які вимагали знищення вакуфів (мусульманська земля, гроші, споруди) і наполягали на виборах муфтія (служитель культу).

Рада робітничих депутатів і губернський громадський комітет згодилися на представлені умови, й 25 березня у Сімферополі був скликаний Всекримський мусульманський з'їзд, який зібрав більш ніж 200 представників. Головою Тимчасового кримсько-мусульманського виконавчого комітету (Мусвиконком) був обраний Номан Челебіджіхан.

У той же час була утворена національна партія Міллі Фірка, утверджена Олександром Керенським. Він дозволив сформувати татарське військо й перевів у Сімферополь конний полк з умовою їхньої участі на фронті. Але укріплення виконавчого комітету не задовольняло місцеву буржуазію та губернський комітет. Вони вирішили ініціювати арешт Челебіджіхана, викликав обурення серед населення, які вважали це релігійною та національною образою. Буржуазія лише відштовхнула від себе татар і зміцнила їх націоналізм.

У листопаді 1917 створився перший автономний орган керівництва Криму – Рада народних представників, до якої входили есери, меншовики та представники інших партій і національних груп, зокрема мусульманський виконавчий комітет. 10 грудня Рада почала підготовку до оборони проти більшовиків: сформувалася армія, директором якої був призначений Джафер Сейдамет. На це очолюваний більшовиками Кримський штаб організував Воєнно-Революційний Комітет проти ескадронців. Перше військове зіткнення відбулося в Ялті, де отримали перемогу більшовицькі сімферопольські війська.

Перший з'їзд кримських татар Курултай відбувся 25 грудня й підтримав створення Кримської Народної Республіки, а Челебіджіхан очолив уряд національної директорії.

3 січня 1918 року татарська буржуазія вирішила захопити більшовицький сімферопольський Народний Дім, але зіткнулась з обуренням населення. Обвинувачений в цьому Челебіджіхан змушений був піти з посади голови національного уряду, який незабаром очолив Сейдамет.

У тому ж місяці татарська делегація висловила бажання укласти мир з більшовиками. У відповідь на це більшовики вимагали спільну боротьбу з контрреволюцією й визнання влади раднаркому. Не погодившись на умови, Рада народних представників вирішила боротися з більшовиками до кінця. Це призвело до капітуляції й арешту татарського національного уряду після перемоги більшовиків у битві в Севастополі та Сімферополі.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Булгаков А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. С. О. Єфимов, О. В. Мальгін, Є. О. Похилюк, П. К. Тигліянц «Автономна Республіка Крим», 2001 р.
2. Т. Б. Бикова «Створення Кримської АСРР», 2011 р.
3. М. Ф. Бугенин «Революция и гражданская война в Крыму (1917-1920 гг.)», 1927 р.

Дорошенко Анастасія Миколаївна
студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції,
01-20-19 групи,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ І ПЕРЕДУМОВИ СКАСУВАННЯ КРІПОСНОГО ПРАВА

Актуальність даної теми виражається в існуванні безлічі позитивних і негативних поглядів на основні положення селянської реформи 19 лютого 1861 р. безумовно, ця історична подія мала величезне політичне, економічне та соціальне значення, стало найважливішим перетворенням на шляху до правової держави.

Скасування кріпосного права стала умовою, що забезпечує утвердження капіталізму. Причиною, яка змусила уряд піти на реформи, була криза феодално-кріпосницької системи. Існування кріпосного права зумовлювало економічну і політичну відсталість країни. Розвиток промисловості, підйом сільського господарства були неможливі при збереженні кріпацтва. Криза феодално-кріпосницької системи викликала загострення класових протиріч, який проявлявся в зростанні селянського руху, особливо в 50-і рр. Кримська війна, яка виявила на той момент всю відсталість кріпосницької держави, змусила уряд Олександра II вступити на шлях реформ. Велику роль грала в цьому боязнь селянського повстання. Однак в тодішніх умовах скасування кріпосного права революційним шляхом була неможлива. Селянський рух являв собою стихійну боротьбу, не освітлену ніякою політичною свідомістю, тому питання про кріпосне право і його ліквідацію було центральною проблемою суспільно-ідейної боротьби в першій половині XIX ст.

Олександр II старший син Миколи I вступив на російський престол 19 лютого 1855 р. На відміну від батька він був досить добре підготовлений до управління державою. Селянська реформа створила умови для більш вільного розвитку капіталістичного устрою, значимо і моральне значення цієї реформи покінчила з кріпацтвом. Його відміна проклала дорогу іншим найважливішим перетворенням, які повинні були ввести в країні сучасні форми самоврядування і суду, підштовхнути розвиток освіти. Головним змістом реформи було скасування кріпосного стану, як офіційно іменувалося право власності поміщика на

селян. Люди давно вже називали цей стан рабством. Боротьбу проти рабства вважали головним завданням декабристи.

Тепер селян перестали продавати, дарувати, програвати в карти, міняти на собак, закладати, засилати до Сибіру або бити по примсі поміщика. Селяни оголошувалися особисто вільними і ставали юридичними особами. Тепер вони могли на своє ім'я купувати землю, будинки, укладати різні угоди, відкривати торговельні та промислові заклади. Велике значення мала і зміна юридичних відносин селян до землі. До реформи селяни не могли бути юридичними власниками своїх наділів і садиб, тим паче купленої за гроші землі - такі угоди вони укладали на ім'я свого поміщика, і багато поміщиків після реформи 1861 р. такі купчі на землі не віддали. Зміст реформи 19 лютого 1861 маніфест Олександра II в Росії було скасовано кріпосне право.

Звільнення селян було відповіддю на історичний виклик капіталістичної Західної Європи, до цього часу значно обігнала Росію. За Положення 19 лютого 1861 р приватновласницькі селяни стали особисто вільними і отримали право розпоряджатися своїм майном, займатися торгівлею, підприємництвом, переходити в інші стани. Положення 19 лютого зобов'язували поміщиків дати землю селянам, а селян - прийняти цю землю. Селяни наділялися полевою землею по регіональним нормам, не безкоштовно, а за повинності та викуп. Розмір викупу визначався не ринковою вартістю землі, а сумою капіталізованого оброку (6% річних).

Селяни отримували землю не в особисту власність, а на громаду, яка і була юридичним власником землі. Від кріпосного права крім приватновласницьких селян, були звільнені і інші категорії селянства. Питомі селяни, які отримали особисту свободу ще в 1858 р, були переведені на викуп зі збереженням існуючих земельних наділів (в середньому 4,8 десятин). За державним селянами указами 18 листопада і 24 листопада 1866 р закріплювали існуючі наділи і вони отримували безстрокове право добровільного викупу. Дворові селяни отримували особисту свободу, але залишалися ще і у феодалській залежності від своїх господарів протягом двох років з дня оприлюднення Положення 19 лютого 1861 р Фортечні робочі вотчинних підприємств залишалися залежними від власників до переходу на викуп. Дворові селяни і робітники вотчинних підприємств закріплювали за собою лише ті землі, які мали до скасування кріпосного права. Однак переважна більшість дворових селян і робітників земельним наділом не мали.

Всього було звільнено від кріпацтва 22 млн селян. З них 4 млн були відпущені на свободу без землі. Обезземелення селян полегшувало створення ринку робочої сили в країні.

Отже, скасування кріпосного права створило умови для утвердження капіталізму. Ці умови полягали в особистому звільненні понад 20 млн поміщицьких селян, частково позбавлених засобів виробництва. Саме особисте звільнення селян стало одним з вирішальних умов, яке забезпечило перемогу нової, капіталістичної системи господарства. Переклад селян на викуп означав фактично ліквідацію кріпосницьких відносин. Незважаючи на збереження феодалсько-кріпосничих пережитків у вигляді різних форм відпрацювань, капіталістичні виробничі відносини поступово, хоча і повільно, займають панівне становище. Скасування кріпосного права створило умови для розвитку капіталізму як в місті, так і в селі. Основним результатом цього розвитку в сільському господарстві з'явився процес розкладання селянства. Процес цей міг би протікати значно швидше, якби залишки старого всіляко не гальмували розвиток капіталізму.

*Завгородня Каріна Олександрівна
студентка 1 курсу 5 групи
Факультету підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914 – ЛЮТИЙ 1917 РР.)

За часів I світової війни Російський уряд був незмінним, цар був самодержавцем, працювали Державна дума та Державна рада, але збройний конфлікт потребував реформацій у державного уряду . Виснаженість держави під час війни збільшення вимог збройних сил спричинили створенню особливої системи членів воєнно-економічного врегулювання. Фундаментом того порядку були, згідно з нормативно-правовим актом від 17 серпня 1915 р. 4 Особливі наради : з оборони, з палива, продовольчої справи, перевезення палива, продовольчих та воєнних вантажів. Вони існували з відповідними міністерствами . Провідною проміж інших була Особливій нараді з оборони, керівник якої був спроможний припиняти будь-які дії та спростовувати вироки всіх інших керівників Особливих нарад , а ті були повинні сповіщати керівника наради з оборони , який , у свою чергу , був залежний від Міністерства . Особлива нарада охоплювала великий спектр проблем : одна з головних – вищий нагляд за усіма урядовими заводами , арсеналами та майстернями , приватними заводами та промислових підприємств , які виробляли продукти бойового й матеріального забезпечення збройних сил , створення нових підприємств , котрі забезпечували збройні сили зброєю , розподіляли замовлення на озброєння проміж національними та чужоземними підприємствами. Нарада з оборони була дорадчим членом при Воєнному міністерстві , котре тримало всю виконавчу владу. З її обов'язками допомагала велика система комісій і комітетів , такі як , підготовчі комісії з загальних , артилерійських та авіаційних питань . Також Особливі наради мали виконавчі центри в стратегічно важливих містах , їх називали : заводськими нарадами. На території України діяли Київська , Катеринославська , Харківська , а з лютого 1916 р. — Одеська заводські наради. До їх складу входили міністерські та воєнно-промислові чиновники . Працювали в заводських нарадах інженери , техніки , статистики . До їх повноважень контроль за підприємствами в питаннях пов'язаних з виготовленням сировини для забезпечення армії .

30 серпня 1915 р. Імператор Російської імперії видав наказ «Про забезпечення всіх необхідним біженців (осіб , які покинули місцевості , котрим загрожує небезпека)» . Під керівництвом Міністерства внутрішніх справ було засновано Особливу нараду з улаштування біженців, яка представницької та охоплювала такі питання : розподілення які видавали на допомогу біженців , реєстрація , переселення їх у певному районі . Невдовзі Особлива нарада з питань влаштування біженців визнала необхідність розподілу губерній країни на райони головноуповноважених , було створено 12 районів . 9 район осягав Харківську , Полтавську та Чернігівську губернії . Керуватися головноуповноважені мали «Указом головноуповноважених із влаштування біженців на території держави» , який був впроваджений Міністром внутрішніх справ 29 жовтня 1915 р. В умовах збройного конфлікту від 20 липня 1914 р. Був проголошений воєнний стан. Під дією указу були такі українські губернії : Волинська , Подільська , Київська , Херсонська , Таврійська , райони

Чернігівської та Полтавської губерній . В місцевості , де було впроваджено воєнний стан охорона урядового спокою відходила до головнокомандувачей армій . Воєнний стан передбачав розширення адміністративних і поліцейських прав генерал-губернаторів . В період Першої світової війни з'явилася потреба внесення змін до системи судочинства та порядок проведення справ . Реформація передусім охоплювала військово юстицію . У районах проведення військових дій , у випадку виняткових подій застосовували військово-польові суди . Військово-польові суди були засновані наказом зверхніх начальників , у складі голови та 4 офіцерів , які відслужили не менше 4 років . Підсудними військово-польових судів були не лише військовослужбовці , а й особи цивільних відомств , та люди які були при армії. З посиленням громадянської нестабільності та зростанням злочинності Державна рада в кінці жовтня 1916 р. Впровадила закон «Про посилення поліції у 50-ти губерніях Російської імперії» .

Науковий керівник: Ас. , Булгаков А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Підручник з Історії держави і права України за редакцією докторів юридичних наук В. Я. Тація , А. Й. Рогожина , В. Д. Гончаренка . 2003р.

2. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://history.franko.lviv.ua/gryc_r3.htm&ved=2ahUKEwik3N2No9XtAhVEVkfHYkMAO8QFjAKegQIEhAB&usg=AOvVaw021_1jUReVVDbTz91-Vnop

*Задніпровська С. Є.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
1 курс, 6 група*

“ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГНІТУ 1907-1914 Р.: СПРАВА БЕЙЛІСА”

Поразка революції викликала у Російській імперії політичну реакцію, яка одержала назву столипінська за ім'ям голови Ради міністрів Петра Столипіна. За мету вона ставила проведення аграрної реформи, що значно покращувала стан села. Але разом з цим помітно посилювався великоросійський шовінізм, що вбачав найголовнішого ворога в українському русі. Уряд заборонив викладання українською мовою у школах, відновив Валуєвський та Емський циркуляри, припинив діяльності просвіт. У 1908 р. в Києві було створено клуб російських націоналістів “Чорносотенців”, які вислідковували і викривали збори української інтелігенції, але не тільки вона потерпала від “руського руху”.

В Російській імперії не існувало законодавчої рівності усіх етнічних груп, тож ще одним об'єктом національного гніту стали євреї. Державна дума почала обговорення проекту про скасування межі єврейської осілості, використавши всі можливі антисемітські звинувачення. Для подальшого форсування справи було обрано середньовічне звинувачення за яким євреї через вимоги свого віровчення використовують для релігійно-обрядових, «ритуальних» цілей християнську кров. Цю версію треба було підтвердити конкретними підставами, тож незабаром розголосу набуває діло про вбивство 12 березня 1911 року українського хлопчика в печерах Бабиного Яру. Жертвою став школяр Андрій

Ющинський, його тіло знайшли знекровленим. Чорносотенці висунули версію про ритуальний характер убивства і влада її підтримала. Останнім кроком залишалось знайти належну кандидатуру душогуба. Незважаючи на те, що поліції були відомі справжні імена вбивць - їх відпустили. Натомість заарештували прикажчика цегельної фабрики Менделя Менахема Бейліса. Достатнім доказом виявилось те, що Бейліс жив поруч із місцем убивства – на Лук'янівці (бо мав дозвіл жити в неєврейському районі). Справу розслідували 2 роки, висвітлюючи процес у світовій пресі. Ще більшого вогню додавали все нові й нові свідчення проти нього. Особливий внесок зробив київський психіатр Іван Сікорський, який опублікував експертизу на користь версії вбивства християнських дітей євреями заради додавання крові в пасхальну мацу. Чорносотенці розгорнули бурхливу антисемітську агітацію, пробуджуючи інтерес до єврейських погромів. Поширювалися проголошення на кшталт: “Православные христиане ! Мальчик замучен жидами, поэтому бейте жидов, изгоняйте их, не прощайте пролития православной крови!”[2]. Опозиційною силою виступала українська та російська інтелігенція, міжнародні організації, ліберальна преса. Російський публіцист В. Короленко написав відкритого листа в г. «Речь» (30 листопада 1911) під назвою «К русскому обществу. По поводу кровавого навета на евреев», під яким підписалися Л. Андреев, О. Блок, О. Купрін, Д. Мережковський, О. Толстой, В. Вернадський, М. Туган-Барановський. Важливим документом також був лист від Київського губернатора до заступника міністра внутрішніх справ 1912 року, що містив прохання відтермінувати розгляд Справи Бейліса на час після виборів. Найкращі адвокати представляли його інтереси на суді: О. Грузенберг, О. Зарудний, М. Карабчевський, Д. Григорович-Барський, В. Маклаков. Було висунуто версію бандитського вбивства, скоєного злодійкою Вірою Чеберяковою, що проживала по сусідству з Бейлісом. Хлопчик став свідком її злодіянь і жінка, побоюючись розголосу, - вбила його; але така версія була також мало обґрунтованою.

Судовий процес тривав понад місяць. Склад присяжних був набраний так, щоб серед них переважали селяни-українці. Начебто неграмотних вдасться переконати в існуванні у євреїв «кривавих ритуалів». Однак 30 жовтня 1913 р. присяжні виправдали Менделя. Невдовзі після звільнення Бейліс разом із сім'єю полишив Російську імперію, а у 1920 р. написав мемуари «Історія моїх страждань», однак їх сильно відредагували і позбавили деталей. А вбивство Андрія Ющинського так і залишилося нерозкритим.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дело Бейлиса: Стенограммы. Т. 1–3. К., 1913;
2. ↑ 1 2 3 Киянин, 17.10.1913 р., с.5. Цит. по: Справа Бейліса
3. Бехтерев В. М. Убийство Ющинского и психиатро-психологическая экспертиза. С.-Петербург, 1913;
4. Справа Бейліса: погляд із сьогодення // Тези міжнар. наук. конф.: до 80-річчя закінчення процесу в справі Бейліса (Київ, 28–29 жовт. 1993). К., 1994;

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО У ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ХРУЩОВА

Після приходу до влади Хрущова важливим пунктом став перегляд кримінального законодавства, яке за роки панування більшовицького режиму набуло невинувато жорстоких рис. Основним завданням стало усунення деформації в праві. Необхідно було привести правову систему до рівня розвитку суспільства. Тому відбулася вже друга кодифікація права в історії УРСР.

25 грудня 1958 року Верховна Рада СРСР ухвалила Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік, а також закони «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» та «Про кримінальну відповідальність за військові злочини», які були головними джерелами кримінального права. Основи закріпили новий підхід радянської держави до проблем кримінальної відповідальності, який відзначався демократизацією та гуманізацією норм кримінального права. А також відбулося істотне звуження сфери застосування кримінального закону.

Закріпленням змін кримінального законодавства стало ухвалення 28 грудня 1960 року Верховною Радою УРСР Кримінального кодексу Української РСР, який набув чинності з 1 січня 1961 року.

Оскільки відбулася ліквідація одних злочинів і перетворення ряду норм кримінального права в моральні, дисциплінарні та адміністративні, у затвердженому кодексі містилося на 70 складів злочинів менше, ніж у попередньому КК УРСР 1927 року. Видів покарань також стало менше в кримінальному праві.

Звузилася сфера кримінальної репресії. Відбувалося обмеження меж застосування окремих видів покарання. Наприклад, з 1960 року смертна кара не могла бути застосована до жінок, котрі завагітніли на момент виконання вироку. Раніше лише до неповнолітніх і до вагітних жінок, які були такими на момент вчинення злочину або на момент винесення вироку.

Смертна кара чи розстріл визначалися лише як виняткова міра покарання. Вони застосовувалися за державні злочини, за розкрадання державного чи громадського майна в особливо великих розмірах, умисне вбивство за обтяжливих обставин, зґвалтування за обтяжливих обставин тощо.

Кримінальний кодекс УРСР підвищив вік кримінальної відповідальності до 16 років. За деякі види тяжких злочинів (вбивство, зґвалтування тощо), кримінальна відповідальність наставала з 14 років (раніше – з 12).

Також зменшився строк покарання задля пом'якшення кримінальної репресії. Максимальний термін позбавлення волі за КК 1960 року – 15 років (раніше 25). До того ж приблизно вдвічі було скорочено терміни заслання.

З 1959 року почало більш широко застосовуватися умовне засудження. Головна мета – перевиховання винного за допомогою морального осуду з боку суспільства і, звичайно, трудового колективу.

Кримінальний кодекс УРСР розвинув змість обтяжливої обставини – рецидиву, а також розкрив змість поняття «особливо небезпечний рецидивіст». Для цих осіб була встановлена тривала ізоляція та особливий режим ув'язнення.

Отже, за часів правління Хрущова відбулися найсуттєвіші зміни у галузі кримінального права, що передбачали гуманізацію законодавства. Кримінальний кодекс УРСР був добротним й відносно демократичним, тому ще 40 років його застосовували за умов різних державно-політичних систем. Основними тенденціями кримінального права були: захист інтересів держави, соціалістичної власності, поява норм, що визначали склад нових злочинів. Десталінізація принесла певне обмеження застосування кримінальної репресії, що свідчило про певні демократичні зміни.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванов В. М. Історія держави і права України: Підручник. — К. : МАУП 2007. — 552 с.
2. П.П. Захарченко Історія держави і права України
3. В.Я. Тацій, А.Й. Рогожин, В.Д. Гончаренко Історія держави і права України. - м. Київ: «Видавничий дім», 2003р.

Карпенко Вікторія Валеріївна
Студентка

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ
1 курс, 6 група

ВПЛИВ І УНІВЕРСАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Перший універсал Української Центральної Ради був оприлюднений 10 (23) червня 1917 року. Його озвучено В. Винниченком на Всеукраїнському військовому з'їзді. Проголошено автономію України, "не розриваючись з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям".

Універсал був першим самостійним актом УЦР, який заявляв про автономію України і її незалежність від Тимчасового уряду. М. Грушевський визначив його як "творення підстав української автономії", як важливий крок до запровадження національної державності.

Джерелом влади в Україні є український народ, щодо управління державою, то «лад на Вкраїні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і таємним голосуванням Всенародні Українські Збори (Сойм)». На території України діють тільки закони, що видані Всенародними Українськими Зборами, «ті ж закони, що мають лад давати по всій російській державі, повинні видаватися у Всеросійським Парламенті». Отже, законодавство на території автономної України регулював тільки український народ.

Перший універсал сприяв створенню першого українського уряду - Генерального секретаріату, що виконував всі постанови УЦР та діяв з 28(15) червня 1917 до 22(09) січня 1918 року. За визначенням УЦР, був "вищим революційним органом українського

народу". Він складався з 8 секретарств і генерального писаря на чолі з В. Винниченко. Перший склад Генерального секретаріату складали учасники 3 партій – УСДРП, УПСР, УПСФ.

Українці з національними меншинами на території повинні були «прийти до згоди й порозуміння», щоб будувати новий лад. УЦР мала сподівання, що всі «неукраїнські народи» сприятимуть розбудові автономної України та боротися за національну ідею разом с українцями. Ця «дружня» робота повинна була сприяти пришвидженню створенню незалежної держави.

З 1 липня запроваджувався «особливий податок на рідну справу», який мав пересилатися до бюджету УЦР. Він мав йти на розбудову України, її культурну діяльність, освіту, науку тощо. Отже, якщо раніше всі податки надходили до Всеросійської Центральної Казни, то зараз Україна мала власні кошти.

Таким чином, Перший універсал Української Центральної Ради проголосив автономію України у складі Росії, створив перший уряд, врегулював відносини між українцями та «неукраїнським народом» та встановив порядок надходження власного кошту.

Науковий керівник: Булгаков А. О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грушевський М. Українська Центральна Рада та її Універсали перший та другий. К., 1917;
2. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали, т. 1. К., 1996;
3. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада. К., 1997.

Киргізова Владислава Сергіївна

Студентка 1 курсу

Міжнародно – правового факультету

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЛЯ ПРАВА: ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ

Сучасні суспільні відносини не можуть стояти осторонь процесів, що невинно розповсюджуються світом. Цифровізація економіки і права – незворотній, закономірний процес, що відкриває нову еру – еру діджиталізації. Комп'ютерні технології більше нікого не дивують, а смартфони та ноутбуки – невід'ємна частина життя як підлітка, так і осіб старшого віку. Модернізація правової системи виявляється зокрема у її цифровізації, в аспекті цього дослідження доцільно розглянути електронну демократію як явище, що зумовлено процесом впровадження новітніх технологій у право.

Актуальність цього дослідження зумовлюється зростанням ролі електронної взаємодії особи та держави за допомогою механізмів електронної демократії, що потребують вивчення та аналізу.

Демократія у вузькому розумінні, тобто в такому, як про неї мислить більшість пересічних громадян, означає участь населення у формуванні представницьких органів, однак, зрозуміло, що таке значення не вичерпує це поняття. Демократія в сучасному розумінні включає також і іншу участь громадян в політично-правових процесах.

Існування такої демократії з залученням цифрових технологій це не виключає існування звичних нам прямої та представницької демократії – вони повинні працювати разом, мати баланс та рівновагу.

Електронна демократія може визначатися по-різному, в розпорядженні Уряду «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства» надано наступне визначення: «електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій» [1].

Е-демократія складається з усіх електронних засобів комунікацій, що дають змогу/уможливлюють для громадян докладання зусиль для того, щоб політики були відповідальними за свої дії у сфері публічного життя. Залежно від аспектів демократії, що просуваються, е-демократія може використовувати різні технології для:

- 1) підвищення прозорості політичного процесу;
- 2) посилення прямого залучення і участі громадян;
- 3) удосконалення якості формування думки-позиції шляхом відкриття нового простору для інформації і обговорення [2, с. 67].

Важливою в аспекті цього дослідження є думка О. А. Баранова, який переконує, що застосування інструментів електронної демократії як на рівні держави, так і на рівні громад надає потенційні можливості залучення максимально широких верств населення до процесу прийняття рішень з різноманітних питань життєдіяльності суспільства, що у свою чергу створює реальні умови для дієвої реалізації принципу безпосередньої демократії в певних випадках прийняття рішень, а також в багатьох випадках підготовки та виконання рішень, особливо на місцевому рівні [3, с. 36].

Говорячи про електронну демократію, зрозуміло, що вона покликана залучити якомога більше коло осіб, до розв'язання нагальних проблем, вироблення рішень. Яскравими прикладами е-демократії можна вважати е-петиції, що подаються через відповідний онлайн-ресурс і пропонують прийняти певне владне рішення, для чого збираються «підписи», а також громадський бюджет. Останній, або як його ще називають – бюджет участі, являє собою створення спеціального фонду коштів в місцевих бюджетах, вироблення конкурсних умов для подачі мешканцями конкретної об'єднаної територіальної громади проєктів. Проєкти являють собі такі собі «ідеї», на що витратити суму коштів, що передбачена у положенні про такий громадський бюджет. За такі проєкти голосують бажаючі, що попередньо проходять реєстрацію на спеціальному порталі. Проєкти-переможці фінансуються з відповідного спеціального фонду.

Отже, електронна демократія – один з проявів цифровізації права, що полягає у залученні громадян до вирішення важливих питань в державі шляхом використання цифрових технологій. У добу діджиталізації такі явища є цілком закономірними та необхідними. Ці явища в наш час пришвидшуються через пандемію коронавірусу, який зумовив перехід багатьох процесів в режим онлайн. Е-демократія – це крок до побудови сучасної держави, держави в смартфоні, як про це зазначає Президент України – Володимир Зеленський.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 15.05.2013 № 386-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення 21.12.2020).
2. Баранов О. А. Правові проблеми "електронної демократії". Інформація і право. 2017. № 1. С. 28-38.
3. Мезенцев А. В. Електронне урядування, електронна демократія – підходи до визначень. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 1. С. 64-69.

Киргізова Владислава Сергіївна
Студентка 1 курсу
Міжнародно – правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УСРР 1922 РОКУ

В умовах сучасних тенденцій до зміни законодавства важливим видається досвід минулого в аспекті регулювання деяких правових інститутів та явищ. Можна говорити про важливість такого акту як Цивільного кодексу УСРР від 1922 року та необхідність дослідження деяких його положень. Особливо цікавим видається дослідження того, яким же чином названий закон регулював відносини щодо юридичних осіб, яких вони могли бути видів тощо.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю врахування досвіду врегулювання питань діяльності юридичних осіб в історико-правовому дискурсі, а тому цей ретроспективний аналіз є необхідним та важливим.

Метою цього дослідження є проаналізувати цивільно-правовий статус юридичних осіб за Цивільним кодексом УСРР 1922 року.

В УСРР перший Цивільний кодекс був прийнятий постановою ВУЦВК від 16 грудня 1922 року і набрав чинності з 01 лютого 1923 року. Цей кодекс ще називають «ленінським», адже подекували, що його ухвалили за значної підтримки В. І. Леніна.

Названий цивільний кодекс вніс деяку ясність в тогочасну доктрину цивільного права, визначивши суб'єктивний склад цивільних правовідносин як відносин фізичних та юридичних осіб. Це стало важливим кроком до розбудови радянського цивільного права. Щодо юридичних осіб, то Цивільний кодекс 1922 більш уточнює їх різновиди та значення, зокрема виокремлюючи юридичних осіб приватного права, чого раніше не було. Кодекс визначав, що юридичними особами визнаються об'єднання осіб, установи або організації, які можуть, як такі, набувати прав по майну, вступати в зобов'язання, подавати позов і відповідати на суді. Радянська влада встановила положення, що встановлювало певний контроль над юридичними особами, тобто існування юридичної особи може бути припинено відповідним органом державної влади, якщо вона ухиляється від передбаченої статутом чи договором мети, або коли її органи (загальні збори, правління) в своїй діяльності ухиляються в суперечну інтересам держави сторону.

Залежно від складу членів юридичні особи, що її утворюють: а) державні, до яких належали місцеві Ради та їх виконкоми, державні підприємства, торгові організації, а пізніше – трести і синдикати, б) приватні, до яких належали товариства, акціонерні

товариства; в) змішані, які утворювалися за участю як приватного, так і державного капіталу; г) громадські, до яких ставилися як кооперативно-колгоспні підприємства, так і органи громадських, партійних, профспілкових організацій.

Залежно від побудови і цілей юридичної особи: а) товариства, акціонерні товариства; б) державні підприємства; в) трести; г) комбінати; д) синдикати; е) землеробські суспільства; ж) організації та установи [2, с. 23].

Звісно, роль приватних юридичних осіб значно обмежувалася, адже тогочасний законодавець їх побоювався в складний період НЕПу, на противагу цьому особлива увага зверталася правовому статусу державного підприємства як юридичної особи у вигляді державного промислового тресту, який мав можливість займатися господарською діяльністю з метою отримання прибутку, це дає підстави визнати трест комерційною організацією.

Отже, Цивільний кодекс від 1922 року відіграв важливу роль у становленні тогочасного цивільного права, а також став поштовхом до наступних його кодифікацій. Особлива роль у кодексі присвячена суб'єктам цивільного права, а саме фізичним та юридичним особам. Багато положень кодексу про юридичних осіб деякою мірою перегукуються з сучасними нормами, однак в тогочасних вбачаються свої особливості в організаційних формах юридичних осіб, деяких з яких на сьогодні вже не існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс УРСР від 1922 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B4Jol7u6WEiLZTQxcG1wODJIR00/edit> (дата звернення 11.12.2020).

2. Блажівська, О. Є. Цивільно-правовий статус юридичних осіб за Цивільним Кодексом УРСР 1922 року. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 22–25.

*Клюшнікова Катерина Вячеславівна
студентка 1-го курсу, 2 потоку, 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ РИСИ ПЕРЕБУДОВИ В УКРАЇНІ

Період перебудови був досить напруженим і особливим етапом для суспільства України та держави загалом. Після обрання М.Горбачова на пост генсека ЦК КПРС було проголошено курс на прискорення соціального та економічного розвитку всієї країни.

У запропонованій програмі були зокрема такі пункти як- докорінна зміна організаційних структур, стилю та форм органів які керували країною. Головною складовою цієї програми на території України було втілення в реальність Генеральної схеми управління народним господарством республіки. Під час впровадження цієї програми кількість людей, які керували республікою зменшилась майже вдвічі, було знищено 103 органи управління, 14 міністерств, 83 організації середньої ланки, деякі

функції управління було доручено органам місцевого самоврядування, об'єднанням та підприємствам.

За час 2-гої половини 80-х років реформаційні заходи були спрямовані на впровадження до управління науково-технічного прогресу, створення науково-технічних комплексів між різними галузями, підвищення ефективності виробництва тощо. На повний госпрозрахунок і самофінансування перейшли об'єднання та підприємства усіх виробничих галузей. Дуже стрімко почали розвиватися малі підприємства, асоціації та інші структури організації.

Колосальних перетворень зазнала економіка в Україні. Важливим елементом цих перетворень були заходи щодо перебудови структури народного господарства. Труднощі зокрема виникали через те, що республіка була позбавлена основних прав а ось плани в більшості складались в Москві. Тобто на діяльність та плани деяких підприємств місцеві Ради народних депутатів взагалі не могли впливати. Дуже гострою стала проблема сільського господарства. Основними проблемами були скрутна демографічна ситуація та низькі енергоозброєність та фондоозброєність. Але тим не менш, керівництво України активно шукало шляхи подолання проблем та збільшення ефективності сільського господарства. Насамперед були утворені агрокомбінати, агрооб'єднання, Міністерство сільського господарства, агрофірми тощо. Керівництво робило перші спроби розвитку сімейного, колективного на інших підрядів. Дуже активного розвитку зазнали сільські колективні садівництва, особисті підсобні господарства, підприємства, організації та аграрні цехи.

Також значною мірою тривало вирішення соціальних проблем. Вирішення соціальних проблем було доручено підприємствам та органам місцевого самоврядування. Тут вони досягли певних досягнень: поява можливості активного здійснювання будівництв дошкільних закладів, шкіл, будинків, лікарень тощо. В цей період розпочалась масова приватизація квартир, підвищення заробітної плати людям які працювали в сферах соціального забезпечення, охорони здоров'я, культури тощо. З'являлися додаткові пільги з оплати праці у сфері вугільної промисловості. Тобто підприємства отримали важливі можливості соціально захищати своїх працівників, підвищувати їм заробітну плату, і все це за рахунок своїх власних ресурсів. Актуальними в суспільних проблемах залишались проблеми трудової дисципліни, колективної та персональної відповідальності, підвищувався рівень злочинності серед населення.

Восени 1990р уряд України побачив необхідність захисту споживчого ринку України, обов'язковість посилення боротьби із спекуляцією, потребу ліквідації тіньової економіки та багато іншого. Тому уряд був вимушений на деякий час впроваджувати продаж товарів з використанням картки споживача з купонами.

У 1991 році на території України почалась реформа цін. Було вирішено ввести нові закупівельні та оптові ціни. Але ця дія призвела до критичної ситуації на підприємствах. Тому що, дуже часто нові закупівельні та оптові ціни значно перевищували ті ціни, які були роздрібні. Згодом довелось зробити нові фіксовані державні, вільні та регульовані роздрібні ціни. Але навіть цей захід не зміг вирішити всі проблеми.

Дуже яскраво помітними були проблеми екології в Україні. І головною проблемою у цій сфері був та лишається на сьогодні Чорнобиль. Однак деякі незначні проблеми екології вдалось подолати.

Отже, період перебудови в Україні можна охарактеризувати, як період пошуку нових шляхів розвитку в усіх сферах. Деякі проблеми вдалось вирішити, деякі постали тоді та залишаються наразі дуже актуальними.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Підручник Історія держави і права України, том 2, за редакцією В.Я.Тація, А.Й. Рогожина.
2. Посібник для підготовки до іспиту Історія держави та права України Д.А.Шигаль

Коваленко М.В

*студент Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України (1 курс)
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ ДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день питання прав і свобод людини і громадянина посідає важливу роль у зовнішній і внутрішній політиці всіх держав світової спільноти. Не виключенням є й Україна.

Вступ України до Ради Європи поставив перед країною ряд питань, які були пов'язані зі встановленням і забезпеченням відповідності національного законодавства та юридичної практики держави вимогам європейських стандартів з прав людини, зокрема відповідність нормам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5]. Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Україною стала важливим етапом на шляху входження у європейський політико-правовий простір. Ратифікувавши Конвенцію, надавши згоду на її обов'язковість, Україна визнала її частиною національного законодавства та розпочала процес впровадження даного міжнародного договору у національний правопорядок. Конвенція закріплює найвищі цінності людства – фундаментальні права і основоположні свободи людини, які інтерпретуються Європейським судом по правам людини та безперечно становлять ядро як наднаціонального, так і національного права [1, с.1-19].

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод здебільшого розкриваються саме у практиці ЄСПЛ, що обумовлює застосування в європейській юриспруденції терміна «право Європейської конвенції».

Європейський суд не є вищою інстанцією по відношенню до судової системи держави-учасниці Конвенції. Тому він не може скасувати рішення, винесене органом державної влади чи національним судом, не дає вказівок законодавцю, не здійснює абстрактний контроль національного законодавства або судової практики, не має права давати розпорядження про вжиття заходів, які мають юридичні наслідки [2, с.52-55].

Так, у сучасній Україні суди застосовують практику ЄСПЛ як джерело права при розгляді справ, згідно зі статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та

застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року [6]. Але важливо пам'ятати про те, що держави-учасниці Конвенції, до яких належить Україна, повинні брати до уваги не лише ті рішення ЄСПЛ, які винесено щодо конкретної держави, але й рішення, винесені відносно третіх країн, оскільки вони можуть навчити їх, як уникнути подібних порушень у майбутньому і відповідним чином змінити власну правову систему і правозастосовну практику [3,с.126].

Визнання Україною рішень ЄСПЛ, як джерела права, – це механізм, який, перш за все, має гарантувати дотримання прав громадян у випадках, коли їм не вдалося зробити цього в межах діяльності української правової системи. Це особливо важливо, зважаючи на традиційно низький рівень довіри населення до судової системи в Україні. Зазвичай розгляд справ у ЄСПЛ триває 3–5 років, проте у складних випадках, особливо тих, що стосуються питань міждержавних відносин, розгляд заяв у може тривати і значно довше. Як права держава Україна повинна виконувати рішення Європейського суду з прав людини, навіть у випадках, які український уряд вважає спірними [4,с.14-20].

Загалом ситуація із виконанням рішень ЄСПЛ в Україні неоднозначна. З одного боку, рішення ЄСПЛ, що стосуються виплати відшкодування постраждалій стороні, зазвичай виконуються належним чином. З іншого боку, більш складна ситуація в Україні з виконанням рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру – тих, які вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушення яких встановлене рішенням ЄСПЛ та усунення недоліків системного характеру, що лежать в основі виявленого порушення. Також вітчизняні юристи відзначають те, що мають місце проблеми з виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених статтею 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 р [7], яка передбачає відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції.

Сьогодні як ніколи, гостро поставлено питання про міжнародно-правові гарантії дотримання прав людини. Громадяни України часто звертаються до Європейського Суду, вони почали користуватися своїм правом на звернення до нього. На думку громадян інших країн, у яких поширена юрисдикція Європейського Суду, саме цей суд є найсправедливішим [8,с.21-43].

На мою думку, Європейський суд з прав людини забезпечує належний та ефективний механізм захисту прав людини в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Раданович Н.М. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини: загальнотеоретичне дослідження (на матеріалах впровадження Конвенції про захист прав і основних свобод людини) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. / Н.М. Раданович ; Львівський національний ун-т імені Івана Франка. – Л., 2000. – 19 с.
2. Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права: матеріали круглого столу (м. Дніпро, 24 листоп. 2017 р.); уклад.: д-р юрид. наук, доц. А.М. Кучук; канд. юрид. наук, доц. О.О. Орлова. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. – 100 с.

3. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.

4. Хилько М. Ефективність діяльності Європейського суду з прав людини: український контекст. Громадська думка про правотворення. 2020. № 9 (194). С. 14–20.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]-https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Закон України про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини від 23.02.2006 [Електронний ресурс] – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

7. Закон України про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини від 23.02.2006 [Електронний ресурс] – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

8. Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту) : під-руч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / О. О. Гісем, О. О. Мартинюк. — Харків : Вид-во «Ранок», 2018. — 192 с., іл.

Ковальчук Дарія Русланівна

Студентка I курсу 7 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ ЗВИЧАЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНІ

Актуальним питанням упродовж останніх років є потреба осмислення процесу розвитку звичаєвого права в Україні. Звичай як джерело права визнавався споконвіку. Але його роль у регулюванні правових відносин змінювалася на різних етапах державного розвитку. Як відзначає Н.Є. Толкачова, відношення до звичаю змінюється кожного разу, коли зростає чи спадає напруга між діючим позитивним, писаним правом і практикою відносин, що склалась. Крім причин економічного характеру, непостійність у поглядах на звичаєве право викликається ще й ідеологічними причинами, які частіше за все заважають сприймати точну картину змін, що відбуваються в структурі права. Найважливішу роль звичай відігравав у давньоруській державі та в Запорозькій Січі, де панувало виключно звичаєве право. [1, с. 135]

У сучасний період звичаєве право найбільш поширене у країнах традиційної правової сім'ї. У країнах романо-германського і англо-американського права правовий звичай використовується як додаткове джерело права. Після набрання Україною незалежності, в процесі глибинного реформування всіх галузей права, звичаєве право знову набуває все більшого значення в національній правовій системі. До нього і сьогодні прикута увага дослідників. Аналіз юридичної літератури дає підстави твердити про наявність чималої кількості наукових праць, присвячених проблематиці правового звичаю у системі джерел права України. Серед теоретиків права можна виокремити таких учених, як К. Алимжан, С. Вильнянський, К. Жоффре-Спінозі, С. Комаров, Л. Луць, М. Марченко, Д. Мейер, В. Озель, С. Пахман, Н. Толкачова та ін. Причиною актуалізації наукових досліджень звичаєвого права є те, що, по-перше, звичай, як найдавніше джерело права,

вплинув на розвиток українського права, багато звичаїв знайшли своє закріплення в правових нормах. А, по-друге, деякі регіони України заселені представниками багатьох національностей, які зберігають свою культуру, звичаї, традиції. І даний факт потрібно враховувати для того, щоб зберегти їхню самобутність та забезпечити мир і злагоду в багатонаціональній державі. [2, с. 52].

На думку В. Озель, будь-які процеси розвитку українського права повинні відбуватися з урахуванням власних правових традицій, усталених норм моралі, принципів, а особливо – звичаєвого права як джерела правового регулювання суспільних відносин. Не кожний звичай стає правовим, а тільки той, що відповідає інтересам держави, спільноти або суспільства в цілому. Звичай стає правовим тоді, коли з'являється держава. У цьому випадку він спирається на можливість застосування примусу з боку державних органів і стає обов'язковим. [3, с. 201]. За словами М. В. Цвіка, звичаї, мораль, релігійні установлення реалізуються завдяки певним переконанням. Для забезпечення більш жорсткого й ефективного регулятивного впливу потрібна оцінка, підтримка та захист ззовні авторитетом влади. Зібрання звичаїв та їх подальше державне санкціонування є одним із перших способів утворення правових звичаїв. Існують ще й інші способи санкціонування звичаїв: відсилання до звичаю, використання його як нормативної основи судового рішення. [4, с. 66-67]

Правове регулювання суспільних відносин в Україні зазнало суттєвих змін. Зокрема, активно обговорюється питання про перенесення частини правового регулювання із загальнодержавного на місцевий рівень (децентралізація правового регулювання). У зв'язку з відмовою від централізованого правового регулювання в сфері приватного права (оскільки врегулювання відносин між суб'єктами цього права більш ефективно відбувається через самоорганізацію) в Україні роль правового звичаю зростає. [5, с. 101]. І.В. Борщевський підкреслює, що визнання звичаю джерелом права в умовах децентралізації всіх сфер суспільного життя ґрунтується саме на принципах саморегулювання суспільних відносин. [6, с. 3-6].

Можливість використання правового звичаю в якості джерела права передбачена статтями 7, 28, 213, 333, 526, 527, 529, 538, 539, 613 Цивільного кодексу України, статтями 11, 35, 146 Сімейного кодексу України, статтями 32, 344 Господарського кодексу України, статтями 6, 146, 160, 293, 295 Кодексу торговельного мореплавства України. Категорія «моральні засади суспільства» (ч.4 ст.13 Цивільного кодексу України) також є продуктом звичаєвого права, оскільки являє собою народні звичаї, положення релігії, що домінують в суспільстві, офіційну ідеологію суспільства, відображену в законодавчих актах та ін. Стаття 438 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за порушення звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Як зазначають І.Ю. Стрельнікова, Є.В. Погорелов, закріплення звичаєвих норм у праві є підставою вважати їх важливим джерелом національного права, незважаючи на те, що роль правового звичаю значно вужча ніж та, яку відіграють інші джерела права, такі як нормативно-правові акти чи нормативно-правові договори. [2, с. 55]

Отже, правовий звичай є важливим чинником формування права на всіх історичних етапах розвитку суспільства. Держава визнає звичай джерелом права у прямій (шляхом бланкетування юридичної норми) і непрямої (шляхом надання права керуватися відомими на практиці звичаями у процесі реалізації юридичних норм) формах. В Україні

правовий звичай має статус обов'язкового, субсидіарного джерела права. Його роль зростає у зв'язку з відмовою від централізованого правового регулювання у сфері приватного права. Також звичай використовується і у сфері публічного права – в конституційному, адміністративному, фінансовому праві. Правові звичаї складаються в парламентській, виборчій практиці, у діяльності органів місцевого самоврядування. Важливу роль звичаї відіграють у міжнародному публічному праві.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії і філософії права Богачова Л.Л.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.Толкачова Н.Є. Правовий звичай, узвичаєність, звичай ділового обороту як форми регулювання економіко-правових структур. Вісник господарського судочинства. 2010. № 4. С.133-141.

2.Стрельникова І.Ю. Погорелов Є.В. Місце звичаю в сучасному праві України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 23 (62) № 2, 2010 С.52-56.

3.Озель В. Звичай у системі права України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 201–205.

4.Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5т.. Т.1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України - Х. : Право, 2008. 728 с.

5.Корунчак Л.А. Генеза та еволюція джерел права: синергетичний підхід. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2019. С. 90-104.

6.Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 5(14). 2016. С. 3-6.

Котько Марія Ігорівна

Студентка I курсу б групи

Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

РІЗНИЦЯ МІЖ НОРМАТИВНО- ПРАВОВИМ ЗАКРІПЛЕННЯМ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ У ІV УНІВЕРСАЛІ УНР ТА АКТІ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ 1991 РОКУ

Протягом історії становлення української держави, українські землі знаходилися під протекторатом іноземних держав, тому з часом, коли Україна була на шляху до незалежності, виникало питання, щодо нормативно правового закріплення положення про незалежність в законодавчих актах. Вагоме історичне значення має нормативно правове закріплення положення про незалежність в ІV універсалі УНР (Далі- Універсал), яке було тимчасовим, через політичну ситуацію, яка скалилася в тогочасній УНР та сусідніх державах, та остаточне закріплення положення про незалежність України в Акті проголошення про незалежність України 1991 року (Далі- Акт). Акт проголошувався на основі Декларації про державний суверенітет України, в якій були закріплені основні юридичні положення незалежної України.

Основною ознакою держави є наявність публічної політичної влади. Як в Універсалі так і в Акті було проголошено, що народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці, одночасно було визначено публічну політичну владу в УНР «Власть в ній буде належати тільки народові України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представництво робочого народу, селян, робітників і салдатів, та наш виконуючий орган, який однині матиме назву Ради Народніх Міністрів»[1], та в Україні «Повновладдя народу України реалізується на основі Конституції Республіки як безпосередньо, так і через народних депутатів, обраних до Верховної і місцевих Рад Української РСР»[2].

Спільне було закріплення, щодо впорядкування та контролю економіки держави, так в Універсалі зазначалося, що всі ресурси, якими володіє Україна належить народові «Однині Народня Українська Республіка бере в свої руки найважливіші галузі торгівлі і всі доходи з неї повертатиме на користь народу»[1], так і в Акті зазначалося, що «Земля, її надра...водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Української РСР... що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян»[2]. Важливим було впорядкування банкової системи «Так само приписуємо встановити державно-народній контроль над всіма банками, які кредитами (позиками) нетрудовим масам допомагали визискувати кляси трудові» [1], та «Українська РСР самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю. Вищою кредитною установою Української РСР є національний Банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР» [2].

Одним із основних закріплених положень було впорядкування міжнародних відносин, так в Універсалі зазначалося, що УНР виступає рівноправним членом міжнародних відносин «Зо всіма сусідніми державами, як то: Россія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді й приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки» [1], і в Акті закріплено положення про міжнародні відносини «Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах» [2].

Значною різницею було закріплення положення про армію, в Універсалі зазначалось, що армія не була постійною, а була лише на час небезпеки у вигляді більшовиків «приписуємо відпускати вояків, після підтвердження мирних переговорів - розпустити армію зовсім, а потім замість постійної армії завести народню міліцію» [1], натомість в Акті було закріплено наявність постійної армії «Українська РСР має право на власні Збройні Сили. Українська РСР має власні внутрішні війська та органи державної безпеки, підпорядковані Верховній Раді Української РСР» [2].

Однією з важливих ознак держави є наявність певно визначеною територією, обмеженою державними кордонами. Однак, в Універсалі не було чіткого закріплення територіальних кордонів держави, натомість в Акті було закріплено, що «Територія

Української РСР в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди» [2].

Отже, між законодавчими актами про проголошення незалежності України Універсалам та Актом вирізняються, як спільні закріпленні положення про публічну владу, економіку, міжнародні відносини, так і різні такі, як армія, територія, громадянство. Однак мета нормативно правових актів була єдиною, це проголошення та закріплення незалежності України на правовому рівні.

Науковий керівник: асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, к.ю.н., Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Універсал Української Центральної Ради (IV) URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text>
2. Декларація про державний суверенітет України (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429) URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

Кривобородий Владислав Сергійович
студент 1-го курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД УРСР В ПЕРІОД ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1950-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1960-Х РР.)

У березні 1953 помирає Сталін, починається внутрішньопартійна боротьба за владу – перемагає Хрущов, у вересні 1953 р. пленум ЦК КПРС обрав його першим секретарем партії. Відправною точкою початку десталінізації стала доповідь М. Хрущова на XX з'їзді партії (1956 р.) про засудження культу особи Сталіна.

В державному апараті почались зміни. Були спроби зламати командно-бюрократичний метод управління, котрий був установлений ще в 30-40-х роках. Головною метою цих змін було усунення з апарату одіозних сталіністів. Але не все впіралось в лише усунення від керівних посад старих поплічників Сталіна та нових конкурентів Хрущова. Новим першим секретарем ЦК КПРС рухали наміри усунення в політичній сфері порушень демократії та законності, а також їх наслідків. Саме через це в основу процесу десталінізації бело покладені такі демократичні принципи: визнання за народом ролі творця історії, розвиток його творчої активності, турбота про народні інтереси; опора на науку, знання об'єктивних законів суспільного розвитку; колективне керівництво.

Керівництво УРСР підтримало М. Хрущова. А партійні та державні керівники України деякий час були його опорою. До складу Політбюро, в якому було лише 11 осіб, входили О. Кириченко, М. Підгорний, Д. Полянській та П. Шелест. Такий стан був корисний для України, він підвищував її державну вагу.

У вищих органах державної влади та управління також відбувалися зміни. Було вжито заходи щодо посилення представницького складу Верховної Ради. У березні 1959 р. до ВР УРСР було обрано 126 робітників, це 27,6% її складу. Також зросла кількість депутатів-українців у Верховній Раді. Раду очолював до січня 1954 р. М. Гречуха (він був на посаді з 1939 р.), потім його змінив Д. Коротченко, який мав значний досвід партійного керівництва.

Відразу ж після смерті Сталіна була спрощена організація Ради Міністрів СРСР. На чолі Ради Міністрів залишалася лише Президія. До неї увійшли голова Ради Міністрів та його перші заступники. До 1955 р. цю посаду обіймав Г. Маленков, партійний конкурент М. Хрущова, а після нього головою уряду став М. Булганін. Але він виступав проти радикальних змін у господарському житті та управлінні державою.

У 1957 р. була проведена реформа управління економікою. Її суть – децентралізація управління промисловістю. На місцях для управління, ліквідуючи більшість міністерств, впроваджуються раднаргоспи – територіальні органи управління, створені замість галузевих міністерств. які помітно поліпшили керування економікою регіонів, але призвели до розриву зв'язків між окремими галузями, в Україні їх було 9.

Вже у 1958 р. головою Ради Міністрів СРСР був Хрущов, поки у 1964 р. його не відсторонили від влади. Так, він обіймав одразу дві найголовніші посади у країні, на цьому настояла Президія ЦК КПРС. Поступово Хрущов зосередив у своїх руках усю повноту державної влади, все частіше діяв єдиновладно, авторитарно. Виникала небезпека нового культу – культу М. Хрущова.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тацій В.Я., Рогожин А.Й., Гончаренко В.Д. Історія держави і права України. – Т. 2;
2. Волкогонов Д. Семь вождей. Галерея лидеров СССР в 2-х книгах. – Кн. 1;
3. Ведомости ВС УССР – 1959, 1962;
4. Кожукало І. П., Шаповалов Ю. І. І ті тяжкі повоєнні роки. У кн. Про минуле заради майбутнього.

Кривуля Дар'я Павлівна
Студентка 1-го курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ 1861Р. НА РОЗВИТОК НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Російська імперія активно поширювала свою владу на територію Наддніпрянської України. Провідною силою російської влади поставало кріпосне право, яке не тільки обмежувало закріпачених але й призводило до занепаду суспільно-економічного розвитку суспільства.

Уже у середині 19 століття Російська імперія переживала кризу, яка позначалася також на всіх підвладних їй українських землях. Ця криза супроводжувалась зокрема

занепадом поміщицьких маєтків, посиленням експлуатації селян, зростання напруження серед населення, загроза селянського бунту, відставання Російської імперії в соціально-економічному розвитку від європейських країн. В той час, коли на західноукраїнських землях не залишилося й сліду кріпосного права, то скасування його в Наддніпрянській Україні потребує досить багато сил та часу.

Так як в цей час на Україні починається активний розвиток господарства, а саме вирощування пшениці, тютюну, конопель, кукурудзи, цукрових буряків, розведення овець, відкриття портів у Чорному морі, тим самим відбувається активний розвиток ринкової економіки, розвитку міст, що може призвести до розвитку промисловості, до соціальної диференціації селянства, а саме зародження робітничого класу, усе це потребує ліквідації кріпосного права та активного розвитку промисловості та ринків.

У другій половині 19 століття почав активно розвиватися рух селянства, інтелігенції, студентства за відміну кріпосного права та звільнення від такого принизливого становища.

Саме Кримська війна 1853-1856 років підтвердила відсталість Росії у військовій справі, а також у економіці. Почалися активні бунти інтелігенції, створення таємних комітетів, які почали виносити умови звільнення кріпосних. Це змусило царський уряд Російської імперії почати впроваджувати реформи. Однією з таких була Селянська реформа 1861 року.

19 лютого 1861 року Олександром II було підписано два документи – «Положення про селян» та «Маніфест», які повинні вирішувати головні питання залежності селян від поміщика та питання поземельних відносин.

Селяни здобули певні свободи, які дозволяли їм позбутися влади поміщика, укласти з ним договір на рівних правах, займатися торгівлею та промисловістю, вступати у шлюб, вільно розпоряджатися нажитим майном, приймати участь у органах самоврядування, вступати до навчальних закладів, служити та ін.. Але незважаючи на надання таких привілеїв, селяни продовжували сплачувати податок, протягом дев'яти років селяни не мали права відмовитися від наділу, який за реформою виділяв їм поміщик, тим самим не могли покинути село. Оскільки до укладання угоди з поміщиком за наділ селяни були тимчасовозобов'язаними вони повинні були виконувати оброк чи панщину. Викуп селянином наділу залежав повністю від поміщика. Оскільки селяни не могли одразу віддати всю суму за викуп землі, це взяла на себе держава, змушуючи селян протягом 49 років виплачувати державі борг з відсотками. Якщо селяни користувалися меншою кількістю землі ніж зараз, то різницю у них відбирав поміщик на свою користь, ні в якому разі не дозволяючи мати більший наділ. В основному такі відрізки здійснювались через те, що в цьому регіоні земля була родючою.

Становище фабричних селян регулювалося особливими правилами, вони з моменту укладання статутної грамоти переводилися на оброк. Ділянки та наділи вони могли викупити згідно правил, які поширювалися на інші групи населення.

Реформа мала ряд негативних наслідків: наділи селян зменшилися, але зросли платежі, община втратила право користуватися лісами, луками, тощо.

Звісно ж значними були наслідки які призвели до розвитку земель імперії. Реформа скасувала особисту залежність селян від поміщиків і дала поштовх до розвитку земель, зокрема це формування армії, розвиток ринкової економіки та промисловості, сільського господарства. Виходячи з цього можна визначити, що реформа була буржуазного

характеру . Селянська реформа також сприяла розвитку капіталізму в розширенні ринку, залучення основної маси селянства до сфери товарно-грошових відносин.

Це все призвело до інтенсивного розвитку економіки України.

Почався швидкий розвиток промисловості, капіталізм стрімко розвивався, перетворюючи Україну на один з найбільш промислово-розвинутих районів. Суконні та полотняні галузі промисловості згодом припиняють своє існування, на їх зміну приходять розвиток металургії та машинобудування. Також Україна стає головним центром харчової промисловості завдяки активному впровадженню цукроваріння. Такого типу розвиток паралельно розвивав міста, в яких саме і відбувався промисловий розвиток, почала зростати кількість міських жителів, оскільки заводи потребували велику кількість робітників.

Скасування кріпосного права призвело до проведення земської реформи. З нею запроваджувалось земське самоврядування, яке складалося з виконавчих та розпорядчих органів. Земства Наддніпрянщини поступово перетворилися на організації, які активно брали участь у культурно-політичному житті міст, і ставали авторитетними для населення.

Отже, скасування кріпосного права було найважливішим завданням влади. Хоча й реформа була не настільки досконалою, адже знищити під корінь систему, яка існувала сотні років дуже важко, все ж вдалося зробити успішні перетворення. Головне, що вдалося зробити, це зробити селян вільними. Нехай деякі відгуки кріпосної залежності залишилися, та багато привілеїв свободи надалися селянам. Селянська реформа змогла трансформувати суспільно-політичне та економічне життя держави, що всесторонньо розвинуло її.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Історія держави і права України. Підручник. – У 2-х т./За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том 1. – Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.

2. Історія України : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В. С. Власов. – Київ : Літера ЛТД, 2017. – 304 с.

3. Історія України. Таблиці та схеми / Т. Земерова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. – 448 с.

4. Хрестоматія з історії держави і права України. – Том 1. З найдавніших часів до початку ХХ ст.: Навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький; За ред. Члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д. Гончаренка. – К.; Ін Юре. – 1997. – 464 с.

УКРАЇНА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ В 1965 – 1985 РОКАХ

Якби можна було охарактеризувати кольором період в історії України з 1965 до 1985 року, то це був би сірий. Стан справ у державі називали «стабільністю», але за цим режимом закріпилася назва «застій». Генеральними секретарями ЦК КПРС у період «застою» були Л. Брежнєв (1964—1982 рр.), Ю. Андропов (1982—1984 рр.), К. Черненко (1984—1985 рр.). Першими секретарями ЦК КПУ були П. Шелест (1963—1972 рр.), В. Щербицький (1972—1989 рр.).

Леонід Брежнєв прийшов до влади у немолоді роки, він був хронічно хворий. За період «застою» люди вже розуміли, що досягти комунізму до 1980 року, як передбачав Хрущов – не вдасться. В ті часи набув поширення анекдот:

«Лектор каже, що комунізм вже на горизонті. Його запитують:

— А що таке горизонт?

— Це уявна лінія, в якій небо сходиться з землею і яка віддаляється від нас, коли ми намагаємося до неї наблизитися».

Також з'явився термін — «розвинений соціалізм», що був перехідним етапом між соціалізмом та комунізмом.

У керівництві УРСР існували дві лінії — націонал-комуністична (автономістська) представником якої був П. Шелест, і проімперська (централістська), представником якої був В. Щербицький. Перший секретар ЦК КПУ П. Шелест відстоював економічні інтереси України, підтримував розвиток української мови й культури, сприяв збереженню українських історичних і культурних пам'яток, став ініціатором запровадження Шевченківської премії. Перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький підпорядковував економічні інтереси України союзним потребам, сприяв русифікації, боровся з дисидентським рухом. Також сприяв технічній модернізації легкої і харчової промисловості УРСР, розвитку культури й спорту, здійснив кадрові зміни, протягом року звільнивши з партійних посад 37 тис. комуністів.

У 1977 р. була прийнята нова Конституція СРСР, а в 1978 р. — нова Конституція УРСР (конституції «розвинутого соціалізму»). Перша Конституція мало чим відрізнялася від попередньої, сталінської. УРСР залишалася союзною республікою у складі СРСР. Формально вища законодавча влада в УРСР належала Верховній Раді, вища виконавча влада — Раді Міністрів, але відомо, що фактично перебувала в руках Комуністичної партії, «керуючої сили» радянського суспільства, яка визначала внутрішню й зовнішню політику держави.

З 1965 року проводилась Косигінська реформа, яка була спрямована на сільське господарство та промисловість. Реформи повертали модель 30-х років. Раднаргоспи ліквідували, а замість них повернули галузеві міністерства. Ці реформи не зазнали успіху.

Також цей період припав на восьму або «золоту» п'ятирічку (1966 – 1970). Спочатку випуск продукції збільшився, але потім внаслідок згортання економічних реформ темпи зростання почали падати.

Відомо також про діяльність Дисидентського руху, який критикував політику радянського режиму. Активізація дисидентського руху викликала репресії з боку радянського керівництва. У 1972 р. в Україні було заарештовано понад 100 правозахисників (В. Чорновіл, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Стус, І. Дзюба). У 1977 р. було заарештовано й засуджено на термін від 10 до 15 років керівників УГС (М. Руденка, О. Тихого), а до 1980 р. — більшість членів УГС. У таборах загинули В. Стус, Ю. Литвин, О. Тихий.

Через репресії 70-80-років та повернення до ідеологічного тиску, на фоні економічного «застою» у комунізмі розчаровується інтелігенція, партійне керівництво, та й усе суспільство. Брежнев помирає у 1982 році. Його наступники, Юрій Андропов та Костянтин Черненко, також не молоді, помирають після приблизно року на посаді. Це назвали «парадом генсеків». Криза радянської системи була очевидною.

Лантій Валерія Максимівна
Студентка Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
1 курс 6 група,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПЕРША КОДИФІКАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО ПРАВА В 20-ТІ РОКИ

Кодифікація нормативно-правових актів сьогодні є одним з найбільш ефективним способом систематизації законодавства. Предметом кодифікації є система юридичних норм (правовий інститут, галузь, система законодавства). Ці кодифікаційні роботи розглядалися в контексті формування нової системи права, призначеної прийти на зміну дореволюційному російському праву, відправленому в революційному спалаху “на звалище історії”.

Перша кодифікація радянського законодавства УСРР була створена в 1920 р. Після розгрому А. Денікіна, розпочалося відновлення звичайної діяльності правотворчих органів, яке тривало майже десятиліття. Основними передумовами кодифікації права був тривалий період мирного будівництва; необхідна стабілізація суспільних відносин, консолідація суспільно-політичних умов, що мала місце в УСРР та вже чинні основи всіх галузей права.

Кодифікація законодавства була необхідна з багатьох причин. Потреба отримати систематизований правовий матеріал за минулі роки. Необхідність чіткого формування норм та закріплення права і єдності закону. Відповідне узгодження потребувала нова економічна політика. Перехід до НЕПу висунув ряд складних труднощів, пов'язаних з дозволеною певною свободою обороту й торгівлі, появи буржуазії (орендаторів, торговців і ін.), державне регулювання товарно-грошових відносин.

Перші підготовчі заходи відносно зібрання та узагальнення матеріалів для майбутньої кодифікації УСРР були здійсненні в березні 1920 р. Але активні кодифікаційні роботи розпочалися лише в кінці 1921 року.

Кодифікація законодавства в УСРР базувалася на засадах єдності радянського законодавства. Здійснювалася основними двома етапами: рецепція законодавства РСФРР, розробкою власних законодавчих актів.

Першим етапом був період розробки та затвердження таких кодифікованих актів, як Цивільний кодекс, Кодекс законів про працю, Земельний кодекс, Кримінальний кодекс, робота над Цивільно—процесуальним кодексом, розробка шлюбно-сімейного кодексу (1920-24 рр.). З утворенням СРСР і його конституційне оформлення в січні 1924 р. обумовили появу загальносоюзного законодавства. У жовтні 1925 р. прийняте нове положення про судоустрій УСРР, що спричинила завершення більшості кодифікаційних робіт, затвердження Тимчасові будівельні правила, Виправно-трудоий і Ветеринарний кодекси [1, с. 49]. На першому етапі склалась система законодавства, було кодифіковано більшість його галузей.

Другий етап подальшої кодифікації на основі Конституції 1924 р., погодження раніше прийнятих кодифікованих актів у відповідність із загальносоюзним законодавством. На XIV з'їзді ВКП(б) було поставлено за мету — за мінімальний термін перетворити країну із переважно аграрної в індустріальну, перебудувати сільське господарство на соціалістичному принципі - це суттєво вплинуло на характер кодифікації. В УСРР проведено велику роботу по вдосконаленню існуючих кодексів. Був прийняти Кодекс законів про шлюб, опіку, сім'ю й акти громадського стану в УСРР 1926 р., Адміністративний кодекс УСРР 1927 р., Кримінальний кодекс УРСР 1927 р., нову редакцію Кримінально-процесуального кодексу УСРР 1928 р., а також внесено зміни до Земельного кодексу. На останньому етапі кодифікації поступової відмови від НЕПу замість Тимчасових будівельних правил був прийнятий Статут цивільного будівництва УСРР 1929 р. та нову редакцію Положення про судоустрій УСРР. Завершенням кодифікаційних робіт стало видання семитомника Систематичного зібрання чинних законів УСРР у 1929-30 роках [1, с. 50-52].

Отже, історичне значення кодифікації 20-х років полягає в тому, що вона включила в себе створену соціалістичною революцією систему радянського права, при цьому система права не могла бути втілена в окремих нормативних актах, а передбачала повноту законодавства, яке в максимальному обсязі гарантує саме кодифікація.

Науковий керівник: Булгаков А. О., к.ю.н, асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). вид-во АН УРСР. – К., 1961.
2. Історія держави і права України. Частина 2. Підручник для юридичних ви- щих навчальних закладів і факультетів. Ч. 2. / За ред. А.Й. Рогожина. – К., Ін Юре. – 1996.

Максимова Маргарита Юрївна
Студентка інституту підготовки кадрів до органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Мерник Анастасія Муслімівна
Асистентка кафедри теорії і філософії права НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Громадянське суспільство – це система інституцій, що функціонує самостійно, при цьому в діяльність яких держава не втручається. Дана система формується на добровільних засадах, діє на основі принципів самоорганізації та самоврядування [1, с. 470]. Це означає, що громадяни можуть самостійно і добровільно з метою задоволення власних потреб та інтересів об'єднуватися в певну організацію, встановлювати мету, способи та напрями діяльності такої організації, керувати її справами чи навіть приймати рішення про її розпуск. Громадянським суспільством буде лише суспільство, в якому людина визнається найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи – рівними та невід'ємними з позиції пріоритету громадянського суспільства [1, с.471].

Інституції громадянського суспільства – громадські недержавні об'єднання, що втілюють цінності свободи і солідарності. До них належать: громадські організації (спортивні, культурні, національні та інші), релігійні організації, благодійні організації, професійні спілки, комерційні організації (підприємства, господарські товариства та інші), політичні партії [1, с. 473]. Головне їх завдання – сприяти створенню таких умов, за яких як окрема особа, так і всі члени суспільства зможуть реалізувати свої інтереси та потреби. Права і свободи виражають основні інтереси та потреби людини. Саме інституції є сферою, де відбувається реалізація інтересів та потреб кожної особи. За кількістю громадських недержавних об'єднань можна зрозуміти, на якому етапі розвитку перебуває дане суспільство, адже чим більша кількість різноманітних інституцій, тим більше власних проблем суспільство зможе самостійно вирішувати.

Задоволення потреб та інтересів будь-якої особи чи групи осіб відбувається через їх спільну безпосередню діяльність. Тобто поведінка члена інституції громадянського суспільства є конкретною системою дій, направлених на досягнення певної мети. Початкове положення цього напрямку аналізу – визнання існування певного набору потреб різних членів інституції громадянського суспільства. Спонукаючи особу до активності, індивідуальні потреби серед різних структурних елементів ситуації виділяють певні об'єкти, що мають для цієї особи позитивне чи негативне значення з точки зору їх задоволення. Орієнтуючись у ситуації, член громадянського суспільства, керуючись принципом раціональності, обирає ті з них, які найбільшою мірою сприятимуть реалізації поставленої мети. Виникає ситуація, коли член громадянського суспільства, спрямовуючи свою активність на досягнення мети, переконується, що її реалізація залежить від іншого члена цього суспільства (який, до речі, перебуває в аналогічній ситуації), і тим самим вимагає їх взаємодії на цьому ґрунті. Саме на основі цієї взаємодії і утворюються інституції громадянського суспільства [2, с.70].

Права і свободи людини та громадське суспільство як система інституцій дуже взаємопов'язані між собою. Права і свободи людини сприяють створенню інституцій громадянського суспільства. Водночас людина як носій прав і свобод є об'єктом впливу

інституцій та суб'єктом участі в них. Її права та свободи є підставою створення і функціонування інституцій громадянського суспільства. У свою чергу інституції громадянського суспільства створюються з метою ефективних реалізації та захисту прав і свобод людини. Можемо зробити висновок, що без прав і свобод людини не було б інституцій громадянського суспільства, оскільки не було б потреби у них; в свою чергу без інституцій громадянського суспільства права і свободи людини були б фікцією, оскільки їх не можна було б ефективно реалізувати та захистити. Тобто права і свободи людини та інститути громадянського суспільства не можуть існувати окремо одне від одного.

Інституції громадянського суспільства певною мірою здійснюють контроль над державою, є своєрідним бар'єром між державою та індивідами, адже захищають права і свободи індивідів від втручання з боку держави, мають виховувати у суспільстві позитивне ставлення до політичного режиму, цим самим запобігаючи можливим конфліктам між громадянами та державою. Інституції покликані забезпечувати зв'язок між державою та суспільством, здійснювати контроль за діяльністю органів публічної влади, а також пропонувати їм свої програми вирішення питань, що турбують суспільство [3, с.81]. Держава встановлює загальні правові межі функціонування інституцій громадянського суспільства, здійснює відносно них контрольну функцію за дотриманням норм права. Якщо інституція не порушує встановлених правових меж, то держава ні в якому разі не може втручатися у діяльність інституцій громадянського суспільства. Якщо ж держава втручається в усі сфери життя суспільства – це вже встановлення тоталітаризму. Цього ні в якому разі не можна допускати, адже тоталітаризм знищує всі інституції громадянського суспільства і починає втручатися в усі сфери життя суспільства, часто порушуючи права і свободи людини і громадянина. Тому досить важливо знайти відповідний баланс між державою та інституціями громадського суспільства, ту точку рівноваги, коли держава не буде повністю регулювати їхню діяльність, в свою чергу без переходу свободи діяльності інституцій у сферу під гаслом побудови громадянського суспільства.

Інституції громадянського суспільства допомагають кожній людині реалізувати власні приватні інтереси. Ці інституції створюються тому, що інтереси певної частини громадян суспільства співпадають. Якщо інституції громадянського суспільства функціонують ефективно, то це дає змогу поставити людину і громадянина в центр суспільного і політичного життя, розглядати її, права та свободи як найвищу соціальну цінність. Людині як індивідуальному суб'єкту досить важко протистояти державі, яка представлена державно-владними інститутами, тому громадяни із спільними інтересами мають об'єднуватися, аби досягнути своїх цілей, реалізувати свої права та свободи, адже гуртом робити це легше та швидше [4, с.429]. Наприклад, групі осіб із більшою вірогідністю вдасться ініціювати розгляд проблемного питання, що стосується багатьох, на місцевому чи державному референдумі. Аби ініціювати проведення референдуму, треба об'єднати зусилля багатьох членів суспільства, які згуртовані у певні об'єднання.

Таким чином, варто визнати, що інституції громадянського суспільства відіграють величезну роль, оскільки це основа реалізації та захисту прав і свобод людини, бо дані інституції впливові, незалежні від держави та не підконтрольні їй, адже утворюються на самоврядних засадах [5, с.34], можуть застосовувати специфічні засоби реалізації прав і свобод. Обрання особами реалізації та захисту прав людини через інституції

громадянського суспільства ґрунтується на правовій активності та усвідомленні ціннісного змісту відповідних прав [4, с. 443].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2011. — с. 465-476
2. Мерник А. М. Поняття та ознаки інституцій громадянського суспільства // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ : зб. наук. пр. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2012. – № 2 (57). – С. 65-73
3. О. Михайловська Інститути громадянського суспільства і формування ідеології модернізації в Україні. Режим доступу: http://old.ipiend.gov.ua/uploads/pm/pm_18/mykhailovska_instytuty.pdf
4. Ю.С. Разметаєва Реалізація та захист прав людини через інституції громадянського суспільства. Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1844/1/Razmetaeva_427%E2%80%9393444.pdf
5. Лотюк О. С. Зміст та класифікація інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс] / О. С. Лотюк // Physical Review E. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/4024>.

Манасян Каріне Норіківна

студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВИТЕЛІВ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Якщо казати сухо та науково, то Радянський союз - це федеративна соціалістична держава в Північній Євразії, яка існувала з 1922 по 1991 рік. Але насправді це був масштабний за своїми розмірами, цілями та досягненнями експеримент зі створення ідеальної держави, у якому взяли участь мільйони людей. Моя робота присвячена так би мовити "будівникам" цієї системи, тобто безпосереднім правителям Радянського Союзу. Я спробую визначити позитивні і негативні сторони кожного лідера нації та порівняти їх.

Володимир Ілліч Ленін (роки правління 1922-1924) безпосередньо приєднав Україну до радянської Росії в перебігу громадянської війни за допомогою збройних сил. Водночас республіка була визнана незалежною, хоча її кордони позначалися тільки на географічній карті. Багато істориків вважають політику Леніна не дуже нищівною, але, на мій погляд, такий висновок формується у порівнянні з його наступником, тобто Сталінім. Про те, що диктатура мала місце з самого заснування Союзу свідчать такі факти: політика "воєнного комунізму" (продовольча розкладка на селі, яка змушувала селян безплатно віддавати плоди своєї праці більшовикам), влада розгорнула "червоний терор", майже всі промислові підприємства було націоналізовано, голод 1921-1923 років в Україні (як засіб придушення повстанського антибільшовицького руху), антицерковна компанія тощо. Але з поглибленням кризи Ленін вирішив запровадити економічну політику непу, яка мала позитивні наслідки для країни, наприклад відбудова легкого, народного, промислового і

харчового господарств. Також з'явилося явище українізації, але його основною метою скоріше за все було посилення впливу на народ через українську мову.

З наступним діячем пов'язані найжорстокіші заходи за все існування Радянського союзу. Їм був Сталін Йосип Віссаріонович (1924-1953 рр.). Якщо розбирати політику Сталіна, то негативні моменти довго шукати не треба, а з позитивними складніше, тому з них і почнемо. Треба зазначити, що "добра" діяльність була пов'язана лише з розбудовою та посиленням СРСР на міжнародній арені: остаточна сформованість всієї радянської суспільної системи, радикальна зміна ідеології більшовизму, відмова від курсу на "світову революцію" і перетворення міжнародного руху в інструмент реального захисту інтересів СРСР, індустріалізація. А зараз я зазначу тоталітарні дії Сталіна: колгоспи (зручна форма викачування ресурсів до державного бюджету, розкуркулення), дезорганізація сільського виробництва, Голодомор 1932-1933 рр. (доведено, що був сфабрикованим), згортання українізації, масові репресії ("розстріляне відродження", "Великий терор"), ідеологізація суспільного життя, культ особи, продовження антицерковної кампанії тощо. Після Другої Світової війни, у якій Радянський Союз отримав перемогу, населення ще більше пригнічувалося через шалені темпи відбудови. Можна зробити висновок, що Сталінська ідеологічна система - порожня, вона знає лише одну мету і цінність - владу. А вже про спадщину наступників і говорити нічого.

Після смерті Сталіна почалася "відлига" (1953-1964) на чолі з Хрущовим Микитою Сергійовичем. Цей період характеризувався зменшенням політичних репресій, вибірковою реабілітацією засуджених та репресованих у сталінські часи, частковою лібералізацією політичного життя. У 1961 р. Хрущов почав нову хвилю десталінізації. В цей період з'явився рух "шестидесятників", який став індикатором початку кризових явищ тоталітарної системи в СРСР. Проте все ще будь-яке інакомислення жорстко каралося. Загалом політика Хрущова була непродуманою і суперечливою. Внаслідок експериментів у сільському господарстві почалася продовольча криза.

З 1964 по 1985 рік тривала "ера" Леоніда Брежнєва, яка стала періодом застою, остаточного загнивання командно-адміністративної системи сталінського зразка, через що дуже складно позитивно охарактеризувати правління цього діяча. Треба зазначити, що країна продовжувала йти шляхом екстенсивного розвитку; відбувалася цілеспрямована русифікація України; освіта, наука, культура і медицина фінансувались за залишковим принципом; усім інакомислячим інкримінувалась антирадянська націоналістична агітація (з'явилася низка дисидентських та правозахисних організацій).

У березні 1985 р. на пост Генерального секретаря ЦК КПРС обрали Михайла Горбачова. Метою політики "перебудови" Горбачова були демократизація, гласність, плюралізм, використання елементів ринкових відносин, невтручання у справи інших країн. Але через загострення соціально-економічної кризи, падіння авторитету КПУ, зростання соціальної та національної активності українського суспільства подальше існування Радянського Союзу було неможливим.

Якщо порівняти між собою правителів Радянського Союзу, то стає зрозумілим, що жоден з них не зміг досягнути ідеалу соціалістичної держави. Метою Леніна, Сталіна, Хрущова, Брежнєва та Горбачова було ефемерне уявлення про можливість створення комуністичного суспільства, яке від початку існування Союзу було неможливим через суперечність соціальних, економічних та національних факторів. Різниця між вождями полягала лише у методах правління: Сталін та Ленін притримувалися політики "щоб інші

боялися - своїх сильніше бий", тобто постійні репресії та терор; хрущовська "відлига" була суперечливою через те, що позиціонувала себе кращою ніж сталінські часи, але все одно карала за всі прояви інакомислення; політику Брежнєва можна назвати одним словом "застій"; Горбачов опинився вже на зламі СРСР, тому будь-які спроби щось налагодити були марними.

Мельник Дар'я Сергіївна
студентка Інституту підготовки кадрів в органи юстиції,
1 курсу, 6 групи
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ПЕРІОДУ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Козацька доба вважається надзвичайно важливим періодом не тільки в контексті процесу націотворення, а й важливим елементом державного будівництва української держави протягом усієї історії її існування. Невід'ємним супутником державного розвитку є розвиток права, який слугує одним із стовпів державної системи і свідченням не тільки про прогрес, а й про спрямування свідомості народу до здобуття власної державності.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями формування національної самосвідомості, необхідності висвітлення різноманітних аспектів становлення української державності і його права в цілому.

Мета дослідження полягає у проведенні дослідження для системного аналізу розвитку кримінального права за часів козацької доби, і, відповідно, використання результатів дослідження у формуванні загального уявлення про рівень розвитку кримінального права тогочасного періоду.

Козацьке право у період свого розквіту і формування [1,с.158] відповідало духу свого часу і природі козацтва взагалі, і характеризувалось багатьма спільними рисами з іншими правовими системами своєї доби. Фундаментом побудови системи права на той час досі слугував звичай, і тісний взаємозв'язок з релігією відображався у встановленні релігійних норм на загальнообов'язкові і такими, яким було притаманне у ті часи правове значення [2, с.45].

Кримінальне право, як одна із основоположних галузей права, вже тоді була важливою частиною не тільки правової організації життєдіяльності козацтва, а і важливим елементом військової влади, за допомогою котрого вирішувалась низка завдань з метою встановлення належного рівня дисципліни та впорядкування повсякденної діяльності війська і козацької спільноти як у воєнний, так і в мирний час.

Варто зазначити, що вже тоді у козацькому суспільстві існувало уявлення про злочин як суспільно небезпечне діяння, яким позначались матеріальні дії, які завдавали шкоду козаку чи всьому Війську Запорізькому в цілому, або ж формальні дії, які порушували встановлений звичаєвий порядок та норми [1; с.159]. Відповідно до цього визначення, вже тоді проводилась певна диференціація злочинів за різноманітними критеріями, але в основному це відбувалось залежно від характеру діяння, спрямованості злочинної діяльності, порушеного злочином звичаю, тощо.

Найбільш поширеними категоріями злочинів були : злочини проти життя ,проти моралі (зазвичай ,це були криміналізовані у тодішньому сприйнятті порушення релігійних норм), проти честі і гідності (образи, розповсюдження неправдивих чуток, тощо), проти

особи, проти військової дисципліни. З приводу останньої категорії варто зазначити, що під час воєнних походів та виступів (так званого «воєнного часу») відбувалось підвищення відповідальності за злочини проти військової дисципліни, адже це безпосередньо загрожувало боєздатності війська в ході воєнних дій і морально-психологічному стану складу воєнних загонів. Отже, існувала не тільки класифікація за предметом посягання, а також і механізм підвищення санкцій за наявності конкретних обставин.

Особливістю козацького кримінального права було також те, що злочини класифікувались за територіальним критерієм. Як вже нами було зазначено вище, злочини могли скоюватись у стані «воєнного часу», тобто у ході воєнних походів та збройних зіткнень, так і в межах Січі, яка була головним військово-політичним центром Війська Запорізького, мала особливий правовий статус у відповідності зі звичаєвим правом. Існувала низка діянь, які у випадку вчинення на території Січі, вважались злочинними. Перш за все, це порушення січових звичаїв та правил проживання на її території (перебування жінок, неповага до вищестоящих командирів), вчинення будь-яких злочинних діянь на території Січі (вбивство, крадіжка, неповага до християнської моралі, тощо). Як і у випадку з протиправними діями, вчиненими у період «воєнного стану», «січові» злочини мали більш істотний ступінь завдання шкоди і, відповідно, більш суворе покарання [3].

Варто зазначити, що процес покарання також був регламентований здебільшого звичаєвим правом, проте відчувався вплив європейських держав, зокрема Речі Посполитої, який відображався у затвердженні демократичних основ, організації судового процесу та дослідженні обставин під час прийняття рішення відносно обвинуваченого [4, с.30].

У висновку хотілось би зазначити, що вивчення історичних витоків права України є обов'язковим напрямком розвитку правової науки, адже будь яка країна лише у процесі кардинальних перетворень та трансформацій у кінцевому результаті отримали свою власну державу, а відповідно і право. Україна не є виключенням, адже, не дивлячись на лічені десятиріччя сучасної незалежності та самостійності, ми маємо багатовікову історію становлення нашої держави, сторінки котрої досі невідомі нам і потребують детального дослідження.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Паньонко І. Злочини та покарання Козацької доби / І. Паньонко, В. Струс // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. - 2010. - Вип. 5. - С. 158-163. - Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2010_5_39.
2. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. В 3 т. / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 213 с.
3. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького / А.О. Скальковський – Дніпропетровськ: Січ, 1994.
4. Наріжний С. Судівництво й кари на Запоріжжі / С. Наріжний. – Прага, 1939. – 30 с.

Мельник Дар'я Сергіївна
Студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції,
1 курсу, 6 групи
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Початок незалежності нашої держави ознаменувався не тільки глобальними правовими зрушеннями у площині конституційного ладу та становлення внутрішньої правової системи, а й поклав фундамент для формування власної стратегії розвитку держави у геополітичній царині міжнародних взаємовідносин. Вступ в міжнародні організації та укладення міжнародних договорів у період здобуття незалежності мали стратегічний характер, який передбачав прискорену інтеграцію новоствореної республіки у світову спільноту.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними реаліями геополітичного середовища світу, які є надзвичайно динамічними та мінливим явищем. Становище держави на геополітичній арені визначає не тільки її поступальний розвиток у міжнародній політиці на роки вперед, а й має вагомий вплив на існування всього міжнародного співтовариства в цілому. Виступаючи у якості одного з найвпливовіших чинників формування зовнішньої політики країни та її внутрішнього політичного життя, геополітика є тісно пов'язаною з міжнародним правом, яке в свою чергу виконує роль фактору забезпечення гармонічного співіснування та співробітництва держав.

Мета дослідження полягає у проведенні історичного та правового аналізу особливостей та значення для сучасного процесу формування міжнародної політики української держави Будапештського меморандуму від 5 грудня 1994 року.

Історичні передумови склались таким чином, що Україна, опинившись на геополітичній арені у якості самостійного суб'єкта, була вимушена шукати засоби задля забезпечення власного суверенітету у міжнародній спільноті та отримання визнання з боку провідних держав. Різноманітні фактори, в тому числі і політичні, значним чином вплинули на характер початку ведення міжнародних переговорів і привели нашу державу до взяття на себе зобов'язань по відмові від ядерної зброї внаслідок укладення Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Метою такого міжнародного кроку була спроба дипломатичним шляхом досягти результату у завершенні процесу визнання держави, встановлення партнерських відносин з країнами підписантами (спочатку це були Великобританія, США та Російська федерація, згодом з застереженнями приєднались Франція та Китайська народна республіка) та забезпечення стабільності розвитку і отримання безпекових гарантій для власного суверенітету.

Дослідивши основні положення міжнародно правового акту, можемо стверджувати, що природа самого дипломатичного документу не передбачає чітко окреслених зобов'язань держав-сторін та механізмів їхнього стримування від зазначених у самому Меморандумі дій проти України.

По-перше, меморандум є дипломатичним документом, у якому викладається фактичний та юридичний бік будь якого питання і наводяться відповідні аргументи. Зазвичай, містить виклад та обґрунтування міжнародно-правової позиції держави з того чи іншого питання. Тобто, вже аналізуючи правову природу документу ми можемо стверджувати, що форма міжнародного договору, яка повинна була б містити механізми стримування та запобігання збройній агресії, тиску з боку держав-підписантів, є помилковою, адже меморандум може визначати план дій та засади співробітництва держав з того чи іншого напрямку, проте це не є прийнятною формою для врегулювання питань державотворення стратегічного та історично доленосного характеру.

По-друге, зміст Будапештського меморандуму є невеликим за обсягом (шість пунктів) і передбачає лише загальні положення щодо співробітництва держав-підписантів у напрямку міжнародних взаємовідносин з Україною. Наявні у тексті дії, які і повинні уособлювати затвердженні гарантії або англійською «assurances» (пер.укр- запевнення), зазначають і без того закріпленні повноваження та можливості держав, які долучились до цього договору. Наприклад, пункт четвертий договору встановлює, що держави-підписанти будуть прикладати максимум зусиль для забезпечення негайної реакції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй у випадку застосування ядерної зброї проти України, проте усі держави-підписанти є постійними членами цієї Ради Безпеки і окреслені випадки є підставою для негайного реагування і скликання термінових засідань Ради.

По-третє, договір не містить ані додатків, ані інших доповнень, які б встановлювали окремий порядок забезпечення реальних гарантій та механізм притягнення до відповідальності держав, які порушують положення меморандуму, або хоча б встановлювали загальні засади здійснення та права України у такому випадку. Якщо з юридичної точки зору його недоліки яскраво вираженні у обранні форми укладення договору та оформленні змісту, то історичне значення найкраще виражається виявляється у тих наслідках, які настали через 20 років укладення даного договору. Збройна агресія Російської Федерації та триваючий збройний конфлікт на Сході України є найкращим прикладом відсутності практичної реалізації положень меморандуму та ефективності його юридичного змісту.

У висновках можна зазначити, що не дивлячись на істотні порушення положень будапештського документу, він до сих пір залишається важливим знаковим юридичним орієнтиром у тривалій процедурі притягнення Російської федерації до міжнародно-правової відповідальності.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Большой юридический словарь // Под ред. А. Я. Сухарева. — 3-е изд., доп. и перераб. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 858 с.
2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї [Електронний ресурс]. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.
3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях

[Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>.

Містюков Костянтин Олексійович
студент першого курсу
Міжнародно-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917—1921 РОКІВ

Тема: тези присвячені темі національно-визвольної боротьби українського народу 1917—1921 років. У цій роботі дається огляд основних революційних подій, політичних перетворень, військових операцій.

Проблематика: автор тез порушує питання про перебіг соціально-політичних змін у житті українців під час революції, у тезах представлена точка зору на вплив політичних перетворень на життя простих українців.

Мета: з'ясувати підґрунтя та передумови початку української революції, а також визначити головні причини поразки національно-визвольної боротьби.

Після перемоги Лютневої революції 1917 р. в Україні також почалися кардинальні за своїм масштабом соціально-політичні перетворення, що дали зрозуміти суспільству, що навколишній світ тепер назавжди змінився.

Але не треба забувати про те, що українська революція спочатку мала характер національно-демократичної, потім поступово, але під впливом подальшого розвитку революційних подій змінила свій характер.

У **перший період** розвитку української революції державотворча діяльність українського табору завершилася проголошенням 7 листопада 1917 р. Української Народної Республіки. Цей факт мав дійсно історичне значення для українців. Але Центральна Рада так і не здійснила радикальних соціально-економічних перетворень та не змогла привернути до себе увагу широких народних мас. Це призвело до того, що всередині українських політичних партій посилювалися розколи на правих та лівих, консерваторів та революціонерів, поступовців та радикалів. Це було на руку більшовикам, які вміло користувалися конфліктами в інших організаціях. Комуністи використовували демагогічні гасла, проводили агітаційну роботу з населенням, що не вміло читати й писати. Таким шляхом вони заволікли на свій бік велику кількість селян та робітників.

29 квітня 1918 р. українськими правими консервативними політичними силами був здійснений державний переворот, у наслідок якого була створена Українська Держава у формі гетьманату під проводом Павла Скоропадського. У цей момент почалась реставрація старого буржуазного ладу, проводилась дуже консервативна, антибільшовицька політика.

Так, 14-15 травня 1918 р. у Києві відбувся нелегально V-й з'їзд УСДРП, на якому Винниченко закликав до збройної боротьби проти гетьманського режиму. 13-16 травня в Києві також нелегально відбувся четвертий з'їзд УПСР, на якому ліві остаточно відкололися від правих, створили самостійну партію "боротьбистів" і розгорнули збройну боротьбу проти гетьманського ладу.

Ліві меншовики Харкова, Києва, Катеринослава та Одеси також виступили проти політики гетьманської влади і закликали до її повалення. Дуже схожу позицію зайняли і ліві бундівці.

Створена 14 листопада 1918 р. Директорія отримала перемогу над Гетьманатом і відновила УНР. Так почався другий період української революції, який мав принципово новий характер та зміст.

Єдиний центр революційного українства розколовся на два табори. Праві течії українських політичних партій обрали шлях подальшого розвитку української національно-демократичної революції. Ліві політичні сили і партії пішли шляхом здійснення соціалістичної революції.

На позиції націонал-комунізму переходили тепер і ліві організації разом з УПСР. На початку березня 1919 р. у Харкові відбувся V з'їзд УПСР, на якому остаточно стало зрозуміло, що розколу бути. Ліві створили нову партію, яка була названа УПСР (комуністів) - боротьбистів. Вони боролися за встановлення радянської влади і співпрацювали з більшовиками.

Таким чином, українська революція у період свого другого етапу остаточно роз'єдналася на дві за характером і змістом українські революції, а саме на:

- національно-соціалістичну революцію, за якою йшла значна більшість трудового люду;
- національно-демократичну революцію, за якою пішла міська інтелігенція, просвітлена молодь, яку підтримували діячі сфери культури.

Треба визнати, що в Україні перемогла соціалістична революція. Це й призвело до остаточного встановлення в 1920 році радянської влади в Україні.

Отже, серед головних причин поразки національно-демократичної революції можна зазначити такі:

- розкол в українському суспільстві з приводу поглядів на майбутнє;
- утопізм соціально-економічної сфери;
- невідповідність між курсом на побудову держави та реаліями того часу;
- невідповідність мас до самостійного національно-державного життя;
- небажання і невміння створити регулярні збройні сили у державі;
- неготовність політичних сил до побудови основ державності;
- незацікавленість сусідніх з УНР держав в існуванні незалежної країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Винниченко В. Відродження нації. Історія української революції. Ч. I-III. 1920. Ч. 1 - 348 с; Ч. II - 328 с; Ч. III - 535 с.
2. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917-1920 рр. Т. 1-4. 1921-1922; Т. 1. -152 с; Т. 2-200 с; Т. 3-60с; Т. 4-193 с.
3. Ветров Р. І., Донченко С. П. Політичні партії України в першій чверті ХХ століття (1900-1925 рр.). 2001. -245 с.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

Організація судів та відправлення судочинства в Росії на початку 19 ст. відбувалося ще за законодавством часів Петра I та Катерини II («Установлення про губернії» 1775 р.). Вона мала досить жалюгідне становище, що, навіть в ті часи, консервативна російська еліта розуміла необхідність її реформування.

Розпочав спроби реформування судової системи Олександр I, ще на початку XIX ст., у 1803р. Він доручив відомому реформатору, графу М. М. Сперанському розробити проект перетворень законодавства про судоустрій і зміни до процесуальних законів. Сперанським була підготовлена «Записка про устрій судових та урядових установ в Росії 1803 р.», але її положення, щодо змін по судовій частині так і не були втілені в життя через протидію прихильників консервативних порядків (вельмож катерининських часів). Пізніше Сперанського було відправлено у заслання.

Одна з причин наступних спроб реформування суду являла собою хабарництво суддів. Переважна більшість судових чиновників розглядала свою посаду як джерело наживи та безцеремонним чином вимагала хабарів від усіх, хто звертався в суд. Це було наслідком досить невисоких заробітних плат. Оскільки службове і матеріальне становище виборних суддів не становило нічого принадливого, то, звісно, не могло і приваблювати на ці посади скільки-небудь видатних людей.

Більш вдалими виявилися спроби реформувати суди й судочинство в часи Олександра II. Судову реформу, як і інші перетворення Олександра II, пов'язують із загальною кризою російського суспільства першої половини XIX ст., котра особливо поглибилась після поразки Росії в Кримській війні. Деякі сучасники судової реформи також пов'язували її зі скасуванням кріпосного права. За дорученням імператора влітку 1857 р. 2 відділенням імператорської канцелярії у Державну Раду був представлений проект Статуту цивільного судочинства, до якого прикладалася розлога (149 друкованих аркушів) пояснювальна записка начальника 2 відділення графа Д.М.Блудова.

У «Записці» пропонувалися повна ліквідація станових судів, відділення судової влади від адміністративної, усунення поліції від провадження слідства, заснування мирових судів.

З 1857 по 1861 р. в 2-му відділенні імператорської канцелярії складено було 14 проектів, що стосувалися судоустрою і судочинства, як кримінального, так і цивільного

Однак консервативні проекти перетворень Блудова не були сприйняті ліберальною частиною російської еліти. 23 жовтня 1861 р. імператор звелів утворити при державній канцелярії комісію для вилучення «головних основних начал» з проектів графа Блудова.

У подальшому вдосконаленні проекту Статуту цивільного судочинства та інших проектів законів, котрі стосувалися судової реформи (проекту Положення про судоустрій від 12 листопада 1859 та проект Статуту по злочинах і проступках, тобто Кримінального процесуального кодексу від 10 грудня 1859), відіграв значну роль помічник секретаря Державної Ради В. П. Буткова С. І. Зарудний. «Батько» і «душа» судової реформи С. І.

Зарудний в 1862 р. був призначений головою відділення цивільного судочинства комісії для складання проектів судових статутів, але він спрямовував роботу не лише відділення цивільного судочинства, а й інших відділень комісії (відділення кримінального судочинства (голова М. А. Буцковський) та відділення судоустрою (голова О. М. Плавський)) і фактично очолював комісію. Комісія опрацювала «Основні положення перетворення судової частини в Росії» Найвище затвердженні імператором 29 вересня 1862 р. та підготувала проекти судових установлень (статутів), які Олександр II підписав 20 листопада 1864 р.

Судові статuti, підписані Олександром II, включали чотири закони: заснування судових установ; статут цивільного судочинства; статут кримінального судочинства; статут про покарання, що накладаються мировими судьями. Ці закони прийнято називати судовими статутами 1864 року.

Я вважаю, що судова реформа в Російській імперії була необхідною і з запровадженням ввела досить значні та бажані для порядку зміни. Цьому є підтвердження, після 1864 р. зміни відбувалися лиш раз у судовій контрреформі 1889 р., але в основному зберігалися на територіях Російської імперії аж до встановлення радянської влади.

Також, на мою думку, архаїчність такого становища можна було уникнути, якщо б матеріальне становище суддів було значнішим та сама підготовленість кращою. При настільки незадовільному складі судів, при непідготовленості їх до відправлення правосуддя, і, на додачу, при тому значенні, яке було надано законом судовій канцелярії, що зобов'язана була турбуватись про роз'яснення обставин справ і складати доповідні записки, центр тяжіння по провадженню справ перемістився, звичним чином, з суддів на канцелярію.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри Історія держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Григоренко Д.А.

*Мовчан В.Ю.,
Студент 1 курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ШАХТИНСЬКА СПРАВА

“Справа про контрреволюційну організацію техніків і інженерів, що працювали в кам'яновугільній промисловості СРСР” або “Шахтинська справа” (“Шахтинський процес”) – перший політичний процес в СРСР, під час якого було засуджено велику групу керівників вугільної промисловості Донбасу. Відбувся 18 травня – 6 липня 1928 року. Центром подій було містечко Шахти (1920-1924 рр. входило в склад України, нині Ростовська область, РФ).

До судового процесу 1928 року місто Шахти вже привертало до себе увагу державних органів – 1923 року гірники з Власівсько-Парамонівської копальні, будучи обуреними умовами праці, висунули 12 пунктів з вимогами щодо поліпшення умов праці, було проведено страйк, в результаті чого активістів було заарештовано, змінилося керівництво шахтоуправління. В 1927 році заворушення повторилися в зв'язку з введенням нового колективного договору. Неспокій на копальні мав негативний вплив, тому ОДПУ вирішила “розібратися” та виявити “шкідників” за досвідом Кадіївської

справи 1923-1924 років (економічне шахрайство та шкідництво працівників Кадіївського рудоуправління). Шкідниками стали працівники серед відчизняних та іноземних інженерів. Загалом ОДПУ викрила групу із 53 фахівців.

Судовому процесу хотіли надати великого розголосу. Перед владою стояло завдання довести зв'язок групи контрреволюціонерів з іноземними капіталами. Для створення цього зв'язку, Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло ухвалу 5 березня щодо арестів німецьких робітників на шахтах Донбасу. 8 березня було прийнято проект “Про економічну контрреволюцію в південних районах вуглепромисловості” для всіх робітників промисловості. Саме після ухвали цього проекту можна було чітко зрозуміти ціль проведення судового процесу – спроба запобігання безгосподарності: сформована в країні форма господарства не могла співіснувати з новими економічними методами уряду, а єдиним варіантом мобілізувати всіх працівників без змін були лише репресивні заходи.

Судовий процес набув великого розголосу завдяки пропагандистській роботі, яку провели більш ніж за два місяці до початку засідань та завершення розслідування. У передових газетах країни бездоказово було оголошено про існування та арешт “контрреволюційної організації”. Самі засідання проводились за спеціальної судової присутності Верховного суду СРСР в Будинку Союзів з 18 травня по 6 липня. Процес висвітлювали 120 вітчизняними та іноземними журналістами, репортажі транслювались по радіо, розповсюджувались одноразові квитки на засідання. За 2 тижні близько 30 тисяч глядачів слідкували за процесом.

Пропаганда була досить потужною та переконливою, в свою чергу вона призвела до демонстрацій з боку трудящого люду. Вимога була простою – засудити “злочинців”. Так, в результаті суду над групою 53 робітників: виправдали чотирьох, четверо отримали умовне покарання; від 1 до 3 років ув'язнення засуджено 9 осіб; 11 осіб було засуджено до розстрілу, 5 з них було розстріляно 9 липня, шістьом покарання було пом'якшено; більшість засудили на термін від 4 до 10 років.

У 2000 році Генеральною прокуратурою РФ всіх засуджених було реабілітовано. Повністю сфальсифікований судовий процес став прикладом керування громадською думкою та черговою політичною репресією з метою залякування людей та встановлення жорсткого державного контролю.

*Молчанов П. В.
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції, 1 курс, 6 група*

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УНР ТА СТАВЛЕННЯ КРАЇН ЄВРОПИ ДО РЕСПУБЛІКИ

Зародження та розвиток міжнародних відносин для новоствореної республіки було вкрай необхідним, особливо в умовах розвитку УНР, яка в міжнародних відносинах бачила, насамперед, захист від тиску з боку більшовиків, які будь-яким чином намагалися придушити прагнення до відокремлення, прикладом чого є як намагання ігнорувати умови універсалів з боку УЦР, так і жорстокі бойові дії, такі як у бою під Крутами.

Щодо формування законодавчої та виконавчої гілок влади, то розпочався цей процес зі створення Генерального Секретаріату, який був створений після проголошення I універсалу. Складався з 8 ген. Секретарств та генерального писаря. Серед 8 секретарств було створено і секретарство міжнародних відносин, ген. секретарем якого був С. Єфремов, заступником якого став О. Шульгін. Це Генеральне секретарство стало прообразом першого зовнішньополітичного відомства України у XX столітті. Проте, саме з моменту проголошення III універсалу УНР починає свою міжнародну політику, що призвело до реорганізації Генерального Секретаріату, що стосувалось і ген. секретарства міжнародних справ, яке 22 грудня було перейменоване на ген. секретарство міжнародних справ, очолював яке О. Шульгін. До компетенції цього секретарства належали завдання з організації міжнародних відносин, охорони інтересів громадян України за межами республіки, уникнення міжнародних непорозумінь в межах Української Народної Республіки. 26 грудня Винниченко оголосив створення відомства міжнародних зносин України.

Восени 1917 року УНР мала курс на покращення відносин з країнами Антанти. Країни Антанти шли назустріч, бо УНР грала велику роль у період Першої світової війни. Ця роль полягала у тому, що УНР могла чинити опір Німеччині на Східному фронті та не допустити повної дислокації військ Центральних держав на Західний фронт, що ускладнило б ведення війни для Франції та Англії. Але, проблемою стала невпевненість Англії і Франції щодо визнання незалежності української республіки, що призвело до пошуку збоку УНР нових міжнародних союзників.

9 грудня 1917 почалися перемовини між Росією та Центральними державами у Бресті. Надія на підтримку збоку Антанти була майже втрачена, більш того, Брестські перемовини між Німеччиною та Росією для української республіки несли лише негативний характер, бо досягнення миру та згоди між Росією та Німеччиною і її союзниками значило те, що не тільки Росія буде націлена на знищення незалежності УНР, а і Центральні держави будуть претендувати на свою долю, бо поділ українських земель вони передбачали ще на початку війни. Це стало причиною для приєднання республіки до переговорів, який вони отримали шляхом звернення до усіх воюючих та нейтральних держав з нотою про приєднання до Брестської конференції, на що отримали запрошення делегації від Німеччини та союзників.

19 грудня прибула делегація, до складу якої входили Голубович, Любинський, Полоз, Севрюк, Левицький та Остапенко. 30 січня 1917 делегацію України було признано повноправним членом конференції. Звісно, Росія намагалась перешкодити участі республіканської делегації, тому в грудні 1918 представники Росії намагалась підмінити делегацію УНР на делегацію від Української Народної Республіки Рад, але спроба була невдалою.

Також делегація ознайомила учасників конференції з IV універсалом, який ознаменував повне відокремлення від Росії, на що Центральні держави висловили згоду та визнавали за УНР ще й право бути учасником міжнародних відносин.

27 січня УНР підписала мирний договір з Німеччиною та її союзниками, що закріплював допомогу УНР у боротьбі з Росією та встановлення контролю на усю територію, в обмін на що українська республіка зобов'язувалась визначену кількість сільської продукції передавати Німеччині та її союзникам. Також УНР підписала окремо 3 договори з Болгарією, Туреччиною та Австро-Угорщиною.

Звісно, Брестський мирний договір мав і позитивні наслідки, так і негативні також. Щодо позитивних, то це перший досвід дипломатичних відносин та перемовин, без якого неможливо розвиватись надалі; досвід незалежного правління та існування республіки, що також позначилось на підвищенні національної свідомості суспільства, хоча влада УНР часто зазнавала й нищівної критики. Якщо розглядати негативні наслідки, то це тотальне виснаження ресурсів, які розграбовували Центральні держави. Особливої уваги потребує обмеження влади УЦР з боку союзників, котрі фактично стали окупантами на українських землях. У квітні 1918 влада була передана П. Скоропадському, а Центральна рада була розігнана. У подальшому авторитет Німеччини, як переможеної країни у війні, почне спадати, що означає ще один негативний наслідок Брестського миру – недовіра та негативне ставлення з боку переможців війни – Антанти, а Україна залишиться без союзників, від яких можна отримати допомогу.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, Булгаков А.О

Овчаренко Катерина
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ 1 курс 12 група

ЗНАЧЕННЯ ДИРЕКТОРІЇ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Директорія УНР - найвищий орган державної влади відродженої Української Народної Республіки, який діяв з 14 листопада 1918 року до 10 листопада 1920 року. Представники соціалістичних партій на початку грудня 1918 року ухвалили, що найвища влада в Україні належить Директорії з 5 осіб: В. Винниченку, О. Андрієвському, Ф. Швецю та А. Макаренку, а законодавча влада належить Трудовому Конгресові [1]. 26 грудня 1918 року створено перший уряд Директорії – Раду народних міністрів, яку очолив В. Чехівський.

На жаль, уряду не вдалося налагодити ефективну роботу і взяти під контроль ситуацію в Україні, бо як зазначає О.Субтельний: «У новітній історії Європи жодна країна не переживала такої всеохоплюючої анархії, такої запеклої боротьби, такого остаточного розвалу влади, яких у цей час зазнала Україна» [2].

З моменту створення Директорія не мала сприятливих умов для державотворчої діяльності, бо на території України одночасно перебували білогвардійські, більшовицькі, польські, французькі, німецькі, австрійські війська [3, с 36]. Поширеним явищем була також Отаманщина – захоплення невідконтрольними жодному уряду бандами цілих районів. Життя української провінції опинилося в руках сотен місцевих батьків-отаманів, які керували повстанськими добровільними козацькими формуваннями. Вони захищали інтереси окремих сіл і містечок, інколи воювали між собою та проти міст де знаходилась ворожа селянам влада, від якої тільки їм було користі отримувати накази та приймати каральні ревізійні загони. Отаманщина охоплювала майже всю територію Південно-Східної і Центральної України [4].

У цій нестабільній суспільно-політичній ситуації уряд так і не спромігся сформував дієздатний державний механізм.

Директорія прийшла до влади за надзвичайно складної внутрішньополітичної ситуації. Восени 1918 р. населення різних регіонів України одночасно жило за законами Російської імперії, Центральної ради, радянської влади, Гетьманату. За таких обставин керівництвом України приймалися тільки ті акти, які були вкрай необхідні для вирішення нагальних проблем і ствердження Української державності[3,с. 36].

Через півтора місяця після створення Директорії було оприлюднено «Декларацію Директорії Української Народної Республіки». Цей програмний документ проголошував ліквідацію Гетьманату і відновлення суверенної Української Народної Республіки. У соціально-економічному відношенні Декларація не гарантувала недоторканність приватної власності, а особливо землі. Верховне підпорядкування землею закріплювалося за Директорією УНР.

У громадсько – політичному аспекті декларація передбачала скликання найближчим часом Конгресу трудового народу, який замислювався як революційний парламент, вищий орган влади в Республіці. На жаль, творці декларації не передбачили застосування принципів загально виборчого права під час формування складу Конгресу трудового народу, обмежившись «трудовим принципом». На думку В. Винниченка це призвело до того, що положення декларації не дістали підтримки навіть серед членів партій (УСДРП та УПСР), з яких власне і складалася Директорія [5] .

Як зазначила Т. Подковенко, одним із основних здобутків Конгресу трудового народу України беззаперечно є універсал Директорії УНР, прийнятий 22 січня 1919 року, який закріплював величну подію в життєписі українського державотворення – об'єднання УНР і ЗУНР в єдину соборну велику Україну[6]: «Однині воєдино зливаються століттям одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина; Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України».

Внутрішню та зовнішню політику Директорії УНР визначало те, що на відміну консервативного гетьманського режиму, вона була радикальним урядом соціалістичного спрямування. Директорія прагнула утвердити в Україні національний варіант радянської влади без крайнощів більшовизму; проголосила акт злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.[7].; передала законодавчу владу революційному парламенту - Трудовому Конгресу.

Директорія активно діяла на міжнародній арені. Вона зуміла встановити дипломатичні відносини з Ватиканом, Чехословаччиною, Угорщиною, Нідерландами, Італією. Однак їй не вдалося налагодити необхідний рівень зв'язків з Польщею, Росією та країнами Антанти, які приймали безпосередню участь у збройних конфліктах на українських землях, і від співпраці чи конфлікту з якими залежала доля країни[8].

Науковий керівник: к.ю.н., асистентка кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Казак Ріната Алімівна

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Львів. 1993-1996. 515 с.
2. Субтельний О. Україна: історія. К. 1991. 314 с.
3. Подковенко Т. /Директорія УНР: формування засад української державності. //Часопис Київського університету права .2007. 35-40 с.
4. Гай-Нижник П. Отаманщина в період Директорії УНР: соціальна база, роль і місце в національно-визвольній боротьбі // Література та культура Полісся. - Вип.58:

Проблеми філології, історії та культури ХХ століття у сучасних дослідженнях .- Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2010. - С.105-114

5. Винниченко /В. Відродження нації.//Історія української революції: [в 3 ч.] . - Київ ; Відень : [Дзвін], 1920. С.180.

6. Подковенко Т./Законодавча діяльність Директорії//Актуальні проблеми правознавства:Науковий збірник ЮІ ТАНГ.Вип.4-2002 с 114-119

7.Універсал Директорії 1919 - [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Universal_Dyrektorii_1919.

8.Політичний курс Директорії - [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://sites.google.com/site/diriktoriaunr/politicianj-kurs-direktoiiie>.

Павлюк С.Ю.

*студент Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого
I курс, 6 група*

ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ У 1944-1945 РОКАХ

Друга світова війна є однією з найжахливіших сторінок історії України. Цей період має як героїчний характер, який полягає у супротиві загарбникам так і трагічний, що пояснюється колосальною кількістю людських жертв.

Територія нашої держави довгий час перебувала під німецькою окупацією, після витіснення радянських військ з території УРСР. В свою чергу, звільнення України почалося в наслідок Сталінградської битви яка тривала з листопаду 1942 по лютий 1943 та поклала початок корінному перелому у війні на користь СРСР.

Першими на землю України вступили війська 1-ї гвардійської армії генерала В. Кузнецова, що 18 грудня 1942 р. вибили окупантів із с. Півнівка Миловського району на Луганщині. У цей же день від ворога був звільнений ще ряд населених пунктів України.

Проте метою даної роботи є дослідження завершального етапу звільнення території сучасної України від німецько-фашистських загарбників. Він характеризувався тим, що Німеччина, втративши майже всіх своїх союзників у Європі, опинилася, по суті, в повній міжнародній ізоляції.

Найбільш вагомими військовими перемогами в період 1944-1945 роках на території УРСР були Коорсунь-шевченківська операція, що відбувалася в лютому 1944 та Східно-Карпатська стратегічна наступальна операція, що тривала з 8 вересня 1944 — 28 жовтня 1944.

Що стосується Коорсунь-шевченківської операції, то її особливе значення полягає в тому, що противника було відкинуто до Дніпра та позбавлено можливості здійснювати ефективну оборону по його течії.

Як зазначає Пилявець Р. М., для радянських військ створилися сприятливі умови для подальших операцій на Правобережній Україні й визволення всього півдня країни від гітлерівських окупантів. Проведення Нікопольсько-Криворізької, Проскурівсько-Чернівецької, Березнегувато-Снігурівської, Поліської та Одеської операції було б неможливо без отриманої до цього перемоги.

В свою чергу, Східно-Карпатська стратегічна наступальна операція була кінцевою точкою у визволенні України. Її проведення було необхідне для прориву оборони німців, що створювалася з 1939 «Лінії Арпада» уздовж Головного Карпатського хребта та була глибокошеленованою, добре обладнаною, з інженерного погляду. Вона складалася з оборонного рубежу, що проходив переднім краєм, низки проміжних рубежів на найважливіших напрямках та системи оборонних укріплень по Головному Карпатському хребту.

Результатами перемоги радянських військ стала поразка армійської групи «Хейнріці», знищення «Лінії Арпада» та звільнення всієї території України. Радянські війська здолали Головний Карпатський хребет, визволили Закарпатську Україну та вступили на територію Чехословаччини.

Отже, не зважаючи на загальну заполітизованість теми Другої світової війни, важливо не забувати про важливість досліджуваних в роботі подій для нащадків, оскільки війна це не тільки про подвиг, а ще й про втрати, загиблих та знівечені долі людей.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

Пасмор Юлія Вікторівна
кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

ІМПЕРАТИВ ЯКОСТІ: НОВИЙ РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАПИТІВ НАУКОВЦІВ

Сучасні тенденції до інтеграції освіти й науки в міжнародне інформаційне співтовариство вимагають цілеорієнтованого, адекватного застосування в науково-освітніх дослідженнях значних обсягів інфомасивів: різних статистичних даних, аналітичних висновків, довідок до тематичних розробок порівняльного характеру, контент-аналізу нормативно-правових документів, наукометричних показників публікаційної активності вчених та ін. Йдеться, зокрема, про необхідність досягнення вищого рівня повноти й оперативності як задоволення тематичних запитів, так і забезпечення якісною інформацією, новими знаннями, спираючись на науково-освітні інтереси вчених і студентів. Аналізуючи структуру і динаміку наукового знання, зв'язок науки із суспільством, вплив результатів наукових досліджень і відкриттів на інноваційний розвиток сфер діяльності, складно не погодитися з тезою про те, що «суб'єкт, який пізнає і діє, зобов'язаний застосовувати особливі стратегії діяльності з урахуванням розвитку суб'єктів» [4].

Крім того, не можна оминути й того, що нині у глобальному інформаційному просторі увага наукового співтовариства, як ніколи, прикута до використання в науково-освітніх цілях технологій відкритого доступу: відкрита наука=open data + open source + open hardware + open access + citizen science [2]. Так, open access важливий і для популяризації науки, і для переводу науки й системи інфозабезпечення на новий якісний рівень. Щоб зрозуміти базові положення й умови формування сучасної системи інформаційного забезпечення з точки зору її соціально-комунікативної ефективності, раціональності й об'єктивної реальності, передусім варто провести аналіз інформаційних

запитів суб'єктів науково-освітньої діяльності сфери права. Важливість цього розуміють усі, як наслідок, окреслене питання набуває особливої актуальності. Наведене видається цілком логічним і обґрунтованим, оскільки наявність точних даних про те, яка інформація (з огляду на змістовність, контенуальність), кому (категоріальність), коли, на якому етапі роботи (часові межі), в якій формі (цифрові, класичні традиційні) необхідна для проведення наукової і освітньої діяльності, на нашу думку, суттєво впливає на творчу активність, креативність, формування, наприклад у вчених, наукових цілей, мотивацій і способів їх досягнення [3]. Однак при цьому всі суб'єкти, тобто і користувачі інформаційних послуг, і фахівці інформаційно-комунікаційних інституцій (когнітологи, бібліотекарі-інформатори, комунікатори, адміністратори, інформаційні менеджери інтернет-ресурсів та ін.), мають бути в цьому зацікавленими.

Слід також зазначити, що існуючі практики вивчення інформаційних потреб (ІП) науковців-правників безпосередньо пов'язані з їх обов'язковою соціальною регламентацією: статусною і соціальною роллю, стилем комунікаційного акту, характером необхідної інформації. Виходячи з цього, а також враховуючи точку зору більшості вчених, нами проведено моніторинг у сфері права за допомогою: ознайомлення зі звітами установ НАПрН України за різні роки; бібліометричного аналізу наукової тематики; вивчення статистичних показників публікаційної активності викладачів і аспірантів; встановлення рейтингового ряду правових журналів щодо їх впливу на використання й цитування; застосування методів анкетування, фокус-групи, дискусійних постів, on-line опитувань у соціальних мережах і у веб-середовищі бібліотек серед аспірантів, наукових працівників, здобувачів наукового ступеня на кафедрах Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого і НДІ НАПрН України, користувачів дисертаційного читального залу наукової бібліотеки університету. За його результатами з'ясовано, що контингент науковців, охоплений анкетуванням, має таку характеристику: адміністративно-правовою тематикою займаються 4,3 %; в освітньому процесі задіяний 21 %; аспіранти складають 20,3 %, докторанти – 15,9 %. При цьому 47 % аспірантів і викладачів вважають, що своєчасне отримання необхідної інформації з різних галузей правової науки і юридичної освіти значно полегшить їх діяльність і навчання [3]. У процесі групової комунікації, спираючись на галузеві потреби, побажання респондентів, фасилітатори – фахівці інформаційних центрів, наукових бібліотек, архівів, аналітичних служб, при проведенні різних інформаційних заходів науково-педагогічного, консультативного, методичного напрямів намагаються регулярно розміщувати на сайтах своїх установ тематичні бібліографічні, науково-методичні огляди, електронні дайджести, проводять воркшопи, хакатон, проблемно орієнтовані на конкретні тематичні запити користувачів та дослідницькі проекти.

Крім того, за допомогою анкетування, інтерв'ю і фокус-групи, завдяки проведенню яких з'являється можливість здійснити комплексний аналіз ІП, встановлено, що для більшості респондентів (85,5 %) характер їх інтересів у науковій інформації є постійним і більш-менш конкретизованим. Отримані дані підтверджують, що дослідники прагнуть систематично контактувати з ученими національного співтовариства у своїй сфері (36,2 %), хоча певна кількість респондентів (30,4 %) вдається до цього рідко, або вкрай рідко (13,7 %). Примітно, що більшість сучасних учених шукає різноманітні шляхи й інформаційні джерела науково-освітніх контактів із зарубіжними спеціалістами суміжних галузей (мова йде про гранти й участь в асоціаціях) [3]. Це підтверджують такі дані

нашого опитування: у світовому науковому просторі галузі права взаємодіють 23,1 % респондентів, рідко – 21,8 %, дуже рідко – 12,9 %. У той же час лише 10,8 % беруть участь у міжнародно-правових проєктах, програмах, професійних об'єднаннях, що, на нашу думку, перешкоджає розширенню наукових комунікацій та інтеграції правничої науки у міжнародний інформаційний простір.

Враховуючи тенденцію до відкритої науки, у сучасній системі інформаційного забезпечення потреб учених саме репозиторні служби у закладах вищої освіти функціонують для просування актуальних досліджень юридичної тематики в інтернет-простір, використовуючи корисні інструменти, матеріали, технології по забезпеченню доступу до наукових даних від провідних зарубіжних центрів і бібліотек. Наприклад, популярними в науковому світі комунікацій є: 1) репозитарії даних, як-от EASY (гуманітарні і соціальні науки), 4TU.Centre for research data (технічні науки), Zenodo (всі наукові дисципліни), Mendeley Data (пошук даних), Центри по роботі з даними: Digital Curation Centre (DCC), Center for Research Libraries, Research Data Netherlands, The Research Data Alliance. Академічні підрозділи і бібліотеки, які працюють з даними: Research Data Service University of Edinburgh; The TU Delft Library; Research Data Service University of Glasgow; LIBER; 2) корисні інструменти Data Management Plans online; MANTRA. Невипадково вже зараз трендовими напрямками інформаційно-аналітичної діяльності стали забезпечення збору й обробки статистичних даних щодо цитування наукових праць вчених університету і Національної академії правових наук України за показниками наукометричної БД «Міжнародний реєстр ORCID», наукометричними платформа «Web of Science», «Sci Verse Scopus», Google Scholar, Publons, науково-видавничою інфраструктурою «Наукова періодика України». Зокрема, Publons як аналітичний інструмент WOS і сервіс дозволяє вченим відслідковувати, перевіряти й демонструвати власну редакційну, експертну, рецензентську діяльність. Проте варто пам'ятати, що, створюючи профіль автора Publons у Web of Science, необхідно обов'язково вказувати: сферу наукових інтересів у світі, розміщувати власні публікації, проіндексовані у Web of Science, підвищувати науковий статус [1].

Підвищення якості інфозапитів учених забезпечується в тому числі й завдяки такій інфраструктурі, як сектор наукометричного аналізу. Функціонування інноваційних структур дозволяє активізувати експертно-інформаційну, бібліометричну діяльність, піднімати на новий рівень інформаційне забезпечення науково-освітніх програм, а також надати більш широкі можливості, як-от: доступ учених до консолідованої правової інформації, наукового освітнього простору, проведення галузевих досліджень колективом кафедр університету, конкретним ученим або окремими цільовими групами дослідників; динамічне інформаційне наповнення контенту. Сьогодні, ведучи мову про роль, вплив, статус наукометрії у вітчизняному науковому співтоваристві і враховуючи трансформацію ІІІ науки, слід констатувати, що дослідники України прямують в об'єктивній, непростий світ наукометричної реальності. Звісно, шлях незвичний і незвіданий, але він «обіцяє» певні переваги в майбутньому. Невипадково 89,6 % опитуваних підтримують наукометрію як новий для себе, але необхідний спосіб вимірювання наукових досягнень [2].

Урешті-решт, стає реальністю семантичне поглиблення науково-правових комунікацій в глобальній мережі, які забезпечуються завдяки використанню інформаційних технологій web 2.0 (блоги, фолксономія, вики, RSS), web 3.0; інтеграції

даних із різних електронних сховищ і ретроспективних форматів в єдиний цілісний галузевий банк даних досліджень; впровадженню метаданих для поглиблення аналізу, візуалізації науково-освітніх розробок із подальшим їх застосуванням у практичній сфері. Як новий рівень інформаційного забезпечення тематичних запитів вчених створення й розвиток інституційних репозитаріїв академічних текстів забезпечує відкритість університету, наукової установи, підвищує видимість наукових і освітньо-наукових здобутків, підтримує академічну доброчесність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Глібко С. В., Пасмор Ю. В. Вплив процесів цифровізації на розвиток відкритих інновацій в Україні. Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України : монографія / за ред.: С. В. Глібко, А. В. Стріжкова. Харків, 2019. С. 166–180.
2. Пасмор Ю. В., Кулик М. М. Інформаційні технології та ресурси Open Science: бібліометричне. наукометричне бачення. Право та інновації. 2020. № 3. С. 24–33.
3. Пасмор Ю. В. Напрями консолідації в інформаційному забезпеченні правової науки України: соціально-комунікативний аспект : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 272 с.
4. Степин В. С. Саморазвивающиеся системы и перспективы технической цивилизации. Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов. Москва, 2000. С. 18.

*Перетяцько Олеся Ігорівна
Студентка 1 курсу 6 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА П. СТОЛИПІНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ»

Після революційних подій 1905-1907 рр. Уряд Російської імперії домагався стабілізації становища в країні. На порядку денному стояло аграрне питання, вирішенням якого стала аграрна реформа. Її ініціатором став голова Ради міністрів і Міністр внутрішніх справ Російської імперії П. А. Століпін.

Правовою основою реформи став указ «Про доповнення деяких постанов чинного закону, що стосуються селянського землеволодіння й землекористування», який набув чинності 9 листопада 1906 р. Даним указом кожному домогосподарю надавалося право вийти із селянської общини та право вимоги на закріплення за собою у приватну власність земельної ділянки, щодо якої дотепер він мав правомочність лише володіння і користування. Відтепер у нього фактично з'являлася третя правомочність - право розпоряджатися наділом на власний розсуд. При цьому за новими власниками зберігалось попереднє право користування неподільними общинними землями (ліси, пасовища). Важливим моментом було те, що закріплена земельна ділянка ставала особистою власністю домогосподара. Також Указом передбачалося право селянина на виділення відрубку - земельної ділянки, виділеної з общинної землі в одноосібну власність. Указ

стимулював вихід на відрубви шляхом надання власникам відрубних ділянок якісніших прав власності.

З метою практичного втілення закріплення у приватну власність селянського землеволодіння 04 березня 1906 видано Указ про організацію землеустрою та утворення Комітету по землевпорядних справах, губернських і повітових землевпорядних комісій.

Реформа з одного боку була спрямована на те, щоб закріпити в приватну власність селян надільну землю та звести її на хутори й відрубви, зруйнувати селянську общину та передати оброблювані ділянки землі у власність тим, хто на них працює. З іншого – на першому місці стояли інтереси помісного дворянства, зокрема і в Україні. Поміщики мали набагато більше землі, ніж селяни. У ході революції 1905–1907 рр. у Російській імперії дворянство, занепокоєне своєю земельною власністю пропонувало на законодавчому рівні надати право власності на землю селянам, сподіваючись що селянин-власник не зазіхатиме на поміщицьку землю [2, с. 52].

Столипінська реформа активно впроваджувалася на території України і відзначилася досить результативними показниками. Протягом 1907-1915 рр. із селянської общини виділилося 48% селян Правобережної України, 42% Південної України, а на Лівобережжі цей показник був порівняно меншим з іншими регіонами і становив 16,5%. Завдяки таким змінам ефективніше почав працювати сільськогосподарський сектор регіональної економіки. Так, з 1910 до 1913 рр. посівна площа в українських губерніях зросла на 900 тис. десятин. Багато уваги приділялося також налагодженню системи професійної агрономічної освіти: зокрема, якщо в 1905 р. такі школи відвідувало всього 2 тис. осіб і ще 32 тис. були слухачами спеціалізованих сільськогосподарських читань, то в 1912 р. дані показники складали, відповідно, 58 тис. і 1 млн 046 тис. осіб [3, с. 89].

Була активізована переселенська політика, якій важко дати однозначну оцінку. З одного боку вона була спрямована на вирішення проблеми малоземелля і безземелля селян, яка мала місце в густонаселених районах, особливо в Україні, поліпшити їх соціально-економічні умови життя. Уряд тим самим передбачав розширити посівні площі за рахунок неосвоєних просторів окраїнних регіонів, збільшити виробництво сільськогосподарської продукції. Однак з іншого - в пошуках кращої долі з України виїхало майже 1 млн. селян, які переселилися на Далекий Схід, Сибір, Кавказ, Середню Азію, де третина українців померла, а четверта частина повернулася назад. Активізація переселенського руху була пов'язана з тим, що указ від 9 листопада 1906 р. дав змогу селянам при переселенні продавати закріплену в приватну власність землю. Переконливою є думка дослідника переселенського руху Л. Склярова, який у своїй роботі вказував, що, організовуючи переселення селян до Сибіру, царський уряд переслідував виключно політичні цілі. Хоча, насправді, переселення диктувалося й економічними вимогами того часу, а політичні цілі лише доповнювали його економічну необхідність [1, с. 83].

Перешкодою на шляху виходу з общини ставало те, що до губернських органів влади надходило багато скарг на постанови повітових з'їздів щодо виходу селян з общини. Селяни скаржилися на порушення аграрного законодавства, а саме недотримання черговості виконання селянських прохань про вихід з общини, безкоштовного закріплення деякими селянами надлишків землі [4, с. 64].

Отже, аграрна реформа на початку ХХ століття спряла переданню землі в індивідуальну власність селян, ефективній перебудові регіональної економіки,

формуванню системи агрономічної освіти. Однак вона виявилася неспроможною зменшити соціальну напругу на селі, повністю ліквідувати селянську общину і поміщицьке землеволодіння. Аграрна реформа привела до масового переселення селян, соціального розшарування серед селянства, скорочення земельних наділів, і навіть до обезземелення селян.

Науковий керівник: доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, к.ю.н., Булгаков А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Герасименко О. Переселенська політика на Лівобережжі під час Столипінської аграрної реформи. Сіверянський літопис. С. 82-88.
2. Ігнатова Л. Р. Особливості Столипінської аграрної реформи в Україні у дослідженнях останнього десятиліття. Сторінки історії: збірник наукових праць. Випуск 43. С. 51 – 58.
3. Машкін О. М. П. А. Столипін та Україна. Український історичний журнал. 2012 р. № 2. С. 73 – 97.
4. Нужний С. С. Правове забезпечення інтересів селянства та реалізація права власності на землю в ході Столипінської аграрної реформи. Часопис Київського університету права. 2014 р. С. 63-65.

*Пилипенко А. В.
Студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПОЛОЖЕННЯ ПАКТУ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА

Процес підписання пакту про ненапад (або Пакту Молотова-Ріббентропа) до сьогодні викликає велику кількість дискусій щодо історичної ролі даного договору та його секретних протоколів. Підписаний в ніч на 24 серпня (але датований 23-го) 1939 року пакт готувався ще за кілька місяців до того.

Політичні діячі СРСР почали поступово йти до прийняття цього рішення ще у кінці травня 1939-го року. Початком стало підняття усіх документів, пов'язаних з радянсько-німецькими відносинами, з архівів. У липні того ж року почалося зрушення процесу зближення обох сторін, адже німці були готові прийняти усі умови Радянського союзу. Від тоді “почалася нова смуга радянсько-німецьких відносин”¹, - зазначив німецький дипломат Карл Шнурре.

19-го серпня 1939 року між Німеччиною та СРСР було підписано торговельно-кредитну угоду. За планом Сталіна та Молотова це був перший політичний крок, другим ставав сам Пакт про ненапад. Угода забезпечувала Радянський союз технікою, обладнанням, транспортними засобами в обмін на сировину. Адже Сталін передбачав та усвідомлював, що Гітлер не дотримається домовленостей, тому дані два кроки стали продуманою схемою.

---

¹ Л. А. Безыменский “Гитлер и Сталин перед схваткой”, Москва: Вече, 2002, стр. 277

Становлення остаточного варіанту пакту тривав декілька днів: спочатку отримання німецького варіанту, розробка радянського, певні поправки, усунення недоліків. Однак результатом усієї цієї роботи стало підписання вже єдиного і офіційного варіанту пакту. Документ отримав назву “Договор о ненападении между Германией и Советским Союзом”². Він налічував сім статей та приписки щодо наявності двох оригіналів даного документу – німецькою та російською мовами.

У першій статті мова йшла про обов’язки кожної зі сторін не застосовувати воєнні дії однієї проти одної. У другій – про те, що жодна сторона не підтримає третю сторону, у разі нападу такої на іншу сторону договору. Третя стаття говорить про співробітництво та можливість проведення консультацій між урядами договірних країн. Четверта стаття заперечувала можливість участі жодної з країн у союзах, що діяли проти другої за договором країни. У п’ятій статті йдеться про мирне розв’язання усіх питань та спорів. Наступний пункт закріпив за собою термін дії пакту – 10 років. У останній статті говориться про шнайшвидшу ратифікацію даного документу.

Доповненням Пакту Молотова-Ріббентропа став Секретний Протокол, у якому СРСР та Німеччина попередньо вирішили як будуть ділитися держави Прибалтики та Польща (лінія річок Нарва, Вісла та Сана). А також зацікавленість Радянського Союзу зберегти за собою землі Бессарабії. Даний протокол повинен був зберігатися у повній секретності.

Пакт був визнаний недійсним 22-го червня 1941-го року у зв’язку з нападом Германії на СРСР.

Отже, положення Пакту Молотова-Ріббентропа викликають суперечки між науковцями через неоднозначність стосунків Радянського Союзу та нацистської Німеччини. Адже, не дивлячись на те, що договір не був реалізований так, як планувався, факт того, що СРСР був готовий до співпраці з країною, що мала агресивні наміри щодо долі усього людства, викликає розгубленість та недовіру стосовно намірів тогочасної влади та її політики. Тому що статті даного документа, а тим паче Секретний Протокол, показують нам можливе тяжіння політики СРСР до поділу влади разом із гітлерівською Німеччиною.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Л. А. Безыменский “Гитлер и Сталин перед схваткой”, Москва: Вече, 2002, стр. 277-292
2. Ю. А. Рижкова “Пакт Молотова-Ріббентропа як роковий вирок Європейського континенту”, Право та інновації, 2020, стр. 73-74
3. К. О. Литвиненко “Міжнародно-правова оцінка пакту Молотова-Ріббентропа”, Часопис Київського університету права, 2013, стр. 404-406
4. “Антигитлеровская коалиция – 1939: Формула провала” за ред. В. Ю. Крашенинниковой, “Кучково поле”, 2019, стр. 321-325

---

² “Антигитлеровская коалиция – 1939: Формула провала” за ред. В. Ю. Крашенинниковой, “Кучково поле”, 2019, стр. 321-325

Поліщук Олеся Юрївна
студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗГІДНО КОНСТИТУЦІЇ 1937 Р.

5 грудня 1936 р. було ухвалено Конституцію СРСР, що викликало процеси розробки та ухвалення основних законів у союзних республіках. У липні 1936 р. Президія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету створила комісію, яка підготувала проект Конституції, який був схвалений 30 січня 1937 р. По факту Конституція УРСР копіювала основні положення всесоюзної Конституції. Конституція УРСР 1937 р. складалася з 13 розділів та 146 статей. У дослідженні ми розглянемо основні статті документу, у яких відбивається правове положення громадян і зазначимо як права громадян реалізовувались на практиці.

Конституція УРСР формально проголошувала широкі права і свободи громадян у 10 розділі. Насамперед згадується про матеріальні та соціально-політичні гарантії. У статті 117 йде мова про право на одержання гарантованої роботи з оплатою праці відповідно до її якості та кількості. Показово, що у 1930-х рр. в умовах нестачі джерел фінансування для проведення форсованої індустріалізації на підприємствах часто існувала зрівнялівка в оплаті праці. Це викликало видання ряду постанов РНК СРСР і ЦК ВКП(б), у яких наголошувалось на необхідності боротьби з такими підходами до оплати праці робітників.

У статтях 117-119 йдеться про право на працю, відпочинок і матеріальне забезпечення літніх людей. Проте насправді ці задекларовані права значно звужувались. Зокрема, право на працю було істотно обмежене шляхом закріплення робітників і службовців за певним підприємством чи установою.

У статті 124 проголошено свободу слова, друку, зборів, мітингів, демонстрацій, які не могли бути реалізовані в умовах тоталітарної політичної системи. Насправді в період зміцнення радянського тоталітарного режиму ніякої свободи слова не існувало. У 1930-ті рр. було встановлено всеохоплюючий політико-ідеологічний контроль держави над усіма сферами життя суспільства. Нелояльних до радянської влади митців репресували, ув'язнюючи в тюрмах чи таборах. Так, 1930-ті рр. у сфері культури називають «розстріляним відродженням», оскільки в цей період було знищено цілу плеяду українських політичних діячів часів Української революції. Показово, що протягом 1934 – 1938 рр. за безпідставними звинуваченнями було репресовано 97 членів і кандидатів у члени Спілки письменників України, що становило більше половини від її складу, затвердженого під час першого письменницького з'їзду. Наведені історичні дані красномовно вказують на те, що ніякої свободи слова, декларованої Конституцією 1937 р., не існувало.

Показово, що у статтях 126-127 проголошувались недоторканність особи та житла, але на практиці в УРСР Народним комісаріатом внутрішніх справ проводились обшуки й арешти, які здійснювалися всупереч закону.

Показово, що у 9 розділі Конституції УРСР 1937 р., на відміну від Конституції УРСР 1929 р., йшлося про засади створення і діяльності прокурорських та суддівських органів. Крім цього, документом передбачався відкритий характер розгляду судових справ із наданням обвинуваченому права на захист. Проте насправді проводились масові репресії і терор населення, що перекреслювало ці положення Конституції. У справах про терористичні акти діяв виключний порядок судочинства, активно функціонувала особлива нарада при НКВС, що в черговий раз вказує на декларативність цих норм Конституції.

У статті 14 Конституції УРСР 1937 р. йшлося про право виходу УРСР із складу СРСР. Протягом 1958 – 1961 рр. у Західній Україні діяла Українська робітничо-селянська спілка (УРСС) на чолі з Левком Лук'яненком, яка відстоювала здобуття незалежності України шляхом виходу зі складу СРСР. Після арештів членам організації було інкриміновано статтю 56 КК УРСР («зрада Батьківщини»). Під час судового процесу Левко Лук'яненко нагадував, що засадничі основи діяльності організації відповідають нормам Конституції УРСР 1937 р., проте у відповідь почув, що «Конституция существует для заграницы». Учасників Української робітничої-селянської спілки засудили до 10-15 років ув'язнення у таборах, а її голові Левку Лук'яненку дали розстрільну статтю, яку згодом замінили ув'язненням на 15 років.

Згідно Конституції УРСР 1937 р. жодним чином не реалізовувалися національні права українського народу. З 1930-х рр. українізація, розпочата у 1923 р., почала розглядатися Москвою як прояв націоналізму й стала поступово згортатись. Наслідками цього стали розгром української науки, культури, знищення української інтелігенції.

У статті 120 Конституції УРСР 1937 р. говориться, що право українських громадян на освіту забезпечується навчанням у школах рідною мовою, що на практиці часто порушувалось і педагоги викладали російською мовою. З 1 вересня 1938 р. було введено викладання російської мови як обов'язкового навчального предмета у всіх неросійських школах України. Це положення можна розцінювати початок русифікації українських шкіл. Можемо зробити висновок, що досягнення українізації 1920-х рр. перекреслювались подальшими указами та постановами.

У 122 статті йдеться про рівноправність всіх громадян УРСР незалежно від національності та раси. Проте на практиці в УРСР національні меншини зазнавали переслідувань з боку влади. Згадаємо хоча б масові депортації німців і поляків у 1941 р. із Західної України до Уралу, Казахстану, Сибіру та на Алтай. В даному випадку бачимо, що політика сталінського керівництва щодо національних меншин керувалась не конституційними нормами, а розглядом ступеня лояльності різних етносів до правлячого режиму.

Таким чином, Конституція УРСР 1937 р. була розроблена у повній відповідності з Конституцією СРСР 1936 р. В Основному Законі було задекларовано широке коло прав і свобод українських радянських громадян, більшість з яких були фіктивними та декларативними. Конституція УРСР 1937 р. була демократичною за змістом і демагогічною по суті, оскільки значна частина прав і свобод не реалізовувалась на практиці в умовах утвердження основ радянського тоталітарного ладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гончаренко В. Д. Конституція Української РСР 1937 р. // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. Х. : Право, 2012. № 2 (69). С. 75-83.

2.Кісс С. В. Конституційне визначення України як соціальної держави: історико-правовий аналіз // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 3. С. 13-16.

3.Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 30 січня 1937 року: затверджена Постановою Надзвичайного XIV Українського З'їзду Рад 30 січня 1937 року // Верховна Рада України: Офіційний веб-ресурс [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>

4.Музиченко П. П. Історія держави і права України. К.: Знання, 2003. 429 с.

5.Члевик О. В. Закріплення свободи в конституційних документах на різних етапах українського державотворення // Юридична Україна. 2015. № 4-5. С. 9-14.

Пономар Я.С.,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Інститут підготовки кадрів

для органів юстиції України,

1 курс, 6 група

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРШІ РОКИ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНОЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Проголошення Україною незалежності 24 серпня 1991 року ознаменувало початок нового періоду в історії держави та права. Прагнення до побудови демократичного суспільства, перехід до ринкової економіки й здобуття статусу самостійного суб'єкта міжнародних відносин вимагали оновлення нормативно-правової бази й прийняття низки важливих законодавчих актів.

Формування нового законодавства, безумовно, потребувало часу. Тому в перші роки незалежності чинними залишалися як Конституція, так і решта нормативно-правових актів, ухвалених Верховною Радою Української РСР, що було визначено Законом України «Про правонаступництво України» від

12 вересня 1991 року. Це також зумовило затвердження законів, які лише вносили деякі зміни до тих, що врегульовували правовідносини в УРСР. Свідченням цього є велика кількість законів, назва яких розпочинається словами «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР...».

Натомість питання законодавчого врегулювання українського державного кордону мало надзвичайно вагоме значення і не могло бути відкладене. Тому на підтвердження принципу непорушності державних кордонів 4 листопада 1991 року був прийнятий Закон України «Про державний кордон України».

Необхідність гарантування безпеки та оборони новоствореної держави зумовила ухвалення Закону України «Про збройні сили України»

6 грудня 1991 року та Закону України «Про Службу безпеки України» 25 березня 1992 року. Дати прийняття даних законів є також офіційними датами створення Збройних сил України та Служби безпеки України.

Зі здобуттям незалежності Україна також набула статусу самостійного суб'єкта міжнародного права та стала активним учасником міжнародних відносин, відбулося значне поживлення її зовнішньополітичної діяльності. Внаслідок цього багато нових законів були спрямовані на ратифікацію договорів і угод з іноземними державами та

міжнародними організаціями. Це, наприклад, такі закони України як «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування», «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», «Про ратифікацію Гарантійної угоди (Проект розвитку енергоринку України) між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку», «Про ратифікацію Договору про дружбу та співробітництво між Україною та Республікою Вірменія», «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Королівства Швеція про сприяння та взаємний захист інвестицій» та ін.

Процес створення нової Конституції був складним і тривалим – майже 5 років від дня проголошення незалежності. У 1991-1995 роках відбувалася підготовка документу, а в червні 1995 було підписано конституційну угоду між президентом і парламентом. 28 червня 1996 року Верховна Рада України ухвалила Конституцію України, яка повністю відповідає міжнародним стандартам, насамперед через стабільність конституційних норм і складність механізму внесення поправок, а також визнана однією із найдемократичніших конституцій у світі.

Підготовка нових кодифікованих нормативно-правових актів, як і Конституції України, відбувалася протягом декількох років. Винятком став Господарський процесуальний кодекс України, ухвалений 6 листопада 1991 року. У 1994 році були прийняті Лісовий кодекс України (21.01.1994) та Кодекс України про надра (27.07.1994), роком пізніше - Кодекс торговельного мореплавства України (23.05.1995) та Водний кодекс України (06.06.1995). І лише через десятиріччя існування незалежної держави парламент прийняв Кримінальний кодекс України (05.04.2001) і Земельний кодекс України (25.10.2001). 10 січня 2002 року було прийнято Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України – 16 січня 2003 року, Кримінально-виконавчий кодекс України – 11 липня 2003 року, проте набуття ними чинності відбулося аж 1 січня 2004 року. Однак, до Кодексу законів про працю України та Кодексу України про адміністративні правопорушення були внесені лише певні зміни та доповнення, але нових кодексів Верховною Радою України прийнято не було, тому і до сьогодні чинними залишаються ухвалені Верховною Радою УРСР у 1971 та 1984 роках відповідно.

Таким чином, у перші роки незалежності України шляхом внесення змін удосконалювалися закони, що вже існували, й створювалися нові. Нормотворчі процеси перебували під впливом низки політичних і економічних чинників, а також відображали прагнення українського народу до побудови не лише суверенної та незалежної, а й демократичної, соціальної та правової держави.

Науковий керівник : Булгаков А.О., к.ю.н, асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Законодавство України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. До Дня Конституції України [Електронний ресурс] // Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rada.gov.ua/documents/DayConstitution/194685.html>.

**НАПОВНЕННЯ СТРУКТУРИ НКВС УРСР ПІДРОЗДІЛАМИ
ІЗ НЕВЛАСТИВИМИ ДЛЯ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ФУНКЦІЯМИ:
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ (1934-1941РР.)**

Головний карально-репресивний механізм Радянського Союзу – Народний комісаріат внутрішніх справ (далі - НКВС) на протязі всього часу свого існування, окрім виконання своїх безпосередніх завдань правоохоронного значення, здійснював й інші функції, які не є притаманними органам внутрішніх справ в сучасному розумінні.

З початку створення у липні 1934 р. НКВС СРСР та відповідно НКВС УРСР до його структури входили підрозділи, діяльність яких пов'язувалась із контролем над різними сферами народного господарства або забезпеченням функціонування державних структур, які відали стратегічно важливими напрямками розвитку держави. Перелік функцій НКВС поповнювався завданнями, які, в цілому, не відповідали функціональному призначенню правоохоронного органу. Серед їх числа реєстрація актів громадянського стану, охорона лісів, золотого запасу, видобутку алмазів, нафти та вугілля, контроль над картографічною справою, архівними установами, будівництво залізничних і шосейних доріг, а згодом військових аеродромів, тощо. Поповнення переліку функцій, в свою чергу, впливало на появу нових структурних апаратів у системі НКВС за кожним визначеним урядом стратегічним напрямком.

Загалом, з 1934 до 1941 р. до складу НКВС були приєднані: відділ записів актів громадянського стану (ЗАГС); Головне управління державної зйомки та картографії; Головне управління шосейних доріг; Центральне управління мір та ваг; Головне архівне управління, Головне управління з будівництва гірсько-металургійних підприємств, Головідробуд та інші великі відомства, які виконували найважливіші державні завдання.

Аналіз партійних документів, які супроводжували процес наповнення переліку функцій НКВС та створення нових структурних апаратів, показав, що в більшості випадків передачі передували критичні зауваження щодо незадовільного стану справ в тій чи іншій галузі. Крім того, варто зауважити, що процесу приєднання та підпорядкування тих чи інших апаратів НКВС передували проведення «кадрових чисток» та застосування репресивних засобів тиску.

Так, зокрема, передача у відання НКВС ЗАГСів мала сприяти приведенню до ладу записи актів громадянського стану, перетворення ЗАГСів у «зразкові установи з обслуговування трудящих, які точно і правильно будуть виконувати завдання з обліку природного руху населення Радянського Союзу». Одним з перших пунктів відповідного наказу була вказівка негайного проведення чистки та спецперевірок особового складу ЗАГСів. Укомплектовувались відділи ЗАГСів членами ВКП (б) та ВЛКСМ, а завідувачими призначалися переважно представники НКВС, що в свою чергу забезпечувало постійний контроль за всіма сферами особистого життя громадян.

Створенню у системі НКВС Головного управління державної зйомки та картографії передувало визначення існуючої організації картографічної справи в СРСР незадовільною через, насамперед, відсутність органу, який несе відповідальність перед урядом країни за картографування території СРСР, відсутність єдиного плану зйомочних

картографічних робіт, що в свою чергу не забезпечувало державних інтересів та не відповідало потребам народного господарства.

Передачі архівних органів до НКВС передували не тільки активні репресивні заходи щодо їх співробітників, а й постійні перевірки з метою виявлення усіх недоліків діяльності архівних установ. Так, у доповідній записці від 8 грудня 1937 р. завідувача відділу Центрального архівного управління СРСР Сергєєва «Про стан архівної справи УРСР» вказується на її незадовільність, зумовлену насамперед слабкістю керівництва з боку Центрального архівного управління УРСР, нечіткістю структури архівних органів.

Характерним для періоду підпорядкування архівів НКВС (з 1938 по 1960 рр.) є те, що загальний доступ до використання архівів у наукових цілях був суворо обмежений, а їх робота поступово була повністю перепрофільована на лише один вид використання архівних матеріалів – у проведенні органами НКВС «оперативно-чекістської діяльності».

Проте, частина підрозділів передавалася у відання НКВС з інших причин, переважно пов'язаних із вирішенням важливих стратегічних завдань і забезпечення тотального контролю.

Наприклад, ГУШОСДОР, створений у системі НКВС на основі Центрального управління шосейних і ґрунтових доріг та автомобільного транспорту, проіснував у складі НКВС з 1936р. до 1953р., а передумовою його створення стало розширення господарчих зв'язків між регіонами та викликаний цим розвиток автомобільного транспорту, що викликало потребу у розгалуженні мережі шосейних та ґрунтових доріг і вимагало суворого і чіткого керівництва будівництвом нових та утриманням у належному стані вже існуючих шляхів. Фактично апарати ГУШОСДОРа виконували поставлені перед ними завдання шляхом використання передусім робочої сили ув'язнених, які утримувались у так званих автодорожніх таборах.

Включене до складу НКВС СРСР у 1936 р. Центральне управління мір та ваг мало здійснювати контроль за забезпеченням одноманітності, вірності та правильного застосування вимірювальних пристроїв у всіх галузях народного господарства. В центральному апараті НКВС УРСР створювалася Палата Управління мір та ваги, а всього на території України налічувалося 7 обласних управлінь (м. Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Маріуполь, Вінниця, Чернігів) та 12 міжрайонних управлінь.

Підсумовуючи викладене, маємо відмітити наступне. По-перше, включенню до складу підрозділів, сфера діяльності яких мала відповідний інтерес для правлячого режиму передували, як правило, політичні рішення. Прагнення охопити тотальним контролем майже усі сфери життєдіяльності суспільства призводили до відповідних кроків, що позначалося на структурі НКВС та виконанням ним нових функцій. По-друге, такі перетворення майже завжди супроводжувалися критикою діяльності тих чи інших підрозділів, які було вже заплановано передати під «крило» НКВС, і подальшим проведенням репресивних заходів щодо їх співробітників.

Поступове наповнення у першому десятиріччя існування загальносоюзної системи НКВС підрозділами, які здійснювали керівництво галузями, що мали народно-господарське та мобілізаційно-оборонне значення, призвело до формування гіперструктури з великою кількістю структурних підрозділів і з безпрецедентним обсягом адміністративно-політичних і соціально-економічних функцій держави.

НАСЛІДКИ ПРИЙНЯТТЯ «ЗАКОНУ ПРО 5 КОЛОСКІВ»

Тема Голодомору є надзвичайно болючою для усього українського народу, мільйони людей стали жертвами через неправомірну політику правлячої верхівки, а «Закон про 5 колосків» є жакливим предвісником цієї трагедії.

Розпочнемо з того, що постанова Центрального виконавчого комітету і Раднаркому СРСР "Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности" з'явилася 7 серпня 1932 року, але у народі вона отримала чітку та багатомовну назву-«Закон про 5 колосків», також прижилася назва «Указ 7-8» - через дату прийняття: 7-е число, 8-й місяць.

Закон став послідовним продовженням радянської політики так званої «колективізації», яка почалася ще в 20-х роках минулого століття. Саме «закон про п'ять колосків» став останньою краплею в розграбуванні власного населення: документ сприяв поширенню штучно створеного голоду на території України, який також торкнувся частини Казахстану, Білорусі, Молдови та Росії.

Основна суть: за розкрадання колгоспного майна карали розстрілом та конфіскацією майна, навіть кілька вкрадених колосків могли стати фатальними для голодуючого селянина. При наявності пом'якшувальних обставин злочинці могли бути засуджені до позбавлення волі на строк не нижче 10 років з конфіскацією. Акти амністії до цих людей не застосовувалися - держава їх оголошувала однозначними ворогами. Цікаво й те, що закон встановлював кримінальну відповідальність не тільки за розкрадання соціалістичної власності, а й за агітацію проти колгоспів, насильство або загрозу насильства по відношенню до колгоспників. На думку багатьох дослідників, автором був сам Сталін.

«Закон про п'ять колосків» так і не поліпшив ситуацію на селі, бо тільки 1403 колгоспи, станом на 5 жовтня 1932 року, виконали заданий план(усього їх налічувалося 23 270), а на кінець жовтня хлібозаготівельний план було виконано лише на 39%, такі показники значно сповільнювали темпи індустріалізації та поставили під загрозу забезпечення хлібом промислових районів України.

Сталін був впевнений, що селяни навмисно сприяли невиконанню плану та вже у листопаді оголосив курс на «сокрушительний удар» по українському селянству, що дало нові можливості для застосування «Закону про 5 колосків». Саме «Закон про 5 колосків» та постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні від 1 січня 1933 року дозволили вилучати у селян не тільки зерно, а й усю їжу, що можна сміливо назвати справжнім терором голодом.[1]

В українських селах масово почали з'являтися партійні активісти та "буксирні бригади" для обшуків і конфіскації харчів. Розповсюдження отримали "чорні дошки"(публічно оголошені списки сіл, приречених радянською владою на знищення). Закон існував ще до 1947-го р.(тобто і у період голоду 1946-1947 років).

Спираючись на інформацію, оприлюднену в 1988 році радянською газетою "Правда", за якісь 5 місяців після прийняття закону, за його статтями вже було засуджено 54 645 осіб у СРСР та 19 тисяч - в Україні.

Як наслідок, жертвами Голодомору стали кілька мільйонів українців. У той же час СРСР безперервно продовжував експортувати хліб.[2]

У висновку можна сказати, що «Закон про п'ять колосків» закарбувався в історії як неймовірно жорстока спроба «вижати» з українського села максимум, він тільки підтвердив утопічність поглядів партійної верхівки про безмежні можливості радянських колгоспів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.Електронне джерело:

<https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=08&Day=07&a=Q>

2.Електронне джерело:<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/serpen/7/1932-vstupyv-u-diyu-zakon-pro-pyat-koloskiv>

Пустовіт Єва Григорівна

Студентка 1 курсу

Міжнародно-правового факультету

НЮУ.імені Ярослава Мудрого

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

Протягом тривалої кількості часу український народ не мав можливості побудувати незалежну, національну державу, де б могли втілитися споконвічні мрії про свободу та самостійну Україну. І саме, у ХХ ст., у такий складний період для всього світу, українці отримали сприятливу можливість здійснити свою бажану мрію, результатом цього стало створення Західноукраїнської Народної Республіки. В цьому і полягає актуальність теми, бажання яке об'єднувало націю протягом багатьох століть та актуальний досвід державотворення.

Дана робота стосується наступних проблем: безпосереднє створення ЗУНР, її внутрішньополітична та дипломатична діяльність.

Утворення ЗУНР стало можливим завдяки актуалізації загальноукраїнського національно-визвольного руху, підйому політичної, дипломатичної, національної діяльності та революційних подій 1917-1921рр. Вирішальний вплив мали наступні фактори:

1. проголошення державної незалежності Української Народної Республіки;
2. військова поразка країн Троїстого союзу;
3. масовий національно-визвольний рух в Австро-Угорській імперії, який завершився її розвалом.

Днем початку утворення ЗУНР вважають 19 жовтня 1918 р. Процес створення тривав деякий час, через неможливість припинення відносин з Австро-Угорською імперією, і був завершений у листопаді. У ніч 1 листопада українські військові частини захопили всі стратегічно важливі об'єкти міста Львова, та підняли на ратуші синьо-жовтий прапор.

Протягом часу, було видано звернення, серед них «До населення міста Львова», в якому повідомлялося, що «волею українського народу на українських землях Австро-Угорської монархії утворилася Українська держава» та «Український народ», в якому зазначалося, що «в Українській Державі наскрізь демократичний лад...не буде поневолення нації нацією...всі горожане без різниці мови, віри, роду, полу...будуть справді рівними...». 11 листопада 1918 р. у Львові Українською Національною Радою був створений виконавчий орган влади - Державний секретаріат, головою якого став К. Левицький.

13 листопада Українською Національною Радою було ухвалено тимчасовий Основний Закон, відповідно до якого за створена держава мала назву Західно-Українська Народна Республіка, визначалися кордони, герб і прапор. Президентом ЗУНР було обрано Є. Петрушевича. Держава ЗУНР займала територію з 6 млн. населення, серед них 71% були українцями.

Стосовно питання внутрішньополітичної діяльності. Незважаючи на напружену зовнішньополітичну ситуацію, уряд ЗУНР розгорнув активну політичну, соціальну та економічну діяльність. Намагалися вирішити питання, стосовно державної мови, прав громадянства, земель, освіти, охорони здоров'я та праці, а також продовольчої проблеми. Але через брак коштів, деякі питання вирішувалися не керівництвом, так освітою займалося саме населення, яке у кожному населеному пункті відкривало українські школи.

Дипломатична діяльність ЗУНР була спрямована на міжнародне визнання держави, насамперед країнами Антанти, і припинення війни з Польщею.

Характеризуючи сутність зовнішньополітичної діяльності, виділяємо такі події:

1. Паризька мирна конференція, для врегулювання відносин з Польщею;
2. Створення представництв у Австрії, Чехословаччині, США, Канаді, Франції, Німеччині, Бразилії та Аргентині(офіційного визнання вони не домоглися)
3. Об'єднання Західноукраїнської Республіки з Українською Народною Республікою, було прийняте рішення про об'єднання, "злуку" обох держав і народів у єдину Українську Народну Республіку. 23 січня "Акт злуки" був одноставно ратифікований сесією Трудового Конгресу.
4. Підписання 21 квітня 1921 р. С.Петлюрою від імені УНР договору з Ю. Пілсудським.

Характерним явищем для зовнішньополітичної діяльності є переоцінка іноземних сил у боротьбі за незалежність України. Залучені іноземні сили мали власні інтереси щодо України.

Насамкінець слід зазначити, що ЗУНР має важливе історичне значення, незважаючи на поразку, цей період відзначився зростанням національної свідомості, рішучості, гідності, формуванням національного обов'язку та отримання цінного досвіду державотворення, який залишився у свідомості людей до наступного кроку, до втілення споконвічної віри - справжньої незалежної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Історія держави і права України: підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О Рум'янцев та ін.; за ред.В.Д.Гончаренка. –Х.:Право,2013-704 с.
2. Архівні документи ЗУНР-ЗО УНР(1918-1921)

3. Український інститут національної пам'яті/ Виставка «100 років боротьби: Українська революція 1917-1921» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unr.uinp.gov.ua/search?key=%D0%B7%D1%83%D0%BD%D1%80>

Пишкун Карина Андріївна
студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ (СЕРЕДИНА 1960-ПОЧАТОК 1980-Х РОКІВ)

На тлі радикальних перетворень хрущовського часу період правління Л.І. Брежнєва виробляв стійке враження стагнації, і не випадково так до речі довелося визначення «застій» з усіма властивими йому негативними асоціаціями. Таке визначення, здавалося б, цілком адекватно відображало характер цього часу. В цей період перехід до ринку і політичні перетворення стали неминучими.

Правління Брежнєва почалося з економічної реформи, проведеної головою Ради Міністрів СРСР О.Косигінін. Її розробка почалася ще за часів Микити Хрущова, і нове керівництво країни вирішило дати перетворенням шанс. Суть реформи зводилася до того, щоб дати підприємствам і колгоспам більше самостійності, а також оновити методи централізованого планування. Відповідно, аналогічні реформи були проведені і на території УРСР.

Першим секретарем ЦК КП України в цей період часу були П. Шелест (до 1972 року) і В. Щербицький. П. Шелест підтримував реформи М. Хрущова і багато уваги приділяв проведенню економічної реформи в Україні, концентруючи зусилля на вдосконаленні економічного планування, управління промисловістю. Більш того, він докладав сил до продовження проведення реформ навіть після їх звертання союзним керівництвом. П. Шелест докладав зусиль для захисту української культури та мови та відстоював права України як союзної республіки у складі СРСР.

Однак, його діяльність продовжувалася лише до 1972 року: на пленумі ЦК КПУ цього року він був звільнений з посади Першого секретаря в зв'язку з переведенням на іншу роботу та призначений заступником голови Ради Міністрів СРСР. Першим секретарем ЦК КПУ було обрано В. Щербицького, який активно впроваджував у політичне та економічне життя курс союзного керівництва.

Сьомий п'ятирічний план розвитку виконувався повільно, але неухильно, форсувалися наукові відкриття, освоювався космос, йшов бурхливий розвиток радянської фізики. У 1960-і рр. зросла продуктивність праці. [1, с. 94]

Індустріалізація, урбанізація і модернізація, якими характеризується даний період для УРСР, трансформували існуючу класову структуру населення України. В середині 70-х рр. ХХ ст. близько 2/3 усього працюючого населення були промисловими робітниками. Окрім цього, для даного періоду характерним є збільшення кількості фахівців з вищою освітою. За період між серединою 1960 - початку 1980-х років їх кількість збільшилася більш ніж вдвічі.

Характерно, що окремо розглядалися заходи щодо підйому сільського господарства і збільшення промислового виробництва. Вперше за довгий час пріоритет при розгляді питання був відданий сільському господарству. Такий стан справ було викликано розвивиненню кризою в постачанні населення продуктами харчування. [2, с. 22]

Рівень життя в застійну епоху підвищувався дуже швидко, але все ж повільніше, ніж росли споживчі запити громадян, і набагато повільніше, ніж на Заході, який зумів знайти в масовому споживачеві ресурс зростання.

У 60-70-ті роки виникла нова течія, представників якої називали дисидентами. Дисидент - людина, яка відстоює погляди, які радикально розходяться із загальноприйнятими. Найчастіше цей конфлікт особистих переконань з панівною доктриною призводить до гонінь, переслідувань і репресій з боку офіційної влади. [3, с. 84]

Осередок українських дисидентів складала "шестидесятники" - нове плідне покоління письменників: Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Драч, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Микола Вінграновський та інші.

У 1975 році дисиденти отримали новий імпульс, коли СРСР підписав Гельсінську угоду й офіційно погодився визнати громадянські права. Саме ця подія послужила стимулом для початку боротьби за дотримання політичних, економічних, соціальних, національних та релігійних прав людини та громадянина.[4, с. 188]

Отже, період застою був по-своєму складний і суперечливий. Суспільство не стояло на місці. У ньому відбувалися зміни, накопичувалися нові потреби. Але історично сформована суспільно-політична система стала гальмувати його рух, породжувала стан стагнації.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков **А.О.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексєєва Л.М. Історія інакомислення в СРСР: новітній період. М .: РІЦ «Зацеп», 2001. 382 с.
2. Баханов К.О. Професійний довідник вчителя історії./ К.О.Баханов / – Х.: - Основа, 2011. 239 с.
3. Господарські реформи (ІХ-ХХ) / Під ред. А.Н. Романова, А.Н. Маркової. - К., 1993.
4. Кертман Г. Епоха Брежнєва - в серпанку справжнього // Соціальна реальність. 2007. № 2. 198 с.

Разінков Богдан Володимирович
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України,
1 курс, 6 група

УНІВЕРСАЛИ УЦР

Універсали Української Центральної Ради — нормативні акти верховного органу влади в Україні, що видавалися протягом 1917–1918 років і стали важливим елементом розбудови національної державності України.

УЦР 10 (23) червня 1917р. схвалила і видала на Всеукраїнському військовому з'їзді в Києві Універсал "До українського народу на Україні й поза Україною суцєю", а після він названий Першим універсалом, проголосив автономію і заохочував народ до нового політичного ладу в Україні. Автор тексту - Володимир Винниченко, він очолив виконавчий орган - Генеральний секретаріат, який був створений для вирішення питань з якими зверталися громадяни до УЦР, після проголошення Універсалу. Сприяв подальшому піднесенню Української революції. Верховним законодавчим органом України мусить бути Сейм, який був обраний за допомогою таємного голосування усіх мешканців України. Перший універсал значно підняв авторитет УЦР. Поміж позитивних наслідків є один негативний: Перший універсал прив'язав Україну до Росії і через це був втрачений момент для проголошення самостійності України.

У червні в Київ прибула делегація Тимчасового уряду щоб була відмова від положень Першого Універсалу. Другий універсал був компромісом обох сторін, з датою 3 (16) липня 1917 р. Другий універсал став вимушеним відступом на шляху державотворення, в результаті проти нього виступили самостійники і утворився Другий український полк імені гетьмана П. Полуботка. Із видання Генерального секретаріату виключалися військові справи. УЦР мала бути доповнена представниками національних меншин з України

Між прихильниками Тимчасового уряду і УЦР і більшовиками в Києві відбувалися бої за владу, переможцями вийшли прихильники УЦР, в результаті чого влада генерального секретаріату поширилась на всі губернії. 7 (20) листопада 1917 р. - ухвалення Третього універсалу, Михайло Грушевський назвав його «грандіозною програмою». Третій універсал проголосив Українську Народну Республіку, як рівноправну частину Російської Федерації і замість 5 губерній, які були утворені за Тимчасовою інструкцією, утворилось 9 губерній (без Криму) етнічний склад, яких українці. До установчих зборів найвищим законодавчим органом була УЦР, а виконавчим - Генеральний Секретаріат. Третій універсал скасовував права приватної власності на поміщицькі землі, які мали перейти селянам без викупу, також було запроваджено восьмигодинний робочий день, амністія і скасував смертну кару. Третій універсал порівняно з іншими був повністю дієвий.

9 (22) січня 1918 р. Михайло Грушевський оприлюднив Четвертий універсал УЦР. Головною причиною Четвертого універсалу є загроза більшовиків захоплення України. «...однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу». Наслідки Універсалу : перемога ідеї самостійної соборної України, ГС було реорганізовано на Раду Народних Міністрів,

головою невдовзі обрали Всеволода Голубовича, до весняних робіт мала бути аграрна реформа. Постійну армію він змінив на народну міліцію. УЦР зобов'язалась почати переговори з Німеччиною, наслідком цього є Брестський мирний договір. Четвертий Універсал не був повністю реалізований через крах влади УЦР і встановлення режиму гетьмана П. Скоропадського

Отже, Універсали УЦР – акти законодавчого характеру, були конституційними актами УНР, за формою схожі на акти козацьких гетьманів, вони були засобами в розбудові національної державності України. Також відіграли велику роль у юридичній визначеності Української держави. Всього було чотири Універсали, перший визначив автономію, а останній проголошував незалежність України.

Науковий керівник: асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, к.ю.н., Булгаков А.О.

Рафальська Аліна Миколаївна
студентка 1 курсу бакалаврату, 8 групи,
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УРСР В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Починаючи з другої половини ХХ століття посилюється вплив людини на стан агроєкосистем УРСР. Застосування хімічних добрив, виснаження землі щорічними насадженнями, спустошення внаслідок війни та різкі кліматичні зміни призвели до деградації ґрунтів. Саме тому, раціональність використання земель покликана задля розумного та найбільш сприятливого користування сільськогосподарськими землями, з метою їх максимальної ефективності (родючості) та захисту. До основних принципів раціонального використання земель можна віднести поліпшення стану земель, максимізацію їх продуктивності та охорону.

Задля підвищення рівня раціонального використання землі, в УСРР/УРСР поступово впроваджувались закони, найважливішими з яких були Земельні кодекси УРСР 1922, 1970 та 1990 років.

Закон «Про охорону природи Української РСР», що набув чинності від 30 червня 1960 року, започаткував розробку кодифікації земельного права, який був спрямований на раціональне використання земель, забезпечення їх розвитку та захисту. Так було сформовано другий Земельний кодекс Української РСР у 1970 році, проте чинності він набув лише у 1971 році, який багато у чому походив на перший Земельний кодекс УРСР (1922). Головна відмінність полягала у тому, що кодекс 1970 р. не передбачав вільного обрання форми господарювання. Земельний фонд Української РСР поділявся на шість категорій земель: 1) населених пунктів; 2) державного лісового фонду; 3) сільськогосподарського призначення; 4) державного водного фонду; 5) не сільськогосподарського призначення; 6) державного запасу. Попри застосування таких заходів, так і не вийшло створити досконалу схему землекористування.

Третій Земельний кодекс Української РСР було створено у 1990 році, проте чинності він набув з 1991 року. Різниця між ним та попереднім законом фактично не було. Проте закон 1990 р. зазначав, що землі, які були передані на правах власності, могли

передаватися в спадщину. Також земельні ділянки надавалися сільським господарствам в усталених межах – до 50 га сільськогосподарських угідь та до 100 га всіх земель. До шести категорій з попереднього кодексу додавалася ще одна – землі природоохоронного, оздоровчого та історико-культурного призначення.

Наслідки цих нормативних документів досить неоднозначні. З одного боку, другий Земельний кодекс УРСР (1970) повністю відповідав меті – задоволення потреб суспільства шляхом раціонального користування землями та їх охорона. З іншого боку, стан земельних ділянок погіршувався через нехтування новим Земельним кодексом. І хоча третій Земельний кодекс УРСР (1990) впроваджувався наприкінці кризи законодавства (1985-1991), це не вплинуло на його ефективність.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13454>
2. Дребот О. І., Сахарницька Л. І., Височанська М. Я. Модель ефективності використання економічного механізму земель сільськогосподарського призначення // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 4 (57) : у 2 ч. Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. С. 163—177
3. Стаття О. В. Лебеденко «Принципи раціонального використання земельних ресурсів», к. е. н., Дніпропетровський державний аграрний університет

*Ронжина А.М.
студентка 1 курсу,
Національний юридичний
Університет імені Ярослава Мудрого*

ЗНАЧЕННЯ ЯЛТИНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

На початку 1945 року всім країнам вже було зрозуміло, що крах Німеччини у Другій світовій війні неминучий. З цього приводу 4-11 лютого у Лівадійському палаці (літня резиденція імператора Миколи II) зібралася «Велика трійка», ця конференція отримала назву Ялтинська, за назвою міста, у якому вона проводилася.

До «Великої трійки» входили США, Велика Британія і, звісно, СРСР, представниками яких були Вінстон Черчилль, Франклін Рузвельт та Йосип Сталін, відповідно. Всі вони переслідували свої цілі, але головними стали питання пов'язані з кінцем війни, розподілом і контролем території поваленого «Третього рейху». Щодо останніх, проблем не виникло – створено три зони окупації і спеціальну зону «Великого Берліна», але щодо низки інших питань виникли суперечності.

Крім зазначеного вище, було розглянуто та винесено рішення з питань про репарації Німеччини країнам, що постраждали від її агресії, підписано таємну угоду про вступ СРСР у війну з Японією та обговорено питання остаточної капітуляції Німеччини. Також сторони домовилися скликати 25 квітня 1945 р. в Сан-Франциско міжнародну конференцію для створення ООН, що є дуже важливим. Проект статуту ООН був розроблений ще на конференції в Думбартон-Оксі, але деякі питання вирішувалися вже на

Ялтинській конференції. Радянський союз наголошував на «праві вето». Загалом США та Велика Британія не заперечували, але бачили у такому рішенні загрозу своїм інтересам. Незважаючи на це сторони все ж дійшли компромісу у вирішенні цього питання.

Буквально через пару місяців після Ялтинської конференції світ занурився у нову війну, на цей раз «холодну». Антигітлерівська коаліція під час свого існування діяла не зовсім злагоджено. Через невирішені конфлікти щодо «польського питання» правлячі кола США і Великобританії почали сприймати СРСР як загрозу. Також гостро стояло питання щодо репарацій на користь СРСР: представники США вважали, що Німеччина не в змозі все виплатити, через жалюгідний стан економіки. Завдяки рішенням прийнятим на Ялтинській конференції і воєнним успіхам Радянського Союзу, Й. Сталіну вдалося завершити окупацію Східної Європи, що стало однією з причин «холодної війни».

Для України ця конференція мала дуже велике значення, бо саме вона визначала принцип етнічного кордону між Україною та Польщею, який проходив по «лінії Керзона». Також вирішилося питання щодо участі України в майбутній організації безпеки – ООН, що дозволило УРСР вийти на міжнародну арену і стати активним членом міжнародних відносин.

Великим досягненням стало підписання «Декларації про звільнену Європу». Вона була направлена на відродження нормального, мирного життя, а також встановлювала принципи політики держав антигітлерівської коаліції щодо країн, які постраждали у ході війни. Декларація надавала країнам право ліквідувати залишки нацизму і фашизму, щоб утворити нові демократичні установи.

Підсумковим документом конференції стала заява «Єдність в організації миру, як і у веденні війни», у якій «Велика трійка» домовилася зберігати та зміцнювати мир між собою та визначала єдність цілей та дій.

Підсумовуючи все сказане вище, можна без сумніву сказати, що Ялтинська конференція має дуже важливе значення не тільки для окремих держав, а для всього цивілізованого світу загалом. Вона визначала координацію подальших дій СРСР, США та Великої Британії на етапі завершення Другої світової війни та об'єднала країни антигітлерівської коаліції, продемонструвавши їх могутність у боротьбі проти спільного ворога.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дар'я Брянцева «Ялтинська конференція: хто розв'язав «холодну війну»?»
2. Електронна бібліотека міжнародних відносин «4. Ялтинська конференція та її значення.» [<http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/04.htm>]
3. Андрій Кудряченко «Ялтинська конференція держав Великої трійки і вихід України на міжнародну арену» [<http://veche.kiev.ua/journal/4623/>]
4. Сергій Грабовський «Ялта-1945: символом чого стала конференція «великої трійки»?» [<https://ua.krymr.com/a/yalta-1945/30417101.html>]
5. Електронна бібліотека міжнародних відносин «32. Українське питання на Ялтинській (Кримській) конференції.» [<http://kimo.univ.kiev.ua/ZPU/32.htm>]

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ — ГЕТЬМАН ХХ СТОЛІТТЯ

Початок двадцятого століття позначений для України як час революції, коли влада постійно змінювалася, кожного разу впроваджуючи нові ідеї. Павло Скоропадський прийшов до влади 29 квітня 1918 року унаслідок майже безкровного державного перевороту. Українці більше не довіряли Центральній Раді, тому пост голови країни Скоропадський зайняв без зайвих зусиль.

Прийшовши до влади, Скоропадський відмовився від усіх здобутків Центральної Ради: було звільнено всіх міністрів та скасовано розпорядження Генерального Секретаріату. Замість Української Народної Республіки проголошувалася Українська Держава, виконавча та законодавча влада якої належала Гетьману України.

Головним завданням уряду було зміцнити в Україні державний лад і в умовах спокою скликати сойм — народне представництво, що висловить справжню волю українського народу щодо будівництва державного ладу. Уряд мав би зберегти загальний демократичний характер органів земського та міського самоврядування зі змінами у системі виборів для правильного впорядкування місцевого господарства. Також шляхом земельної реформи уряд хотів створити сильне селянство як основу народного господарства України. Проте поміщики прагнули повернення своїх земель, тоді селяни почали піднімати повстання, невдоволені наданим поміщикам дозволом влади.

Більшість відомих українських політичних діячів не підтримували прагнення Скоропадського, відмовлялися з ним співпрацювати, тому Гетьман був змушений в офіційні органи запрошувати переважно росіян чи русифікованих українців. До поліції, як і до армії, увійшло багато колишніх царських офіцерів. Внутрішня політика гетьмана розвиток спрямовувала на три головних аспекти:

- відновлення приватної власності на землю та повернення її у товарний обіг;
- створення боєздатної армії;
- відродження української культури.

Як військовий, Скоропадський зробив великий вклад у розвиток збройних сил, намагався відновити українське козацтво, проте реальний результат був значно менший за очікуваний.

Досить великого значення Скоропадський надавав українській культурі. Обов'язковими до вивчення для українських дітей були рідна мова, література й історія. Також українську мову всіляко вводили до державних установ, відкривали університети. Завдяки Гетьману було відкрито Українську академію наук та Національну бібліотеку, а також багато інших закладів, що сприяли збереженню національної культури.

Багато сил було направлено на зовнішню політику. Якщо Центральна Рада мала офіційні дипломатичні стосунки лише з Німеччиною, Австро-Угорщиною та Оттоманською імперією, то Гетьманат обмінявся посольствами з 12 країнами. Головною метою було визнання Української Держави на міжнародній арені, проте Антанта, яка виступала за ідею “єдиної й неподільної” Росії, Гетьманську державу всерйоз не

сприйняла. Павло Скоропадський, здійснивши військовий переворот і очоливши країну у скрутний для неї час, вберіг Україну від справжньої окупації іноземними військами.

Проте прорахунки Павла Скоропадського призвели до повалення Гетьманату та нового етапу революції. Народ був невдоволений поверненням колишніх порядків, а підтримку Гетьман мав лише з боку Німеччини та Австро-Угорщини, до яких українці не мали довіри.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі. – К., НДІУ. – 2008. – 128 с.
2. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – Київ – Філадельфія, 1995. – С. 140, 160.

Сенчук В.І.,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органі юстиції України,
I курс, 6 група*

УКРАЇНА У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

Окупація України під час Другої світової війни зумовила величезні матеріальні втрати та спричинила численні людські жертви. У руїнах було все: заводи, фабрики, цілі міста та села.

Зазначене вимагало відтворення економіки міста й села, підвищення продуктивності праці, покращення життєвого рівня населення України.

Відбудова народного передбачала запровадження в усіх галузях нової техніки та технологій. Першочергове значення надавалося відновленню важкої промисловості й залізничного транспорту, металургійної, вугільної промисловості, хімічної, машинобудівної тощо.

У 1946 році на основі Закону СРСР про п'ятирічний план відбудови народного господарства було прийнято Закон про відбудову народного господарства України, яким передбачалося завершення відбудови до 1950 року, шляхом перерозподілу національного доходу, виробничих потужностей, усіх матеріальних, трудових і фінансових ресурсів в інтересах мирного будівництва.

Так, у 1950 р. обсяг промислового виробництва перевищив навіть довоєнний рівень.

Окрім того, розвиток отримали нові галузі промисловості – автомобілебудування, приладобудування тощо.

Обсяги легкої та харчової промисловості, сільськогосподарського виробництва досягли довоєнного рівня.

Промисловість і транспорт України мали гостру потребу в кадрах, але, більшу частину працездатного населення складали жінки, що фактично, негативно впливало на продуктивність праці.

Також, підприємства України були перевантажені виробництвом зброї. А збільшення податків, низька оплата трудоднів, відсутність пенсійного забезпечення та встановлення жорсткої дисципліни праці, особливо, в колгоспах зумовлювали невдоволення людей.

Так, партійне керівництво використовувало різні засоби тиску на населення, примушуючи їх змиритися з низьким рівнем оплати праці під гаслом посилення обороноздатності країни, зокрема, було відновлено дію «закону про п'ять колосків».

У 1948 році видано указ «Про виселення з УРСР осіб які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя».

Так, суспільно-політичне життя у повоєнні роки розвивалося під тиском тоталітарної системи, репресій, недовіри, зневаги до прав людини.

Водночас, величезні зруйнування у воєнні роки, відсутність демократичних прав і свобод громадян, обстановка постійного страху та підозрливості, і, в той же час, несприятливі погодні умови, непродумана політика зумовили голод 1946-1947 рр., під час якого померло близько 1 млн. чоловік .

Таким чином, відбудова економіки України була частиною загальносоюзної економічної системи, а інтереси республіки беззастережно підпорядковувалися загальносоюзному плану.

Труднощі на шляху реалізації завдань відбудови були зумовлені не лише великою розрухою, але й складним міжнародним становищем та внутрішніми обставинами, пов'язаними з необмеженою владою Сталіна, зростанням культу його особи.

Прагнення сталінського керівництва нав'язати країнам Східної Європи соціалізм радянського зразка викликало жорстку протидію США й Англії. Протистояння все більше загострювалося, набуваючи різних, відкритих форм. Так, почалася "холодна війна" і "гонка озброєнь", які поглинали значні матеріальні та трудові ресурси.

Водночас, здійснювався ідеологічний наступ на творчу інтелігенцію Радянського Союзу, який отримав назву «жданівщина» та був спрямований на ліквідацію культури та традицій українського народу.

Перевага політики над економікою, в свою чергу, зумовила підкорення політики ідеології, підкорення людини інтересам колективу.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в повоєнних умовах життя в Україні характеризувалося великими труднощами соціально-економічного розвитку. Повоєнне суспільство мало іншу соціальну та вікову структуру. У той час, коли ще не всі чоловіки повернулися з війни, жінки та молодь були основною робочою силою, на яку покладалися завдання відновлення довоєнних потужностей виробництва.

Водночас, потенціал великої промисловості республіки наблизився до довоєнного, а за деякими показниками навіть перевищив цей рівень. Проте ціна такої відбудови – людське життя та добробут. Тоталітарний режим, репресії, нехтування прав людини, голод, низький рівень життя населення – так, в підсумку, можна охарактеризувати життя середньостатистичного українця в повоєнні роки.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, Булгаков А.О.

СТАНОВИЩЕ ЮРИДИЧНОГО ПОЗИТИВІЗМУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЮРИСТА

Юридичний позитивізм з'явився у полі правового розуміння лише у 30-40-х роках ХІХ ст. Однак він там міцно закріпився та став одним із найвпливовіших напрямків осмислення права. Останнє ж згідно цієї теорії зводиться до норм, похідних від держави, та є наказом суверена. Саме так стверджував один із основоположників юридичного позитивізму, англійський правознавець - Джон Остін. Прихильники цього типу праворозуміння чітко розмежують моральні цінності та право. Сприймається воно як нейтральне явище, продукowane державою, яке не потребує виправдань чи оцінок, оскільки є наказом, що повинен у будь-якому разі виконуватися суб'єктами права. Окрім цього, його увага зосереджується на аналізі самих норм та їх систематизації.

Безперечно, кожний тип правового розуміння містить певні недоліки. Не став винятком і юридичний позитивізм, від якого через наступні причини відмовилися чимало сучасних учених. По-перше, юридичний позитивізм ігнорує проблему сутності права та його природи. А реалізація норм забезпечується примусом. Навіть більше, права і свободи людини, юридична рівновага між громадянином та державою залишаються поза межами вивчення права[1. с. 105-106]. Однак все-таки варто усвідомлювати, що право працюватиме тоді, коли воно задовольнятиме потреби суспільства, відповідатиме його цінностям, тобто коли воно розвивається, але не зупиняється на формально - догматичному та емпіричному застосуванні. Проте незважаючи на критику окремих ознак юридичного позитивізму, не варто відкидати і значні здобутки цієї концепції. Адже, по перше, здійснюється акцент на невід'ємній властивості права - його нормативності. Вона ж у свою чергу встановлює формальну визначеність, стабільність та передбачуваність наслідків дій суб'єкта права. Окрім цього позитивне право полягає у класифікації та систематизації нормативних актів, тобто утворюється структура правової норми. Саме юридичний позитивізм як тип праворозуміння є найефективнішим з-поміж інших. Він слугує основою вкладених ідей у норми, тобто закони, що виступають загальнообов'язковими правилами поведінки для суб'єктів права.

Однак у ХХІ ст. юридичний позитивізм все-таки не втрачає своєї актуальності. Пояснюється така «стабільність» перш за все тим, що наразі не існує інших серйозних альтернатив, що могли б так закріпитися у світовій юридичній думці. Також цей напрямок правового розуміння залишається таким поширеним як у концептуальному плані (як вид осмислення сутності права), так і в практичному (як спосіб вирішення проблем пов'язаних із функціонуванням правових систем). Варто зазначити, що юридичний позитивізм є складним напрямком, що містить у собі різні течії досліджень, і відповідає науковій раціональності. В Україні сьогодні спостерігається поживлене вивчення юридичного позитивізму через поступову відмову від старих підходів до розуміння правової системи, як такої, що може існувати без втручання держави. Вони були популярними, але не є ефективними на практиці. Тому модернізація нашої країни в державному та правовому

плані потребує не лише справжніх професіоналів в цій сфері, а й більшого впливу права, зокрема якщо говорити про стратегічний аспект перетворень (наприклад зміна українського законодавства в бік європейського) [2. с. 3]

Юрист же у свою чергу - це людина, що є фахівцем у галузі права. При вирішенні суспільних конфліктів він опирається на норми, що закріплені в законодавстві окремої держави. Відтак уся його робота на пряму пов'язана з опрацюванням, дослідженням та аналізом юридичних нормативно-правових актів - законів, що мають найвищу юридичну силу. Саме тому я вважаю, що кваліфікований юрист повинен дотримуватися позитивістських поглядів. Адже цей тип праворозуміння підносить закон як найважливішу норму, похідну від волі законодавця, що є загальнообов'язковою до виконання задля благополучного суспільного буття. У той час як природно-правове осмислення ґрунтується на засадах моралі.

Воно є абстрактним і містить елементи утопії, оскільки в контексті права розглядає те, що має бути, а не те, що існує в реальності сьогодні. Така концепція не може бути ефективною для функціонування правового апарату держави, оскільки не є завжди закріпленою в нормативних актах [3. Ст. 26-33]

Будучи прихильником природного праворозуміння, юрист не буде в змозі чітко та нейтрально опрацювати законодавство, адже оцінюватиме його базуючись на засади моралі, а не на саму норму. Наприклад щоб твердо захищати позицію громадян, юристу необхідно ставити на перше місце закон, оскільки на його основі визначатиметься певна відповідальність за скоєне. У такому випадку він не керується абстрактними правовими формами, а чітко регламентованими нормами. Тобто він працює у полі юридико-правового розуміння і не може повністю відкинути цю концепцію. Безсумнівно, стосовно аспектів прав людини виникає потреба схилитися до аспектів природно-правового осмислення. Але юридичний позитивізм є невід'ємною складовою діяльності професійного юриста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Л.І. Заморська Становлення юридичного позитивізму // Юридичний вісник 2011/2 С. 105-106
2. Бакумов О. С. Юридична відповідальність держави в позитивістській теорії права: науково-методологічні засади // Актуальні проблеми сучасної юриспруденції 2017 р. С. 3

Сидоренко О. О.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії і філософії права
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПРАВОВИХ АКТІВ

У сучасній правовій дійсності велику роль в житті суспільства і держави відіграють правові акти. Саме вони втілюють в життя політику держави, реалізують функції її органів, виявляють сутність права; за їх допомогою закріплюються гарантії ефективного вирішення завдань економічного, політичного, соціального розвитку, встановлюється правопорядок. Правові акти є найбільш розповсюдженим різновидом юридичних

інструментів, що визначають правову базу діяльності різних суб'єктів. У правових актах держави знаходять своє вираження демократичні методи і форми регулювання суспільних відносин, у них виражений владно-організаційний початок.

Для того щоб конкретніше розкрити значення правових актів у процесі здійснення правового регулювання, зміцнення законності і правопорядку, необхідно звернутися до їх основних особливостей або до елементів їх правового статусу.

Розглядаючи правову природу акту, перш за все необхідно виділити питання про його нормативність. Але після того, як це питання буде вирішено, чимале значення для визначення правового характеру акту мають питання про його юридичну силу, сфери дії, форми, в яких він виражений. Всі ці властивості відносяться до елементів правової природи правових актів на відміну від політичного, соціально-економічного змісту встановлених ними приписів. Якщо зміст правових актів розкриває їх взаємозв'язок з суспільними відносинами - з політикою, економікою, з іншими сферами суспільного життя, то правова природа охоплює їх юридичні властивості, розкриває їх місце в правовій системі. Наприклад, юридична сила характеризує зв'язок даного акту з іншими правовими актами. Вживаючи категорію «підзаконний акт», вказуємо на його зв'язок з законом. Категорія «нормативний акт» характеризує віднесення даного виду актів до норм права; категорія «дія акту» розкриває межі застосування встановлених ним приписів до різних суспільних відносин в часі, просторі та за колом осіб.

Значення властивостей правової природи актів та інших елементів правової системи полягає в тому, що в цих властивостях розкриваються специфічні закономірності права і правової форми суспільних відносин. Ці особливості, оскільки вони відображають зміст суспільно-політичного розвитку і активно впливають на нього, можуть розглядатися як суттєве і первинне для регулювання суспільних відносин і забезпечення правопорядку та законності.

Юридична сила актів – це властивість, що виражає співвідношення даного виду актів з іншими видами актів державних органів, їх місце в системі правових актів. Юридична сила правового акта визначається місцем, яке займає орган, що видав правовий акт, у державному апараті. Отже, державні органи кожної ланки наділені певними повноваженнями, мають закріплену за ними сферу діяльності. Але кожен нижчий орган здійснює частину єдиної державної влади, зобов'язаний діяти в межах наданої йому компетенції і на основі правомірних рішень і розпоряджень вищих органів. Велике значення має суворе дотримання юридичної сили актів для зміцнення законності в суспільстві. Акт нижчої юридичної сили не має суперечити актам вищої юридичної сили, не може змінювати або скасовувати їх. Якщо це положення не дотримується, виникає серйозне порушення прав, наданих законом громадянам та організаціям, не виконуються обов'язки, покладені на органи нижчого підпорядкування, виникають суперечності між актами, встановленими різними органами.

Юридична сила актів як вираз підпорядкованості одних актів іншим - важливий засіб забезпечення демократичних принципів управління державою. Тут особливо треба підкреслити принцип верховенства права (the rule of law) як забезпечення панування права над політичною владою держави та іншими суспільними нормативними регуляторами, унеможливлення прояву свавілля державної влади, забезпечення дотримання вимог справедливості, а також реалізації прав людини та основних свобод і їх відповідних гарантій [1, с. 27]. В Україні принцип верховенства права закріплений на конституційному

рівні у ч. 1 ст. 8 Основного Закону України. Будь-які відступи від принципу верховенства права в системі правових актів ведуть до порушення повновладдя народу - основного принципу справжньої демократії.

Принцип верховенства права, як зазначив ЄСПЛ, «залежить від морального консенсусу в суспільстві, а при демократії право не може дозволити собі ігнорувати моральний консенсус у суспільстві. Якщо закон втрачає контакт із моральним консенсусом у суспільстві, закон перестають поважати. Виправдання права – у його служінні моральним цілям» [2, с. 31].

Межі дії правових актів встановлюються державою, виходячи з політичних, економічних, моральних та інших чинників. Але разом з тим доводиться враховувати вже існуючу систему державних органів, систему правових норм, її принципи, правові властивості певних відносин тощо.

Таким чином, існує багато різних питань природи правових актів, що вимагають розв'язання для того, щоб виключити можливі колізії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Х. : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.

Скакун Карина Вадимівна

курсант 1 групи 1 курсу 5 факультету

Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КОЗАЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Питання про етнічний склад населення України у її державних межах має надзвичайної ваги значення. Історики у різний час писали про домінуючу роль тут за пізнього середньовіччя то поляків чи литовців, то білорусів чи українців (а стосовно південних районів і росіян). У більшості випадків трактування проблеми залежало від особистих політичних уподобань чи суб'єктивного бачення дослідників, а не всебічного аналізу документального матеріалу.

Як же безпосередньо формувалося населення України у визначений період і які саме фактори впливали на його чисельність і етнічний склад?

Визвольна війна середини XVII ст. помітно вплинула на демографічну ситуацію в краї. На території, яка відійшла внаслідок рішення Переяславської ради під протекторат Московії (а вона включала, насамперед, Лівобережжя, Слобожанщину, Запорожжя, Київщину, Брацлавщину, Поділля і частину Волині), різко зменшився, що цілком природно впливало з політичних чинників, відсоток польських жителів (у першу чергу шляхтичів і військовослужбовців). Це яскраво видно на прикладі одного з найбільших міст України – Києва і навколишньої місцевості. Так, у 1630 р. у цьому районі (Київському повіті) знаходилося приблизно 6 тис. польських жовнірів. Після 1654 р. їх «змінити» російські «ратні люди», причому приблизно в такій же кількості. Влітку 1661 р.

військових з Росії у місті налічувалося 1691 солдат, 1633 «стрільців», 978 «рейтарів», 166 драгунів, 31 гарматник (всього 4499 чол.). Правда, багато з них незабаром почали втікати у різні українські місцевості «от скудости и от безпрестанные работы».

Як свідчать документи, київські міщани з «ратними людьми» жили «зело не в дружелюбі, и хлебных запасов» не продавали. Траплялися випадки вбивства місцевими жителями деяких російських послів. Одночасно на українських землях йшов процес асиміляції прибулих з автохтонним населенням. Так, 30 травня 1667 р. російський державний і військовий діяч П. В. Шереметев зазначив, що ще у 1660 р. близько 400 солдатів з московських полків, які вже давно несли службу в Києві, одружилися «на черкаських жонках» і покинули місто. Крім того, Шереметєва хвилювало не тільки це: він боявся у зв'язку з цим прямої зради цареві тими військовими (особливо тоді, коли поляки поширювали чутки про можливу передачу Києва королю Речі Посполитої).

У 60-х роках поряд з киянами у Києві проживали вихідці з Білорусії й Молдови, але найбільше з навколишніх міст і сіл Білгородки, Димера, Мотовилівки, Борисполя, Коростишева, Яблунівки, Макарова, Переяслава, а також віддалених – Глухова, Козельця, Любора, Новгород-Сіверського, Новограда-Волинського та ін. Аналіз джерел другої половини XVII ст. дає підстави для твердження: відразу після Переяславської ради переселенцями найактивніше освоювалися райони Ніжинського, Стародубського і Чернігівського полків, а надалі (приблизно з 60-х років) міграційні рухи поступово поширювалися й на інші місцевості Лівобережжя та Слобожанщини. Коли ж особливо загострилася політична ситуація в Україні (почастішали напади татарських загонів і польсько-шляхетських військ, сутички між різними старшинськими угрупованнями), то переселення з правого берега Дніпра на лівий значно активізувалося. На міграцію населення особливо помітно впливали активні військові дії. Саме в ході їх спустошувалися великі й малі населені пункти.

Аналіз матеріалів з історії залюднення Слобідської України другої половини XVII ст. дає підстави стверджувати, що у межах регіону існували як «чисто» російські, так і винятково українські поселення. Нерідко траплялися також населені пункти зі змішаним в етнічному відношенні контингентом. Проте у загальній своїй масі українці там значно переважали. Разом з цими двома основними етносами проживали й представники інших народностей, хоча частка їх на той час була досить незначною.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри історії держави та права України і зарубіжних країн НЮУ ім. Ярослава Мудрого Шигаль Д. А.

Смольська Яна Валеріївна
студентка 1 курсу 9 гр.

*Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОРОЗУМІННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ

Праворозуміння- це результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, яка включає пізнання та оцінку права. Серед основних концепцій праворозуміння зазвичай називають юридичний позитивізм, природно-правову концепцію, історичну школу права, соціологічний підхід. З середини ХХ ст. актуальним стає інтегративне бачення права.

Ключовим напрямом оновлення праворозуміння сьогодні має стати розгляд юридичних проблем крізь призму правової реальності, яка виникає за умов специфічного способу соціальної комунікації [1]. Розуміння права підвладне часу, в деяких аспектах воно вступає в конфронтацію з мораллю, домислами, проте право зостається найефективнішим регулятором людської поведінки. Концепції праворозуміння в значній мірі залежать від історичних чинників («локальне праворозуміння») та менталітету, що формується століттями. Юридичні концепції, які склалися за часів формування централізованих держав та спиралися на відповідний світогляд, більше не спроможні відобразити специфіку постіндустріального, інформаційного, глобалізованого XXI століття.

Щодо України, то можна стверджувати про достатньо складний, суперечливий шлях формування правових реалій на сучасному етапі. Наша країна робить перші кроки на шляху до євроінтеграції, переорієнтовується на європейські правові стандарти; починає осмислювати і започатковувати європейські правові цінності. Процес інтеграції до європейського і світового правового простору суттєво ускладнюється деякими «якорями», які стримують цей розвиток, і, насамперед, тим, що вітчизняною юриспруденцією поки що не остаточно відкинута радянсько-правову традицію. На думку А.Кучука, стан вітчизняної правової науки можна охарактеризувати як контамінаційний, такий, що включає як здобутки західної правової традиції, так і положення радянської юриспруденції, а іманентними властивостями положень теорії держави і права залишається задогматизованість, орієнтованість на захист інтересів не людини як вищої соціальної цінності, а держави [2, с.124] Тоталітарний режим і диктатура, які були притаманні Радянському Союзу, блокували у підсвідомості народу варіативні думки, певним чином координували життєдіяльність людей в усіх сферах, праву була характерна етатистська інтерпретація. І звісно ж, видимість і поняття про право було єдиним і беззаперечним, відповідало інтересам владних суб'єктів. Зміни у вітчизняній правовій доктрині у частині праворозуміння пов'язані з рецепцією європейських аксіологічних концептів, таких як: rule of law, Rechtsstaat, Etat de Droit. Аксіологічний підхід вихідною формою буття права визнає громадську свідомість; право – не тексти закону, а система ідей або понять про загальнообов'язкові правила поведінки, природні умови їх виникнення та реалізації, порядок і форми захисту, які є в громадській свідомості й орієнтовані на моральні цінності. Між правом і законом проводиться розмежування, пріоритет віддається праву, а закон розглядається як одна з його форм. Власне, визнання праворозуміння як аксіологічного начала українського права, обумовлює інтерес науковців до проблеми праворозуміння, до пошуків такого визначення права, за допомогою якого можна наблизитись до існуючої правової дійсності. У другій половині ХХ ст. набув поширення антропологічний підхід, який можна охарактеризувати принципом «людина вільна в тій мірі, в якій вона не посягає на свободу інших осіб». В наш час особливо актуальним є синергетичний підхід, який стверджує, що всі природні та суспільні системи, включаючи і правові, розвиваються нелінійно, тобто з високою ймовірністю випадковості.

Проблема пошуку оптимальної концепції праворозуміння в світі нинішніх реалій не втрачає свої актуальності. Це питання є об'єктом численних ґрунтовних досліджень таких фахівців в галузі права, як С.Алексєєв, М.Козюбра, О. Ковальчук, О. Петришин, П. Рабінович та ін. Так, П.Рабінович наголошує на необхідності та можливості урізноманітнення та взаємоінтеграції праворозумінь. Він оцінює плюралізацію

праворозуміння як закономірність, крім того, зазначає необхідність людиноцентристського (гуманістичного, антропологічного) спрямування [3, с.155] М. Козюбра окреслюючи власну позицію стосовно тенденцій розвитку праворозуміння, виокремлює та аналізує поняття уніфікації права, типологію та класифікацію праворозуміння. Він підкреслює, що проблему розуміння права без перебільшення можна віднести до числа «вічних». Починаючи з виникнення професійної юридичної діяльності й до сьогодні не було й немає, мабуть, жодного юриста, який би не замислювався над питанням, що таке право, і не намагався дати відповідь на нього [4, с.10]

В контексті євроінтеграційних прагнень України нового бачення потребує і система джерел права. Передовсім це стосується судового прецеденту. Можливість визнання його в якості обов'язкового джерела права у національній правовій системі була предметом розгляду у ході проведення судово-правової реформи. Підписання та ратифікація Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року зобов'язує нашу державу виконувати рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вона виступає стороною. Закріплення зазначеного знайшло своє місце у Законі України від 23 лютого 2006 року «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», у ст. 17 якого наголошується, що суди України при розгляді справ застосовують Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. У якості джерела права використовується і певна частина судової практики, зокрема рішення Конституційного Суду України і правові позиції Верховного Суду України. Запровадження судового прецеденту у систему джерел права України і розширення «нормотворчої» компетенції вищих судових інстанцій є цілком виправданим і має стати фактом сучасних правових реалій.

Отже, основною тенденцією розвитку уявлень про право в Україні на сучасному етапі є широкий підхід до розуміння поняття і сутності права, важливим показником якого має стати розбудова національної правової системи на засадах верховенства права.

Науковий керівник: Богачова Л.Л., к.ю.н., доцент кафедри теорії і філософії права НЮУ ім. Ярослава Мудрого

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Див більше: Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. Санкт-Петербург: Наука, 2001. 390 с.
2. Кучук А. М. Основи теорії правового поліцентризму: монографія; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. - 312 с.
3. Рабінович П.М. Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння). Право України. 2013. №7. 150С.
4. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. Право України. 2010. № 4. С. 10–21.

Стенний Г.В.
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України ,
I курс, 6 група*

КОНСТИТУЦІЯ РОЗВИНЕНОГО СОЦІАЛІЗМУ

Конституція СРСР 1977 року — основний закон СРСР, який було прийнято 7 жовтня 1977 року Верховною радою СРСР замість Конституції СРСР 1936 року. Згодом увійде в історію як «конституція розвиненого соціалізму». В цій конституції була закріплена однопартійна політична система (стаття 6).

У 1961р відомий як невтомний реформатор Микита Сергійович Хрущов мав наміри переробити Конституцію СРСР. На його думку, потрібно було прийняти нову редакцію Основного закону, де б відображалася героїчна боротьба радянського населення за побудову комунізму. [2,с.435]

Хрущов вважав, що необхідним було рятувати теорію комунізму від страшних невідповідностей реалій повсякденного життя. Микита Сергійович вважав, що суспільство буде готовим до принципів комунізму лише тоді, коли вони зможуть досягти масштабного рівня продуктивних сил, зробити достаток всіх благ. [2,с.435]

Пропагандисти доносили думку тогочасному суспільству, що між побу- дованим комунізмом і соціалізмом має існувати розвинутий соціалізм-смуга історичного розвитку не окресленої тривалості. [2,с.435]

Соціалізм це ідеологічно-політична течія, яка спрямована на протистоя- ння капіталізму.

Капіталізм – це суспільно-економічна система, яка була заснована на принципах приватної власності.

Розробляти нову Конституцію почали в 1962р після того Верховна Рада СРСР прийняла рішення спроектувати нову Конституцію СРСР і сформувала Конституційну комісію в якій головою було призначено Микиту Сергійовича Хрущова(97 членів комісії).

15 червня 1962р на засіданні Конституційної комісії було утворено дев'ять підкомісій та обговорено основні завдання для створення нової Конституції. [1]

У серпні 1964р було завершено розробку проекту Конституції СРСР. У цьому проекті містилося 276 статей.

11 грудня 1964р Леонід Ілліч Брежнев став головою Конституційної комісії.

19 грудня 1966р Верховна Рада ввела постанову, внаслідок якої до складу Конституційної комісії увійшло 33 нових депутата замість вибулих.

У 1977 р на засіданні палат Верховної Ради було слухання створеної Конституції. Уже 7 жовтня було прийнято Конституцію і також було оголошено день прийняття Конституції (Основного Закону) СРСР усенародним святом.

Наступного дня було опубліковано Конституцію СРСР в кожній газеті Радянського Союзу, яка складалася з 9 розділів.

Конституція також містила 21 главу, 174 статті та преамбулу.

У конституційній преамбулі було стисло описано й оцінено історичні шляхи пройдені радянським суспільством протягом 60 років після закінчення Жовтневої революції. Характеризувалося радянське суспільство як «розвинуте соціалістичне

суспільство, як закономірний етап на шляху до комунізму». Крім того в преамбулі було зауважено, що Конституція зберігала засади раніше створених Конституцій.

Сам текст в преамбулі Конституції 1977р. майже в 20 разів більший, ніж у Конституції Російської Федерації 1993 року.

Конституція розвинутого соціалізму мала пропагандистський характер. «Нова Конституція, – заявляв Л. Брежнев у доповіді на сесії Верховної Ради СРСР у жовтні 1977 р. – це, можна сказати, концентрований підсумок усього шістдесятирічного розвитку Радянської держави. Вона яскраво свідчить про те, що ідеї, проголошені Жовтнем, заповіти Леніна успішно втілюються в життя» [3, с.500].

Конституція розвинутого соціалізму повторила деякі норми правосуддя з Конституції СРСР 1936р. з незначними змінами.

Також відбувалися значні зміни в Прокуратурі СРСР. Функції вищого нагляду за правильним і однаковим виконанням законів належали Прокуратурі СРСР. Строк повноважень Генерального прокурора було скорочено з 7 до 5 років.

Конституція розвинутого соціалізму мала пропагандистський характер. «Нова Конституція, – заявляв Л. Брежнев у доповіді на сесії Верховної Ради СРСР у жовтні 1977 р. – це, можна сказати, концентрований підсумок усього шістдесятирічного розвитку Радянської держави. Вона яскраво свідчить про те, що ідеї, проголошені Жовтнем, заповіти Леніна успішно втілюються в життя» [3, с.500].

Отже, Конституцію СРСР 1977 року була створена з метою поважати правила соціалістичного співжиття, з гідністю нести високе звання радянського громадянина, зміцнювати дружбу націй і народностей Радянської багатонаціональної держави. Конституція розвинутого соціалізму змінила тогочасне суспільство.

Науковий керівник : к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лук'янов А. І. Хронологічний перелік заходів, пов'язаних з розробкою і прийняттям Конституції СРСР 1977р.

2. Історія України: довідник для абітурієнтів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів/С.В.Кульчинський, В.С.Власов.- Вид. п'яте, переробл. та доповн.- Київ: Літера ЛТД, 2018.- 528с.

3. Брежнев Л.И. Ленинским курсом: Речи и статьи. – М.: Политиздат, 1978. – Т. 6. – 680 с.

Стеф'юк Марія Євгеніївна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

1 курс, 19 група

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОСТІ В ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Моя робота присвячена дослідженню становлення української державності в період з 9 по 13 століття. Держава цього періоду мала високий рівень господарства і торгівлі, розвинену культуру і освіту та загальноприйнятю релігію. За літописом «Повісті

минулих літ» Київ був заснований полянським князем Києм разом із братами Щеком і Хоривом і сестрою Либідь. Про перших князів нагадують назви гор Щековиця, Хоревиця, місто Київ.

Наступні роки були не дуже сприятливі для активного розвитку державності, оскільки були постійні напади сусідніх племен.

Динамічний розвиток Київської Русі почався з періоду правління князів Аскольда і Діра. Цікаво те, що деякі історики вважають, що це була одна людина. Був здійснений легендарний похід на Константинополь (860 р.) та уклав перший відомий договір між Руссю та Візантією, після якого міжнародний авторитет Русі значно підвищився. Відомо, що саме Аскольд прийняв першим християнство.

Окрім Києва, сильний центр влади сформувався також у місті Новгород. Певний час там княжив Рюрик, а після його смерті залишився малолітній син Ігор та назва цілої династії — Рюриковичі. Оскільки син був малолітній, то престол перейшов на деякий час до його регента Олега. У 882 році він повів вікінгів з Новгорода на південь до Києва. Там обманом вбив Аскольда, об'єднав північні та південні землі Русі та проголосив Київ столицею. Також він як і попередні князі здійснив походи на Візантію та уклав вигідні торгові договори (907 р. та 911 р.).

Після смерті Олега правити державою став князь Ігор (912–945), він активно продовжував справу централізації держави, приєднав території уличів і древлян. Цей князь також не був виключенням і пішов а Візантію. На жаль, не дуже вдало воював князь Ігор з Візантією і тільки у 944 р. після свого другого походу уклав з нею мирну угоду. Загинув він через свою хитрість та надмірну любов до грошей, адже це сталося саме під час його спроби повторно зібрати данину з древлян.

Престол перейшов до його дружини Ольги, яка спершу жорстоко помстилася древлянам за смерть чоловіка. Вона відома тим, що перша провела реформи на Київській Русі. Перші реформи були для обмеження влади місцевої знаті і впорядкування збору данини, встановлення норми податку з населення, саме вона створила «погости» — опорні пункти центральної влади на місцях. Ольга відвідала столицю Візантійської імперії, де і прийняла хрещення.

Останнім вікінгом на престолі став Святослав (964–972), син Ігоря і Ольги. Святослав виріс переконаним язичником, і єдиною справою, гідною князя, вважав війну. Всім нам відома його легендарна фраза «Іду на Ви». Також він був першим, хто централізував державну владу, призначивши своїх синів намісниками-правителями до великих міст.

Він переміг Хозарський каганат, в'ятичів, ясів і касогів. Воював з Візантією за Болгарію та помер від рук кочових племен — печенігів. Святослав розділив Русь між трьома синами: Ярополком, Олегом та Володимиром.

Наступний київський князь — Володимир Великий, який захопив престол після боротьби з своїм братом, спочатку він був новгородським князем.

Він здійснив низку вдалих реформ. Найбільш відомою та вагомою була релігійна. Спочатку він спробував реформувати язичництво, зробити Перуна головним богом, але ця ідея була провальною. Після, в 988 р., він запровадив християнство, яке відкривало для Русі політичну арену Європи, дозволяло встановити союз із Візантією, та основне, чого добивався Володимир — укріплювало князівську владу. Військова реформа мала такий зміст: роздавав прикордонні землі вірним прихильникам, в обмін на службу й

організацію оборони володінь. Серед інших досягнень Володимира Великого — карбована монета златник та Десятинна церква. Ще за життя Князь розділив Русь між синами. Це спричинило міжусобиці, які тривали з 1015-1019 рр.

До 1036 р. існував дуумвірат, правили Ярослав та Мстислав, після смерті Мстислава київський престол цілком перейшов до Ярослава. Також в цьому ж році Ярослав остаточно розгромив печенігів. Князь запровадив «Руську правду» — перший збірник законів. Збудував Софійський собор і Золоті ворота. Ймовірно, при Софійському соборі діяла бібліотека та школа, де навчали дітей знаті. Було засновано Києво-Печерський монастир. Ярослава називали «тестем Європи», адже він застосовував шлюбну дипломатію — одружував дочок і синів з європейськими правителями.

Після смерті Ярослава до влади прийшли його сини. Ізяслав, Святослав і Всеволод (їх називають Ярославичами) правили спільно з 1054 по 1113. Однак, постійні конфлікти та міжусобиці зумовили громадянську війну. Через навали нових ворогів зі степу — половців, а також постійні міжусобиці між князями в 1097 р. Володимир Мономах скликав Любецький з'їзд князів (снем). Кожен почав думати виключно з своє князівство і Київська Русь почала розпадатися. Держава перетворилася на конфедерацію частково незалежних держав.

Володимир Мономах — князь переяславський, а згодом і київський. Він був останнім князем усієї Київської Русі.

Володимир Мономах княжив з 12 років. І воював з половцями, з якими мав більше 80 битв. У 1113 році кияни самі запросили його на престол. Він відновив централізовану монархію на Русі та проводив активну зовнішню політику. Це на деякий час зупинило розпад Київської держави, однак ненадовго.

Після смерті Володимира на українських землях сформувалося п'ять основних князівств: Київське, Чернігівське, Переяславське, Волинське і Галицьке.

Цей період в історії розвитку української державності був справді вагомим і навчив народ як потрібно будувати державу (розквіт Київської Русі за правління Ярослава Мудрого) і чого потрібно уникати (поділу держави на самостійні частини).

Науковий керівник : кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Григоренко Д.А.

Стецун Карина Андріївна
Студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСВІТНЯ РЕФОРМА 1863-1864 рр.

Після смерті Миколи I у 1855 році на російський престол вступив Олександр II. Він одразу ж повідомив про те, що хоче провести низку капітальних реформ у Російській імперії. Серед цих реформ були: аграрна, судова, військова, фінансова, освітня та ін.

Завдяки освітній реформі всі прошарки суспільства мали змогу отримувати освіту, в тому числі й вищу. Але для нижчих класів бажання отримати вищу освіту було марним, тому що це потребувало великих грошових вкладень та багато часу, який був обмеженим.

Серед основних досягнень освітньої реформи виділяють такі як:

- Надання певної незалежності університетам.
- Можливість здобуття середньої та вищої освіти для жінок.
- Уведення єдиної системи початкової освіти.
- Відкриття нових навчальних закладів: шкіл, училищ, гімназій.
- Створення двох типів гімназій: класичних та реальних.

Також немаловажливою особливістю освітньої реформи було розширення писемності серед суспільства. Задля цієї мети видавалася відома література та навчальні посібники, здійснювалося запровадження недільних шкіл для дорослої частини населення.

18 липня 1864 було прийнято «Положення про початкові народні училища». Основною особливістю даного положення було скасування державної та церковної монополії на освіту. Завдяки цій реформі системи освіти початкові школи отримали змогу відкривати також громадські установи та приватні особи. Початкові школи були поділені на декілька типів: недільні, земські, приватні, державні, церковнопарафіяльні.

Викладати у початкових школах мали можливість представники духовенства та знаті. Останні могли бути викладачами лише після отримання так званої «ліцензії», яка буде гарантом їх добросовісності.

Кількість початкових шкіл наприкінці XIX ст. збільшилася у 12 разів. Незважаючи на цей фактор, рівень навчання не задовольняв усі бажання народу, тому що ступінь грамотності та освіченості був поганим (близько 15-20%).

19 листопада 1864 був прийнятий «Статут гімназій і прогімназій». Важливою особливістю цієї реформи було те, що у гімназії могла навчатися будь-яка людина, яка хоче отримати освіту.

Тим особам, які закінчували класичні гімназії, надавалася змога вступу до університету. Після випуску з реальної гімназії передбачалося право вступити до вищої технічної школи, яку могла собі дозволити будь-яка платоздатна людина.

У 1862 році були створені перші жіночі гімназії. Вперше за всю історію жінки отримали право на середню освіту, проте, слід зазначити, що навчальна програма у жіночих гімназіях дуже поступалася місцем чоловічим училищам.

18 червня 1863 року був прийнятий «Статут університетів». Він вважався одним з першочергових та значимих університетських статутів. Завдяки йому вищі навчальні заклади мали змогу впроваджувати свої правила, розподіляти фінансування, самостійно визначати програми і предмети навчання, самостійно приймати рішення щодо прийому чи звільнення викладачів.

Отримувати вищу освіту мали право і жінки, але вони не могли вступити до звичайного університету, в яких навчалися чоловіки. Саме цьому було створено приватні жіночі курси.

Освітня реформа 1863-1864 рр. мала як переваги, так і недоліки: навчання хоч і було доступне усім, але більша частина населення не могли собі його дозволити через велику вартість. Також деякі типи шкіл (приватні та церковнопарафіяльні) не прижилися і з часом зовсім зникли. Це було зумовлено низьким рівнем освіти, яку вони надавали.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

Тихоненко Аліса Вячеславівна,
студентка I курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДИНАСТИЧНІ ШЛЮБИ ЯРОСЛАВИЧІВ: МІЖ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ ВИБОРОМ І ВЕЛИКОДЕРЖАВНИМИ АМБІЦІЯМИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Взявши за основу підхід патронімів, а отже правило, за яким там, де розпочинається один патронім, завершується інший, при тому, що династія продовжує існувати, вважатимемо Ярославичами дітей Ярослава Мудрого (Ілля, Володимира, Ізяслава, Святослава, Всеволода, Ігоря, В'ячеслава), а також його онуків Ростислава і Володимира Мономаха. Також доцільно поєднати патронімічний підхід із історіографічною традицією, яка до Ярославичів відносить і дочок Ярослава: Єлизавету, Анастасію та Анну.

Якою ж була міжнародна обстановка в пер. пол. XI ст.? Священна Римська імперія переживала розквіт і активно розширювала свої володіння, до того ж, імператори отримували корону від Папи Римського, що ставило їх вище за інших монархів та робило впливовіше за них. Візантійська імперія також посилювала свою владу, а її міжнародний авторитет посилювало те, що Константинополь був одним із центрів християнства. Інші держави Європи – не імперії – не були такими впливовими. Щодо Київської Русі: Ярослав Мудрий, продовжуючи політику Володимира, здійснює низку походів задля зміцнення кордонів держави та приєднує Червенські, чудські землі, також 1036 р. він остаточно перемагає печенігів. Русь активно розвивається в економічному плані: її територією пролягав торговельний шлях «із варяг у греки», який на той час відігравав значну роль в товарообігу між країнами Північної, Східної та Південної Європи, а також приносив великі прибутки тим, хто був безпосередньо з ним пов'язаний, та деякі інші (Солянний, Залозний). Ярослав розбудовує Київ: 1036 р. там завершується будівництво Софійського собору – за аналогією із Константинопольським. Також саме він першим призначає митрополитом русича, що дозволяє стверджувати, що сам Ярослав прагнув перетворити Київ на релігійний центр, звільнившись від «культурного верховенства» Візантії та таким чином посиливши свою владу. Усе це сприяє тому, що Київська Русь активно розвивається, що підвищує її авторитет на міжнародній арені. І можна стверджувати, що це було наслідком особистісних великодержавних амбіцій самого Ярослава, який таким чином прагнув «перевершити» Володимира Великого у своїх досягненнях. У зв'язку із цим і династичні шлюби Ярославичів також могли бути проявом таких амбіцій.

Так, Ярослав Мудрий одружує свого сина Ізяслава на польській принцесі Гертруді, найстаршого онука Ростислава – на Ленці, дочці герцога Бели (майбутнього короля Угорщини), а доньку Анастасію видає заміж за Андраша, спадкоємця угорського престолу. Зважаючи на посилення Священної Римської імперії і її експансіоністську політику, такі дії князь прийняв у прагненні забезпечити недоторканість західних

кордонів своєї держави та стримати імперію в її експансії на схід, залишивши Польщу та Угорщину своєрідною буферною зоною між Руссю та Священною Римською імперією.

Володимира, Святослава, Ігоря та В'ячеслава Ярослав Мудрий одружує на доньках маркграфів Священної Римської імперії. Це надавало йому можливість нейтралізувати німецьких імператорів, спрямовуючи їх агресію на захід і південь, що знову ж таки рятувало Польщу та Угорщину від імперської експансії, а значить – забезпечувало стійкість західних кордонів Київської Русі.

Вигідним у політичному плані був шлюб Анни з Генріхом I, адже, по-перше, Франція теоретично перетворювалась на стратегічно необхідного потенційного союзника Русі, зважаючи на її географічне положення по відношенню до імперії. По-друге, не виключено, що Анна мала вплив на політику свого чоловіка, адже вона була освіченішою за нього, користувалася авторитетом, про що свідчить факт її листування з Папою Римським, а після смерті Генріха була регентом при неповнолітньому сину Філіпі.

Стосовно відносин із Візантією: стійкий економічний та культурний зв'язок з нею налагодили ще попередники Ярослава, в першу чергу, Володимир Святославич. Ця імперія Київській Русі не загрожувала. Тому династичні шлюби з представниками правлячих родів бути потрібні Ярославу задля підвищення авторитету своєї держави. Саме з такою метою було укладено шлюб між сином Ярослава Всеволодом та Марією, донькою (або племінницею) імператора.

Важливими були контакти зі Скандинавією. Так, Єлизавета, унаслідок династичних шлюбів, стає королевою Норвегії, а згодом Данії; Ілля (за припущенням) одружується із сестрою датського короля Кнута Великого. Це було пов'язано з тим, що у військових діях, які велись русичами, традиційними союзниками виступали саме варяги, а також саме у Скандинавії розпочинався шлях «із варяг у греки».

Отже, династичні шлюби Ярославичів Ярослав Мудрий використовував задля задоволення власних великодержавних амбіцій. Водночас, не виключено, що Ярослава спонукали до такої політики не лише великодержавні амбіції, а й прагнення здобути авторитет для роду Рюриковичів, що є вірогідним, зважаючи на ментальність середньовічних людей, для яких саме родова належність мала великий вплив на соціальне становище та суспільний авторитет.

Якщо розглядати коротко- і довгострокові наслідки «шлюбної дипломатії» Ярослава Мудрого, то ми не можемо стверджувати, що Ярослав Мудрий, сприяючи укладенню династичних шлюбів Ярославичами, першочергово прагнув наблизити Русь до європейського цивілізаційного простору, адже на той час такої необхідності просто не існувало. Взнявши за основу підхід А. Тойнбі, який однією з основних ознак цивілізації називає релігію, можна стверджувати, що активне поширення Ярославом греко-православної церковної традиції вже свідчить про дистанціювання від мусульманського та західноєвропейського цивілізаційного простору. А політика Ярослава у питаннях церкви свідчить про прагнення зберегти унікальність земель Київської Русі та їх відхід від розвитку і східнохристиянської цивілізації зокрема.

В деяких сферах Київська Русь була навіть розвиненішою за європейські країни. Наприклад, Генріх I замість підпису ставив хрестик, у той час як Анна розписувалась. Це свідчить, що союз із Руссю міг бути вигідним і європейським монархам, до того ж, таким шлюбом сприяло відсутність перешкоди у вигляді необхідності переходити із однієї конфесії в іншу.

Однак династичні шлюби Ярославичів все ж мали довгостроковий вплив на розвиток Київської Русі в контексті цивілізаційного проникнення, адже сприяли культурному взаємопроникненню між Руссю та державами Європи. Наприклад, Анастасія в Угорщині заклала два монастирі східного обряду (в Тормові, комітат Біхар, і біля Вишгороду), Анна привезла до Франції Реймське Євангеліє, яке зараз вважається національною реліквією Франції. У свою чергу, Русь стала частиною романо-германської правової сім'ї саме унаслідок близьких контактів з країнами Європи.

Таким чином, можна підсумувати, що у династичних шлюбах Ярославичів було втілено особисті великодержавні амбіції самого Ярослава Мудрого; окрім цього, вони сприяли наближенню Русі до європейського цивілізаційного простору у довгостроковій перспективі.

Хотенець Анастасія Павлівна
Студентка Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції,
1 курс, 6 група
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ П. СКОРОПАДСЬКОГО

29 квітня 1918 року в місті Києві відбувся державний переворот. З'їзд хліборобів-землевласників проголосував за створення в Україні Гетьманату та проголосив гетьманом генерала Павла Скоропадського. Були видані 2 основоположні документи, які стали для Української Держави фундаментальними в той період та концентрували всю владу в руках гетьмана:

- «Грамота до всього українського народу», яка описувала майбутні основні напрямки діяльності уряду, політичний курс держави, встановлювала право приватної власності та надавала свободу в економічній та фінансових сферах діяльності;

- «Закони про тимчасовий державний устрій України», які визначали структуру органів державної влади, їх повноваження та компетенцію[1].

Законодавчі акти також встановлювали державний лад Української держави, форми організації апарату та механізму влади з її поділом на законодавчу, виконавчу та судову. Гетьманський режим ґрунтувався на певний прошарок українського населення, а саме на великих землевласників, заможних селян та промисловців, проте, отримати схвалення від робітників та безземельного селянства П. Скоропадському не вдалося.

Демократична парламентська форма правління разом з поганою економічною ситуацією в державі, незадоволеністю більшої частини населення, нестабільністю та непродуманою внутрішньою та зовнішньою політикою Центральної Ради була неспроможна протистояти анархії та безпорядку. Тому Павло Скоропадський одразу ж розпустив Центральну Раду та звільнив з посад всіх міністрів УНР, очоливши диктаторську владу. Науковець А. Яковлев вважає, що за формою правління Українська Держава була монархією на чолі з Гетьманом – абсолютним монархом [с. 20]. За політичним режимом була державою з авторитарним режимом, а авторитарна диктатура гетьмана обмежувалася часом скликання Українського Сейму. Проте, за основну мету П. Скоропадський не ставив самодержавство, а прагнув втілити ідею створення вільної,

суверенної, незалежної України[3, с. 55]. Вважається, що форма правління Гетьманату було схожою на феодальну державу зі становим суспільством та деякими демократичними ознаками.

Виконавчу владу очолила Рада міністрів. Міністри несли відповідальність перед гетьманом за свою діяльність, голова уряду призначався Павлом Скоропадським, останньому належало право розпустити Раду міністрів, а за вчинення посадових злочинів встановлювалася карна та громадська відповідальність.

Законодавчою гілкою влади визнавався парламент – Український Сейм, проте, створювати його очільник Української держави не квапився, здійснення законодавчих функцій покладалося на уряд.

Судова гілка влади також підпорядковувалася П. Скоропадському, її представляв Генеральний суд, який був вищим хранителем і захисником закону, суддів призначав також гетьман. Окрім створення загальних судів формувалися ще й військові суди, які були незалежними судовими органами та забезпечували дотримання громадського порядку за допомогою зброї[4, с. 153].

Правління Павла Скоропадського було недовготривалим, лише 7,5 місяців, та неоднозначним. Деякі вважали гетьмана «маріонеткою» в руках німецьких окупаційних військ, а інші підтримували правове існування конституційної монархії на чолі з гетьманом. Так чи інакше, на території Гетьманату П. Скоропадському вдалося на певний період часу створити відносний порядок, спокій та економічне відновлення в революційному потоці.

Науковий керівник: КЮН; асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини. Державний вісник. 1918. 16 травня. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0001096> (дата звернення: 15.12.2020)
2. Яковлев А. Основи Конституції УНР. Нью-Йорк: Говерла, 1964. 63 с.
3. Грибенко О. М. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні в 1917-1921 рр.: історичний аспект: дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Історія України. Національний аграрний університет. Київ: 2007. 279 с.
4. Грибенко О. М. Державний устрій у законодавчих актах в період Гетьманату П. П. Скоропадського: історичний аспект. Серія «Історичні науки» № 7. Література та культура Полісся. Вип. 87. 2017. С. 146-159. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Lt kpist_2017_87_15 (дата звернення: 15.12.2020)

*Ціватий Вячеслав Григорович,
кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри історії світового українства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СЕРЕДНІХ ВІКІВ І РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЧЕРНОУСОВА (1869 – ?): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ПОЛІТИКО- ДИПЛОМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Інституціональна біографістика – це новий перспективний напрям досліджень у сфері історії та права [1, с. 164-169]. Метою статті є репрезентація постаті відомого українського вченого у сфері візантійської, античної та середньовічної історії – Євгена Олександровича Черноусова (1869 – ?) [2, с. 113-115]. Євген Олександрович Черноусов – український історик-антикознавець, історик-візантиніст, історик-медієвіст, науковець, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського університету в 1917-1918 роках [3, с. 41-56; 4, с. 188-189]. Його життєвий шлях і наукова діяльність не залишилися осторонь від знаменних подій в історії української держави – Доби визвольних змагань (1917-1921рр.).

Сфера наукових і викладацьких інтересів Є.О Черноусова – це історія держави і права Античності та Середньовіччя, раннього Нового часу, дослідження античних та європейських традицій політики, культури, соціуму, зовнішньої політики, дипломатії, релігії (Візантія, Ромейська імперія, Стародавня Греція, Стародавній Рим, Середньовічна Європа). Усі ці доробки й лекції знайшли своє переломлення в інституціональній історії держави і права доби Античності та західноєвропейського Середньовіччя, які, безумовно, стали фронтіром його наукової спадщини [5, с. 302-322]. Цікавим пошуковим дискурсом наукових розвідок Є.О. Черноусова стало дослідження в компаративному дискурсі впливу візантійського права на давньоруське.

У 1901 році Є.О. Черноусов склав іспит на ступінь магістра загальної історії в Петербурзькому університеті, що надало йому право викладати у закладах вищої освіти. У 1904 році Євгена Олександровича перевели на посаду наставника-керівника з історії та географії до Ніжинської гімназії та одночасно запросили читати лекції із загальної історії на історичному відділенні Ніжинського історико-філологічного інституту (НІФІ) князя Безбородька. У 1906 році за рішенням попечителя Київської навчальної округи Є.О. Черноусова призначили директором однієї з найдавніших гімназій на Лівобережній Україні – Новгород-Сіверської, у 1908 році його переводять до м. Кобеляки Полтавської губернії. З 1910 року Є.О. Черноусов вже розпочав наукову й викладацьку діяльність у Харкові. У 1910 році Є.О. Черноусов почав працювати приват-доцентом на кафедрі загальної історії Харківського університету. Він проводив практичні заняття із середньовічної історії та читав спецкурс з історії Візантії [6, с. 1-10].

Харківський період в науковій діяльності Є.О. Черноусова був найбільш вагомим і плідним в науковому плані [7, с. 1-16]. У часи Української революції Є.О. Черноусов активно долучився до національно-демократичного руху, увійшов до складу Слобідської української ради, а також до ради Харківської «Просвіти», яку очолив Д.І. Багалій. Революційні події внесли неочікувані зміни до життя та наукової діяльності Є.О. Черноусова. Він вимушено залишив Харків і продовжив викладацьку діяльність у Полтаві,

а згодом – у Ростові-на-Дону. У 1918 році Є.О. Черноусова було обрано деканом Українського історико-філологічного факультету в Полтаві, але, на жаль, через політичні події це призначення виявилось короткочасним. У цей період він продовжував досліджувати, але вже не так активно, історія, економіку і ментальності західноєвропейської середньовічної Європи [8, с. 216-218]. 30-ті роки ХХ століття стали важким випробуванням для Є.О. Черноусова: у 1930 році його було заарештовано, а в 1931-1934 роках він перебував у засланні в м. Калач Нижньо-Волзького краю.

Подальше життя, життєвий шлях і доля талановитого науковця проблем історії Візантії, Стародавньої Греції, Стародавнього Риму, середньовічної Європи, утаємничена і достеменно невідома. Як невідома і точна дата смерті науковця...Наукова спадщина Євгена Олександровича Черноусова порівняно незначна й становить близько десятка монографій і статей та кількох не надрукованих рукописів, разом з тим, частина з них не втратила своєї актуальності і науковості й до сьогодні [8, с. 212-216].

Підвищений інтерес дослідника до історії держави і права Візантії, до розвитку візантійського суспільства, зовнішньої політики, дипломатії, економіки, культури, знайшов своє відображення в низці наукових розвідок: «Головні риси суспільного й державного устрою Візантії», «Сторінки з культурної історії Візантії XI ст.», «Із візантійського закутка XIII ст.», «Римські та візантійські цехи» тощо.

Таким чином, Євген Олександрович Черноусов є засновником авторської концепції історії держави та права зарубіжних країн, непересічним знавцем державно-правової історії Європи та Візантії. Висунуті ним ідеї про етапи розвитку державності, знайшли розуміння у ряду сучасних дослідників і слугували розвиткові європеїстики як історичної науки (європеїстики у царині історії держави і права, історії політичних і правових учень).

До останнього часу діяльність і наукові дослідження Є.О. Черноусова залишаються маловідомими широкому загалові українських і зарубіжних дослідників. Постановка питання про склад і зміст особистих архівів істориків заслуговує подальших досліджень, які сприятимуть створенню цілісної картини історико-політичного світу і світогляду через систему особистих архівів непересічних особистостей різних етапів становлення української державності та європейського простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ціватий В.Г., Кулініч М.Ю. Європейська Середньовічна й Ранньомодерна історична спадщина професора В.І. Савви (1865-1920) в ЦДІАК України // Гуманітарний корпус: збірник наукових статей / За ред С.С. Русакова. – Вінниця, 2019. – Вип.26. – С. 164-169.

2. Черноусов Євген Олександрович (1869 – ?). Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2: Історики: (1905–1920, 1933–2000) / уклад. Б.П. Зайцев, С.І. Посохов, В. Д. Прокопова [та ін.]. – Х., 2001. – С. 113-115.

3. Домановська М., Домановський А. Євген Черноусов – вчений-візантиніст (до 150-річчя до дня народження) // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». – 2019 (29). – С. 41-56.

4. Черноусов Евгений Александрович (1869–?). Викладачі Ніжинської вищої школи. 1820–1920: біобібліогр. покажч. / авт.-уклад. Л.В. Гранатович / Ніжин. держ. пед. університет ім. М. Гоголя; Фундам. б-ка. – Ніжин, 1998. – С. 188-189.

5. Черноусов Е.А. К вопросу о влиянии византийского права на древнейшее русское // Византийское обозрение, изд. при ист.-филол. ф-те Имп. Юрьев. ун-та / под. ред. В. Э. Регеля. – 1915. – Т. 2. – С. 302-322.

6. Черноусов Е.А. Основные черты государственного и общественного строя Византии // Записки Императорского Харьковского университета. – 1912. – Т. 1: Летопись Харьковского университета. – С. 1-10.

7. Черноусов Е.А. Страница из культурной истории Византии XI века // Записки Императорского Харьковского университета. – 1913. – Кн. 1, ч. неофиц. – С. 1-16.

8. Самойленко О.Г. Суспільний розвиток Візантії у працях Є.О. Черноусова // Сіверянський літопис. – 2010. – № 2-3. – С. 212-216

*Чікірякін Данило Віталійович,
студент Факультету адвокатури
Національний юридичний університету України
імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ У 1990 РОЦІ

В кінці 80-х рр. ХХ ст. суттєво послабився вплив Радянського Союзу на європейські країни, що входили до складу так званого соціалістичного табору. Це і зумовило початок демократичних перетворень. Яскравим прикладом відносно мирного вирішення соціально-економічних і політичних проблем була Німеччина. НДР і ФРН 1 липня 1990 року підписали Договір про економічний, політичний та валютний союз, а у вересні того ж року парламенти обох частин Німеччини його ратифікували.

Слід вказати на два чинники процесу об'єднання: внутрішній і зовнішній. Безперечно, події жовтня-грудня 1989 р. в НДР мали велике значення, але все ж таки зовнішній чинник був вагомішим. У цьому питанні все залежало від позиції великих держав, насамперед від позиції Радянського Союзу. Саме від М. Горбачова залежало – бути чи не бути єдиній Німеччині? Варто зауважити, що керівник СРСР не передбачав повного об'єднання двох держав, про що він підкреслив у розмові з міністром закордонних справ ФРН Г. Геншером. М. Горбачов, зокрема, зауважив, що він проти форсованого процесу й перебудови, його цікавить питання державного статусу об'єднаної Німеччини, її позаблоковість. За словами Михайла Горбачова, «іде загальноєвропейський процес, ми прагнемо будувати нову Європу, загальноєвропейський дім. Для цього потрібна довіра». [1; 85].

Розкол Радянського Союзу у 1991 році дав новий шанс керуючим колам ФРН змінити риторику і програму свого механізму регулювання. Влітку 1990 року велися незалежні переговори на федеративних основах щодо приєднання НДР до ФРН. Питання щодо позаблоковості вже не висувалося. Про це заявив федеральний канцлер Г.Коль в інтерв'ю газеті «Известия» від 9 квітня 1990 року. Також він додав, що Німеччина рішуче налаштована на ідею відхилення підписання мирного договору і нейтрального статусу майбутньої країни. Була запропонована формула «2+4» (ФРН, НДР; СРСР, США, Великобританія, Франція), згідно з якою сторони домовилися про територіальну цілісність, а також відмову територіальних зазіхань Німеччини; реорганізацію армії та виведення радянських військ; підписання Німеччиною до Договору про

нерозповсюдження ядерної зброї та відмова від виробництва, зберігання, застосування зброї масового ураження. Таким чином був встановлений чіткий план дій, за яким Німеччина буде рухатися далі. Ялтинська-Постдамська угода, у якійсь мірі була «регулятором» з боку СРСР, котрий через свої доволі комуністичні погляди не давав у повній мірі Німеччині (вже як демократичній країні) розвивати себе як потужного супротивника на світовому ринку.

Договір «б» держав від 12 вересня 1990 року остаточно ліквідував Ялтинсько-Постдамську систему міжнародних відносин, що мали далекосяжні наслідки для держави. 3 жовтня 1990 році німці знаменують офіційним днем єдності (der Tag der Deutschen Einheit). [2]

Німеччина здобула єдність, суверенітет і повну свободу дій на міжнародній арені. Подальший розвиток та вплив Німеччини став одним з ключових у розвитку Європи та європейських країн загалом. Чинні принципи та норми суверенітету, верховенства права та демократії були закріплені у зміненій Конституції ФРН від 24 травня 1949 року. [3]

Таким чином, доходимо до логічно висновку, що об'єднання Німеччини не було спонтанним рішенням, а цілком розрахованим. Його результати допомогли державі стати однією з провідних не тільки в Європі, а й у цілому світі. Приклад Німеччини допомагає у становленні, насамперед, власної доктрини цілісності держави, її суверенітету та сталої ланки економічних потреб. Загальна економічна криза, яка прогресує не тільки на Європейському континенті, а й в світі потребує контролю з боку держав. Здійснити це можна тільки перевіреними, усталеними засобами, які пройшли перевірку на час і вірність. Це, насамперед стосується не тільки, економічних криз, а й цілісності держави, її суверенітету, бо наслідкам економічних криз притаманний руйнівний характер. Тобто об'єднання німецьких земель у 1990 році показує ліберальні та демократичні шляхи застосування та подолання цих проблем, що так необхідно кожній державі.

Науковий керівник: Власенко С.І., к. ю. н., доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ахтамзян А. А. Объединение Германии. Обстоятельства и последствия: очерки / Московский госуд. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. – М.: МГИМО-Университет, 2008. – 408 с.
2. Договор об окончательном урегулировании в отношении Германии (Москва, 12 сентября 1990 г.). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ppt.ru/newstext.phtml?id=25893>
3. Конституція Федеративної Республіки Німеччини від 24 травня 1949 року. [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

З періоду Гетьманщини XVII-XVIII ст. Україна не мала власної державності: розділена між Росією та Австрією (Австро-Угорщина), вона зазнала всіх можливих утисків, зокрема у галузі правового регулювання. На етнічних українських землях, що входили до складу Російської імперії, розвиток права здійснювався у напрямку включення попередньої правової системи до загальноімперської. І якщо в галузі цивільно-правового регулювання самодержавство дозволяло враховувати місцеві особливості (Полтавська та Чернігівська губернії), то норми кримінального права враховували існуючі регіональні особливості в російській Україні. 33 Кодифікація кримінального права як галузі в Російській імперії розпочалася лише з укладення Зводу законів Російської імперії (1832), в якому останні 15 томів були віднесені до кримінальних норм. Важливе місце в системі джерел кримінального права Росії відводилося «Уложенню про покарання кримінальні й виправні» 1845 року (зі змінами і доповненнями у редакції 1885 року). У ньому злочинні дії поділялися на тяжкі злочини, злочини і проступки, за вчинення яких передбачалося 35 видів покарання – від осуду до смертної кари. Перелічено підстави звільнення (пом'якшення) кримінальної відповідальності. До таких підстав належали, зокрема: випадковість, дитинство (до 10 років), божевілля, помилка (випадкова чи результат обману), примус, непереможна сила, необхідний захист. Суб'єктивна сторона поділялася на: 1) намір (умисний; з раптовим потягом, ненавмисний); 2) необережність, при якій: а) наслідки вчинення неможливо було легко передбачити, б) шкідливі наслідки взагалі не могли бути передбачені. Закон розрізняв співучасть у злочині: а) за попередньою згодою учасників та б) без попередньої згоди. Співучасники поділялися на: призвідників, спілників, підмовників, підбурювачів, пособників, потурачів, приховувачів. Виправні покарання включали: позбавлення всіх спеціальних прав та пільг, депортацію до Сибіру, арешт у виправних установах, виселення в інші провінції, ув'язнення (фортеця), догану, зауваження зроблені у суді, чи посадовою особою, грошові стягнення, штрафи. Позбавлення всіх особливих прав і переваг складалося у позбавленні почесних титулів, дворянства, чинів, знаків відмінності, права вступати на службу, записуватися в гільдії, бути свідком і опікуном. Усі ці покарання вважалися загальними. Вони доповнювались спеціальними покараннями (виключення зі служби, звільнення з посади, зниження по службі, догана, відрахування з платні, зауваження) та винятковими покараннями (позбавлення 34 християнського поховання, часткове позбавлення права спадкування). Кодекс законів Російської імперії передбачав страту, але лише за тяжкі державні злочини. У 1845 р. скасували батіг. Шпіцрутени при прогоні крізь лад зберігалися, при цьому був присутній лікар, і при явній загрозі життю езекуція припинялася. Проте часто це тільки продовжувало агонію на 1-2 дня. До кримінальних покарань дворянства відносилися: позбавлення всіх прав стану і смертна кара, позбавлення всіх прав стану і вислання на каторгу, позбавлення всіх прав стану і виселення на поселення в Сибір, позбавлення всіх прав стану і виселення на поселення на Кавказ. Позбавлення всіх прав стану означало

цивільну смерть: позбавлення прав, переваг, власності, припинення подружніх і батьківських прав. Основним джерелом кримінального права Російської імперії з початку ХХ століття було Кримінальне уложення (1903), підписане останнім імператором Миколою II, і уведене в дію впродовж 1904-1906 рр. Кримінальне уложення поділяло злочинні діяння на три групи: тяжкі злочини (за них призначалася смертна кара, каторга або заслання), злочини (каралися ув'язненням) та проступки (арешт або грошовий штраф). Суб'єктом злочину вважалася особа, яка досягла 10-річного віку, хоча законодавець передбачав зниження осудності до 21 року. Покарання поділялися на основні (смертна кара, каторжні роботи, заслання, ув'язнення), додаткові (позбавлення прав, права займатися певною діяльністю або обіймати певні посади) і замінювати. Визначаючи покарання, суд враховував статус злочинця та потерпілого. Смертна кара, яка здійснювалася публічним шляхом повішення, але не поширювалася на осіб віком до 17 років і старше 70 років.

Науковий керівник - Булгаков Артур Олександрович

Шейн Дмитрій Сергійович

*студент 1 курсу Навчально-наукового інституту
права Сумського державного університету*

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасність безперервно трансформує звичний стан речей у суспільстві, модернізуючи його в усіх можливих проявах. Зазвичай такі вдосконалення мають за мету поліпшення умов життя, усунення певних суспільних апорій, що раніше не мали раціонального розв'язання. Зараз існування й піднесення здобутків технократичного прогресу та цифрових інновацій постійно супроводжуються дискусіями щодо юридичного аспекту, особливо це стосується основоположних прав людини, оскільки їхнє переосмислення з огляду змін соціуму є аксіомою. Безпосередньо призма прав людини в царині цього питання становить ключову значущість, адже внаслідок сьогочасних викликів епохи постіндустріального розвитку постають нові проблеми в реалізації та захисті непорушних свобод і вольностей особистості.

Метою дослідження є аналіз претурбацій, що мають нині місце в класичному розумінні прав і свобод людини на тлі сплеску інформаційно-цифрових технологій та їхньої імплементації у соціально-правову дійсність сьогодення.

Специфіка правового регулювання комплексного впровадження досягнень наукового-технічного прогресу передбачає глибоке вивчення цієї тематики в правовому полі будь-якої демократичної держави, що прагне ефективно врегулювати принципово нові суспільні відносини. Зокрема, Європейський суд з прав людини розглядає Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод як конклюдентний «живий механізм», що акумулює наявний зміст положень та доповнює його модерною суттю відповідно до впливу цифровізації на фундаментальні ідеали універсального характеру прав [3, 124]. При цьому увага акцентується на категорії особистих прав, які насамперед стосуються засад людської гідності, свободи, честі, ім'я тощо. Винятковість, природність, невідчуженість, недоторканність найголовніших прав індивідів втілилися у численних міжнародних актах, що засвідчує їхню ключову роль у якості конструктивно ґрунтовних принципів функціонування гарантій та засобів захисту останніх. Еволюція прав стала

комплексним утворюючим чинником загального масштабу у цьому векторі, сформувавши ті властивості, які простежуються у більшості національних правових систем. Проте наразі в певних аспектах слід здійснити перегляд та узагальнення окремих постулатів, оскільки їх необхідно інтерпретувати з урахуванням сучасних обставин.

Право на життя, на перший погляд, не кваліфікується як таке, що тим чи іншим чином зачіпає інформаційні технології. Комітет ООН з прав людини (далі—КПЛ), спираючись на концептуальні твердження Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, назвав рушійною загрозою реалізації права на життя війни й нові методи ведення озброєного нападу чи конфлікту, які створюються з метою телекомунікаційної або кібернетичної маніпуляції громадянським суспільством[2]. Ситуація в цьому світлі ускладнюється тим, що інструментарій керування населенням априорі є стратегічно важливим у випадку прагнення до військового домінування. Як наслідок, комбінованої оцінки феномену експлуатації ІТ задля явно злочинних, антигуманних, терористичних цілей на цей момент немає.

Право на захист особистого простору та приватних інтересів, з огляду глобалізації, темпів технократичного прогресу й швидкості поширення повідомлень, неминуче вимагає належної нормативізації та стандартизації. Первісно цифрові технології завдяки власним алгоритмам і порядкам обробки інформації здатні динамічно визначати й застосовувати чутливі персональні дані. Виключного значення це набуває в тих інцидентах, коли за допомогою високоспеціалізованих технічних засобів приватна сфера перетворюється на об'єкт злочинної діяльності: від погроз до повноцінного віртуального насильства, дискримінації, руйнування репутації особи. КПЛ в одному з офіційних зауважень наголосив, що запобігання порушенням цього права мають охоплювати тотальну конфіденційність кореспонденції, сувору заборону електронного або іншого несанкціонованого нагляду, прослуховування, перехоплення та запис телефонних, телеграфних і інших повідомлень чи розмов, жорстку регламентацію можливих обшуків житла, персонального обшуку, збір й зберігання інформації особистого характеру державними установами, владними структурами чи фізичними особами на електронних носіях, приладах банків даних; гарантію захисту з боку держави і світового співтовариства від свавільного втручання в особисте життя [4, 124].

Отже, попри кардинальні трансформації, уявлення про багатогранність і ультимативність утвердження базових прав і свобод не мають деформуватись через викривлене розуміння, що перегукується з технократичним прогресом. Слід всіляко сприяти розширенню сутності й потреб людини, аби в перспективі уніфікувати всі розбіжності й довести оптимальність і доцільність поміркованих ідеалів, котрими ні за яких обставин не можна нехтувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження. Київ, 2019. 180 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Суценок В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Право України, 2012. 216 с.

4. Талапина Э. В. Эволюция прав человека в цифровую эпоху. *Труды Института государства и права РАН*. 2019. №3 (14). С. 122-146.

Шигірт Сергій Федорович
Студент 1 курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

«НЕП ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ»

У кінці 1920 - на початку 1921 більшовики зрозуміли, що їх ідеї з проведення світової комуністичної революції зазнала провалу. Після Першої світової і громадянської війни промисловість і господарство у республіках були повністю знищені, у комуністів не було вибору, окрім перейти ти до нової економічної політики, замість утопічної ідеї побудувати військовий комунізм. Ще однією причиною була політична криза: постійні повстання селян, страйки робітників, виступи в армії, бунти на флоті.

Суть НЕПу полягала у впровадженні елементів ринкової економіки для подолання кризи.

Першою зміною стало прийняття 10-м з'їздом РКП (б) рішення «про заміну продрозкладки на продподаток». Його відмінність була у тому, що селянам визначали розмір податку на сільськогосподарські продукти до початку посівної кампанії, цей податок був за обсягом менший. Ця зміна сприяла розвитку сільського господарства та дала селянам мотивацію займатися господарством знову.

Другою зміною став розвиток різних видів кооперації, наприклад ТСОЗи(товариство зі спільної обробки землі)та артілі(спільне користування селянами посівами). Також було скасовано кругову поруку селян при сплаті податків.

Змінами в промисловості стало введення госпрозрахунку(планове господарювання на основі самоокупності) для державних підприємств, що допомогло зберегти державний бюджет. Скасовано трудову повинність, перехід від рівняння до відрядної зарплатні, дозвіл створення концесій(підприємства або інші державні господарські об'єкти, що передавалася в оренду іншим державам, іноземним фірмам або особам).

Восени 1921 в Україні почали створюватися перші трести(об'єднання підприємств однієї або декількох галузей, у яких учасники об'єднують виробництво, збут, управління і фінанси.) Їх правове становище визначалася в декреті ВУЦВК від 2 липня 1923р. «Про державні промислові підприємства, які діють на засадах комерційного розрахунку». Одночасно з трестами були створені синдикати(організації для закупівлі сировини та планування торговельних операцій задля збуту однорідної продукції).

У приватну власність були продані дрібні та частина середніх підприємств, але транспорт, великі та більшість середніх підприємств залишалася у державній власності. На кінець листопада 1921р. В Україні було передано в оренду 5268 дрібних підприємств хімічної, шкіряної, харчової та інших галузей промисловості.

Але держава не збиралася повністю переходити до ринкової економіки. Відбувалося стимулювання розвитку кооперативної і державної торгівлі. Держава продовжувала жорстко контролювати приватну торгівлю, обмежувати та витісняти її.

Держава вилучала деякі види торгівлі з приватної сфери, монополізація торгівлі у руках держави, великі податки на приватну торгівлю та обмежене кредитування не давала змоги вільно розвиватися приватній торгівлі.

Торгівля була забезпечена такими нормативно-правовими актами: резолюція ВУЦВК і Раднаркому УСРР від 14 березня 1924 р. «Про боротьбу з дорожнечею», (мала на меті зниження цін), «Інструкція про торгівлю»(визначала коло осіб, які могли торгувати), постанова Раднаркому УСРР від 25 вересня 1924 р. «Про фірму»(встановлювала порядок функціонування фірм) та інш.

У сфері фінансів були введені державні податки, платня за транспорт, комунальні послуги. Створилася біржа, за допомогою якої урядові установи і державні організації могли обмежити приватну торгівлю, сприяти впровадженню планових засад в розвиток товарообігу. Функціонування бірж закріплювалося постановою РПО РСФРР від 23 серпня 1922 р. «Про товарні біржі». Нормалізації економічного становища сприяло проведення грошової реформи у 1922-1924 р. Було випущено конвертований червонець, який дорівнював 10 царським карбованцям. У лютому 1924 р. В обіг надійшли казначейські білети, за декретом ЦВК і Раднаркому СРСР.

Загалом НЕП мав позитивні наслідки: ріст господарчої ініціативи та зацікавленість у результатах праці, що призводило до підвищення продуктивності господарств, ріст життєвого рівня населення, розвиток господарства надшвидкими темпами, відбудова промисловості. З негативних результатів: сільське господарство відставало від промисловості, назрівання конфлікту між ринковими відносинами та адміністративно-командною системою, авторитарний політичний режим залишався незмінним, позбавлення виборчих прав торгівців, орендарів, репресії проти приватних власників, вплив капіталів у тіншову сферу, обмеження прибутків великими податками, підвищення цін, періодичні кризи хлібозаготівель, пропаганда негативного ставлення до нової буржуазії.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А. О.

Щербак Юлія Вікторівна

студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи

Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОКУРАТУРА ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 р.

У Російській імперії судова реформа 1864 р. майже не перемінила суть царської автократії. Проте вона позначилася тим, що за нею створено позастановий суд, суд присяжних, повністю зрівняно в правах сторони обвинувачення та захисту. Тогочасна реформа також проголошує роз'єднання суду від адміністрації та засади гласності, усності та судового процесу, запроваджено адвокатську колегію та перебудовано прокуратуру. Автори судової реформи прагнули значно розширити права прокуратури, надавши їй нові повноваження, як європейська прокуратура того часу. Прокуратура в системі державних органів була включена до складу судової влади, але вона також мала свою організацію.

Мета зміни прокуратури, згідно з основними принципами судової реформи, полягала у звільненні її від функції загального нагляду, хоча нагляд за місцями позбавлення волі зберігався.

Головна роль прокуратури полягала в нагляді за дізнанням і слідством та підтримкою державного обвинувачення в суді. Зокрема під час проведення дізнання та слідства прокурор міг вимагати від органів дізнання і досудового слідства кримінальні справи для перевірки, документи, матеріали. Також прокурор мав право скасувати незаконні рішення судових слідчих та осіб, які проводили дізнання; давати письмові вказівки про розслідування злочинів, проведення окремих слідчих дій та розшук злочинців; доручати поліцейським органам виконання постанов про затримання, привід, взяття під варту, здійснення обшуку. Функція підтримки державного звинувачення полягала в тому, що прокурор у разі передання йому справи самостійно складав обвинувальний акт, після чого направляв справу до суду.

Прокурорська практика в той час мала два головних призначення, виконувала дві головні функції, а саме обвинувальну і наглядову. Вона йшла за принципом викривання винного в скоєнні злочину та наглядом за дотриманням закону в межах своєї юрисдикції.

Судові статuti були основним джерелом законодавства для обвинувачення. Згідно з ними створювали посади прокурора окружного суду та судових палат. Розслідували кримінальні справи судові слідчі. Вони функціонували при судах та їх постанови могли бути оскаржені найближчим часом у суді. Асоціація прокуратури базувалася на принципах суворої ієрархічності, односторонності і взаємозамінності. Свій нагляд прокурори здійснювали за вказівкою генерал-прокурора, який водночас являвся міністром юстиції. Генерал-прокурору надавалися найвищі повноваження при прийомі кадрів на судові та прокурорські посади. За його допомогою цар видавав укази про призначення голови, помічників голови та членів окружних судів. Прокурори окружних судів підкорялися прокурорам судових палат. Прокурори судових палат і обр-прокурори касаційних департаментів підкорювалися міністру юстиції. Товариші прокурорів і прокурори прокурорів обр-прокурорів підкорялися відповідно своїм прокурорам і обр-прокурорам. Молодші чини прокуратури та їх заступники окружних судів призначалися і звільнялися міністром юстиції за поданням прокурора судових палат. Усі інші призначалися імператором.

Російським урядом було встановлено надзвичайні умови для заміщення прокурорських посад. Окрім високого рівня юридичної освіти вимагався також і певний службовий стаж. Стаж судової діяльності від 4-ох років для посади товариша прокурора, від 8-ми років для прокурора судової палати і 12 років для посади обр-прокурора. Варто зазначити, що майже всі прокурори були дворянами. Також серед них були присутні реакціонери і монархісти.

Підводячи підсумки цієї судової реформи 1864 року слід зазначити, що завдяки їй були внесені значні зміни в лад і потенціал прокуратури, які становили певну сукупність процесів, які у свою чергу були спрямовані на виконання завдань цієї організації керуючись законами та актами.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

*Айзенберг Софія Олександрівна
студентка 3 курсу 5 групи
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ РІШЕНЬ КОМІСІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ООН НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Комісія міжнародного права ООН була створена Генеральною Асамблеєю ООН в 1947 році як допоміжний орган, спрямований на забезпечення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації. До її складу входять члени з Африки, Азії, Америки та Європи, що залишаються на своїх посадах протягом п'яти років і призначаються на них зі списків, які подаються відповідними національними урядами. У своїй роботі Комісія співпрацює з різними зовнішніми органами, такими як, Азіатсько-Африканський юридичний консультативний комітет, Європейською комісією з питань правового співробітництва та Міжамериканською радою юристів.

Велика кількість найважливіших міжнародних конвенцій була створена завдяки роботі Комісії. Приймаючи кінцеве рішення з відповідного питання, Комісія формує детальний проєкт такого рішення, що надалі подається до коментування різним державам. Зазвичай, після цього відбувається конференція, що скликається Організацією Об'єднаних Націй, результатом якої стає поява нового міжнародного договору.

Побідна процедура, зокрема, була дотримана при прийнятті наступних міжнародних конвенцій: з Морського права 1958 року, стосовно Дипломатичних відносин 1961 року, про Консульські зносини 1963 року, про Спеціальні представництва 1969 року та Віденської конвенції про Право міжнародних договорів 1969 року.

Окрім підготовки вищезазначених проєктів, Комісія також видає звіти та дослідження. У 1949 році нею був сформований проєкт Декларації про права та обов'язки держав 1949 року та Принципи міжнародного права, визнані Статутом Нюрнберзького трибуналу та в його рішеннях у 1950 році. У 1991 році Комісією був досліджений ряд питань щодо проблем юрисдикційних імунітетів, що згодом знайшло своє відображення в розробці проєкту Римського статуту 1994 року та наступної кодифікації норм міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння у 2001 році.

На проєкти Комісії часто посилаються в рішеннях Міжнародного суду. Окрім цього, одного разу під час свого виступу перед Генеральною Асамблеєю ООН у 1997 році Голова Міжнародного суду С. Швобель зазначив, що: «Завдяки широті та важливості роботи, яка виконується Комісією, у своїх рішеннях Міжнародний Суд спирається не лише на відповідні міжнародні договори, що приймаються завдяки її висновкам, а й на ті положення Комісії, що більш детально ілюструють деякі з них. Таким чином, подібно до того, як висновки Суду впливають на роботу Комісії, так і робота Комісії значним чином може впливати на роботу Суду.»

Таким чином, можна помітити, що Комісія міжнародного права ООН бере участь у формуванні принаймні двох основних джерел міжнародного права. Її проєкти можуть складати основу міжнародних договорів, що зобов'язують ті держави, які їх підписали і

ратифікували впроваджувати їх у національне законодавство. Однією з таких держав, зокрема, також є Україна. Також слід зазначити, що рішення Комісії можуть опосередковано впливати на інше важливе джерело міжнародного права, а саме правовий звичай. Це може відбуватися за рахунок формування сталої практики держав-учасниць конвенцій та договорів (state practice), що поступово буде ставати ґрунтом, на якому будуть формуватися нові правила правових звичаїв.

Проекти Комісії можуть не тільки засвідчувати формування нових міжнародно-правових звичаїв, а й за рахунок їх зведення та кодифікації сприяти створенню нових законів.

Крім того, не можна не помітити, що Комісія ще й залишається органом, який складається з висококваліфікованих публіцистів, у тому числі багатьох урядових консультантів, чії звіти та дослідження можуть бути використані для утвердження принципу верховенства права на національному рівні.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович, д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права.

Акулова Ганна Володимирівна
студентка 3 курсу 5 групи
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ

Хоча агресія є одним з найтяжчих міжнародних злочинів і становить серйозну загрозу міжнародному миру та безпеці, однак визначення цього злочину, як і особливості юрисдикції МКС щодо нього, було сформульовано аж на конференції в Кампалі у 2010 р.

Відповідно до поправок до Римського Статуту, «злочин агресії» означає планування, підготовку, ініціювання або здійснення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, серйозністю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. «Акт агресії» означає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави або в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Слід зазначити, що одним зі спірних питань, пов'язаним із юрисдикцією МКС щодо злочину агресії, є питання участі Ради Безпеки ООН.

Як зазначає І. В. Касинюк, повноваження Ради Безпеки передавати до МКС справи щодо індивідуальної кримінальної відповідальності «є гарантією того, що високі державні особи не зможуть уникнути відповідальності за вчинені ними злочини проти свого народу, навіть якщо їх держава не ратифікує Статут МКС».

Однак, МКС може здійснювати юрисдикцію над злочином агресії і без звернення Ради Безпеки, тобто на підставі звернення держави чи з ініціативи Суду, що встановлено ст. 15 bis Римського Статуту.

Стосовно часового проміжку питання юрисдикції МКС, то можна зазначити, що відповідно до п.2 ст.15 Римського Статуту, «суд може здійснювати юрисдикцію лише

стосовно злочинів агресії, вчинених через один рік з моменту ратифікації або прийняття цих поправок тридцятьма державами-учасницями».

Таким чином, хоч МКС було засновано у 2002 році, юрисдикція Суду щодо злочинів агресії розпочинається не лише із зазначеного вище строку, а й згідно з рішенням, прийнятим після 1 січня 2017 року тією самою більшістю [тридцятьма] державами-учасницями, які необхідні для прийняття поправки до Статуту, що встановлено п.3 с.15 Римського Статуту.

Щодо територіальної юрисдикції, то залежно від того, чи ратифіковано державами додатки до Римського Статуту, чи ні, юрисдикційні повноваження розподіляються так:

У випадку, коли і держава-агресор і держава, що зазнала нападу ратифікували додатки та НЕ вийшли з-під юрисдикції Суду. – МКС має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор ратифікувала додатки та НЕ вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу НЕ ратифікувала додатки. – МКС має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор НЕ ратифікувала додатки та НЕ вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу ратифікувала додатки. – МКС має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор НЕ ратифікувала додатки та НЕ вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу НЕ ратифікувала додатки. – МКС не має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор ратифікувала додатки та вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу ратифікувала додатки або НЕ ратифікувала їх. – МКС не має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор ратифікувала додатки та вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу ратифікувала додатки або НЕ ратифікувала їх. – МКС не має юрисдикцію.

У випадку, коли держава-агресор НЕ ратифікувала додатки та вийшла з-під юрисдикції Суду, а держава, що зазнала нападу ратифікувала додатки або НЕ ратифікувала їх. – МКС не має юрисдикцію.

Варто зазначити, що на держави, які не ратифікували додатки до Римського Статуту, не розповсюджується юрисдикція МКС (та, відповідно, механізм захисту) ані у випадку, якщо злочин агресії вчинений громадянами цих держав, ані у випадку, якщо злочин вчинений на території цих держав.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович, д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права.

Бабійчук Валентина Сергіївна

студентка 5 курсу

Господарсько-правового факультету

НЮУ імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС

Суспільство XXI століття іменують інформаційним, «суспільством знань». Причина цьому — домінування у ньому не галузей матеріального виробництва, а саме сфери інтелектуальних послуг. Проте нові технології продукують нові виклики. Так, з

форуму для комунікації, інтернет трансформувався у сприятливе для правопорушень у сфері авторського права середовище. Використання Ctrl+C & Ctrl+V—клавiш для копіювання інформації без посилання на джерело, торрентів, інших піратських сервісів та сайтів не сприяє розвитку цифрової міжнародної економіки, створює несприятливий для інвестицій клімат та гальмує глобальні світові інноваційні процеси. Зокрема, негативно впливає на рівень порушень недостатня гнучкість та адаптивність законодавства до нових викликів у сфері захисту інтелектуальної власності (далі — ІВ). Намагання вирішити питання захисту продуктів ІВ спричинило появу ще одного проблемного питання — порушення балансу між правом на доступ до інформації та захистом прав інтелектуальної власності. Задля розкриття даної проблематики, вважаємо за доцільне навести дискусійний нормативно-правовий акт — Директиву 2019/790/ЄС про авторське право на єдиному цифровому ринку. Зупинимось на найбільш контроверсійній статті Директиви 2019/790/ЄС — 13. Стаття 13 зобов'язує певних провайдерів укладати справедливі та прозорі ліцензійні угоди з правовласниками задля подальшого використання творів останніх в мережі, зокрема застосовувати технології дешифрування контенту (фільтри) з метою перевірки на предмет порушення правил платформи, доцільності інформаційного наповнення загалом тощо. У колах інтернет-користувачів також виникли побоювання щодо впровадження заборони на публікацію «мемів», Директива навіть спочатку неформально іменувалась як «смерть мемам», проте текст згодом був доповнений положеннями, які дозволили вільно виражати погляди у мережі шляхом обробки зображень, адже з юридичної точки зору навіть привнесення невеликих змін до оригінального твору може вважатись іншим об'єктом авторського права. Цікавий факт, у свій час шквал критики та навіть масові протести викликав скандальна «антипіратська» Міжнародна Угода по боротьбі з контрафактною продукцією— Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) 2012 року. Проте тоді виступи були обґрунтованими, а Директива 2019/790/ натомість має на меті захистити авторське право та ніяк не зачіпає прав звичайних юзерів. Однією з причин прийняття подібних актів є невинуватий розрив між прибутками авторів або власників контенту та платформ, куди даний контент було завантажено, у здебільшій декларативності положень із захисту ІВ та відсутності ефективного механізму їхнього правозастосування в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. Варто зазначити, що задля покращення ситуації з ІВ у ЄС майже щороку проводяться незалежні опитування з приводу сприйняття громадянами ЄС аспектів розуміння концепції ІВ, дотримання авторських прав та необхідності законодавчого захисту даного виду власності. Зупинимось на дослідженні Бюро ЄС з інтелектуальної власності (EUIPO) 2020 року: загалом європейські громадяни високо оцінюють внесок ІВ у загальне соціальне та економічне благополуччя, так 83% відзначають руйнівний характер контрафакту для економіки у будь-яких його проявах; 71% що дана продукція становить загрозу життю та здоров'ю; 71% — контрафакт підтримує експлуатацію дитячої праці та контрабанду. Розуміння сутності ІВ допоможе мінімізувати та попередити можливі випадки порушення даних прав, тож доцільним було б впровадження подібної практики і в Україні з подальшим поширенням результатів дослідження для широкого загалу.

Доцільно приділити увагу опублікованому 25 листопада 2020 р. на офіційному веб-сайті ЄС прийнятого Європейською Комісією плану дій у сфері інтелектуальної власності з метою забезпечення економічної стабільності в країнах ЄС. Зокрема, план дій охоплює

проблематику необхідності боротьби з контрафактом та піратством, забезпечення належного та дієвого захисту ІВ та за умов пандемії має на меті забезпечити доступність іноваційних здобутків (зокрема у секторі медичного забезпечення). Ключові пункти плану: трансформація існуючої системи інструментів відповідно до вимог сучасної цифрової економіки шляхом вдосконалення сертифікатів додаткового захисту (supplementary protection certificates) (SPC) та покращення систем захисту географічних зазначень; заклик до уніфікації патентної системи у країнах ЄС; вдосконалення структури авторського права шляхом підвищення рівня транспарентності процедури ліцензування стандартних патентів (особливо в розрізі розвитку технологій штучного інтелекту) і загалом спрощення процедури ліцензування у сфері авторського права, зокрема шляхом використання технологій блокчейну та метаданих. Наголошено, що 93 % експорту з ЄС припадає на галузі, пов'язані з інтелектуальною власністю, тому нагальним завданням є забезпечення ефективного та збалансованого забезпечення дотримання прав у сфері ІВ. Акцентовано на необхідності закріплення позиції Європейського Союзу як транснаціонального органу з встановлення стандартів інтелектуальної власності та на потребі застосування заходів у відповідь щодо недобросовісної поведінки суб'єктів третіх країн у сфері ІВ (промислова розвідка, неправомірне використання авторського права). Зазначено про необхідність перегляду Директиви 96/9/ЄС про правовий захист баз даних (Database Directive). У рамках дослідження зазначимо про позиції України у міжнародному рейтингу захисту власності. Дані станом на 2020 рік наступні: за показником глобального індексу захисту прав ІВ Україна посіла 105 місце; захисту патентів — 40; порушення авторського права — 89.

У підсумку зазначимо, що перейняття досвіду законодавчого регулювання питань інтелектуальної власності ЄС було б доцільним задля покращення національного інвестиційно-інноваційного клімату та безпосередньо сталого економічного розвитку, але з застереженням щодо специфічних особливостей національної правової системи, сучасного стану ринку ІВ. Зокрема, слід звернути увагу на положення Директиви 2019/790/ЄС щодо співмірності виплат під час взаємодії автора з медіа-платформами та на вимоги до прозорості ліцензійних угод. Також законотворцям слід звернути увагу на нестабільність сектору ІВ та у подальших реформах зважати на стрімкий розвиток технологій.

*Бадика Дар'я Дмитрівна
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Факультет адвокатури, 3 курс, 5 група*

НАСЛІДКИ ШКОДИ В МІЖНАРОДНОМУ ЗОБОВ'ЯЗАННІ, ЯКІ НЕ МІСТЯТЬ МІЖНАРОДНОГО ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ

Одним із найстаріших інститутів міжнародного права є правова відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння. Дане питання є не тільки одним із найстаріших, але і вкрай важливим в міжнародному праві, так як від якості вирішення пов'язаних з відповідальністю проблем безпосередньо залежить ефективність функціонування всієї системи міжнародного права, зміцнення міжнародного миру та правопорядку.

З'ясуємо поняття права міжнародної відповідальності – це галузь міжнародного права, принципи і норми якої визначають для суб'єктів міжнародного права юридичні наслідки міжнародно-протиправних діянь, а також заподіяння шкоди в результаті діяльності, не забороненої міжнародним правом. В даному визначенні знайшлося відображення існування двох підгалузей права міжнародної відповідальності. По перше, відповідальності за протиправні дії, по друге- це відповідальність за збиток, що є результатом діяльності, не забороненої міжнародним правом. Відповідно до юридичної природи ці види відповідальності є принципово різними, вони регулюються різними комплексами норм, різняться також зміст і форми, в яких вони можуть проявлятися. Щодо збитків, що є результатом діяльності суб'єкту, не забороненої міжнародним правом, то дане право допускає міжнародно-правову відповідальність, коли держава здійснювала правомірні дії. Існують певні особливості відповідальності за правомірну діяльність держави: предмет діяльності (а саме об'єкти підвищеної небезпеки), фактична підстава виникнення відповідальності (об'єктивна подія) та юридична підстава виникнення відповідальності (договірна природа).

Першою принципово важливою рисою відповідальності за правомірну діяльність є предмет діяльності, а саме об'єкти підвищеної небезпеки. При заподіянні шкоди іншим державам цими об'єктами, держави-власники даних об'єктів, мають нести відповідальність навіть у тих випадках, коли в їх діяльності не було складу міжнародного правопорушення або між настанням їх діяльністю та настанням шкоди не було безпосереднього, прямого та недвозначного зв'язку.

Другою особливістю відповідальності за правомірну діяльність держави є підстави виникнення відповідальності: фактичною підставою для відповідальності за правомірну діяльність буде не саме діяння держави, а незалежна від неї подія, що призвела до заподіяння даного збитку. При цьому подія повинна кваліфікуватись як непереборна сила, також самі збитки повинні мати матеріальний характер та вимагається прямий зв'язок між завданням шкоди об'єктом підвищеної небезпеки та матеріальним збитком.

Третьою принципово важливою особливістю є її договірна природа, тобто держава може нести відповідальність за правомірну діяльність виключно в тих випадках, коли висловлює на це явну, пряму і недвозначну згоду.

Прикладом згоди держав на понесення відповідальності за спричинену шкоду вже закріплена в певній кількості документів, а саме: Конвенція про відшкодування збитків, заподіяних іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні (Рим, 1952 р.); Конвенція про відповідальність щодо третіх осіб в галузі атомної енергетики (Париж, 1960); Конвенція про цивільну відповідальність за збитки, заподіяні забрудненням нафтою (Брюссель, 1969 р.); Конвенція про додаткові відшкодування ядерних збитків (Відень, 1997 р.) тощо.

Утім, якщо звернутися до думки науковця, О.І. Тіунова, то він зазначає, що обговорення Генеральною Асамблеєю Проекту статей з цієї теми наочно розкрило велику кількість проблем у цій сфері та неприйняття її рядом держав. Через це Комісія вирішила спочатку розглянути питання про запобігання транскордонним збиткам від небезпечних видів діяльності.

Це означає, що на сьогодні у міжнародному праві не існує загальновизнаного принципу щодо відшкодування будь-якої шкоди, завданої без порушення міжнародно-

правових зобов'язань. А існуючі угоди передбачають лише відповідальність за збитки, завдані джерелами підвищеної небезпеки.

Звичайно, порядок визначення абсолютної відповідальності визначається в міжнародних договорах. А при відсутності в них необхідних норм держава яка спричинила збитки й потерпіла сторона на основі взаємної домовленості можуть удатися до традиційних способів визначення матеріальної відповідальності, застосовуваним при здійсненні звичайних деліктів.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Я. Мудрого Тарасов Олег Володимирович

Белова Ю. С. ,
студентка 3 курсу
Факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ

Евтаназія або вбивство милосердя являє собою проблему історії, медицини, права, етики і релігії та відображається в безлічі концепцій і різних законодавчих рішень цього питання в усьому світі. У вихорі питань, які відкривають цю тему, законодавці в усьому світі намагаються знайти практичне рішення, щоб адекватно вирішити питання евтаназії. Рівень, що відокремлюється від неприпустимого милосердного позбавлення життя протягом століть, послідовно рухався: у напрямку легалізації евтаназії і до повної заборони евтаназії. В усьому світі існує три основні способи регулювання вбивства милосердя. Одна група країн прирівнює її до звичайного вбивства, тоді як друга група вважає, що евтаназія є привілейованим вбивством. Нарешті, в третій групі евтаназія декриміналізується при виконанні встановлених умов [1]. Проблема полягає в тому, чи є крім права на життя, як основного права людини, гарантованого Європейською конвенцією про права і свободи людини, право на смерть, встановлене через право на самовизначення. Так, опоненти легалізації активної евтаназії, як основний аргумент, підкреслюють святість життя будь-якою ціною [2], а її прихильники вважають, що моральний обов'язок лікарів полягає в тому, щоб покінчити з життям терплячо хворого пацієнта, який страждає, але вони також підкреслюють сильну індивідуальну автономію в питаннях життя і смерті. [3]

Під поняттям «евтаназії» слід розуміти вид поведінки медичного працівника, який вчиняється свідомо та умисно, а також спрямований на припинення нестерпних страждань, здійснюється за неодноразовим та однозначним проханням пацієнта, за умови його повної, своєчасної та об'єктивної інформованості про наслідки такого втручання, що має результатом смерть. Важливе значення для розуміння сутності евтаназії має її класифікація [4]. Існує низка міжнародних нормативно-правових актів, які безпосередньо регулюють право на життя з якого логічно випливає право на смерть. До них відносяться, зокрема, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Конвенція по захисту прав та достоїнств людини в зв'язку з застосуванням досягнень біології та медицини, а також інші нормативно-правові акти [3].

Зауважимо, що більшість країн притримується позиції, що евтаназія є злочином. Однак деякі країни все ж закріпили право на смерть в своєму законодавстві. США стала першою країною де прийняли у 1977 році у штаті Каліфорнія (США) Закон «Про право людини на смерть». Евтаназія дозволена в штаті Орегон, при дотриманні ряду обов'язкових умов і ретельному контролі, самогубство при лікарському сприянні спеціально не переслідується і не карається за законодавством штатів Північної Кароліни, Юти, Вайомінгу. У відповідності до законодавства штату Індіана на його території діє так званий прижиттєвий заповіт, в котрому пацієнт офіційно підтверджує свою волю про те, щоб його життя не продовжувалось штучним шляхом при певних обставинах [5].

Що стосується Європи, то активна евтаназія дозволена у Нідерландах з 2001 року, Бельгії з 2002 року та Люксембурзі з 2009 року та швейцарському кантоні Цюрих з 2011 року. В 2001 році в Нідерландах прийнято «Закон про припинення життя за бажанням чи допомогу в самогубстві», який представляє свого роду кодифікацію правил і процедур, згідно з якими евтаназія виконувалася приблизно за три десятиліття до набрання чинності відповідного закону, а також ліберальні умови, необхідні для виконання евтаназії. Ці стандарти, процедури і умови застосовуються в медичній практиці і практиці судів, які переслідують злочини за позбавлення життя з милосердя. [6] Згідно із законом, евтаназія дозволена при виконанні таких вимог: – запит походить від пацієнта і надається безкоштовно і добровільно; – пацієнт страждає від нестерпного болю, який не може бути полегшений; – пацієнт усвідомлює свій медичний стан і перспективи; – лікар, який повинен виконати евтаназію, проконсультувався з колегою, що має досвід роботи в цій галузі, і який оглянув пацієнта і погодився, що всі умови для евтаназії здійснюється з необхідною обережністю [7]. Таким чином, лікар, який виконує евтаназію, буде захищений від судового переслідування, тільки якщо всі його дії відповідають всім суттєвим і процедурним вимогам. Прихильники цієї форми позбавлення життя вважають, що ключовим чинником у цьому процесі має бути самовизначення, оскільки повага до життя включає уникнення недостойної смерті.

У Англії навпаки, після довгих обговорень прийнято закон про безумовну заборону будь-якої евтаназії, але за неофіційними даними, пасивна евтаназія використовується на практиці британськими медиками, як у випадку з новонародженими, так і в випадках з людьми похилого віку. У Франції евтаназія також під заборонаю. Законодавча ініціатива 2004 року, котру масмедіа кваліфікували як «легалізацію евтаназії», насправді є ідентичною статті п.3 ст.52 Основ законодавства України про охорону здоров'я, яка оспорує право пацієнта на вибір способу лікування чи відмову від такого.

У рішеннях Європейський суд з прав людини у всіх розглянутих ним справах дотримується позиції щодо обов'язку захисту життя громадян державою. Кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини, є невеликою. Найяскравіше позицію ЄСПЛ проілюстровано в рішенні у справі «Претті проти Сполученого Королівства». У своїй заяві жителька Сполученого Королівства, яка страждала на прогресуючі нейрогенеративні ураження рухових відділів центральної нервової системи, що призвело до паралізації рук, ніг і м'язів, які відповідають за процес дихання, просила суд надати імунітет від кримінального переслідування її чоловіку, який мав надати їй допомогу у здійсненні самогубства, що переслідується англійським правом, оскільки її стан паралічу не давав можливості здійснити таке самогубство самостійно. Заявниця висунула доводи, наче така допомога в самогубстві не суперечить ст. 2 ЄКЗПЛ, а захищає не тільки право

на життя, але і право обирати продовжувати життя, чи ні. Суд наголосив, що у справах, які стосувалися права на життя, він робив акцент саме на обов'язку держави захищати життя. У зв'язку з цим, ст. 2 ЄКЗПЛ не може тлумачитись як така, що передбачає право на смерть, яке є діаметрально протилежним праву на життя. Отже, ЄСПЛ не визнав евтаназію невіддільним правом людини розпоряджатись своїм життям [4].

Таким чином, ми бачимо, яким чином життєва ситуація може регулюватися в різних законодавствах абсолютно іншим способом. Саме ця відсутність гармонії в законодавчому рішенні в деяких європейських і американських країнах призводить до зростання такого явища, як смертельний туризм. Тому, щоб уникнути цього, необхідно досягти певної міри узгодження законодавчих актів або встановити відповідні обмеження в законодавстві тих країн, які легалізували евтаназію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Банович, Б. В. (2015). Евтаназія: вбивство чи ні: порівняльний. Громадське здоров'я, 43(10), 1316-1323.
2. Садід, А. В. (2017). Смерть і страждання в ісламі підхід. Громадське здоров'я, (8), 1325-1330.
3. Харріс, Д. К. (2000). Евтаназія та цінність життя. Досліджена евтаназія - етичні, клінічні та правові перспективи, 7, 43-48.
4. Стефанчук, Р. О. (2018). Право на евтаназію: за чи проти? Патологія, 3(44), 390–395.
5. Тимошук, О. Г. (2013). Наслідки евтаназії, або чи узаконять добровільну смерть в Україні? Дзеркало тижня Україна, (48), 8-10.
6. Кійовн, Д. С. (2004). Евтаназія, етика та державна політика. Кембріджська університетська преса, (65), 2-8.
7. Анікіна, Г. В. (2009). Перспективи легалізації евтаназії в Україні. Форум права, (3), 25-34.

*Бондаренко Єлизавета Владиславівна
Студентка 3 курсу, 1 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ

На сучасному етапі розвитку міжнародного співтовариства міжнародне кримінальне право важко уявити без міжнародних договорів, положення яких є обов'язковим для всіх членів такого співтовариства. Так Статут Міжнародного кримінального суду (далі – статут) є основним джерелом міжнародного кримінального права. Відповідно до ст. 5 (1) (d) Статуту, Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС) має юрисдикцію над усіма серйозними міжнародними злочинами, в тому числі злочином агресії [1]. Також Римський Статут МКС є гарантією зміцнення законності в міжнародно-

правових відносинах, вимагаючи від суб'єктів, які порушили обов'язки по відношенню до міжнародного співтовариства, відповісти перед незалежним міжнародним судом та понести відповідну міжнародну відповідальність за свої дії.

Далі необхідно зазначити, що п.2 ст. 8 Римського Статуту МКС закріплює правове визначення поняття «акту агресії» як застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим чином, несумісним із Статутом Організації Об'єднаних Націй [1]. Також необхідно зазначити, що МКС має повноваження реалізувати свою юрисдикцію щодо кримінального правопорушення агресії, яка виникає з акту агресії, здійснюваного суб'єктом-учасником тільки у випадку, коли суб'єкт-учасник раніше не надсилав заяви до Секретаря Суду про невизнання такої юрисдикції. З цього приводу Ю. Орлов зазначає, що проблема полягає в тому, що українське законодавство про кримінальну відповідальність не передбачає можливості та не закріплює критерії, за якими злочинність діяння, вчиненого на території України, встановлювалася б не ККУ, а іншими нормативно-правовими актами, зокрема, Римським статутом МКС. Такий висновок можна зробити виходячи зі змісту ч. 1 ст. 6 ККУ [2].

Також цікавим є правові погляди Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України, відповідно до яких МКС є лише доповненням до національної кримінально-правової юрисдикції і реалізується як самостійна тільки у випадку, коли національно-правові засоби не працюють належним чином [3]. Ми згодні з даним твердженням, бо якщо згадати принцип «компліментарності» юрисдикція МКС буде реалізовуватись коли національні суди не в змозі боротися із кримінальними правопорушеннями, об'єктом яких є мир і безпека людства.

Далі необхідно зазначити, що суб'єктом міжнародної агресії завжди є держава. Однак виникає питання: чому фізична особа не може бути суб'єктом злочину агресії? На наш погляд, фізична особа також може бути суб'єктом даного злочину, оскільки будь-яка фізична особа, незважаючи на її політичний статус та відповідні погляди, військові звання, не звільняється від юридичної відповідальності за планування, розв'язання, підготовку та введення агресії. Тож така фізична особа повинна понести кримінальну відповідальність згідно нормам міжнародного кримінального права. Тільки у випадку з фізичними особами всі причетні до вчинення міжнародного злочину агресії зобов'язані понести кримінальну відповідальність відповідно до принципу індивідуалізації покарання. Такі справи повинні бути передані Радою Безпеки ООН до МКС для розгляду або розглянуті МКС самостійно. Однак проблеми виникають з тим, що норми національного кримінального права закріплюють принцип заборони судити людину двічі за один і той самий злочин. Тому логічним є висновок, що фізична особа, яка вчинила агресію, має постати перед національним судом держави громадянином якої вона є або має бути виданою МКС. Відповідне рішення може бути прийнятим на підставі суверенної рівності держав і виключного права кожної з держав відправляти правосуддя щодо своїх громадян самостійно у випадку, коли є незаперечні докази вчинення або причетності обвинуваченого до злочинної агресії.

Відомо, що в 1998 р. Римський статут був підписаний державами учасницями і такий злочин як агресія було закріплено до предметної юрисдикції МКС, однак враховуючи все вищезазначене, процедура застосування міжнародно-правової відповідальності потребує подальшого дослідження та вдосконалення. Отже, попри

виникнення колізій норм національного (ККУ) та міжнародного (Статут МКС) кримінального права, сам механізм реалізації юридичної відповідальності за агресію є ефективним правовим інструментом, який діє задля забезпечення міжнародного миру та безпеки. На наш погляд, МКС є одним із найефективніших інститутів міжнародної кримінальної юстиції, що поступово модернізується та здійснює вплив на порядок розвитку процедури розслідування міжнародних злочинів задля захисту прав людини як на національному, так і на міжнародному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Римський статут міжнародного кримінального суду Документ 995_588, чинний, поточна редакція — Редакція від 16.01.2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

2. Орлов Ю. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади визнання Україною юрисдикції Міжнародного Кримінального Суду // Вісник кримінологічної асоціації України. 2017. № 1 (15). – С. 128–136.

3. Щодо участі України в Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1471>.

Брагінець Валерія Петрівна
студентка 3 курсу Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право Євросоюзу тісно взаємодіє з міжнародним правом і проблема їх взаємодії є однією з найактуальніших питань теорії та практики сучасного міжнародного права. Органічний зв'язок між ними зумовлений тим, що норми міжнародного права становлять основу правової системи Євросоюзу. Проте така взаємодія іноді супроводжується конфліктами. У наш час саме Європейський Союз служить яскравим виразником наддержавного об'єднання, яке сформувалось унаслідок добровільного обмеження державами-членами даної організації свого суверенітету та розвитку правопорядку ЄС, який відрізняється як від міжнародного, так і від національного.

Досліджуючи співвідношення міжнародного права та права ЄС навіть науковці, які вважають, що право ЄС тісно пов'язане з міжнародним правом та походить з нього, мають різні позиції щодо визначення його місця та ролі в міжнародному правопорядку. Слід зауважити, що в договорах про ЄС немає відповідних положень, які б свідчили про спробу чітко визначити взаємовідносини між правом ЄС та міжнародним правом подібно до того, як це закріплено в національних конституціях. Хоча в установчих договорах про ЄС є положення, які визначають правові наслідки для правопорядку Євросоюзу укладання міжнародних угод цими об'єднаннями та їх державами-членами з іншими суб'єктами міжнародного права. В Договорі про функціонування ЄС закріплені положення, в яких зазначено, що угоди, укладені Радою, мають обов'язковий характер для інститутів Співтовариства та держав-членів (ст. 216.2). Обов'язковість виконання всіма інститутами ЄС та його державами-членами міжнародних угод може означати, що Співтовариство

поважає такий основний принцип міжнародного права, як *pacta sunt servanda*. Проте міжнародні угоди, які укладаються інститутами Євросоюзу та державами-членами з іншими суб'єктами міжнародного права, повинні відповідати положенням установчих договорів про ЄС. Для перевірки такої відповідності інститути Євросоюзу та держави-члени європейських співтовариств можуть звертатися до Суду ЄС.

Для визначення відносин між правом Євросоюзу та міжнародним правом важливе значення має практика Суду ЄС. Основоположний характер має рішення Суду ЄС у справі 22/70 *Commission v. Council*. У ньому Суд ЄС визнав за Європейським співтовариством міжнародну правосуб'єктність. Логічним наслідком такого визнання повинно було стати підпорядкування діяльності Співтовариства нормам міжнародного права, оскільки інституція, яка претендує на міжнародну правосуб'єктність, не може суперечити міжнародному праву. Діяльність Співтовариства (тепер - Євросоюзу) у даному випадку треба розуміти у широкому сенсі, включаючи й правотворчу роботу шляхом участі у міжнародних договорах та ухваленні актів інститутами ЄС. Тобто норми права Євросоюзу не повинні суперечити нормам міжнародного права. При цьому слід мати на увазі, що йдеться передусім саме про норми міжнародного права універсального характеру.

Противники ж зв'язку права ЄС з міжнародним правом визнаючи, що ЄС є міжнародною організацією, заснованою на міжнародному праві, зазначають, що на підставі аналізу установчих договорів ЄС можна з певністю зробити висновок про те, що саме "первинне право" відносить вирішення питання компетенції до повноважень Суду ЄС.

Тому можна зробити такі висновки, що з одного боку інститути інтеграційного об'єднання і, насамперед, Суд ЄС роблять усе можливе, щоб забезпечити умови для автономного функціонування права Євросоюзу, мотивуючи це необхідністю створення єдиних правил для всіх суб'єктів, які діють на спільному ринку. З цією метою оголошується про автономію правової системи Євросоюзу щодо міжнародного права. З іншого боку, саме право Євросоюзу являє собою складну систему юридичних норм, частина якої - це норми міжнародного права, закріплені в установчих договорах про Євросоюз, договорах про приєднання нових держав до цих об'єднань, угодах, укладених ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права.

З поглибленням європейської інтеграції більш складним та динамічним стає рівень взаємодії між нормами права ЄС та міжнародного права та наявне зростання впливу міжнародного права на право ЄС. Це можна пояснити подальшим розширенням співпраці ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права, завдяки чому збільшується обсяг міжнародних зобов'язань інтеграційного об'єднання. ЄС повинен забезпечити належне виконання своїх міжнародних зобов'язань шляхом імплементації міжнародно-правових актів як на міжнародному рівні, так і на рівні ЄС.

Основними формами імплементації норм міжнародного права у правопорядку Євросоюзу є інкорпорація та відсилка. Інкорпорація передбачає включення положень міжнародного права у право Євросоюзу. Можна вважати, що шляхом інкорпорації у право Євросоюзу були включені основні принципи міжнародного права. Зокрема, в договорі про Європейський Союз підтверджується вірність принципам свободи, демократії та поваги до прав людини і основних свобод (Преамбула). У Договорі про функціонування ЄС ідеться про рішучість держав-членів об'єднати свої ресурси для збереження і посилення миру та свободи (Преамбула). Ще ж однією формою імплементації є відсилка. Шляхом відсилки

до правопорядку Євросоюзу включені важливі положення міжнародно-правових актів. Зокрема, імплементація міжнародно-правових норм у галузі захисту прав людини у правопорядку Євросоюзу здійснюється переважно через відсилку. У своєму рішенні у справі 4/73 Nold [1974] Суд ЄС посилався на Європейську конвенцію із захисту прав людини 1950 р. А в рішенні у справі 36/75 Rutí [1975] Суд ЄС посилався не тільки на положення цієї конвенції, а й на додатковий протокол до неї. Нарешті, Договір про Євросоюз закріпив таке: «Основні права, як вони гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і як вони впливають з спільних для держав-членів конституційних традицій, входять до загальних принципів права Союзу» (ст. 6.3). Тим самим права людини шляхом відсилки до зазначеної Конвенції 1950 року та загальних принципів права, передбачених конституційними традиціями державчленів, стали складовою права ЄС.

Таким чином, міжнародне право та право Євросоюзу тісно взаємодіють між собою. З розширенням участі європейських інтеграційних організацій у міжнародних відносинах зростає вплив міжнародного права на право Євросоюзу. Основні принципи міжнародного права, норми багатьох універсальних, багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод Співтовариства стали складовою частиною права Євросоюзу. З поглибленням європейської інтеграції більш складним та динамічним стає рівень взаємодії між нормами права Євросоюзу та міжнародного права.

Васіна Наталія Вікторівна
Студентка 3 курсу 6 групи
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ

Захист прав дитини досить вагома проблема, яка постає на міжнародній арені, проте питання про необхідність його регулювання виникло порівняно недавно. Русійною силою для зростання інтересу проблем захисту прав дітей у більшості країн стала Перша та Друга світові війни.

У 1919 році Ліга Націй створила Комітет дитячого благополуччя. Комітет займався розробкою заходів, які необхідно було прийняти в відношенні безпритульних дітей, рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми та проституції неповнолітніх. У 1924 році за пропозицією Міжнародного союзу порятунку дітей у Женеві Лігою Націй була прийнята Декларація прав дитини, проте вона не сформувала належного механізму регулювання захисту прав дитини, держави зверталися до неї фрагментарно. Тому формування міжнародного захисту прав дитини припадає вже на діяльність ООН після Другої світової війни. У 1946 році було створено Дитячий фонд ООН як міжнародної надзвичайної організації допомоги дітям у розорених Другою світовою війною країнах Європи. У 1959 році ООН приймає «Декларацію прав дитини», яка послужила основою для підготовки «Конвенції прав дитини». Конвенцію називають «Світовою конституцією прав дитини», а з моменту її прийняття (1989 рік) вона була ратифікована урядами всіх країн, за винятком Сомалі та Сполучених Штатів Америки.

Конвенція містить повний перелік прав дитини: право на життя, право на освіту, право на відпочинок, право на свободу, право на дозвілля, право на віросповідання, право

на ім'я, право користуватися найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я. В Конвенції йдеться про права дитини на набуття громадянства, на піклування з боку батьків, на збереження своєї індивідуальності, право бути заслуханою у ході будь-якого розгляду, що стосується дитини; право на особисте та сімейне життя; недоторканість житла; таємницю кореспонденції; благами соціального забезпечення; на рівень життя, необхідний для її розвитку; на особливий захист: від викрадень та продажу, від фізичних форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, участі у військових діях; право на вжиття державою всіх необхідних заходів щодо сприяння фізичному та психічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка стала жертвою зловживань або злочину.

Окрім того у рамках Конвенції про права дитини було створено спеціальний міжнародний орган, який здійснює контроль за додержанням прав дитини – Комітет з прав дитини. Його діяльність насамперед полягає в розгляді звітів про проведені заходи щодо забезпечення прав дитини від держав-учасниць Конвенції, які останні мають періодично подавати до Комітету. Захист прав дітей у відповідних сферах також здійснюють спеціалізовані установи ООН – Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ), Організація ООН з питань науки, культури і мистецтва (ЮНЕСКО) та інші.

Окрім Конвенції необхідність охороняти дитину також передбачається у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., документах спеціалізованих установ ООН, таких як МОП, ЮНЕСКО, ВОЗ тощо.

Варто зазначити, що на сьогодні вже існує сформований механізм у міжнародному праві, який забезпечує права дитини. Сформована нормативна база охоплює усі види гарантій, свобод та інтересів дітей, містить систему охорони здоров'я та освіти, захисту прав дітей державою та іншими суб'єктами у сфері забезпечення прав та свобод дітей. Проте саме існування цього механізму, на жаль, не є достатньою гарантією захисту прав дітей. Необхідно, щоб встановлений міжнародно-правовий механізм належним чином функціонував у суспільстві, підтримувався кожною державою світу, щоб захист прав дітей полягав не лише у створенні такого механізму, а й в умовах реального правового захисту.

Науковий керівник: доктор юрид. наук, доц. Тарасов Олег Володимирович.

Вишняк А. О.
студентка Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
3 курс, 5 група

ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН НА САМОВИЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Ідея права народу (нації) на самовизначення набула в міжнародній спільноті широкого розголосу та зараз це право є гарантованим з боку міжнародного суспільства. Оскільки гарантування цього права повинно бути юридично закріпленим, то міжнародна спільнота шляхом нормативного втілення цього права у низці джерел підтвердила свою

позиції. Варто зазначити, що ряд важливих міжнародних-правових актів закріплюють вищезазначене право, це насамперед: Міжнародний Пакт про права людини 1966 року, декілька декларацій Генеральної Асамблеї ООН, акти міждержавних та міжнародних неурядових організацій, до яких часто звертаються під час конфліктів, в ході боротьби народів за незалежність [1].

Питання щодо правомочності нації на самовизначення відноситься до сфери дії міжнародного права через те, що сам народ (нація) є суб'єктом міжнародних правовідносин. Право народу на самовизначення є досить сформованим та дослідженим з боку науковців різних країн. Право народу на самовизначення розглядають через наявність в цьому ж праві багатьох ознак:

- всі народи та нації мають право на самовизначення;
- воно реалізується шляхом вільного волевиявлення даного народу чи нації;
- його реалізація виключає будь-який тиск, примус чи втручання ззовні;
- воно означає можливість вибору між державним відділенням даного народу чи нації і входженням його (її) на тих чи інших умовах в іншу державу, тобто вільний вибір політичного статусу;
- всі учасники міжнародного спілкування зобов'язані поважати це право;
- воно означає також можливість вибору форми держави (тобто форми правління, державного устрою, політичного режиму);
- воно, нарешті, означає можливість вибору соціально-економічного ладу та шляхів свого розвитку [2].

Проаналізувавши ознаки цього права можна визначити його поняття. Право нації на самовизначення – це правомочність народу, що реалізується шляхом вільного волевиявлення на формування своєї територіально-політичної одиниці (краю, округу, автономії, держави) та вибору соціально-економічного ладу та шляхів свого розвитку. В той же час, свою специфіку має право національних меншин на самовизначення.

За загальним правилом, право одного суб'єкта закінчується там, де починається право іншого, тобто суб'єкт будь якого права володіє та використовує своє право поки цим використанням не порушує право іншого (мова йде про ідентичні права, тобто ті, що є однаковими за своєю суттю). Це стосується й нашого випадку, оскільки національні меншини не можуть реалізувати своє право не порушуючи право іншого суб'єкта міжнародного права – держави. Це питання є суперечливим та чіткого міжнародного регулювання в цьому питанні не має, міжнародна спільнота поки не реагує на випадки прояву цього права, та зазначає, що це питання повинно реалізуватися національним законодавством. Однак, уявимо собі випадок, коли в правовій системі держави взагалі відсутні положення щодо прав різних спільнот на самовизначення, виходить, що взагалі ця група людей буде позбавлена свого права. Це навіть не говорячи про процесуальні питання, тому, що виокремлення окремої процедури часто не відбувається, як і українському законодавстві на сьогодні не врегульовано порядок проведення референдуму, а існують тільки загальні матеріальні положення, що закріплені в Конституції України [3].

Отже, підсумовуючи, я вважаю, що для вирішення цього питання необхідно створити нормативно-правовий акт міжнародного характеру, який би закріплював основоположні норми щодо матеріального та процедурного вирішення цього питання. Це

б допомогло вирішити ряд юридичних спорів, що стосуються питань відокремлення та самовизначення.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародного права НЮУ імені Ярослава Мудрого Тарасов О. В.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дашковська О. Р. Право нації на самовизначення як особлива форма опосередкування свободи. Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.41/part_1/4.pdf

2. Ковбан А. В. Самовизначення народу як об'єкт глобальних прав у міжнародному праві. Режим доступу: file:///C:/Users/user-ao/Downloads/Prav_2014_18_27.pdf

3. Конституція України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Вірич Марина Євгенівна
студентка 3 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДІЮ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Аналізуючи історичний розвиток людства, кожен з нас звертає увагу на те, що сучасне суспільство побудовано на війні між державами та на конфлікті між людьми загалом. Однак нині поруч зі словом «війна» часто можемо чути словосполучення «збройний конфлікт». Зазвичай під цим поняттям розуміється офіційний стан війни, міжнародний конфлікт чи конфлікт неміжнародного характеру, які, зокрема, можуть зачепити здійснення договорів між його учасниками чи між учасниками і третіми сторонами.

На сучасному етапі розвитку міжнародного права, одним із головних його джерел є саме міжнародний договір. Міжнародний договір є добровільною угодою двох або більше суб'єктів міжнародного права щодо певних матеріальних або нематеріальних благ та його суб'єкти наділяються певними взаємними правами та обов'язками відповідно до такої угоди. Дослідження питання впливу збройного конфлікту на дію договору є досить таки актуальним в наші дні. Особливо беручи до уваги той факт, що навіть попри існування передбаченої міжнародним правом заборони агресії, час від часу у світі виникають конфлікти як міжнародного, так і неміжнародного характеру, які значною мірою впливають на правовідносини між їх сторонами, а інколи зачіпають й інтереси третіх сторін.

Питання впливу збройних конфліктів на дію міжнародних договорів розглядали в своїх дослідженнях такі вчені-міжнародники як В. Дурденевський, О. Тіунов, М. Ляхс, Г. Коспаров, А. Талалаєв, Я. Броунлі, К. Харст та інші. Дехто з них звертає увагу на безпосередній вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів, інші ж просто згадували про це як важливий фактор впливу на договори в плані дослідження дії міжнародних договорів загалом.

В загальному сьогодні в науці міжнародного права існує дві точки зору щодо дії міжнародних договорів в умовах збройного конфлікту. Прихильниками першої є Д. Брайерли, Д. Гроссен, Ч. Хайд та інші науковці, які підтримують ідею того, що доля договорів залежить від намірів їх сторін на момент укладення. Відповідно ж до другої точки зору, доля договорів вирішується з врахуванням волевиявлення сторін після закінчення збройних конфліктів, оскільки війна не може бути причиною автономного припинення дії укладених між ними угод.

Я вважаю, що кожна з цих думок є достатньо обґрунтованою і в рівній мірі мають право на своє існування. Адже сьогодні низка міжнародних договорів містять в собі положення щодо припинення або ж призупинення їх дії у випадку збройного конфлікту (наприклад: Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р., Міжнародна конвенція щодо охорони людського життя на морі 1948 р. тощо). А це дає підстави говорити про наявність у сторін можливості вирішення долі договору у випадку початку збройного конфлікту ще при його укладенні. Таким чином, суб'єкти укладення договору залишають за собою право вибору долі договору: призупинити його дію, припинити взагалі або ж домовитися про те, що початок збройного конфлікту ніяким чином не змінить дію договору.

Згадані вище точки зору є певною усталеністю стосовно питання дії договору у разі виникнення збройного конфлікту уже протягом тривалого часу. Адже останніми роками дослідження даного питання практично припинилися. Це пов'язано насамперед із схваленням у 2011 році Комісією міжнародного права Проекту статей «Про вплив збройних конфліктів на міжнародні договори», який складається з 18 статей і додатку (в майбутньому цей документ має стати основою для конвенції з цього ж питання). Відповідно до ст.2 Проекту, збройний конфлікт – це ситуація, що виникла у зв'язку із застосуванням сили між державами або зтяжним застосуванням сили між державами. Таким чином, положення Проекту регулюють не лише конфлікти міжнародного характеру, в його сферу входять також і конфлікти неміжнародного характеру і всі вони регулюються наступним чином:

- Наявність збройного конфлікту сама по собі припиняє чи призупиняє дію договору (ст.3).
- Щоб встановити, як саме змінюється дія договору з початком збройного конфлікту чи не змінюється взагалі, застосовується тлумачення норм даного договору (ст.5).
- Держава-агресор не може припинити чи призупинити договір з початком збройного конфлікту, що є наслідком агресії, якщо це буде їй на користь (ст.15) і т. д.

Не варто також забувати і про існування спеціальних норм, які виникають переважно із практики і регулюють вплив збройних конфліктів на дію договору. Фактично, виходячи з аналізу чинних положень міжнародних нормативно-правових актів, а також практики, у сучасному міжнародному праві збройні конфлікти не є підставою для припинення всіх двосторонніх договорів, адже це в основному залежить від волі сторін. Прийнято вважати, що під час війни розриваються політичні договори, які є несумісними з характером збройного конфлікту. В свою чергу, неполітичні договори в більшості не припиняють, а лише призупиняють свою дію.

Отже, в сучасному міжнародному праві головною проблемою регулювання дії міжнародних договорів в умовах збройних конфліктів є відсутність єдиного правового

документа, який би регулював би дане питання, а також відсутність загальнообов'язкового характеру тих норм, які на даний момент є основою для врегулювання даного питання. Згаданий мною Проект «Про вплив збройних конфліктів на договори» містить лише загальні засади дії міжнародних договорів під час збройного конфлікту. Ці засади ґрунтуються на загальноприйнятій практиці та потребах міжнародних правовідносин у сучасних реаліях.

*Вовк Софія Олександрівна
Студентка 5 курсу 5 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Міжнародне приватне право належить до однієї з найдинамічніших галузей права, що весь час перебуває в постійному розвитку та удосконалюється. Особливості правового регулювання міжнародних правовідносин викликають необхідність використання комплексу певних правових принципів, які є основоположними в цьому процесі. Особливе місце у системі принципів міжнародного приватного права посідає принцип автономії волі, адже законодавство багатьох держав, окремі міжнародні документи дозволяють сторонам міжнародного приватного договору обирати застосовуване до нього право.

Принцип автономії волі заснований на прояві диспозитивності в регулюванні міжнародних приватних відносин, що вимагає його поглибленого вивчення. Не зважаючи на те, що цьому питанню присвячено низку праць українських науковців, та дивлячись на значні доробки вчених, слід відмітити дискусійність окремих питань, пов'язаних із визначенням сутності та значення принципу автономії волі у міжнародному приватному праві.

Автономія волі сторін закріплюється у правових системах різних держав для регулювання договірно-правових відносин, пов'язаних з іноземним правопорядком. Наразі в доктрині міжнародного приватного права склалося кілька точок зору на природу автономії волі сторін, відповідно до яких вона розглядається як: 1) інститут, створений відповідною національною правовою системою для вирішення колізії законів; 2) наслідок свободи договору, що закріплюється та підтримується законодавством різних країн, тому автономія волі може обмежуватися лише сферою, яка регулюється імперативними, а не диспозитивними нормами права; 3) не як колізійна прив'язка, а своєрідний спосіб регулювання правовідносин з іноземним елементом.

У зв'язку з розвиненістю цього інституту він отримав закріплення як на міжнародному рівні, так і в законодавстві різних держав. За загальним доктринальним розумінням договірних відносин автономія волі проявляється через механізм узгодження інтересів сторін щодо порядку їх регулювання чи юрисдикції регулюючого органу або через механізм погодження на наявний порядок, в умовах якого відбувається укладення міжнародного договору.

Автономія волі не є абсолютним правилом. Термін «автономія волі» не означає, що учасники правовідносин мають необмежені, абсолютні права. Навпаки, це умовне поняття, оскільки держава залишає за собою право самостійно встановлювати законодавчими актами випадки, в яких сторонам може надаватися можливість вибору застосовуваного закону. Це пояснюється передусім суверенітетом держави, завдяки якому вона може запроваджувати імперативні норми, в тому числі в галузі колізійного права. Автономія волі являє собою інструмент, який законодавець передає в руки приватних осіб у тій сфері, де їх інтереси є домінуючими, з метою виправлення недосконалості колізійної норми або невизначеність принципу близькості (близькості права й суспільних відносин). Оскільки більшість правових систем визнає правові системи інших країн і знаходиться у постійній міжнародній взаємодії, автономію волі слід розглядати як вираження сутності права. Законодавство практично усіх держав закріплює автономію волі як підґрунтя і основний принцип регулювання договірно-правових відносин, особливо пов'язаних з іноземним правопорядком. У національному законодавстві принцип автономії волі закріплений у Законі України «Про міжнародне приватне право» в п. 5 ч. 1 ст. 1 передбачено, що автономія волі – це принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин з іноземним елементом. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону такий вибір здійснюється у випадках, передбачених законом. Виходячи зі змісту п. 5 ст. 1 та ч. 6 ст. 5 Закону, можна стверджувати, що сферою дії принципу автономії волі є, по суті, весь комплекс суспільних відносин, що охоплюється поняттям «приватноправові відносини, які хоча б через один із своїх елементів пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок» або «приватноправові відносини, ускладнені іноземним елементом».

Автономія волі у міжнародному приватному праві набирає підтримку і поширення не лише щодо договірних зобов'язань, але й інших приватноправових відносин, відомих своїми традиційними «жорсткими» колізійними правилами (деліктні, трудові, сімейні та ін.) та вже давно визнана в якості основного принципу, ймовірно, усіх сучасних правових систем світу.

Аналізуючи вищевикладене можна дійти висновку, що автономія волі – це фундаментальний, основний принцип міжнародного приватного права, який відіграє особливу роль у регулюванні міжнародних правовідносин, що в свою чергу відповідає самій природі приватноправових відносин та ідеям міждержавної співпраці, адже надаючи можливість іноземному праву на підставі волевиявлення учасників врегульовувати суспільні відносини, держави особливим чином виявляють довіру до іноземного законодавства та іноземних держав. Джерела сучасного міжнародного приватного права окремих держав надають учасникам досить широкі можливості для вибору права, що в свою чергу є наслідком глобалізації міждержавних правовідносин. Якщо раніше принцип автономії волі найбільш часто розглядався науковою спільнотою як інститут договірної права, і виступав «наріжним каменем» системи колізійних правил, то зближення держав у суспільно-економічній, соціальній та правовій сферах надає можливість вченим та практикам розглядати його функціонування як у сфері позадоговірних зобов'язань так і у цивільному, трудовому, сімейному та інших галузях права. Принцип автономії волі є одним із важливих проявів диспозитивності у регулюванні міжнародних приватних

відносин, а усвідомлення його змісту та значення потребує більш детальних наукових доробок, поглибленого аналізу та дослідження.

Науковий керівник: Олександр Павлович Радчук – доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства, кандидат юридичних наук.

*Гейко Ксенія Валеріївна,
6 група, 3 курс,
Факультет адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Я. Мудрого*

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ДЕРЖАВОПОДІБНИХ УТВОРЕНЬ

У сучасній науці міжнародного публічного права одним із найменш досліджуваних видів суб'єктів міжнародного права є державоподібні утворення. Перш за все, це пов'язано з тим, що державоподібні утворення не поширені в сучасному світі, а, отже, їх дослідження не викликає настільки широкого наукового інтересу, як, наприклад, правовий статус держав або міжнародних організацій. Державоподібні утворення зовнішньо схожі на держави і мають їх ознаки, проте на відміну від останніх ніколи не володіють державним суверенітетом. В історичному розрізі до подібного роду державоподібних утворень належали «вільні міста», Західний Берлін, а в сучасності найбільш яскравим прикладом є Ватикан і Мальтійський Орден.

Інститут правосуб'єктності займає у науці міжнародного права центральне місце, адже розвиток цієї галузі права пов'язаний із забезпеченням потреб його суб'єктів, зокрема врегулюванням відносин між ними, встановленням їх взаємних прав та обов'язків. Державоподібні утворення являють собою держави з обмеженою правоздатністю. Вони мають свою конституцію, вищі органи, громадянство, збройні сили оборонного характеру і т.д. На міжнародній арені вільні міста представляють або зацікавлені держави (як, наприклад, щодо Данцига, який на зовнішній арені представляла Польща перед Другою світовою війною) або міжнародна організація (вільна територія Трієст в 1947-1954 рр.) перебувала під захистом Ради Безпеки ООН.

Своєрідний режим мав Західний Берлін, який був утворений на тлі повоєнних протиріч колишніх союзників по антигітлерівській коаліції. Його статус визначався Угодою між СРСР, США, Великобританією і Францією від 3 вересня 1971 г. Він був самостійним суб'єктом права, незважаючи на те, що знаходився на території суверенної НДР.

Спеціальний міжнародно-правовий статус Ватикану - резиденції Папи Римського в особливому районі Рима - нині визначений угодою 1984 року між Італією і «Святим престолом». В силу глобального характеру католицької релігії папському престолу доводиться підтримувати широкі міжнародні контакти, в тому числі - брати участь в процесі міжнародно-правового співробітництва. Зовні Ватикан володіє майже всіма атрибутами держави - невеликою територією, органами влади та управління. Про населення Ватикану можна говорити лише умовно: це відповідні посадові особи, які займаються справами католицької церкви. Разом з тим Ватикан - не держава в звичному сенсі цього слова. Швидше він може розглядатися як адміністративний центр католицької церкви.

Як визначає Отрош М.І., у даний час у зарубіжній правовій доктрині вважається загально визнаним, що суб'єктом міжнародного права є Святий Престол, який становить собою унікальний, незалежний і суверенний порядок, що не має аналогів у міжнародній і національній практиці. Він не є державою, однак у силу своєї особливої природи діє у рамках міжнародного правопорядку.

У доктрині міжнародного права немає єдиної думки стосовно того, володіє Святий Престол первинною правосуб'єктністю подібно державам, чи його правосуб'єктність є вторинною стосовно до основних суб'єктів міжнародного права. Вважаємо, що підставою міжнародної правосуб'єктності Святого Престолу є «звичай і мовчазна згода більшості держав». Історія папства свідчить, що елемент визнання з боку держав був одним з ключових при визначенні міжнародно-правового статусу.

Ще одним особливим державоподібним утворенням є Мальтійський Орден у Римі, що займається благодійною діяльністю. Він був визнаний суверенним утворенням в 1889 р. Мальтійський Орден має дипломатичні відносини з багатьма державами, власний уряд, незалежну судову систему і навіть статус постійного спостерігача в міжнародних організаціях, наприклад, в ООН, однак ні своєї території, ні населення у ордену немає. Його суверенітет і міжнародна правосуб'єктність - це приклад правової фікції.

Міжнародна спільнота ніколи не припиняла визнавати Мальтійський Орден суверенним і незалежним від будь-якої світської влади. Орден здійснює суверенні функції безперервно з тих далеких часів, коли він володів островом Родос. Суверенні функції Мальтійського Ордену включають в себе не тільки здатність укладати міжнародні договори, встановлювати і підтримувати дипломатичні відносини, брати участь у міжнародних організаціях, але й мати власну фінансово-грошову систему, мати власну поштову адміністрацію, власну незалежну юридичну систему з активним і пасивним правом законодавства тощо. На сьогодні головною місією Мальтійського Ордену як особливого суб'єкта міжнародного права є госпітальна діяльність – допомога хворим, жертвам військових дій (тобто організованого застосування військ, сил і засобів для виконання поставлених завдань) і стихійного лиха (руйнівного природного або природно-антропогенного явища).

Особливостями державоподібних утворень, таких як Святий Престол і Мальтійський орден можна вважати: їх незалежність та самоуправління, визначення їх статусу на основі угоди, яка виконує роль основного закону, гарантії збереження їх статусу з боку держав або міжнародних організацій, наявність угоди з державою, на території якої воно знаходиться, особливий, визначений міжнародною угодою порядок здійснення зовнішніх зносин. Таким чином, виходячи з викладеного вище можна зробити висновок про те, що державоподібні утворення не в повній мірі володіють ознаками держави, однак, безумовно, є повноцінними суб'єктами міжнародного права, і більш того, впливають на різні сфери життя суспільства (релігія, гуманітарна, наукова і просвітницька діяльність).

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЦІЛІ

Тема міжнародного правопорушення та відповідальності у міжнародному праві є надзвичайно важливою, але водночас мало досліджена науковцями, а сама її сутність дуже заплутана. Міжнародно-правова відповідальність визнається одним з принципів міжнародного права, тобто є основою загального міжнародного права, тому я вважаю, що вона є необхідною умовою й елементом визнання держави суб'єктом міжнародного права, адже міжнародне товариство не могло б існувати, якби його члени не відповідали за свої дії або не передбачали можливого настання відповідальності. Додержання міжнародного права впливає з інтересів самого міжнародного товариства і як в будь-якій іншій галузі або системі права, відповідальність означає настання несприятливих наслідків при неправомірній поведінці.

Міжнародно-правова відповідальність як різновид юридичної відповідальності має певні особливості правового регулювання. На відміну від інших видів відповідальності, вона пов'язана з примусом, з практичним застосуванням до правопорушника встановлених джерелами міжнародного права санкцій. Необхідно зауважити, що період формування й розвитку міжнародно-правової відповідальності до початку ХХ століття характеризувався домінуванням відповідних норм, що забезпечували захист правопорядку, вигідного лише окремим крупним державам. Ці норми припускали вирішення міжнародних конфліктів за допомогою воєнних засобів [1, с. 228]. Ті чи інші зміни, що відбувалися в історії людства, безперечно істотно впливали на процес і характер формування й розвитку норм інституту міжнародно-правової відповідальності, який безпосередньо пов'язаний із функціонуванням права.

Як підкреслює українська юристка М.М. Антонович, під міжнародно-правовою відповідальністю розуміють негативні юридичні наслідки, які наступають для суб'єкта міжнародного права в результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання [2, с. 76]. Іншими словами, міжнародно-правова відповідальність - це обов'язок суб'єкту міжнародного права зазнати певних несприятливих наслідків за вчинене протиправне діяння (дію або бездіяльність), і це протиправне діяння є підставою відповідальності.

В.М. Буроменський виділяє такі цілі міжнародно-правової відповідальності: утримати потенційного правопорушника від учинення правопорушення; спонукати правопорушника належним чином виконати свої зобов'язання; забезпечити потерпілому компенсацію за завдану йому матеріальну чи моральну шкоду; вплинути на майбутню поведінку сторін з метою добросовісного виконання ними своїх зобов'язань. Комісія міжнародного права на підставі узагальнення теорії та звичасвих норм визначила такі принципи міжнародно-правової відповідальності: відповідальність за будь-які міжнародно-правові діяння держави; визначення суб'єктів таких діянь; визначення умов наявності міжнародно-правових діянь; незастосування внутрішнього права для визначення наявності таких діянь [3, с. 312].

Міжнародно-правова відповідальність настає лише за наявності підстав для міжнародно-правової відповідальності. Тлумачення міжнародно-правового

правопорушення міститься в Проекті статей щодо відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння, прийнятому Комісією міжнародного права ООН. У ст. 1 вказано, що «будь-яке протиправне діяння держави тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави». Відповідно до ст. 2, міжнародно-протиправне діяння має місце в таких випадках: а) поведінка, що є дією чи бездіяльністю, приписується державі за міжнародним правом; б) ця поведінка є порушенням міжнародного зобов'язання держави. Згідно зі ст. 3 Проекту, діяння держави може бути кваліфіковане як міжнародно-протиправне лише на підставі міжнародного права. На таку кваліфікацію не може вплинути кваліфікація цього ж діяння як правомірного згідно з внутрішньодержавним правом [4].

Для притягнення до міжнародно-правової відповідальності необхідними є такі: 1) має бути міжнародно-правове зобов'язання між двома державами; 2) повинна бути дія чи бездіяльність, які порушують це зобов'язання та які приписуються відповідальній державі; 3) наслідком цієї дії є втрата чи збитки [5].

Тепер розглянемо основні характеристики міжнародно-правової відповідальності. Вони допоможуть нам найкраще зрозуміти її сутність як виду юридичної відповідальності. Основні характеристики відповідальності, залежать від деяких важливих чинників. Це, по-перше, існування дійсного зобов'язання між суб'єктами; по-друге, наявність діяння (дії або бездіяльності), яке порушує вказане зобов'язання і яке присвоюється суб'єкту (державі), що вчинила його; по-третє, шкода, яка є результатом протиправного діяння [2, с. 77]. Ці вимоги щодо основних характеристик відповідальності чітко визначені в багатьох відомих прецедентах. Так, у рішенні по справі про фабрику в Хожуві Постійна Палата міжнародного правосуддя визначила, що «відповідальність - це принцип міжнародного права, і навіть концепція закону, згідно з яким будь-яке порушення зобов'язання призводить до обов'язку відшкодування» [6, с. 129].

Таким чином, юридичну відповідальність за порушення або невиконання міжнародно-правових вимог прийнято визначати терміном «міжнародно-правова відповідальність», який виражає специфічний юридичний зміст, а саме настання певних юридичних наслідків для порушника. Міжнародно-правова відповідальність здійснює коригувальну функцію в процесі міжнародно-правового регулювання і сприяє відновленню, зміцненню й охороні міжнародного правопорядку.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сердюк Олександр Васильович

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови I укладач і головний редактор В.Т. Бусел. - К. : Перун, 2001. - 1440 с.
2. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навчальний посібник для студентів ВУЗІВ І М.М. Антонович. - К. : КМ Академія, 2003. - 308 с.
3. Міжнародне право : [навчальний посібник] / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України М.В. Буроменського. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 336 с
4. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: Titles and texts of the draft articles II United Nations General Assembly. – A/CN.4/L.602/ Rev.1 26 July 2001.

5. See Shaw M. N. International Law. – 4th ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 542.

6. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В.Ф. Антипенко, Л.Д. Тимченко, О.В. Беглий, О.А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В.Ф. Антипенка. - К. : НАУ, 2012.-Т. 2.-348 с.

Гончарова Маргарита Вячеславівна
студентка 3-го курсу
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На сьогоднішній день питання щодо визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного права набуває все більшого значення. Воно залишається актуальним, оскільки перелік суб'єктів не закріплено в джерелах міжнародного права, а протягом історичного розвитку основними суб'єктами у міжнародному праві визнавалися держави.

Проблемі визнання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи у своїх роботах приділяють увагу такі українські та зарубіжні вчені як О. В. Тарасов, Д. Кулеба, А.І. Дмитрієв, Ф. Манн, В. Фрідман, Я. Броунлі тощо. Ситуацію, що панує у науковій спільноті, найбільш точно відображають слова В. В. Мицика: «у науці міжнародного права питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи розглядається від її повного невизнання, визнання специфічної, обмеженої, особливої правосуб'єктності, або несuverенних суб'єктів міжнародного права, до безумовного визнання такої правосуб'єктності».

В основі розбіжності думок вчених щодо зазначеної проблеми лежить різноманіття їх поглядів на теорії співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Розглядаючи сучасний стан міжнародних відносин можна прийти до висновку, що фізична особа є повноцінним суб'єктом міжнародного права. Тарасов О. В. наводить переконливі аргументи на підтвердження цієї позиції. По-перше, норми міжнародного права закріплюють міжнародно-правовий статус людини, логічним є висновок що за наявності правового статусу повинен бути також його носій. По-друге, практика міжнародних трибуналів ad hoc, Міжнародного кримінального суду, Європейського й Міжамериканського судів з прав людини та інших міжнародних органів свідчить про можливість участі фізичної особи у відносинах міжнародного права. По-третє, задля вирішення цієї проблеми доцільним буде звернутися до ідеї правової персонології, оскільки саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності.

Доцільно також звернути увагу на можливість індивідуального притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності як на невід'ємну складову міжнародної правосуб'єктності фізичної особи. У вироку Міжнародного Військового Трибуналу у Нюрнберзі міститься таке положення, яке скасовує доктрину Бріана-Келлога: «Злочини проти міжнародного права здійснюються людьми, а не абстрактними утвореннями, і тільки шляхом покарання індивідів, які скоюють такі злочини, можуть бути дотримані приписи міжнародного права».

Отже, підсумовуюче сказане вище, можна зробити висновок, що у теорії міжнародного права залишається нерозв'язаною проблема визнання статусу фізичної особи як суб'єкта міжнародного права. Враховуючи фактичний стан справ та практику вирішення спорів у міжнародному праві дане питання потребує детального вивчення, визначення і розробки.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович, доктор юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. – Х.: Право, 2014. – 512 с.
2. Мицик В. В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи // Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 25–36.
3. Тарасов О. В. Международная правосубъектность человека в российской и украинской юридической литературе конца XX- начала XXI веков // "Современное право" – 2013. – №11. – С. 131–136.
4. Черниченко С. В. Теория международного права. В 2 х тт. – М.: НИМП, 1999. - Т.1. - 336 с.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Буткевич В. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивідів // Право України. — 2010.— 2.— С. 44–54.

Григорова Д. С.

*З курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне право, як і будь-яка інша галузь права, в процесі регулювання суспільних відносин, які є його предметом, повинно враховувати усі тенденції суспільного життя, які власне й визначають напрям такої регламентації. Треба вказати, що Міжнародному праву притаманні загальні тенденції розвитку цивілізації, до яких належать гуманізація, демократизація, екологізація та закріплення принципу панування (верховенства) права.

Процеси екологізації суспільства зумовлені тим, що у сучасному глобалізованому світі присутні наступні фактори: стрімке зростання чисельності населення, збільшення диспропорцій у соціально-економічному розвитку та ресурсному забезпеченні між багатими та бідними країнами, посилення антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, що спричиняє до загострення суперечностей у системі «людина–природа».

Щодо специфіки екологізаційних процесів саме міжнародних відносин, то вони характеризуються зростанням ресурсно-екологічної взаємозалежності країн, відсутністю узгоджених міжнародних екологічних критеріїв і стандартів, якими б керувалися всі

держави світу, значними відмінностями у підходах до вирішення наявних екологічних проблем і в можливостях реалізації національних природоохоронних програм, тенденцією до впровадження окремими країнами методів «зеленого» протекціонізму та екологічного імперіалізму і т. д. У цьому контексті особливого значення набуває проблема налагодження ефективного міжнародного співробітництва у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Екологізація міжнародних відносин виявилася у доповненні двох традиційних предметних сфер регулювання міжнародного права природного середовища (відносин з приводу охорони навколишнього середовища і відносин із приводу раціонального природокористування) двома новими – відносини з приводу забезпечення дотримання екологічних прав людини та відносини з приводу забезпечення екологічної безпеки.

Закріплення на міжнародно-правовому рівні захисту екологічних прав людини свідчить про те, що антропоцентричний підхід є домінуючим у розвитку сучасного міжнародного права.

Доречно навести позицію ЄСПЛ з цього питання, яка полягає в тому, що «Право на навколишнє середовище», «на здоров'я» чи «на воду» може бути гарантовано тільки там, де дихати повітрям або пити воду можна без збитку для здоров'я [2].

Як указують М. М. Копилов і О. М. Солнцев, в даний час у доктрині міжнародного права оформилися три основних підходи до проблеми екологічних прав людини: 1) використання екологічних прав для досягнення екологічних цілей; 2) перегляд існуючих прав з погляду захисту навколишнього середовища; 3) створення нових прав саме екологічного характеру [1, с. 118].

Щодо регулювання міжнародним правом відносин з приводу забезпечення екологічної безпеки, то варто сказати, що це поняття являє собою складну взаємозалежну систему міжнародних екологічних норм, спрямованих на забезпечення безпеки усіх життєво важливих для людства екологічних компонентів планети, а також збереження і підтримку існуючого природного балансу між ними.

Міжнародна екологічна безпека припускає такий стан міжнародних відносин, при якому забезпечуються збереження, раціональне використання, відтворення і підвищення якості навколишнього середовища. Будь-яка діяльність повинна здійснюватися таким чином, щоб виключити заподіяння шкоди не тільки іншим державам, а й усьому міжнародному співтовариству в цілому. Можна вважати, що ці зобов'язання держав становлять зобов'язання *erga omnes*.

Варто звернути увагу й на те, що екологізація міжнародного права знайшла відображення й в рамках міжнародного гуманітарного права в результаті закріплення принципу заборони заподіяння серйозної, довгострокової і значної шкоди навколишньому середовищу. У міжнародному праві навколишнього середовища закріплений принцип про те, що держави повинні поважати міжнародне право, забезпечуючи захист навколишнього середовища при виникненні збройних конфліктів і співробітничати за необхідності його подальшого розвитку. Тому можна говорити про формування самостійного інституту в міжнародному гуманітарному праві – інституту захисту навколишнього середовища в період збройного конфлікту.

Можна зробити висновок, що екологізація міжнародного права – це явище, що відображається не лише у виникненні спеціалізованих галузей і принципів міжнародного

права, це процес еволюції всіх норм, інститутів і галузей міжнародного права під впливом тенденцій зміни екологічного стану навколишнього середовища.

Науковий керівник: О. В. Тарасов, д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Копилов М. Н. Екологічні права людини / М. Н. Копилов, А. М. Солнцев // Міжнародне гуманітарне право: підручник / під. ред. А. Я. Капустіна. - 2-е изд., Випр. і доп. - М.: Юрайт: 2011 р. – 697 с.

2. Лопез Остра проти Іспанії (Lopez Ostra v. Spain): Постанова Європейського Суду з прав людини від 9 грудня 1994 року (Скарга N 16798/90) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkomu-yazyke/lopez-ostra-protiv-ispanii-postanovlenie-evropejskogo-suda>.

Григорцев А.В.

*студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

БІДНІСТЬ – ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ: ДИРЕКТИВА ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Бідність залишається однією із глобальних проблем сучасності, незважаючи на той рівень науково-технічного прогресу, який наявний сьогодні у світі.

Боротьба з бідністю завжди була однією із головних для Європейського союзу (далі – ЄС). У Римській угоді 1957 р. ставилося завдання сприяти високому рівню зайнятості та соціального захисту, рівності між чоловіками та жінками, сталому розвитку, досягнення високого рівня конкурентоспроможності, захисту й поліпшення довкілля, кращій якості життя, економічній і соціальній інтеграції та солідарності між країнами – членами [1, с. 210].

У 1975 р. було започатковано програму «Бідність -1» на період 1975 – 1993 роки, а за рік до її закінчення Європейська Рада закликала країни – члени ЄС визнати основне право людей на достатні ресурси, необхідні для гідного життя [1, с. 210].

В Амстердамській угоді 1997 р. поліпшення умов життя та відповідний соціальний захист були визнані принципами діяльності співтовариства та його країн – членів [1, с. 210].

У 2005 р. Європейська Рада прийняла Спільну заяву про політику розвитку ЄС - «Європейський консенсус із розвитку», де викоріння бідності в контексті сталого розвитку визначено серед головних цілей співробітництва в рамках ЄС [1, с. 210].

Навесні 2010 р року Європейська Рада прийняла Стратегію соціально – економічного розвитку Євросоюзу на період до 2020 року «Європа 2020» Усі країни ЄС підтримали нову економічну стратегію, в рамках якої була прийнята програма спільних дій на десять років з метою забезпечення соціального захисту та економічного зростання [1, с. 211].

Таким чином, з метою подолання бідності ЄС виробив такі пріоритетні напрями діяльності: – збільшення зв'язку між соціальним захистом, освітою та навчанням через активну політику зайнятості; – модернізація системи соціального захисту, забезпечення її

стабільності, адекватності й доступності для всіх; – усунення перешкод щодо доступу до освіти та перепідготовки кадрів на всіх вікових етапах людського життя, з особливою увагою до найбільш знедолених груп; – допомога сім'ям для боротьби з дитячою бідністю [2].

Однак, попри вироблення основних напрямів діяльності, ситуація з рівнем бідності в ЄС залишається невтішною.

Останнє дослідження щодо критеріїв та рівня бідності в країнах Європейського Союзу було опубліковане в 2018 році Євростатом (англ. European Statistical Office, Eurostat).

Проживання за межею бідності характеризують принаймні одна з трьох умов: низький дохід, серйозні матеріальні труднощі або проживання в домогосподарствах з низькою зайнятістю. У Болгарії відсоток таких громадян склав 32,8%, в Румунії - 32,5%, Греції - 31,8%, Латвії - 28,4%, Литві - 28,3%, Італії - 27,3%, Іспанії - 26,1%. Найнижчий рівень бідності - в Чехії, а саме 12,2%, Словенії - 16,2%, Словаччині - 16,3%, Фінляндії - 16,5%, Нідерландах - 16,7%, Данії та Франції - 7,4%, Австрії - 17,5% [3].

Загалом у 2018 році 109,2 млн осіб, або 21,7% населення ЄС, жили за межею бідності [3].

Варто зауважити, що після 2018 року подібне дослідження не проводилося.

11 березня 2020 року Генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я зазначив, що розповсюдження хвороби COVID-19, викликаной новим, надзвичайно заразним коронавірусом: 2019-nCoV, можна охарактеризувати як пандемію.

Світ зіштовхнувся з проблемою, яку поки що не можливо вирішити. Піддалися важким випробуванням всі сфери діяльності: від медичної до політичної. Можна спрогнозувати, адже офіційна статистика наразі відсутня, що рівень бідності населення порівняно з 2018 роком безперечно зазнав кардинальних змін і, на жаль, в гіршу сторону.

Важливим залишається гідне проходження даного етапу еволюції з дотриманням соціальних та економічних прав людини.

Вектором розвитку має бути спільне процвітання, базовий рівень життя та пільги щодо соціального захисту для всіх людей, в тому числі для найбідніших та найуразливіших. У контексті Європейського Союзу це означає зосередження уваги на прогресі щодо подолання багатовимірної бідності та забезпеченні задоволення основних потреб громадян ЄС у період пандемії.

9 жовтня 2020 року опубліковано Висновки ради «Посилення захисту мінімального доходу для боротьби з бідністю та соціальною ізоляцією в умовах пандемії COVID-19 та не тільки» (No. prev. doc.: 11084/20). У п. 13 вищезазначених Висновків ради рекомендовано державам-членам, щоб їх національні схеми захисту мінімального доходу відповідали вимогам відповідних рекомендацій Союзу та Міжнародної організації праці, щоб були доступними та адекватними.

Однак, Висновки ради мають лишень рекомендаційний характер.

Вважаємо, в умовах сьогодення необхідним є застосування такого інструменту ЄС як директива, а саме рамкова директива щодо мінімального рівня доходу громадян у всіх державах-членах ЄС.

Так, директива – це нормативний акт ЄС, що є обов'язковим щодо результату, якого необхідно досягти для кожної держави-члена, якій вона адресована, залишаючи для

національних органів держав-членів право вибору найбільш прийнятних форм та засобів досягнення визначеного в ній результату [4, с. 182].

«Обов'язок кінцевого результату», який встановлює директива, має позитивно вплинути на рівень життєдіяльності громадян ЄС та подолання бідності в цілому в умовах пандемії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зюзіна О.І. Проблемні питання соціальної політики України та вихід з соціально-економічної кризи. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. - 2017. - № 10. - С. 208-214.
2. Авчухова А. М. Використання європейського досвіду подолання бідності в Україні. Стратегічні пріоритети. - 2011. - № 3. - С. 90–95.
3. Downward trend in the share of persons at risk of poverty or social exclusion in the EU 158/2019 - 16 October 2019 – [Режим доступу] - <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10163468/3-16102019-CP-EN.pdf/edc3178f-ae3e-9973-f147-b839ee522578>
4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І.В. Яковлюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 260 с.

Григорцев А.В.

*студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМА ВИНИКНЕННЯ «КУЛЬГАВИХ» ВІДНОСИН В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Одні й ті ж правовідносини між тими самими суб'єктами можуть по-різному тлумачитись в різних країнах. Так, в наслідок суттєвої відмінності в законодавстві держав, розходженні в тлумаченні норм, недостатньої уніфікованості норм про підсудність цивільних справ, про компетенцію судів тощо, виникають відносини, що отримують не однакову правову оцінку – «кульгаві» відносини.

Актуальність теми зумовлена поширеністю явища обходу закону, а також застосуванням наслідків цього явища.

Відповідно до положень ЗУ «Про міжнародне приватне право», обхід закону - застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством [1]. Тобто це правочини або інші дії учасників приватноправових відносин з іноземним елементом, спрямовані на ухилення від положень українського закону з метою уникнення застосування українського чи іноземного права, яке підлягає застосуванню відповідно до положень цього українського закону. Обхід закону створюється шляхом штучного перекручування однієї зі складових частин колізійної норми (об'єму або прив'язки), що мають регулювати дану юридичну ситуацію [2, с. 48].

Проявами обходу закону можуть бути як створення штучного «об'єму» (шляхом укладення фіктивних або удаваних угод з метою приховування реальних намірів сторін), так і зловживання правом автономії волі (здійснення вибору права у випадках, коли закон такої можливості не допускає).

Таким чином, внаслідок застосування «зручного» закону для сторін, виникають такі правовідносини, що за законодавством однієї держави є законними і зумовлюють відповідні правові наслідки, а за законодавством іншої держави розглядаються як незаконні та не породжують жодних юридичних наслідків.

Так, відповідно до положень ЗУ «Про міжнародне приватне право», правочин та інші дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування цих відносин праву іншому, ніж те, що визначається згідно із цим Законом, в обхід його положень, є нікчемними. У цьому разі застосовується право, яке підлягає застосуванню відповідно до норм цього Закону [1].

Враховуючи поширеність такого правового явища, варто виділити кілька ймовірних варіантів вирішення означеної проблеми:

1. Уніфікація окремих галузей міжнародного приватного права. Так, положення щодо регулювання правовідносин знаходять відображення в міжнародних договорах (двосторонніх та багатосторонніх), проте такі акти є обов'язковими лише для держав, що є їх учасниками, а тому такий спосіб не можна вважати універсальним.

2. Встановлення контролю при застосуванні автономії волі сторін у договорі. Так, учасники договірних правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин [1], проте держава може здійснювати контроль за правомірністю застосування згаданого принципу лише у випадках, коли такий договір підлягає державній реєстрації чи нотаріальному посвідченню.

3. Усунення «кульгавих» відносин судом чи іншим компетентним органом. Фактично пропонується здійснити процедуру легалізації правовідносин в іншій країні. Цей шлях, здається найбільш універсальним, адже може поєднувати як свободу реалізації особами своїх прав, так і певний контроль з боку держави.

Отже, з метою уникнення різної оцінки державами одних і тих самих правовідносин між тими самими особами, варто звернути увагу на такі запропоновані шляхи вирішення цієї проблеми: здійснити кодифікацію окремих норм міжнародного приватного права; встановлення державного контролю за застосуванням принципу автономії волі сторін; встановити процедуру легалізації правовідносин судом чи компетентним органом держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

2. Міжнародне приватне право. Науково-практичний коментар Закону / За ред. доктора юридичних наук, проф. А. Довгєрта. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. — 352 с.

*Гур'єва Катерина Дмитрівна
Студентка 3 курсу 4 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОГАЛИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ

Аналіз «сильних» та «слабких» сторін міжнародного екологічного права має вирішальне значення для сталого розвитку світу в цілому та забезпечує основу для поліпшення керівництва в цій сфері.

Щоб усунути існуючі прогалини в міжнародному праві навколишнього середовища, французький уряд в 2017 році ініціював «The Global Pact for the Environment». Цей документ був створений з метою надання інформації та матеріалів з міжнародного екологічного права в доступній формі.

Також прогалинам в міжнародному праві навколишнього середовища і природоохоронним інструментам приділив увагу Генеральний секретар Генеральної Асамблеї у своєму звіті під назвою «Towards a Global Pact for the Environment».

Науковці виділяють три групи прогалин в міжнародному екологічному праві: фактичні, нормативні та технічні.

Фактичні прогалини – це прогалини в охопленні міжнародним екологічним правом правових питань які слід врегулювати, а також це перша стадія встановлення наявності нормативної прогалини. Прикладом таких прогалин є дебати щодо боротьби із забрудненням морського середовища пластиком.

Головною нормативною прогалиною є відсутність визначення поняття навколишнього середовища в будь-якому документі міжнародного екологічного права та це призводить до сумнівного предмету регулювання.

Також однією із нормативних прогалин є відсутність єдиної всеохоплюючої нормативної бази, яка визначала б, які принципи мають загальне застосування в міжнародному праві щодо навколишнього середовища. У той час як деякі принципи міжнародного права навколишнього середовища в даний час добре визнані шляхом їх включення в конкретні багатосторонні природоохоронні угоди і були підтверджені низкою рішень міжнародних судів і трибуналів, інші не користуються ні ясністю, ні судовим консенсусом щодо їх застосовності, ні визнанням обов'язковими правовими інструментами. Це впливає на передбачуваність та впровадження галузевих екологічних режимів. Непросте застосування міжнародного екологічного права як на національному, так і на міжнародному рівнях стримується саме через неясність багатьох екологічних принципів.

Проблеми зі структурою міжнародного екологічного управління також відносяться до цієї групи прогалин, адже така структура характеризується інституційною роздробленістю та неоднорідним колом суб'єктів, що є причиною проблем узгодженості та координації.

Останнім видом прогалин міжнародного економічного права є технічні прогалини, які інтерпретуються як нечітке формулювання реалізації, виконання норм міжнародних документів щодо охорони навколишнього середовища. Виправлення таких прогалин

допоможе проводити більш стратегічну, цілеспрямовану та досить адаптовану розробку норм, а також кращу їх реалізацію.

Отже, міжнародне екологічне право і його ефективне здійснення можна зміцнити за допомогою таких дій, як роз'яснення і зміцнення принципів міжнародного екологічного права. Це можна зробити за допомогою загального та єдиного міжнародного документа, в якому були б зібрані всі принципи екологічного права. Необхідним є також здійснення більш ефективних заходів звітності та перевірки, а також надійні процедури, механізми дотримання та забезпечення виконання цих засад. Держави, яким потрібна підтримка, повинні мати достатні ресурси для того, щоб вони могли ефективно виконувати свої зобов'язання, а роль недержавних суб'єктів повинна бути посиленою на декількох рівнях. Спираючись на творчі підходи, прийняті державами до захисту навколишнього середовища, є дуже важливим, щоб окремі держави і Організація Об'єднаних Націй працювали разом для усунення прогалин у міжнародному праві щодо навколишнього середовища. Необхідно також колективно скористатися можливістю використовувати міжнародне екологічне право новими та динамічними способами, щоб забезпечити сильний і ефективний режим управління з метою кращого захисту навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Науковий керівник: О. В. Тарасов, д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права НЮУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Gaps in international environmental law and environment-related instruments: towards a global pact for the environment. Report of the Secretary-General. URL: <http://hdl.handle.net/20.500.11822/27070>.

2. Resolution adopted by the General Assembly on 10 May 2018; 72/277. Towards a Global Pact for the Environment. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/72/277.

3. Kotzé and French (n 2); S Biniaz, '10 Questions to Ask about the Proposed "Global Pact for the Environment"' (Sabin Center for Climate Change Law 2017). URL: <http://columbiaclimatelaw.com/files/2017/08/Biniaz-2017-08-Global-Pact-for-the-Environment.pdf>.

Даниленко К.В.

Студентка

Факультету адвокатури

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПОНЯТТЯ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Питання визнання держав іншими державами є одним із найбільш дискусійним у сучасному міжнародному праві. Така дискусійність зумовлена тим, що інститут визнання досі не кодифікований, а регулюється переважно звичаєвими нормами. Актуальність теми зумовлена наявністю доволі великої кількості держав, котрі не отримують визнання роками, і їх статус на міжнародно-правовій арені фактично не визначений.

Визнавати чи не визнавати: ось в чому питання... І таке питання стоїть перед урядом кожної з держав, коли у світі виникає нове державне утворення. Критерії для

такого визнання у міжнародних договорах не закріплені, а визнання є вольовими актами окремих держави. На жаль, через відсутність нормативно закріпленого механізму, є підстави вважати, що підходи міжнародної спільноти до врегулювання проблем невизнаних держав в значній мірі визначаються не інтересами народів, які там проживають, а «подвійними політичними стандартами» провідних світових акторів [1, с. 351].

Проблемним залишається визначення поняття «невизнана держава», оскільки воно не закріплено в жодному міжнародно-правовому акті та відсутня єдність поглядів щодо його дефініції у науковій літературі.

М. Тараненко, Д. Афанасьєв називають невизнаними державами політичні організації, яким характерні основні ознаки державності, однак вони не є визнаними на міжнародній арені [2, с. 170].

В. Іщенко вважає невизнаними державами території, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність яких не визнано жодною державою-членом ООН, а їхня територія вважається такою, що знаходиться під суверенітетом однієї чи кількох держав-членів ООН [3, с. 210].

Існує також думка, що невизнана держава – утворення, що володіє усіма атрибутами легітимної держави, крім членства в ООН [4, с. 316].

В політології під невизнаними державами мають на увазі території, що проголосили себе суверенними державами, але характеризуються окремими державами як нелегітимні, сепаратистські утворення або окуповані території [5, с. 625].

Для визначення правового статусу невизнаних держав варто звернутися до основних теорій визнання, котрих існує дві, а саме декларативна та конститутивна. Якщо керуватися декларативною теорією, проблем з наявністю невизнаних держав не повинно виникати взагалі, оскільки визнання ніяким чином не впливає на правосуб'єктність держави. В аспекті конститутивної теорії невизнану державу не можна вважати суб'єктом міжнародного права.

Досліджуючи особливість невизнаних держав, слід розрізнити два підходи: міжнародно-правовий (формальний) і геополітичний (фактичний). Виходячи з першого підходу ніяких невизнаних держав для світової спільноти не існує, так як з точки зору сучасної теорії міжнародного права вони не є суб'єктами міжнародно-правових відносин. Прихильники другого підходу відводять невизнаним державам роль активних учасників міжнародних відносин [6, с. 894].

Наприклад, прихильником другого підходу є В. Дівак, котра зазначає, що наразі невизнані держави реально стають суб'єктами нової геополітики, оскільки в умовах глобалізації такі держави можуть існувати досить довгий час, і в багатьох випадках вони є самостійними і впливовими учасниками регіональної та міжнародної політики [7, с. 585].

Отже, питання визнання і наявності невизнаних держав залишається дискусійним, незважаючи на доволі велику кількість наукових розробок. Звичайно, що навіть невизнана держава повинна мати власну територію, населення, уряд, збройні сили, мову і національну валюту, державну символіку, і в той же час не визнаватися іншими державами. Розходження у дефініціях науковців зумовлені саме різним розумінням поняття міжнародно-правового визнання.

Існують різні думки і щодо можливості невизнаних держав бути суб'єктами міжнародного права. В будь-якому випадку статус невизнаної держави негативно

позначається на її розвитку. Зрозуміло, що якщо інші держави не бажають визнавати певне утворення, то вони не будуть співпрацювати з ним в різних сферах, зокрема, в економічній, хоча це прямо й не заборонено нормами міжнародного права.

Науковий керівник: доктор юрид. наук, доцент кафедри міжнародного права О. В. Тарасов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Далявська Т. П. Невизнані держави в контексті державотворчих процесів та міжнародного визнання. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 66. С. 345-353.

2. Тараненко М., Афанасьєв Д. Проблема невизнаних та частково визнаних держав на міжнародній арені. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 37 (3). С. 170-173.

3. Іщенко В. В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. 2016. № 3-4. С. 209-215.

4. Теленко О. М. Невизнані держави сучасного світу: сутність поняття та проблема визнання. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 105. С. 314-318.

5. Вітман К. М. Невизнані держави пострадянського та постсоціалістичного простору: шлях до міжнародного визнання. Держава і право. 2011. Вип. 53. С. 625-631.

6. Криштоп С. В. Особливості правового статусу невизнаних держав. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 893-896.

7. Дівак В. В. Деякі проблеми міжнародно-правового визнання невизнаних держав. Держава і право. 2011. Вип. 52. С. 579-587.

Ільченко Єлизавета Миколаївна

студентка міжнародно-правового факультету

4 курсу 1 групи

НЮУ імені Ярослава Мудрого

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Дипломатична служба забезпечує зовнішню політику держави і є невід'ємною складовою державної служби. Одним із пріоритетних напрямів діяльності дипломатичної служби виступає кадрова політика.

Організацію дипломатичної служби забезпечує Закон України «Про дипломатичну службу», прийнятий 7 червня 2018 року. Він визначає дипломатичну службу як державну службу особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній із реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [8].

Дипломатична служба представляє Україну в міжнародному просторі, тому підбір кадрів заслуговує особливої уваги. Проблеми кадрової політики дипломатичної служби досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: Михальчук Д. С., Кагановська Т. Ю., Атаманчук Г. В., Буряченко К. О., Герасимчук С., Камінський А., Halvard L. та інші. Автори зазначають, що працівники дипломатичної служби повинні мати широку

ерудицію, культуру, вміння застосовувати новітні інформаційні технології [1, с. 421]. Для них також важливим бездоганне володіння ораторським мистецтвом, адже, майстерно вести переговори – це невід’ємна частина професії.

У сучасному світі кожна країна дбає про імідж на міжнародній арені. Обираючи кандидатів на дипломатичну службу, звертають увагу не тільки на фахові знання особи, а й на вміння мислити і швидко реагувати на нестандартні ситуації та коректно викладати думки.

Починаючи з 2010 року кількість дипломатичних установ України коливалась від 124 до 135, при цьому посольств – від 82 у 2010 році до 85 у 2020 році [9]. Наразі Міністерство закордонних справ налічує 27 структурних підрозділів. Дипломатична діяльність регулюється міжнародним правом, зокрема, Віденською Конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. та Віденською Конвенцією про консульські зносини 1963 р. На національному рівні це забезпечується Законом України «Про дипломатичну службу» та Законом України «Про державну службу» та іншими нормативно-правовими актами. Реалізація кадрової політики досить відповідальний процес, він включає наступні етапи: встановлення кількісних потреб для забезпечення ефективної діяльності Міністерства закордонних справ; підбір та підготовка кадрів; прийняття на державну службу; проходження служби; припинення державної служби [6, с. 218].

Поряд із загальними вимогами до осіб, які претендують на дипломатичну службу, Законом України «Про дипломатичну службу» встановлюються і спеціальні вимоги. Так, відповідно до ч. 2 ст. 13 зазначеного Закону спеціальними вимогами до осіб, які претендують на участь в дипломатичній діяльності, є: наявність вищої освіти із ступенем не нижче магістра - для дипломатичних службовців; володіння відповідним рівнем професійної компетентності згідно з вимогами, визначеними Міністерством закордонних справ України; знання іноземних мов у обсязі, необхідному для виконання посадових обов’язків; стан здоров’я, який дозволяє бути направленим у довготермінове відрядження, підтверджений документом, виданим у встановленому законодавством порядку; відсутність обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов’язків під час роботи в системі органів дипломатичної служби [8].

Сьогодні в Україні налічується 88 закладів вищої освіти, які мають ліцензію на підготовку за спеціальністю «Міжнародне право» і готують кандидатів для дипломатичної служби. Серед них можна виділити: Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, Києво-Могилянську академію, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та факультети міжнародних відносин у Львівському й Одеському національних університетах. Проте, це не вирішує проблему кадрового голоду в центральному апараті Міністерства закордонних справ України, який спричинений, в першу чергу, недостатньо ефективною системою підготовки фахівців. Це пов’язано з тим, що більшість закладів освіти, які здійснюють підготовку за спеціальністю «Міжнародне право», не є профільними, не мають належного викладацького потенціалу. Як наслідок, випускники не володіють відповідними компетентностями, необхідними для роботи в МЗС. Також слід зазначити, що студенти вишів втратили можливість офіційно практикуватися в підрозділах МЗС, що сприяло формуванню практичних навичок у майбутніх кандидатів на дипломатичну службу.

6 листопада 2020 року Комітет Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій опублікував проект Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, де пропонується:

скорочення юридичних вузів; ліквідація спеціальності «Міжнародне право»; навчання на спеціальності «Право» буде здійснюватися за програмою здобуття ступеня магістра лише на денній формі; здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та молодший бакалавр на заочній формі не передбачено. Доктор юридичних наук, Президент Української асоціації міжнародного права, віцепрезидент Академії наук вищої школи України Володимир Буткевич у своєму виступі наголосив, що сфера правничої освіти повинна включати в себе спеціальність «Міжнародне право» [10]. Підтримуємо думку Буткевича, адже ліквідація спеціальності «Міжнародне право» ще більше погіршить ситуацію з кадровим забезпеченням, яка склалася у центральному апараті Міністерства закордонних справ України.

Аналізуючи проблеми кадрового забезпечення дипломат служби в Україні, на нашу думку, доцільно модернізувати систему підготовки кадрів дипломатичних представництв шляхом оптимізації мережі закладів вищої освіти; виключно профільним закладам вищої освіти надати можливість готувати фахівців для Міністерства закордонних справ; налагодити систему проходження практики студентами у профільному Міністерстві; збільшити видатки бюджету на оплату праці дипломатичних працівників. Це дасть можливість підняти авторитет української дипломатії, здобути більше визнання серед міжнародної спільноти.

Науковий керівник: Окладна М. Г., к.і.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Halvard L. Caring and Carers: Diplomatic Personnel and the Duty of Care / L. Halvard. // The Hague Journal of Diplomacy. – 2018. – №13.
2. Herasymchuk, S. (2019), “European integration. Foreign policy portal”, available at: <http://fpp.com.ua/2019-12-19/>.
3. Буряченко К. О. Дипломатична служба та її специфіка / Буряченко К. О. – Київ, 2016. – 10 с.
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
5. Віденська Конвенція про консульські зносини 1963 р. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047.
6. Дипломатичний корпус: Упр. держ. протоколу / М-во закордон. справ України. – Київ: Вид. дім «Амадей»: АТ «Книга», 2004. – 220 с.
7. Закон України «Про державну службу». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
8. Закон України «Про дипломатичну службу». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>.
9. Незалежність України – як змінювалася дипломатія. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ukraina-1991-2020/oblichchja-i-holos-krajini.html>.
10. Нова концепція розвитку юридичної освіти: що чекає правників. Режи доступу: <https://barristers.org.ua/news/nova-kontseptsiya-rozvytku-yurydychnoyi-osvity-shho-chekae-pravnykiv/>.

ПРАВА ЛЮДИН В ЕПОХУ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Якщо раніше людина виділялася від інших істот тим, що вмів думати, прогнозувати, аналізувати, тобто наявністю інтелекту, то наразі ця здатність мислити вже не є унікальною прерогативою лише людини. Здатність демонструють смартфони, ноутбуки, безпілотні літальні апарати, автомобілі чи роботи, які можуть брати на себе завдання, починаючи від підтримки домогосподарств, переходячи в дружбу, та закінчуючи війною. Сьогодні державам надто легко спостерігати за кожним та обмежувати право на приватність. Надто значне сподівання на штучний інтелект (надалі ШІ) за своєю суттю передбачає визначення моделей, що виходять за межі математичних розрахунків, які можуть протистояти користувачам, вчиняти несправедливість та обмежувати права людей. ШІ насправді може негативно вплинути на широкий спектр прав людини. Напруженість між перевагами технології ШІ та ризиками для прав людини стає найбільш очевидною у сфері конфіденційності. Конфіденційність є основним правом людини, необхідним для того, щоб жити гідно та безпечно. Але в цифровому середовищі, коли використовують додатки та платформи соціальних мереж, збирається велика кількість персональних даних і може бути використана для створення нашого профілю та прогнозування нашої поведінки. Ми надаємо дані про наше здоров'я, політичні ідеї та сімейне життя, не знаючи, хто збирається використовувати ці дані, для яких цілей та чому.

Машини функціонують на основі того, що люди їм говорять. Якщо система живиться людськими упередженнями (свідомими чи несвідомими), результат неминуче буде упередженим. З'являється все більше доказів того, що жінки, етнічні меншини, люди з обмеженими можливостями та ЛГБТІ особливо страждають від дискримінації ШІ. Наприклад, дослідження показали, що Google частіше показував рекламу високооплачуваних робіт чоловікам, які шукають роботу, ніж жінкам. У травні минулого року дослідження Агенції ЄС з основних прав також підкреслило, як ШІ може посилити дискримінацію. Цю проблему часто порушували представники наукових кіл та НУО, які нещодавно прийняли декларацію, закликаючи забезпечити запобіжні заходи, щоб системи ШІ не могли сприяти дискримінаційній практиці. Право на кону - це свобода вираження поглядів. Нещодавня публікація Ради Європи про алгоритми та права людини зазначає, що Facebook та YouTube застосували механізм фільтрації для виявлення насильницького екстремістського вмісту. Однак інформація про процес чи критерії, які відео містять «явно незаконний вміст», відсутній. Хоча не можна не підтримати ініціативу припинити розповсюдження такого матеріалу, але відсутність прозорості щодо модерації вмісту викликає занепокоєння, оскільки вона може бути використана для обмеження законної свободи слова та посягання на здатність людей висловлюватися. Подібні занепокоєння були порушені щодо автоматичної фільтрації створеного користувачем вмісту в момент завантаження, імовірно порушуючи права інтелектуальної власності, що вийшло на перший план із запропонованою Директивою про авторське право ЄС. За певних обставин використання автоматизованих технологій, розповсюдження контенту може також мати значний вплив на право на свободу вираження поглядів і конфіденційність. Наприклад

коли використовуються боти, цільовий спам або реклама, на додаток до алгоритмів, що визначають відображення вмісту.

Напруженість між технологіями та правами людини також проявляється у сфері розпізнавання обличчя. Хоча це може бути потужним інструментом для пошуку підозрюваних злочинців, але воно також може перетворитися на зброю для контролю над людьми.

Пошук правильного балансу між технологічним розвитком та захистом прав людини є актуальною справою, від якої залежить майбутнє суспільства.

Щоб все було правильно, нам потрібна посилена співпраця між державними суб'єктами – урядами, парламентами, судовими органами, правоохоронними органами – приватними компаніями, науковими колами, НУО, міжнародними організаціями, а також громадськістю в цілому. Ряд стандартів уже існує і повинен послужити відправною точкою. Наприклад, практика Європейського суду з прав людини встановлює чіткі межі поваги до приватного життя, свободи та безпеки. Він також підкреслює зобов'язання держав забезпечити ефективний засіб боротьби із вторгненням у приватне життя та захистити людей від незаконного нагляду. Крім того, модернізована Конвенція Ради Європи про захист фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних, вирішує проблеми конфіденційності, які виникають в результаті використання нових інформаційних та комунікаційних технологій.

Держави також повинні переконатись, що приватний сектор, який несе відповідальність за розробку, програмування та впровадження ШІ, дотримується стандартів прав людини. Всі повинні підсилити зусилля з розробки технології ШІ, яка може покращити наше життя. Потрібно мати більше прозорості у процесах прийняття рішень із використанням алгоритмів, щоб зрозуміти аргументи, що стоять за ними, забезпечити підзвітність. Держави повинні більше інвестувати в громадські ініціативи з підвищення обізнаності та освіти. Потрібно розвивати компетенції всіх громадян, зокрема молодих поколінь, позитивно взаємодіяти з технологіями ШІ та краще розуміти їх наслідки для нашого життя. Нарешті, національні структури з прав людини повинні бути обладнані для боротьби з новими типами дискримінації, що виникають внаслідок використання ШІ.

Отже, штучний інтелект може значно покращити наше життя. Але це також може його знищити. Тому ми повинні прийняти суворі правила, щоб запобігти його перетворенню в сучасного монстра Франкенштейна.

*Кантемир Ілля Андрійович
студент 3 курсу 12 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНИЙ СУД ООН ЯК ГОЛОВНИЙ СУДОВИЙ ОРГАН МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА

Міжнародний суд ООН відіграє провідну роль у міжнародному праві в сфері мирного вирішення міждержавних спорів.

Відповідно до ст. 92 Статуту ООН, Міжнародний суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він був заснований Статутом Організації Об'єднаних Націй підписаний 26 червня 1945 року в Сан-Франциско для досягнення однієї з головних цілей ООН: «Проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру». Міжнародний суд розпочав свою роботу в 1946 році, прийшовши на зміну Постійній Палаті Міжнародного Правосуддя, заснованій статутом Ліги Націй, яка діяла з 1922 року по 1940 рік і була розпущена в 1946 році. Місцем перебування Суду є Гаага, Нідерланди.

До складу Суду входять 15 суддів, що обираються на дев'ятирічний термін Генеральною Асамблеєю і Радою Безпеки ООН. Кожні три роки проводяться вибори однієї третини його членів. В склад Суду не може входити більше одного громадянина однієї й тієї ж держави. Члени Суду не є представниками своєї країни, вони є незалежними суддями. Формування складу Суду в цілому забезпечує представництво найголовніших форм цивілізації і основних правових систем світу, це відображається у розподілі місць у Суді по головних регіонах світу: три члени від Африки, два члени від Латинської Америки, три члени від Азії, п'ять членів від Західної Європи й інших держав (включаючи Канаду, Сполучені Штати, Австралію і Нову Зеландію) та двох членів від Східної Європи. Жодна держава не має права на автоматичне здобуття місця в Суді, але на практиці в його склад завжди входили судді, які є громадянами держав 5 постійних членів Ради Безпеки.

Якщо у складі Суду немає судді, який є громадянином тієї держави, що є стороною справи, то така держава може призначити суддю *ad hoc*. Суддя *ad hoc* не обов'язково повинен бути громадянином держави, яка його призначила. Інститут суддів *ad hoc* втілює один з основоположних принципів, що регулюють функціонування Міжнародного суду ООН, а саме принцип рівності сторін. Судді *ad hoc* мають ті ж самі права і обов'язки, що і обрані члени суду.

Кожні три роки Суд обирає голову і віце-голову (заступника) Суду, голова керує роботою Суду та здійснює нагляд за його адміністративним управлінням. Щороку він презентує Генеральній Асамблеї ООН доповідь про діяльність Суду.

Суд має адміністративну незалежність, він є єдиним головним органом ООН, який не користується послугами її секретаріату. Суддям в їх роботі надає допомогу Генеральний секретар, який обирається Судом на семирічний термін і може бути переобраний, він очолює секретаріат Суду, в складі якого працюють службовці з усього світу, його завдання носять юридичний, дипломатичний та адміністративний характер.

На Міжнародний суд ООН покладена подвійна функція:

- 1) вирішення відповідно до норм міжнародного права юридичних суперечок, переданих йому на розгляд державами (функція розв'язання спорів між державами);
- 2) винесення консультативних висновків з правових питань, які направляються йому належним чином на те уповноваженими міжнародними органами та організаціями (консультативна функція).

Першою, основною, функцією Суду є розв'язання спорів між державами, саме на цю категорію справ припадає більша частина його діяльності. Якщо раніше справи стосувалися визначення сухопутних кордонів, розмежування морських просторів або дипломатичного захисту, то зараз все частіше розглядаються такі питання, як гуманітарне

право, право навколишнього середовища, застосування збройної сили і відповідальність держав. Юрисдикція Суду універсальна, він може розглядати будь-яке питання міжнародного права.

Будь-яка держава-член ООН може звернутися до Міжнародного суду щодо спірного питання. Держави, що не є членами ООН, також можуть, виконавши певні умови, звернутися до Суду. Держави є суверенними і можуть самостійно обрати спосіб вирішення спору, тому Суд може розглядати справу лише в тому випадку, якщо відповідна держава за власним бажанням погодилася передати її до Суду, найчастіше держави звертаються до цього судового органу на основі певного міжнародного договору.

Судочинство складається з двох частин: спочатку держава надає свої аргументи, докази та висновки в письмовому вигляді, потім їх представники та адвокати виступають перед суддями під час усних слухань. Після закінчення слухань Суд приступає до розгляду свого рішення на закритому засіданні, рішення суду приймається більшістю голосів присутніх суддів та оголошується на відкритому засіданні. Всі рішення Суду є остаточними і не підлягають оскарженню, сторони в справі беруть на себе зобов'язання виконувати його рішення, які є обов'язковими для сторін. Якщо якась сторона у справі не виконає зобов'язання, покладене на неї рішенням Суду, інша сторона може звернутися в Раду Безпеки, яка має можливість на основі ст. 94 Статуту ООН надати рекомендації або ухвалити рішення про вжиття заходів для приведення рішення у виконання.

Друга функція Суду – надання висновків з правових питань, з якими можуть до нього звертатися деякі органи ООН і установи системи ООН. Це є процедура винесення так званих консультативних висновків. На відміну від рішень, консультативні висновки Суду не є обов'язковими, органи та установи ООН, які звернулися із запитом щодо отримання висновку, можуть розпоряджатися ними так, як вони вважають за потрібне, проте авторитет Суду надає їм вагомому значення й тому вони застосовуються державами і міжнародними організаціями в їхній правовій практиці, що сприяє розвитку міжнародного права.

Міжнародний суд ООН є важливим елементом міжнародного механізму зміцнення і підтримання миру, він сприяв усуненню кризових ситуацій, нормалізації відносин між державами і відновленні перерваних переговорних процесів, забезпечуючи правове врегулювання суперечок. Суд робить свій внесок у розвиток міжнародного права, виконуючи свої функції з вирішення правових спорів між державами та надання консультативних висновків, Міжнародний суд сприяє утвердженню і зміцненню ролі міжнародного права в міжнародних відносинах.

Насправді, рішення Суду самі по собі є правовими актами і відомі як державам, так і міжнародним установам, на які покладено завдання кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного права, зокрема під егідою ООН. Тому цьому завданню сприяє практика Суду.

Роль Суду інституціоналізована в Положенні про Комісію міжнародного права, яке передбачає, що Комісія готує свої проєкти у формі статей і представляє їх Генеральній Асамблеї із коментарем, який містить відповідний виклад прецедентів та інших відповідних даних, котрі відповідають справі, включаючи судові рішення. Безпосередньо саме рішення Міжнародного Суду займають почесне місце в проєктах Комісії. Що ж стосується традиційних аспектів міжнародного права, то Суд сприяв не лише зміцненню різних основних норм та принципів, а й розвитку деяких його основних галузей.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права
Шварцева Марія Ігорівна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс] : Складено у м. Сан-Франциско 26 червня 1945 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/go/995_010
2. Регламент Міжнародного Суду ООН [Електронний ресурс] : – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/go/995_h85
3. Положення про Комісію міжнародного права [Електронний ресурс] : – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/go/995_a01
4. The International Court of Justice: Handbook [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://www.icj-cij.org/public/files/publications/handbook-of-the-court-en.pdf>

Ключка Олександр Андрійович
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 1 група

АКСІОМИ У ПРАВІ

При вивченні такої науки, як логіка, на певному етапі ми можемо зіштовхнутись з достатньо дискусійним та неоднозначним поняттям – правових, або так званих юридичних аксіом. Дуже важливим буде вказати, що ця тема буде актуальною доти, доки взагалі існує право, адже ідеї, які несуть юридичні аксіоми впливають на формування норм права, а деякі з цих формулювань безпосередньо стають самі нормами права, наприклад : “закон говорить з усіма однаково”, “закон зворотної сили немає”, “ніхто не може бути суддею у власній справі”.

В даній сфері вже висловлювали свої думки Г. Манов, А. Черданцев, С.Сторов, А. Ференс-Сороцький, М. Давидова, А. Масленников В. Кудрявцев, І. Шутак.

Отже, спочатку потрібно зазначити, що юридичні аксіоми – це правові положення, що за довгі роки юридичних практик, стали елементарними та самоочевидними істинами, і не потребують особливих доведень.

Для того, щоб пояснити дискусійність в цьому питанні пропоную розглянути два судження : “Порушення закону – це злочин” і “Незнання закону не звільняє від відповідальності за його порушення”. Якщо проаналізувати данні твердження, то на перший погляд жодних питань не виникає. Проте, в першому випадку, аксіома є загально визнаним та перевіреном роками практики твердженням, що виражає морально-етичну сторону права. А у другому, аксіома являє собою елементарну правову істину, яка діє у будь-якому випадку і не має жодних винятків. Тобто, у першому випадку подана аксіома буде розглянута більше, як загально визнане моральне волевиявлення, а у другому, буде розглянуте ще й з юридичної точки зору.

З цього виникає питання, над яким уже достатньо давно дискутують багато вчених : “Якому з двох названих аспектів потрібно надавати перевагу?”.

Вже згаданий раніше дослідник А. Ференс-Сороцький у своїх працях, влучно зазначав, що юридичні аксіоми в правовій сфері формують певний “золотий генофонд” правових норм, який в свою чергу відіграє важливу роль у можливості підтримки та забезпечення правопорядку, стійкості загальнолюдських та соціальних норм, і в решті-решт забезпечує функціонування права у суспільстві. Тобто аксіоми виступають надійним і універсальним гарантом цінностей, які покладаються в основу будь-якої правової системи.

Отож, спираючись на ідеї подані вище, на мою думку, перевагу потрібно надавати саме другому варіанту тому, що такий підхід дозволяє піддавати аксіому максимально об'єктивному аналізу. Бо з юридичної точки зору, як уже було згадано раніше, аксіома розглядається як звичайне за своєю будовою правовий стан, без виключень та не потребує додаткових обґрунтувань. На відміну від першого варіанту, який має лише моральне підґрунтя, другий володіє ще й раціональним поясненням. Тобто використання комбінації логіки та морально-етичних норм, дає змогу робити більш справедливий висновок стосовно того, чи іншого судження, аніж з використанням суто питань моралі.

Науковий керівник: к. філос. н., доцент кафедри логіки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Качурова С. В.

Кожухова Наталія Олександрівна
6 група, 3 курс, Факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СТАН МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРВІЙНАМ

Забезпечення міжнародної інформаційної безпеки, підтримання міжнародного миру та стабільності нерозривно пов'язані між собою. Розвиток та поширення нових інформаційно-комунікаційних технологій спричинили їх використання не тільки в цивільній сфері, а і в воєнній.

Застосування даних ресурсів у протистоянні між державами є однією з ознак сучасних конфліктів, що породжує заміну цих досягнень на невідомі засоби збройної боротьби, тактику, стратегію ведення сучасних воєн. Сукупність цих обставин створює нову небезпеку під назвою «кібервійна».

Останнім часом термін «кібервійна» набуває політизації та дедалі частіше використовується високопосадовцями США, в тому числі в офіційних виступах і документах. У більшості випадків під ним розуміються або систематичні напади на інформаційну інфраструктуру, або сукупність кібератак на інформаційні мережі держави.

Щодо наукового визначення, то термін «кібервійна» не є усталеним. Проте науковцями пропонується широкий спектр визначень кібервійни.

Наприклад, О. Гонконогов вважає кібернетичну війну особливим видом війни нового типу, яка здійснюється з метою дезорганізації всіх рівнів управління силами та засобами супротивника й виражена в проведенні спеціальних технологічних операцій, спрямованих на психологічний тиск і руйнування чи використання у власних цілях інформаційно-технічних ресурсів соціумів та армій противника шляхом створення й контролю через електронні комунікаційні мережі віртуальної реальності.

О. Запорожець трактує термін «кібервійна» як комплекс ретельно спланованих і скоординованих суб'єктами міжнародних відносин кібератак деструктивного характеру на інформаційну інфраструктуру супротивника з метою послаблення позицій об'єкта впливу й досягнення політичних, економічних і військових цілей.

Також треба зазначити, що кібервійна має певні специфічні риси, такі як неможливість ідентифікувати «агресора», прихованість впливу й відсутність видимих руйнувань, надзвичайна швидкість проведення атак та відсутність перешкод щодо їх здійснення.

Стрімке зростання кількості кібератак на державні ресурси й загальне збільшення кіберзлочинів обумовлює необхідність упорядкування проблеми на міжнародному рівні. Так, резолюції чи рішення з даного питання ухвалювали країни «великої вісімки», Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний союз електрозв'язку, Рада Європи й інші.

Наприклад, Окінавська хартія інформаційного суспільства передбачає, що зусилля міжнародного співтовариства мають бути спрямовані на розвиток глобального інформаційного суспільства, повинні супроводжуватися узгодженими діями із створення безпечного та вільного від злочинності «кіберпростору».

Зрештою, у 2013 році Північноатлантичний альянс опублікував Таллінське керівництво з міжнародного права щодо методів ведення кібернетичних бойових дій, яким кіберпростір визначено як середовище, що сформована з фізичних і нефізичних елементів і характеризується використанням комп'ютерів та електромагнітного спектру для зберігання, зміни й обміну даними з використанням комп'ютерних мереж.

Водночас досі єдиним дієвим міжнародно-правовим документом є Конвенція про кіберзлочинність. І хоча кількість країн-підписантів постійно збільшується, однак не всі її ратифікували. Однією з причин відмови від ратифікації стало те, що згідно з положенням Конвенції будь-яка зі сторін має право отримувати доступ до комп'ютерних даних, розташованих у мережах загального користування іншої сторони, не повідомляючи її про це.

Також треба зазначити, що деякі країни, з метою захисту свого кіберпростору, почали просування проєктів регулювання правил поведінки у кіберпросторі.

Для прикладу, у 2011 році у Румунії була прийнята Національна система кібербезпеки інформаційних систем. Це документ, який нормативно забезпечує захист державних органів, установ наукових кіл, бізнес-асоціацій та професійних організацій, координуючи їхні дії по компоненту національної безпеки в кіберпросторі. А у 2013 р. свої стратегії кібербезпеки прийняли Нідерланди, Іспанія, Туреччина, Угорщина, Польща, Індія.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, можна сказати, що забезпечення кібернетичної безпеки та ефективне державне управління нею у провідних країнах світу реалізовується з позицій системного підходу шляхом упровадження комплексу нормативно-правових, організаційних, функціональних, фінансових, технічних, навчально-тренувальних заходів та дій. Проте на Всесвітньому рівні стратегічний паритет у кіберпросторі, на відміну від ядерного та звичайних озброєнь, залишається не сформованим, а існує лише в окремих проявах національного права.

Дієвим механізмом протидії кібервійнам, на мою думку, є поєднання національної та міжнародної стратегій кіберзахисту, опора на приватних і державних суб'єктів, динамізм, що дозволить спільне підтримання балансу у сфері міжнародної безпеки.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Я. Мудрого Тарасов Олег Володимирович

Коробенко Дар'я Сергіївна
Студентка
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

Однією з основних проблем сучасного міжнародного права залишається визначення міжнародного конфлікту. Спостерігаючи за розвитком останніх подій, можна встановити наявність пасивної позиції – однотипної моделі поведінки, притаманної сучасним міжнародним конфліктам, а саме: неможливість хоч що-небудь зробити внаслідок доволі вдалого «оминання» міжнародного права.

Поняття «міжнародний спір» і поняття «міжнародний конфлікт» не є тотожними, перетворення міжнародного спору в міжнародний конфлікт залежить від ступеня загострення суперечностей і конфліктності в поведінці сторін. Межа між міжнародним спором і конфліктом визначається наявністю або відсутністю конфліктної поведінки сторін у формі активної протидії чи протистояння, зіткнення (озброєного або незброєного).

Мирні засоби використовуються тоді, коли між державами (і лише між ними) виникає міжнародний спір. Для цього потрібно встановити зміст самого поняття «міжнародний спір», яке використовується в доктрині як узагальнююче поняття. Загалом, це стан, коли одна держава заявляє претензії іншій державі, від задоволення яких інша держава ухиляється. Оскільки на практиці це не завжди можна знайти в «чистому» вигляді, Статут ООН відмежовує два поняття: «спір» і «ситуація» (ст.ст. 11, 12, 34, 35 та ін.). Хоча вони не мають нормативних характерних ознак, доктрина припускає, що «ситуація» не визначається чітко визначеними вимогами однієї держави до іншої, але згідно зі Статутом ООН в ситуації сторона не повинна утримуватися від голосування з приводу цього питання у Раді Безпеки, а в спорі – має. Отже, вважається, що за змістом ситуація ширша, ніж спір.

Міжнародний спір можна охарактеризувати як вид правового спору, який змушує його учасників та інших заінтересованих суб'єктів міжнародного права реалізовувати принцип мирного вирішення конфліктів між суб'єктами міжнародних відносин.

У ст. 33 Статуту ООН закріплено механізм здійснення принципу мирного вирішення міжнародних спорів, згідно з яким держави, що беруть участь в будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки, повинні прагнути розв'язати його шляхом «переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами на свій вибір».

Статут ООН розрізняє спори та ситуації. У ст. 34 Статуту ООН зазначено, що ситуація може призвести до міжнародних ускладнень або викликати спір, тобто вона існує, коли спір інтересів держав не супроводжується явним висунуттям претензій, хоч і викликає між ними напруженість.

Статут ООН вказує на те, що спори можуть бути двох видів:

1. Спори, які несуть загрозу міжнародному миру і безпеці;
2. Спори, які не загрожують міжнародному миру і безпеці.

Міжнародні спори поділяють на правові та політичні. У першому випадку держави ґрунтують свої вимоги на нормах міжнародного права, у іншому – такі аргументи не є основними. Очевидно, що ця класифікація достатньо умовна, оскільки звичайно використовують усі аргументи – і правові, і політичні (фактичні). Але виникають і суто правові спори між державами, у зв'язку з чим Статут ООН використовує термін «спори юридичного характеру» (п. 3 ст. 36). Але в Статуті немає терміна «політичні спори».

Наявність міжнародного спору зобов'язує держави вирішувати його відповідно до сучасного міжнародного права. Держави зобов'язані вирішувати міжнародні спори мирними засобами.

Костін Микита Ігорович

Студент 3 курсу 5 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Актуальність обраної теми полягає у стрімкому розвитку інформаційних технологій у 21 столітті, що утворює нові шляхи для виникнення правовідносин, які потребують належного регулювання та охорони. Кібербезпека наразі є обов'язковим елементом внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Україна робить певні кроки для надання нормативного визначення кібервідносинам, кібербезпеці, а також для встановлення ефективної системи регулювання кіберпростором. Відповідно до ст.1 ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберпростором є середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних.

Можливості, які надає кіберпростір, майже безкінечні. Саме тому держави докладають чимало зусиль для створення належної системи регулювання кібервідносин та превенції конфліктів, які можуть впливати із його використання. Розробка універсальних правил та законів, які б повно регулювали кібервідносини є вкрай складним завданням для держав світу, оскільки постає питання збереження державного суверенітету, національної оборони. Кожна держава має власну правову систему з різноманітними законами, які по різному визначають різні діяння у окремі склади злочинів. Закони кожної держави базуються на національних суспільних цінностях, політичних інститутах, соціальних нормах, які були вироблені протягом існування держави та суспільства на певній території. Саме тому виникає конфлікт між внутрішніми та зовнішніми інтересами держави, що може впливати у проблеми міжнародного рівня.

Конвенція Ради Європи 2001 року про кіберзлочинність вступила в законну силу у 2004 році, але після спливу понад 15 років вона не була підписана та ратифікованою чималою кількістю держав, серед яких, наприклад, Туреччина та Росія. До цієї конвенції наразі долучились 42 зі 193 держав-членів ООН. Основним предметом спорів є

юрисдикційний доступ. Інтернет безмежний, однак для того, щоб правоохоронні органи могли швидко та ефективно проводити досудове розслідування, затримувати осіб, що підозрюються у вчиненні транснаціональних кіберзлочинів, держави повинні мати можливість відстеження злочинної діяльності скрізь всю Інтернет-мережу, яка необмежена кордонами держав та юрисдикційними межами. Обґрунтуванням надання безперешкодного доступу до даних є їх нестабільність та затримка у їх передачі між державами, яка виникає через складність процедур передання розслідувань від однієї держави до іншої. З іншого боку, надання необмеженого доступу до даних у мережі Інтернет може стати загрозою для національної безпеки та державного суверенітету держав. Відсутність положень про необмежений доступ до даних робить згадану Конвенцію все менш актуальною. У 2011 році Росія на Другій міжнародній зустрічі високих представників, що курують питання безпеки представила Конвенцію про забезпечення міжнародної інформаційної безпеки, в якій розглядається питання превенції кібервійни, але він також не має потенціалу для набуття статусу «універсально прийнятного».

Деякі регіональні органи забезпечують більш глибокий рівень співпраці між державами у питаннях кібербезпеки, наприклад Шанхайська організація співробітництва, що дозволила державам-учасникам досягти певного консенсусу щодо генеральних принципів регулювання відносин у кіберпросторі та превенції кібервійни.

Однак незважаючи на зусилля, що докладаються державами для створення єдиного кіберпростору існують певні проблеми, які пов'язані із ратифікацією договорів. По-перше, будь-яка держава після підписання відповідного договору має обмежити певним чином свою юрисдикцію шляхом надання такого необмеженого доступу. По-друге, держави при створенні спільного кіберпростору повинні шукати додаткові методи протидії кіберзлочинності, оскільки така спільність збільшить обсяг загальних даних, до яких злочинець може отримати несанкціонований доступ і використати в незаконних цілях. По-третє, кіберпростір держав, які мають більш слабку економічну і технічну базу, знаходиться під загрозою поглинення сильнішою державою, що неминуче призведе до підриву національної безпеки.

Виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що забезпечення кібербезпеки є одним із найважливіших напрямків діяльності держав. Світ стикнувся із новими викликами, які постають разом із розвиненням інформаційних технологій, що потребує своєчасного реагування з боку держав, та регулюванню таких відносин як національним, так і міжнародним правом. Сьогодні міжнародна спільнота не виробила основних засад регулювання кіберпростору, які б дозволяли зберегти баланс між внутрішніми інтересами держав, збереженням їх суверенітету та міжнародною безпекою обігу даних та створенням єдиної бази даних, що дозволить ефективно боротись із злочинністю, яка виникає у зв'язку із глобалізацією та збільшенням рівня доступності даних.

Кравченко Марія Анатоліївна
студентка 3 курсу, 5 групи
Факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Нелегальна міграція стала стійким і масштабним явищем, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах сучасного світу. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), в даний час по всьому світу налічується 244 мільйони міжнародних мігрантів (або 3,3% світового населення). На сьогодні міжнародне переселення досягає рекордних висот, число внутрішньо переміщених осіб перевищує 40 мільйонів чоловік, а число біженців становить більше 22 мільйонів чоловік [1].

Поряд з цим загострюється проблема правового статусу біженців. Міжнародною спільнотою неодноразово робилися спроби вирішити цю проблему шляхом розробки й прийняття міжнародних універсальних угод та удосконалення національного законодавства.

Як відомо, у 1951 р. державами була прийнята Конвенція про статус біженців, яка є основним міжнародно-правовим документом, що регулює правовий статус вказаної категорії осіб та захищає їх основні права й свободи. У 1967 р. був розроблений Протокол, що стосується статусу біженців. В Україні зазначені вище міжнародні нормативно-правові акти, були ратифіковані Законом «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців і Протоколу щодо статусу біженців» у 2002 році [2].

Необхідно зазначити, що положення щодо біженців, закріплені в Конвенції 1951 р., не завжди виконуються державами. Усе частіше зміни у національному законодавстві різних країн встановлюють більш суворі вимоги щодо надання статусу біженця, ніж закріплено в Конвенції, права біженців часто порушуються або не виправдано обмежуються державами. Гострота й невирішеність цих питань, збільшення чисельності біженців, поява нових категорій вимушених мігрантів, ставлять головне питання, яке необхідно вирішувати, – реальне забезпечення становища біженців.

Права біженців можна розділити на наступні групи:

- специфічні права біженців, що впливають з інституту міжнародного захисту;
- права, якими біженці користуються нарівні з громадянами країни притулку;
- права, якими біженці користуються нарівні з іншими іноземними громадянами, які законно знаходяться в країні перебування.

Біженці повинні бути забезпечені рівними правами і свободами з громадянами країни притулку або, принаймні, з іншими іноземцями, що проживають на території держави притулку. Відмова від будь-яких форм дискримінації прямо стверджується у статті 3 Конвенції 1951 р.

Відповідно до Конвенції 1951 р. всі особи, що шукають притулку, повинні мати доступ до справедливих і ефективних процедур розгляду їх заяв про надання притулку. Компетентні державні органи повинні приймати заяви таких осіб для визначення можливості розгляду їхніх клопотань про отримання статусу біженця, а також надати необхідну допомогу заявнику, включаючи надання перекладача та передачу його справи на розгляд.

Біженцям повинна забезпечуватись вся сукупність економічних і соціальних прав. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод закріпила особливий механізм захисту. Головним органом, який забезпечує дотримання зобов'язань, взятих на себе державами-учасницями Конвенції, є Європейський суд з прав людини. Біженці, як й інші фізичні особи, що перебувають під юрисдикцією держав, що підписали Конвенцію, отримали право звертатися до Суду із заявами про порушення зазначених у Конвенції прав.

Так, протягом останнього часу Україна доклала значних зусиль, щоб удосконалити законодавство і подолати високий рівень порушень прав шукачів притулку та біженців, покращити правосуддя під час реалізації захисту їхніх 113 прав. Однак на сьогодні Україна залишається у центрі відомих скандалів, які виникають через грубі порушення прав шукачів притулку і біженців [4].

Отже, на міжнародному рівні повинен бути знайдений дієвий та ефективний механізм захисту прав біженців, який в комплексі включав би в себе перш за все суб'єктів з чітко визначеними повноваженнями щодо вжиття заходів із створення для біженців умов для реалізації наданих їм прав, а також відповідні міжнародні акти (договори) та національне законодавство окремих держав. Лише в такому разі уявляється можливим не лише гарантувати біженцям їх права, але й забезпечити їх належну та повну реалізацію.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент Тарасов О. В.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. The International Organization for Migration. – [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.iom.int/>
2. Міжнародне публічне право: підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид., стер. Київ, 2015. 437 с.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців від 28.07.1951 Законодавство України: сайт. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
4. Терлецький С. В. Принципи відмови у наданні статусу біженця в Україні. Право України. 2017. № 5. С. 98–101.

Кудласва Анна Валеріївна
студентка 3 курсу
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

«МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД І ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

Міжнародні кримінальні суди здійснюють свою юрисдикцію на тій же території, що й національні суди, тому важливо розмежовувати її. Як зазначає І.П. Марусін, міжнародні кримінальні судові установи здійснюють паралельну юрисдикцію з внутрішньодержавними судами. В Статуті Міжнародного кримінального суду закріплено принцип компліментарності (додатковості), однак це не означає, що Суд здійснює переслідування тих злочинів, на які вкажуть держави-учасники, а свідчить про те, що Суд не ставить за мету переслідувати всі міжнародні злочини та розділяє це завдання з країнами-учасниками

Великий внесок у розвиток ідеї міжнародної кримінальної юстиції зробили такі вчені, як К. Амбос, Л. Арбур, М.Х. Арсанджані, К.Д. Аскін, М.Ч. Бассіуні, К.Л. Блейкслі, А. Бос, Л. Кафліш, А. Кассезе П. Сезаре, Р.С. Кларк, Дж. Кроуфорд, Г. фон Гебель, Ф. Кірш, К. Кітгічайсарі, Р. Мей, Т. Мерон, Дж.О.В. Мюллер, Дж. Мерфі, В.П. Нанда, А. Пеле, Р.Б. Філіпс, Л.Н. Сада, М. Шарф, Д.Дж. Шефер, В. Шомбург, Дж. Стоун, В. Точилівський, О. Тріфтерер, Е. Вільмшурст, Р.К Вьотцель, А. Ціммерман та інші.

При вирішенні компетентними органами питань, пов'язаних із здійсненням співробітництва з міжнародними судовими установами, в тому числі і шляхом визнання та виконання вироків таких установ або інших рішень, можна казати про дію принципу «поступки частиною суверенітету», суть якого полягає в тому, що держава або міжнародна судова установа, яка звертається за правовою допомогою, передає запитуваній державі кримінальну юрисдикцію або її частину щодо розслідування, судового розгляду кримінальної справи або виконання рішення суду. У таких випадках держава поступається частиною суверенного права розслідувати злочини, здійснені на її території або проти її інтересів, та карати винних.

Щодо того, яке відношення МКС має до правової системи України то потрібно зазначити декілька фактів. По-перше, як відомо Римський статут (прим. – установчий документ, на основі якого діє Міжнародний кримінальний суд) Україна підписала ще у 2000 р., однак досі не ратифікувала його. За даними офіційного сайту Міжнародного кримінального суду, на сьогодні 124 держави ратифікували зазначений документ. При цьому серед європейських країн до Римського статуту не приєдналися лише Туреччина та пострадянські країни (Азербайджан, Російська Федерація та Вірменія).

По-друге, також відомо про те, що якщо держава не ратифікувала Римського статуту, то вона не має зобов'язань щодо виконання рішень цієї установи. У свою чергу ті, хто визнав, що верховенство кримінального права встановлює саме цей суд, мають змогу впливати на його рішення. А ще, звичайно, його утримувати.

О. Чебаненко підкреслив, що проти тих держав, які не ратифікували документа, МКС безсилий, адже вони не зобов'язані виконувати його рішення. Крім того, регламентом суду не передбачається процедура заочного винесення рішення. Тож якщо країна добровільно не видасть своїх громадян, то провадження стає фактично неможливим.

Враховуючи те, що на сьогоднішній день коїться на сході України, неоголошена війна Російської Федерації проти України, військова окупація значної території, масові руйнування та рекордні втрати військового й цивільного населення – з усім цим наша держава зіштовхнулася протягом останніх кількох років. Такі обставини винесли питання міжнародно-правового захисту інтересів України на новий рівень, що вимагає належного теоретичного та практичного обґрунтування. Зважаючи на вищевикладене, ми переконані, що в умовах сьогодення надзвичайно актуальним є питання про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду (далі – МКС).

Отже, від України вимагають приєднатися до суду, який не лише порушує права людини, а й не відзначається справедливістю своїх рішень. Так, США, Китай та Індія офіційно відмовилися від співпраці з цією установою. Більше того, за словами О.Чебаненко, МКС достатньо відомий під назвою «Міжнародний суд пройдисвітів». Тоді до якої ж інстанції може звернутись Україна з метою захисту своїх прав від порушень з боку РФ?

Із всього вище викладеного, я можу зробити висновок, що існує досить велика кількість причин для не визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду на території України і це ще далеко не весь список причин. Досліджуючи дане питання я зрозуміла, що одні стверджували, що нам потрібно якомога швидше ратифікувати документ. Інші акцентували увагу на великій кількості ризиків, пов'язаних із приєднанням до МКС. Мене найбільше занепокоїли можливі зміни до Конституції, які передбачатимуть подальшу та безумовну екстрадицію наших громадян. Але необхідно розуміти, що визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду є неодмінною складовою європейського шляху розвитку, а невиконання Україною взятих на себе зобов'язань за Угодою про асоціацію не лише порушує такий принцип міжнародного права як *racia sunt servanda*, а й підриває міжнародну довіру до кримінальних процесів, які відбуваються на території України. Я особисто схиляюсь до юридичних доктрин науковців, правників та юристів, які вважають за доцільне ратифікувати Римський статут, та визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на території України, по-при всі недоліки, так як завдяки поширенню юрисдикції МКС на злочини агресії (зі сторони РФ) може слугувати надзвичайно важливим механізмом захисту інтересів України. Однак при цьому необхідно усвідомлювати, що затягування процесу ратифікації Римського статуту позбавляє Україну можливості на цьому етапі брати участь у переговорах, вносити свої пропозиції (наприклад, пов'язані з визначенням злочину «агресії», механізмом притягнення винних осіб до відповідальності), а отже, обмежує можливість захищати свої права та інтереси в майбутньому.

Науковий керівник: О. В. Сердюк, д. ю. н., професор кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. У ст. : Пашковський. М.І. Концепція міжнародного співробітництва з кримінально-процесуальних питань / М.І. Пашковський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 27. – О. : Юрид. л-ра. – 2006. – С. 15 – 19.
2. Энтин М.Л. Международные судебные органы: вклад в обеспечение международной стабильности, законности и сотрудничества : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – М., 1993. – 54 с.
3. Гуценко К.Ф., Ковалев М.А. Правоохранительные органы : учебник для юридических вузов и факультетов. Изд. 5-е, перераб. и доп. / Под ред. К.Ф. Гуценко. – М. : Изд-во «Зерцало», 2000. – 400 с.
4. Васякина Е.В. Эволюция международных уголовных трибуналов (1945-1994 гг) : дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.10. – М., 2014. – 193 с.
5. Аносова Ю. В. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, вчинених в ході збройних конфліктів у Грузії та Україні: порівняльний аспект / Ю. В. Аносова // Наукові записки НаУК- МА. Юридичні науки. – 2016. – Том 181. – С. 147–152.
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
7. «Щодо участі України в Римському статуті Міжнародного кримінального суду». Аналітична записка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1471>.

*Курчевьонук Ганна Євгенівна
Студентка 3 курсу 1 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПІРАТСТВО ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ МОРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема морського піратства або озброєного розбою на морі існує не одне століття. Воно створює основну загрозу для безпеки судноплавства та вантажоперевезень морськими шляхами. І хоча за останні декілька років кількість нападів дещо зменшилась (так, якщо у 2012 році було скоєно 297 піратських нападів на морі, то за 2018 і 2019 роки ці цифри були 156 та 119 відповідно), це не виключає небезпечності й актуальності даної проблеми.

Українські судна також неодноразово стикалися з піратами. Серед найбільш резонансних захоплень – судна «Фаїна» (з вантажем зброї), «Аріна», «Леман Тімбер», «Lugela», «Panagia» та «Beluga Fortune». Із останнього, у 2020 році біля берегів Нігерії пірати захопили танкер «Cargaso Trader», викрали 13 членів екіпажу, серед яких були чотири українських моряки.

Поняття «піратство» розкрито у ст.101 Конвенції ООН з морського права від 10.12.1982 р. (ратифіковано Україною 03.06.1999 р.), відповідно до якої піратством є кожне з перерахованих нижче дій:

1) будь-які акти насильства або незаконного утримання, а також пограбування, вчинені в особистих цілях екіпажем або пасажирями приватного судна чи приватного літака, і спрямовані: в екстериторіальних водах проти іншого судна або літака, або проти людей чи власності на борту такого судна або літака; проти судна, літака, людей або власності на території, що знаходиться поза юрисдикцією будь-якої держави;

2) будь-який акт добровільної участі в діях судна або літака, якщо відомі факти, що роблять це судно або літак піратськими;

3) будь-яке підбурювання до дії або навмисне сприяння діям, описаним у пунктах (а) або (б) [1].

Серед чинників, які впливають на виникнення піратства як міжнародного та соціального явища, можна виділити внутрішні, до яких належить політична нестабільність, відсутність урядового контролю, складна економічна і соціальна ситуація в країні; та зовнішні, до яких слід віднести відсутність загальновизнаної ефективної договірно-правової бази з питань самооборони та захисту суден від озброєних нападів, відсутність єдиних підходів у боротьбі з піратством на міжнародному та державному рівнях, недостатньо ефективна участь міжнародних організацій у підтриманні правопорядку на морі тощо.

Основи сучасної міжнародної співпраці в боротьбі з морським піратством були закладені Женевською конвенцією про відкрите море 1958 року, положення якої відтворені й у Конвенції ООН з морського права, а саме: усі держави зобов'язані співпрацювати у справі припинення піратства. Для реалізації цього положення укладалася низка міжнародних договорів, у Куала-Лумпурі був створений Центр боротьби з піратством, а глави міністерств закордонних справ Євросоюзу на зустрічі у 2008 році створили загальноєвропейський координаційний підрозділ.

Найефективнішим способом боротьби з морським піратством є використання військової сили. Але в міжнародному праві не визначено, що робити з самими міжнародними злочинцями, під юрисдикцію якої держави вони мають підпадати, як їх судити та де вони мають відбувати покарання, що зумовлює зниження ефективності силових дій. І хоча на засіданні представників країн «великої вісімки» у 2009 році звучали пропозиції створити за допомогою Ради Безпеки ООН механізм міжнародного правосуддя щодо піратства через створення міжнародного антипіратського трибуналу, але, на нашу думку, більш ефективним було б поширення юрисдикції Міжнародного кримінального суду на піратство як на один із найбільш небезпечних міжнародних злочинів.

Також перешкодою для застосування військової сили є те, що входження військових кораблів та літаків повинно узгоджуватися на державному рівні заздалегідь. Тобто до того моменту, як вони опиняться у територіальних водах або у повітряному просторі тієї держави, у межах якої діють морські пірати. Тому більш ефективним є спільне військово-патрулювання піратонебезпечних акваторій військово-морськими силами держав, як наприклад патрулювання сторожовими кораблями Франції, Італії та інших країн акваторій Аденської протоки Східно-Африканського узбережжя [2, с.13].

Отже, піратство є загрозою для важливих торгових морських комунікацій. Через підвищення страхових ставок воно створює перешкоди в розвитку вільної торгівлі, сприяє виникненню і збільшенню напруженості між прибережними державами. А основною проблемою для протидії цьому злочину є недостатнє міжнародно-правове підґрунтя. Щоб унеможливити морські напади, державам треба розглянути питання створення регіональної берегової охорони в районах підвищеної активності піратів, підвищити ефективність інформаційної системи безпеки мореплавства, укласти новий міжнародний договір, який містив би дієві міжнародні норми щодо попередження та припинення випадків морського піратства. Поєднання зусиль членами світової спільноти дасть можливість створити та впровадити ефективний механізм запобігання піратству. В результаті, єдина позиція стосовно основних напрямів і практичні дії будуть сприяти викоріненню цієї проблеми.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права НЮУ Тарасов О.В.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція ООН по морському праву 1982 г.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057
2. Жаринов Н. Актуальные проблемы борьбы с терроризмом на море в интересах экономической безопасности государства / Н. Жаринов, Г. Иванов - 2006. - № 5.

Левіна Еліанна Олександрівна
студентка 3 курсу 5 групи
факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ТЕРОРИЗМ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН

Тероризм – міжнародний злочин, масштаби і ступінь поширення якого відповідають рівневі світової загрози. Протидія цій загрозі вимагає усе більшої консолідації держав, спільного використання наявних сил і засобів.

Вчені всього світу аналізують доктринальні підходи до визначення поняття тероризму та його ознак. Обґрунтовують доцільність визнання тероризму міжнародним злочином.

Тероризм є багатоаспектним явищем, яке має складне історичне та соціально-політичне походження, охоплює різноманітні рівні і типи насилля. На сьогодні напрацьований великий об'єм міжнародно-правових актів щодо протидії тероризму. Проте, ескалація тероризму в сучасних умовах вказує на недостатню ефективність існуючих міжнародно-правових механізмів боротьби з тероризмом та на необхідність удосконалення таких механізмів або створення нових.

Однією з причин недостатньої ефективності протидії тероризму є відсутність у міжнародному праві загальноприйнятого визначення тероризму. Перші спроби визначення тероризму на міжнародно-правовому рівні були прийняті ще в 30-х роках ХХ століття в рамках Ліги Націй.

У 1937 році була відкрита для підписання Конвенція про попередження і припинення тероризму, під яким розумілися «злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення». Проте, дана конвенція не вступила в силу.

У 1997 році Комісією міжнародного права було підготовлено новий Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства, у якому до злочинів проти миру та безпеки людства був віднесений також міжнародний тероризм. Проте, даний документ також не набрав чинності. З того часу на міжнародно-правовому рівні так і не було прийнято визначення тероризму.

Із відсутністю у міжнародному праві загальноприйнятого визначення тероризму пов'язана проблема неоднорідності підходів до сутності тероризму у міжнародно-правовій доктрині: деякі вчені визначають, що тероризм є міжнародним злочином або, що тероризм є міжнародним злочином за звичаєвим міжнародним правом, а інші відносять тероризм до злочинів міжнародного характеру або зазначають те, що вказане питання є спірним і у міжнародному праві немає положення, яке б визначало тероризм як міжнародний злочин.

Відомий фахівець в сфері міжнародного права В.Ф. Антипенко визначає тероризм як насильницьке протистояння, яке базується на конфлікті, і поряд з нанесенням збитків державі загрожує міжнародній безпеці та порядку у світі. Загальним об'єктом міжнародного тероризму є міжнародні відносини і міжнародний правопорядок, а безпосереднім об'єктом є політичний режим, державний устрій, територіальна цілісність конкретних держав. Предметом посягання у тероризмі в основному є невинні люди і об'єкти матеріальної сфери.

У багатьох підручниках з міжнародного права показовою є назва пункту порядку денного Генеральної Асамблеї ООН, який розглядався протягом багатьох років: «Заходи щодо запобігання міжнародному тероризму, який загрожує життю невинних людей чи призводить до їх загибелі, або ставить під загрозу основні свободи, і вивчення корінних причин тих форм тероризму та актів насильства, які виникають з убогості, безвиході, бід та відчаю і спонукають деяких осіб жертвувати людськими життями, включаючи й свої власні, у прагненні домогтися радикальних змін». До таких причин Спеціальним комітетом з міжнародного тероризму віднесені, зокрема, таке що суперечить Статуту ООН застосування сили, агресія, порушення політичної незалежності, суверенітету і

територіальної цілісності держав, расизм, політика геноциду, фашизм та неофашизм, політична, соціальна і економічна несправедливість, порушення прав людини, бідність, голод, злидні, страждання та ін. Генеральна Асамблея ООН неодноразово (в резолюціях 42/159 від 1 грудня 1987 р., 44/29 від 4 грудня 1989 р., 46/51 від 9 грудня 1991 р.) зверталася із закликом до держав та органів ООН сприяти поступовій ліквідації корінних причин міжнародного тероризму, приділяючи «особливу увагу всім ситуаціям, включаючи колоніалізм, расизм та ситуації, пов'язані із масовими і грубими порушеннями прав людини та основних свобод, а також ситуації, що склалися у результаті іноземного панування і окупації, які можуть викликати міжнародний тероризм й поставити під загрозу міжнародний мир та безпеку». Деякі вчені навіть характеризують тероризм як «війну XX століття».

Підводячи підсумки, хочу підкреслити, що тероризм становить серйозну загрозу міжнародному миру й безпеці. На сьогодні напрацьований великий об'єм міжнародно-правових актів щодо протидії вказаному злочину, проте, ефективність міжнародно-правової протидії тероризму залишається вкрай низькою. Причинами недостатньої ефективності міжнародного права у протидії вказаному злочину є відсутність загальноприйнятого визначення тероризму у міжнародному праві та відсутність міжнародноправової норми, яка б кваліфікувала тероризм як міжнародний злочин. Міжнародний тероризм у багатьох випадках виступає явним і грубим порушенням Статуту ООН, про що свідчать характер, тяжкість і масштаб даного правопорушення. Тому, на мою думку, доцільними видаються позиції вчених про віднесення тероризму до категорії міжнародних злочинів.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович, д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права.

Ліхтей Вікторія Володимирівна

Студентка 3 курсу, 3 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції

НЮУ імені Ярослава Мудрого

НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 1 ЄКПЛ зобов'язує держав забезпечувати основні права і свободи, що містяться в Конвенції кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією. З цього випливають два різні типи зобов'язань. По-перше, існують так звані «негативні» зобов'язання. Це означає, що, підписавши та ратифікувавши Конвенцію, держави взяли на себе зобов'язання не порушувати її. Вони не можуть, наприклад, надмірно обмежувати свободу вираження поглядів або перешкоджати приватному та сімейному життю людей. По-друге, у відомій справі Маркса (про право на сімейне життя, захищене статтею 8 ЄКПЛ), ЄСПЛ постановив, що Конвенція «не просто змушує державу утримуватися від ... втручання: на додаток до негативного обов'язку можуть існувати і позитивні обов'язки держави, які полягають в реальній «повазі» сімейного життя». Звідси випливає, що такі зобов'язання вимагають протилежності негативним зобов'язанням у тому сенсі, що державам необхідно активно забезпечувати ефективний захист прав людини, а не утримуватися від будь-яких дій.

Основною характеристикою негативних зобов'язань є те, що держава зобов'язана не діяти. По-іншому, держава повинна поважати індивідуальні права та свободи, не втручаючись у їх здійснення. Це повинно не обмежувати право на свободу вираження поглядів, наприклад, застосовуючи осуд або засуджувати журналіста за зміст його публікацій. Вона не повинна ставитися до своїх громадян нелюдяно, і не повинна втручатися в їхнє право на свободу релігії чи свободу листування. Як тільки держава діяла всупереч цим негативним зобов'язанням, це, як правило, одразу стає зрозумілим, оскільки відповідне право або свобода не може бути здійснене в повній мірі. Наприклад, втручання в Конвенційні права будуть очевидними, коли держава засудить журналіста або втрутиться у його листування.

Втручання у здійснення прав і свобод може не відразу означати, що воно є обов'язково порушенням Конвенції, однак це залежить від того, чи може бути виправдання певних дій держави. Наприклад, засудження журналіста може бути виправданим, оскільки він підбурював до насильства, і, наприклад, електронні листи можуть бути перевірені коли це необхідно для запобігання злочинам. Для цього потрібно розслідувати, чи застосоване положення Конвенції насправді допускає виправдані обмеження та робити винятки. Тільки коли Суд не вважає втручання виправданим, то він може дійти висновку, що Конвенція була порушена.

Позитивні зобов'язання однозначно передбачають, що держава повинна діяти, щоб захистити права, передбачені Конвенцією в ефективний спосіб. Однак вони набагато складніші за негативні зобов'язання та результат не дуже однозначний. Складність визначення позитивних зобов'язань може стати очевидною, якщо розглянути приклади. Так Суд визнав такі різнобічні зобов'язання, як забезпечення активного поліцейського захисту протестуючих, яким загрожує ворожа аудиторія; пропонувати затриманим можливість зачати дитину; активно захищати життя окремих громадян, у яких є ризик через загрозу насильства; забезпечити альтернативи військовому обов'язку особам, які відмовляються з міркувань совісті або передбачити мінімальний прожитковий мінімум у ситуаціях крайньої бідності.

Такі зобов'язання не лише вимагають від держави вжити заходів, але вони також можуть сильно обтяжити національний бюджет. Але що саме означає, що держава повинна забезпечити мінімум прожиткового мінімуму і наскільки ці зобов'язання поширюються, то Суд чітко вказав у своїй практиці, що вони не є зобов'язаннями щодо результату (як це має місце у випадку негативних зобов'язаннях). Натомість вони є зобов'язаннями щодо засобів чи найкращих зусиль. Отже, позитивні зобов'язання, визначені Судом, зазвичай формулюються досить загально. Наприклад, Суд постановив, що Конвенція не передбачає ні загального права на безкоштовну медичну допомогу, ні будь-якого іншого конкретного позитивного зобов'язання щодо забезпечення певного рівня соціальних виплат.

Натомість Суд намагався знайти інші критерії, щоб точно визначити, чого можна вимагати від держав при адекватному та активному захисті основних прав. Зазвичай застосовується один із двох можливих тестів: тест на справедливий баланс або перевірка знань та засобів.

Щоб визначити, які позитивні зобов'язання насправді можуть бути покладені на держави, Суд часто застосовує так званий тест «справедливого балансу». Цей тест має характеристики як визначення обсягу прав Конвенції, так і тест на виправдання або

пропорційність. Результатом його застосування є те, що значення та обсяг зобов'язань держав визначаються за Конвенцією. Отже, певною мірою він подібний до визначення обсягу прав Конвенції стосовно негативних зобов'язань. Одночасно тест включає огляд балансування, який є тестом, що застосовується окремо в відношення до негативних зобов'язань.

У деяких випадках щодо позитивних зобов'язань Суд покладається скоріше на перевірку «знань та засобів» ніж на справедливий баланс. Це стосується, зокрема, зобов'язань у сфері профілактики порушення прав Конвенції в горизонтальних відносинах, наприклад, у справах, що стосуються використання насильства з боку третіх осіб або у справах, пов'язаних із жорстоким поводженням з дітьми. Таким чином, у цих справах Суд застосовує спеціальний тест, щоб встановити, чи держава виконала свої позитивні зобов'язання за Конвенцією, яка ретельно враховує як необхідність ефективного захисту прав, передбачених Конвенцією, і те, що можна розумно очікувати від держави в здійснення своїх повноважень.

*Лобкова Катерина Володимирівна,
студентка 6 групи 3 курсу
Факультету адвокатури,
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ПОШИРЕННЯМ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Расова дискримінація була і залишається одним з найбільш серйозних порушень прав людини, що засноване на приналежності громадян до тієї чи іншої людської раси. Імперативного статусу заборона расової дискримінації набула через визнання міжнародною спільнотою дискримінації таким явищем, що суперечить засадам людяності в гідному суспільстві. Зобов'язання утримуватися від расових упереджень набуло універсального характеру, а Декларація ЮНЕСКО від 27 листопада 1978 року про раси та расові забобони нарешті визнала науково неспроможними «витоки расової дискримінації» – теорії расової переваги й ненависті, що були обґрунтовані природною нерівністю здібностей окремих людських рас.

Після Другої світової війни була створена Організація Об'єднаних Нація, з діяльністю якої пов'язується повномасштабна боротьба з расовою дискримінацією. Одним з перших нормативних актів, де було поки тільки проголошено рівність незалежно від раси, кольору шкіри (а також інших ознак, релігійної свободи, наприклад), стала Загальна декларація прав людини. Всі документи, які приймалися ООН, мали положення щодо становлення і дотримання рівності усіх рас, як одного з принципів міжнародного співробітництва. Одним із таких є Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам (від 14.12.1960 р.), яка закріпила принцип «рівноправ'я... для усіх, без відмінностей за расою...».

Ще одним прикладом є Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на підставах релігії або переконань (від 25.11.1981 р.), де були конкретизовано і проголошено право на релігійну свободу, а також Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (від 18.12.1992 р.), які також встановлюють «сприяння і заохочення загальної поваги і

дотримання прав людини та основних свобод для всіх, без відмінності за расою» у якості принципу міжнародного співробітництва.

В умовах існування сегрегації та інших видів прояву расової дискримінації 21 грудня 1965 року була ухвалена Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Конвенція вважається першим важелем у боротьбі з проявом агресії за критерієм расової ненависті, вона містить конкретний комплекс заходів, що полягають у: вдосконаленні анти дискримінаційного законодавства, надання ефективного захисту і справедливої компенсації постраждалим, а пропаганда нетерпимості та підбурювання дискримінації, згідно із Конвенцією, карається відповідно закону. Наслідком прийняття першого міжнародного документу ООН стало заснування міжнародного органу для контролю за дотримання державами зобов'язань, який дістав назву Комітет з ліквідації расової дискримінації, в складі якого повинні були працювати експерти, які мають високі моральні якості й визнану безпринципність, також в декларації описано порядок розгляду заяв фізичних осіб з питань, що стосуються прояви расової дискримінації.

Слід відмітити, що значення для міжнародного співробітництва по боротьбі з расизмом та ксенофобією, яке здійснювалось під егідою Організації Об'єднаних Націй, мають і міжнародні конференції. Вже було проведено дві Всесвітні конференції з прав людини (1968 р. та 1993 р.) та три спеціалізовані Конференції з боротьби проти расизму та расової дискримінації (1978 р., 1983 р. та 2001 р.).

У 2001 році, внаслідок Всесвітньої конференції по боротьбі проти расизму, расової дискримінації, була розроблена і прийнята Програма дій по здійсненню декларації про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У програмі держави призиваються до зусиль для подолання бідності, «зокрема, в тих районах, в яких переважно проживають жертви расизму, расової дискримінації, ксенофобії і пов'язаної з ними нетерпимості», а також до викорінення практики схожою з рабством (пп. 1, 2 ст. I). Окрему увагу в програмі приділяється захисту африканців і осіб африканського походження як жертв расової дискримінації.

Діяльність регіональних організацій також вносить значний вклад в розвиток боротьби з расовою дискримінацією. При Раді Європи, наприклад, діє Європейська комісія проти расизму і нетерпимості, заснована в 1994 році, метою якої є контроль і аналіз законодавства держав, їхньої політики в аспекті боротьби із расизмом, ксенофобією, антисемітизмом.

Так як європейська система захисту прав людини вважається дієвою і найбільш розгалуженою, не можна не сказати про значення практики Європейського суду з прав людини. ЄСПЛ завжди стверджував, що він «особливо чітко усвідомлює гостру необхідність боротись з расовою дискримінацією у всіх її формах і проявах». Так, у багатьох ухилах Суду підкреслюється, що «толерантність і повага до рівної гідності усіх людей є підвалинами демократичного і плюралістичного суспільства. В окремих демократичних суспільствах можуть бути визнані необхідними заборона або санкції стосовно всіх форм висловлювань, які пропагують, розпалюють, сприяють або виправдовують ненависть, викликану нетерпимістю, за умови, що усі "формальності", "умови", "обмеження" або "санкції" є пропорційними зазначеній законній меті (Справа «Єрсілд проти Данії (GC), Сьоро проти Франції (Seurot v. France (dec)), Тімішев проти Росії).

Отже, хоч на сьогодні проблема не улагоджена, міжнародне співробітництво намагається протидіяти існуючим формам, щоб дискримінація не набула такого масштабу, як у ХХ столітті.

*Логвиненко С. С.
студентка 5 курсу 1 групи
господарсько-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МЕХАНІЗМ ПРОЦЕДУРИ RULE OF LAW FRAMEWORK: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Європейський Союз будучи унікальним інтеграційним об'єднанням є взірцем дотримання верховенства права для багатьох держав, які прагнуть стати його учасницею. Однак не можна казати, що Європейському Союзу невідомі випадки порушення засад верховенства права. Незважаючи на об'єднання держав зі спільним культурним бекграундом, Європейський Союз в першу чергу є об'єднанням незалежних держав, держав, що мають власну історію та своєрідний погляд на введення внутрішньої і зовнішньої політики. Яскравими прикладами таких порушень є політика урядів Польщі та Угорщини, що час від часу стає об'єктом пильного контролю з боку Європейської Комісії (далі – Комісії).

Все це викликає необхідність в існуванні в рамках Європейського Союзу дієвого механізму впливу на стан дотримання державами-членами цінностей союзу, зокрема, засад верховенства права. Одним з таких механізмів є процедури передбачені в ст. 7 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС). Однак надмірна складність їх практичної реалізації призвела до пошуків більш оперативних способів впливу. Одним з результатів такого пошуку є розроблена у 2014 році Комісією процедура Rule of law framework (можна перевести, як механізм, що забезпечує рамки за які не можна здійснити вихід задля дотримання засад верховенства права).

Аналізуючи стан дослідження цього питання, слід вказати про відсутність ґрунтовних праць вітчизняних вчених про механізми визначені положеннями ст. 7 ДЄС. Серед іноземних джерел слід відзначити праці таких науковців, як Y. Kaf, D. Kochenov, K. Niklewicz та інших. Сама ж процедура Rule of law framework потребує подальших досліджень та напрацювань з метою використання результатів для нормативного вдосконалення.

Серед документів, що становлять правову основу цієї процедури можна назвати Комунікацію від Комісії до Європейського Парламенту і Ради ЄС - Новий механізм ЄС для посилення верховенства права COM/2019/163 final, Рекомендацію Європейської Комісії (EU) 2016/1374 від 27 липня 2016 р. щодо верховенства права в Польщі та інші рекомендації щодо Польщі [1].

Метою запровадження процедури Rule of law framework є запобігання виникненню загроз верховенству права до того, як Комісія прийме рішення про застосування механізмів, передбачених ст. 7 ДЄС. Це робиться шляхом діалогу із відповідною державою-членом ЄС.

Реалізація процедури Rule of law framework складається з трьох стадій: 1) оцінка ситуації Комісією 2) надання Комісією рекомендацій 3) здійснення Комісією контролю за

виконанням рекомендацій. На кожній з цих стадій Європейська комісія може прийняти рішення про успішне подолання кризи або після проходження всіх трьох стадій – про застосування превентивного механізму чи прийняття рішення про санкції, що передбачено ст. 7 ДЄС [2].

Що стосується практики реалізації цієї процедури, то можна зазначити про перший (і поки що єдиний) випадок її використання в рамках діалогу з Польщею в січні 2016 року. Хоча діалог допоміг виявити проблеми та підготувати дискусію, він не вирішив виявлених недоліків норми права, і Комісія ініціювала процедуру статті 7 (1) ДЄС у грудні 2017 року [3].

Незважаючи на досить низький рівень ефективності впливу в рамках процедури, слід зазначити, що Європейський союз є в першу чергу політичним об'єднанням в основі діяльності якого лежить пошук компромісу між всіма державами-членами на шляху до спільних цілей Союзу. Тому такі механізми вирішення кризових питань, як, наприклад, процедура санкціонування, передбачення ч. 2 ст. 7 ДЄС не завжди є ефективними через складну формальну частину та можливість країн уникати їх застосування шляхом укладення між собою певних угод (для прийняття рішення про реалізацію положень ч. 2 ст. 7 ДЄС необхідна однаковість у Раді, тому якщо декілька країн будуть мати «змову» не голосувати один проти одного можливість впровадження в дію цього механізму зводиться нанівець). З огляду на це засоби впливу Європейського Союзу повинні мати різні форми. Неофіційне повідомлення про потенційні загрози на ранній стадії та плідна комунікація може стати тим фактором, що змусить національну владу прийняти відповідні рішення щодо їх усунення.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що процедура Rule of law framework, як інструмент раннього попередження конфліктної ситуації, дозволяє Комісії вступити в діалог з Державою-членом для вирішення системних загроз верховенству закону та запобіганню переходу конфлікту у більш загострену стадію. Існування цієї процедури не замінює механізмів передбачених ст. 7 ДЄС, а лише доповнює їх, виступаючи своєрідною «попередньою стадією» урегулювання конфлікту, шляхом заінтересованого діалогу з державою-членом. Наразі практика реалізації процедури Rule of law framework перебуває на стадії формування, тому важливими є подальші дослідження цієї процедури та розробка на їх основі нових методів і форм ведення переговорів. Це дозволить сформулювати виважений підхід до вирішення конфліктних ситуацій, який дозволить чути та сприймати думку кожної з сторін, що в умовах існування Європейського Союзу як політичного об'єднання набуває особливо важливого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. An official website of the European Union. Rule of law framework . URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-framework_en (дата звернення: 20.11.2020).
2. The EU's rule of law toolbox – factsheet. 30 September 2020 . URL: rule_of_law_mechanism_factsheet_en.pdf (europa.eu)
3. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL AND THE COUNCIL Further strengthening the Rule of Law within the Union State of play and possible next steps. COM/2019/163 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0163>

Лукаш Єлизавета Юрївна
студентка 3 курсу,
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ЕВТНАЗАЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНОРДНОГО ПРАВА

Визначення евтаназії на міжнародно – правовому рівні надається саме у Декларації про евтаназію та асистований суїцид, яка була прийнята 70-ою Генеральною Асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації у Тбілісі (Грузія), у жовтні 2019 (далі – Декларація). Варто зауважити що Всесвітня медична асоціація розроблює та рекомендує ряд етичних принципів для лікарів з усього світу під час здійснення їх професійної діяльності. Дані рекомендації щодо найрізноманітніших питань лікарської етики закріплюються у відповідних деклараціях.

Відповідно до Декларації евтаназія визначається як навмисне введення лікарем смертельної речовини, що призводить до смерті пацієнта, або здійснення будь – якого іншого втручання, що спричиняє смерть пацієнта, навіть якщо такі дії були здійсненні добровільною згодою останнього [1]. Дане визначення звужує розкриває зміст активної евтаназії, проте остання поділяється на пасивну і активну. Активна форма передбачає здійснення лікарем/медичним персоналом активних дій для прискорення настання біологічної смерті пацієнта. У межах даної форми існують два основних метода: «вбивство з милосердя» (від англ. «mercy killing»), або його ще називають «методом наповненого шприца», який передбачає вчинення лікарем активних дій щодо безболісного та швидкого припинення життя пацієнта, наприклад, шляхом введення смертельної ін'єкції. Наступною формою є асистований суїцид (від англ. «assisted suicide»), що здійснюється за активної участі у даному процесі лікаря самим пацієнтом з використанням спеціальних засобів чи ліків, які прискорюють смерть. Якщо говорити про міжнародно – правове врегулювання асистованого суїциду, то Декларацією надається лише визначення самогубства за допомогою лікаря та зазначається, що такі дії належать до випадків, коли за добровільним проханням пацієнта, який має здатність приймати рішення, лікар навмисно дає можливість пацієнтові закінчити власне життя, призначаючи або надаючи медичні речовини з метою спричинити смерть. Цікавим, на мою думку, є той факт, що у нещодавно прийнятій Декларації міжнародна спільнота не визначає такі дії лікаря категорично неетичними, на відміну від того, що було зазначено у попередніх актах: Декларації про евтаназію (1987 р.) та Заяві про асистований лікарем суїцид (1922 р.). На мою думку, такі зміни у формулюванні спричинені тим, що ряд країн вже легалізували евтаназію, зокрема Бельгія, Голландія, Нідерланди, Швейцарія, Люксембург. Легалізація останньої деякими країнами говорить про те, що етичний аспект даного явища не є однозначним і допускає варіативність у тлумаченні категорій «етично» та «неетично».

Пасивна форма евтаназії проведення останньої передбачає, що медичний працівник не вчиняє жодних активних дій або навмисно припиняє надання лікування або медичної допомоги, що будь-яким чином підтримує або продовжує життя смертельно хворого. Наслідком таких дій прискорюється і настає біологічна смерть пацієнта. Цікавим є те, що у вже загаданій Декларації про евтаназію міститься наступне формулювання: «лікар, який поважає основне право пацієнта відмовитись від лікування,

не діє неетично, відмовляючись або не отримуючи небажану допомогу, навіть якщо дотримання такого бажання призводить до смерті пацієнта.» [1].

Отже, з такого формулювання ми можемо зробити висновок, що дана Декларація визнає неприпустимою саме активну форму евтаназій, коли медичним персоналом або лікарями здійснюються активні дії для припинення життя пацієнта. Щодо пасивної форми питання є, на мою думку, не достатньо регламентований та уточненими, оскільки не є правильним ототожнення пасивної евтаназії до добровільної відмови пацієнта від лікування, оскільки пасатна форма її проведення, як показує практика, застосовується до хворих, які не знаходять у свідомості протягом досить тривалого проміжку часу, тому і не можуть добровільно, або з власної волі відмовитися від лікування.

Якщо говорити про позицію Всесвітньої медичної асоціації в цілому щодо питання евтаназії, то позиція є однозначною, якщо виходить з положень Декларації. Позиція наступна: твердо виступає проти евтаназії та самогубств за допомогою лікаря, мотивуючи це тим, що «у питаннях людського життя слід дотримуватися граничної поваги до нього» [1].

Якщо говорити про врегулювання питання евтаназії в Європі, то варто перш за все звернутись до відомого рішення Європейського суду з прав людини у справі « Прітті проти Сполученого Королівства » (Case of Pretty v. The United Kingdom) від 29 квітня 2002 року. До Суду звернулася заявниця, організм якої був уражений прогресуючою нейро-дегенеративною хворобою клітин центральної нервової системи, і жодне лікування не могло запобігти прогресуванню хвороби, бо воно є невиліковним. Вона відчувала значні моральні страждання, бо вона була повністю паралізована, тому просила можливість самостійно визначити час і способи приведення її до стану біологічної смерті, оскільки самостійно вчинити її вона з фізіологічних причин була не в змозі. Проте у п. 39 даного рішення суд зазначає та наголошує на обов'язку держави забезпечувати захист життя. Суд не визнав переконливим твердження, що гарантоване статтею 2 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод «право на життя» може тлумачитися як таке, що містить у собі негативний аспект. У п. 39 Рішення Суд прямо зазначає: «Статтю 2 неможливо, якщо не перекручувати її текст, тлумачити як таку, що надає діаметрально протилежне право, а саме: право померти; не може вона й створювати право на самовизначення, тобто надавати людині право обирати не життя, а смерть.». Також Суд у п. 40 наголошує і підсумовує той факт, що жодного права померти – чи то з допомогою третьої особи, чи з допомогою державного органу – впливати зі статті 2 Конвенції не може [2]. Отже, з даного Рішення ми можемо зробити наступні висновки: 1) ЄСПЛ не визначає у контексті права на життя право на смерть як його складову частину; 2) відповідно до п. 41 «ті країни, які дозволяють суїцид зі сторонньою допомогою, порушують Конвенцію.» [2]; 3) концепція активної етаназії та асистований суїцид повинна бути неприйнятною для країн, які є учасниками Конвенції (1950 р.). Отже, легалізація процедури евтаназії є неприйнятною, проте не забороненою, у країнах – учасниках Конвенції (1950 р.). З іншого боку Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) у документі від 10 вересня 2003 наголошує на необхідності декриміналізації процедури евтаназії у ряді європейських країн, з метою обмеження даної процедури чіткими рамками закону. Детальна регламентація процедури проведення на національному рівні та контроль за її проведенням дозволить боротись з «тіньовою» евтаназією у ряді країн Європи. Така позиція ПАРЄ говорить про визнання європейською

спільнотою існування нелегальної евтаназії в цілому як явища та проблем, які виникають у зв'язку її існуванням.

На мою думку, фактичний аспект проблеми процедури евтаназії, полягає в тому, що остання існує не залежно від того чи є вона законною, чи ні. Юридичний аспект проблеми евтаназії може розглядатись на двох рівнях: національному та міжнародному. Національна юридична оцінка евтаназії відбувається у контексті особистих немайнових прав громадянина. Така оцінка може дуже сильно варіюватись залежно від країни, виходячи зі специфіки національного галузевого законодавства: конституційного, медичного, кримінального. На міжнародному рівні юридична оцінка евтаназії робиться у контексті правої природи прав людини в цілому та ґрунтується на нормах міжнародного права.

Я вважаю, що процедура евтаназії (як пасивна, так і активна) потребує легалізації на міжнародно – правову рівні у зв'язку з тим, що на сьогодні у всьому світі відбувається динамічний процес утвердження прав четвертого покоління прав людини. До переліку таких прав право на смерть (саме у формі евтаназії) також входить. Окрім легалізації евтаназії на міжнародному рівні, виникає гостра проблема у чіткій регламентації її проведення у єдиному міжнародному акті (або в декількох актах) для того, щоб країни, які вже легалізували дану процедуру або лише планують це зробити, мали певні високі стандарти її проведення, на які б могли опиратись під час прийняття відповідного національного законодавства. Стандартизації такої процедури та її чітка регламентація на міжнародному рівні сприяла б зниженню ризиків, які мають місце під час її проведення. Більш доцільним і цілком логічним не ігнорувати проблему евтаназії в цілому (особливо нелегальної), а легалізувати її та прийняти відповідне національне законодавство відповідно до міжнародно-правових стандартів. Отже, питання евтаназії стоїть гостро як на національному рівні окремих держав, так і на міжнародному рівні, тому повинно бути врегульоване міжнародними нормативно – правовими актами, оскільки дане питання прямо стосується самої природи прав людини та її поступової трансформації відповідно до потреб сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. WMA Declaration on Euthanasia and Physician-Assisted Suicide. URL: <https://www.wma.net/policies-post/declaration-on-euthanasia-and-physician-assisted-suicide/> (дата звернення 27.11.2020).

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі "Прітті проти Сполученого Королівства" (Case of Pretty v. The United Kingdom) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_015#Text (дата звернення 27.11.2020).

*Маняк Василь Васильович,
студент 3 курсу
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«САМОПРОГОЛОШЕНІ» ДЕРЖАВИ ЯК ФЕНОМЕН МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ КРАТОЛОГІЇ

Наразі у світі існує чимало так званих «самопроголошених» або, як їх ще називають, невизнаних держав. Їх існування порушує міжнародний правопорядок і завдає безпосередньої шкоди суб'єктам міжнародного права. У доктрині міжнародного права до сих пір відсутня єдина думка щодо міжнародно-правової природи названих утворень. Така невизначеність дозволяє «самопроголошеним» державам вдаватися до маніпуляцій задля легітимації свого статусу. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом її активного наукового дослідження для досягнення консенсусу.

Деякі науковці у своїх роботах оперують поняттями «невизнана держава», «частково визнана держава» як синонімічними до поняття «самопроголошена держава». З цим не можна погодитися, оскільки перші дві категорії тісно пов'язані з етатистським розумінням міжнародно-правової кратології, яке не відповідає сучасним реаліям. Політико-територіальне утворення набуває статусу суверенної міжнародно-правової особи, якщо воно відповідає всім ознакам держави і створене з дотриманням норм міжнародного права. Як зазначає О. В. Тарасов: «Незалежно від позиції держави, що визнає/не визнає, сам міжнародний правопорядок визначає правомірність існування нового учасника міжнародних відносин». Невизнання легітимної держави не позбавляє її міжнародно-правової правосуб'єктності, тому недоречно називати нелегітимне утворення невизнаною державою. Можуть траплятися випадки, коли з політичних міркувань нелегітимні утворення визнаються іншими державами. Факт такого визнання є недійсним відповідно до п. 8 «Керівних принципів, що застосовуються до односторонніх заяв держав, здатних привести до виникнення юридичних зобов'язань».

У науці міжнародного права «самопроголошеними» державами умовно прийнято називати соціальних акторів, які сформовані з порушенням імперативних норм, тобто нелегітимним шляхом, і які не відповідають усім ознакам держави. Такі соціальні актори фактично існують в дійсності, проте вони позбавлені персонативної правової форми, а тому не можуть бути суб'єктами міжнародного права. Найбільш небезпечними є «самопроголошені» держави, які виникають на ґрунті сепаративних настроїв окремої частини населення певної суверенної особи. Для виправдання відокремлення частини території і створення нової держави сепаратисти використовують право на самовизначення народів. Відсутність легального визначення поняття «народ» призводить до маніпуляцій. Однак якщо вдатися до системного тлумачення норм міжнародного права, можна зрозуміти, що право на самовизначення, тобто на утворення власної суверенної одиниці, мають лише народи, що перебувають під колоніальною, іноземною, чужоземною окупацією. Таким правом не володіє населення певної території, що знаходиться в кордонах суверенної держави.

Для наочного розуміння досліджуваної проблеми розглянемо її на прикладі України, яка за останні роки зіштовхнулася з сепаратистським рухом. У результаті

окупації окремих частин Донецької та Луганської областей утворюються «самопроголошені» держави: так звані Луганська та Донецька народні республіки. Вони мають власні органи влади, населення, територію, вступають у відносини з іншими державами. Однак цього недостатньо, щоб набути персонативної правової форми суверенної міжнародно-правової особи і, як наслідок, виступати суб'єктом міжнародного права. Названі «республіки» сформувалися шляхом окупації, що визнається міжнародним злочином і безумовно порушує імперативні норми міжнародного права. Територія, яка підконтрольна цим утворенням, є невід'ємною частиною суверенної держави – України. Органи влади, що контролюють окуповані території, не володіють публічною політичною владою, бо відсутні такі її складові, як легітимність та легальність. Населення, що проживає на окупованих територіях, перебуває з Україною у правовому зв'язку і є постійним населенням саме України. Набуття громадянства «республік» нікчемне, бо інститут громадянства притаманний тільки суверенним особам міжнародного права. Нарешті, Донецька та Луганська народні республіки не володіють головною ознакою державності – суверенітетом, оскільки, по-перше, єдиною законною і верховною владою на території України, включаючи і окуповані частини, є влада органів державної влади України. По-друге, суверенітет передбачає незалежність держави у міжнародних відносинах. Відомо, що розглядувані «республіки» фактично є маріонетками Російської Федерації, бо у своїй політичній діяльності повністю керуються її вказівками. Де-факто Донецьку та Луганську народні республіки можна вважати не стільки «самопроголошеними» державами, скільки окупаційною адміністрацією Російської Федерації.

Враховуючи все вищезазначене, можна дійти висновку, що проблема «самопроголошених» держав є не досить дослідженою і потребує опрацювання з боку наукової спільноти. Точне розуміння феномену «самопроголошених» держав послабить їх пагубний вплив на міжнародне співтовариство і дозволить здійснити чітке розмежування між суверенними державами та нелегітимними утвореннями. Виявлено, що «самопроголошені» держави створюються з порушенням норм і принципів міжнародного права, а тому не можуть вважатися його суб'єктами. Доведено, що нелегітимні утворення, які діють на тимчасово окупованих територіях України, є «самопроголошеними» державами.

*Михальчишина Анастасія Андріївна
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України*

ПРАВА ДИТИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Дитина – це особливий суб'єкт суспільних відносин, що потребує найбільшої уваги і захисту з боку суспільства та держави. В першу чергу це зумовлюється фізичною та розумовою незрілістю, нездатністю в повній мірі реалізовувати та захищати свої права. Сполучною ланкою із зовнішнім світом для дитини, в першу чергу, є її батьки (опікуни, піклувальники), які виступають законними представниками та проявляють турботу й захист інтересів своїх дітей, а інколи несуть відповідальність за їх вчинки.

Серед науковців, які вивчали питання захисту прав дітей, варто згадати В. М. Стешенка, однією з останніх робіт щодо прав дитини є його навчальний посібник на тему «Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір», а також Н. В. Лінник у своїй роботі «Міжнародно-правовий захист економічних прав дитини», Б. Є. Радченко у праці «Інститути громадянського суспільства у захисті прав дитини» та інші.

Деякий час розвиток прав і свобод людини не торкався прав дитини, питання про необхідність регулювання прав цієї групи населення виникло порівняно недавно.

Міжнародно-правовий захист прав дитини розпочинається прийняттям Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Цей документ є першим, що проголошує основи захисту прав дітей. Зокрема, серед положень Декларації проголошено:

- рівність усіх людей від народження у своїй гідності та правах (ст. 1);
- захист сім'ї з боку держави та суспільства (ст. 16);
- однаковий соціальний захист для дітей, які народилися у шлюбі або поза ним (ст. 25);
- право дітей на особливе піклування та допомогу (ст. 25);
- гарантування кожній людині права на освіту (ст. 26) [1].

Надалі Загальна декларація прав людини отримала свій розвиток у Пактах Прав Людини, якими всім дітям гарантовані рівні права та забезпечення їх соціальних потреб. Окрім того, на виконання положень, що діти повинні бути об'єктом особливого захисту і допомоги, 1949 р. створено Міжнародний дитячий надзвичайний фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), на який покладене завдання допомоги та захисту прав дітей у всьому світі.

На основі Загальної декларації прав людини 20 листопада 1959 р. Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було прийнято важливий документ у контексті захисту прав дитини – Декларацію прав дитини. Зазначена Декларація закріпила деякі засади формування прав дитини, як-от: дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, вона повинна бути захищеною від усіх форм недбалого ставлення до неї, дитині забезпечується рівність та соціальний захист, а також належний захист та розвиток дітей із обмеженими можливостями, виховання в душі взаєморозуміння, терпимості, дружби і братерства тощо [2]. Документ всього містить 10 принципів, які послугували базисом для прийняття 20 листопада 1989 р. Конвенції про права дитини. Вона вважається Конституцією прав дитини та ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, відколи є частиною національного законодавства України.

У статті першій Конвенція про права дитини визначає, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Відповідно до статті другої, «Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї» [3].

Конвенція про права дитини складається з трьох частин та п'ятдесяти чотирьох статей, котрі помістили повний перелік прав дитини (право на життя, право на освіту, право на відпочинок, право на свободу, право на дозвілля, право на віросповідання, право на ім'я, право користуватися найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я

тощо). Проголошені Конвенцією права дитини повинні забезпечуватися на будь-якому рівні – як на регіональному й національному, так і на міжнародному.

У рамках статті 43 Конвенції про права дитини 1989 р. був утворений спеціальний міжнародний орган, що здійснює контроль за додержанням прав дитини – Комітет з прав дитини. При виконанні своїх повноважень Комітет вивчає звіти держав-учасниць Конвенції про проведені ними заходи щодо забезпечення прав дитини. Окрім цього, Комітет виконує і ряд інших функцій. Так, згідно з Конвенцією у нього є право свого роду "законодавчої ініціативи" в Генеральній Асамблеї. Комітет може рекомендувати Асамблеї запропонувати Генеральному секретарю провести від її імені дослідження з окремих питань, що стосуються прав дитини.

Програми багатьох міжнародних неурядових організацій спрямовані на здійснення контролю за дотриманням прав дітей, серед яких найбільшою є Міжнародний альянс «Врятуємо дітей». Свою місію організація вбачає в створенні умов для захисту прав дітей, їх щасливого та безпечного дитинства. Також слід виділити Міжнародну асоціацію шкіл соціальної роботи (МАШСР), Міжнародну асоціацію «Друзі дітей», Міжнародну організацію «СОС – Дитяче селище», Міжнародну благодійну організацію «Надія і житло для дітей», Міжнародну організацію ЕКПАТ тощо [4].

Отже, аналіз низки міжнародно-правових актів дає підстави стверджувати, що за дитиною визначається значний обсяг прав та інтересів. Водночас світовою спільнотою створено велику кількість засобів захисту прав дітей, які зосереджуються в міжнародних Конвенціях та Деклараціях.

Науковий керівник: Шварцева Марія Ігорівна, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Декларація прав дитини ООН, 1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
3. Конвенція про права дитини ООН, 1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik6/fail/Kryvachuk.pdf

Moskalenko Nataliia Ivanovna

PhD student (2 year)

European Union Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

GLOBALITATION, INTARNATIONAL LAW AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Globalisation and the need for global governance structures/international rule of law.

What is the globalisation?

Many different definitions, but in essence a factual process in which human activities or their effects increasingly cross borders as a result of demographic, technological (transport, telecom) and economic factors as well as an enabling political/policy environment.

Ongoing process with historic ups and downs for instance:

- 19th Century capitalism and colonialism v. the economic crisis in the 1930ies leading up to WW II;

- Post war peace and security globalisation v. the cold war and 1990 détente v. the post 2010 political crises (2010 Arab spring and civil war; 2014 Russian annexation of the Crimea; 2016 global migration crisis; Anglo-Saxon isolationism; escalation of China's 'nine dash line' claims contrary to UNCLOS; missiles from the DPRK).

- Post war economic globalisation of the 1950ies and 1960ies v. the monetary and oil crises of the 1970ies;

- Political and economic globalisation in the 1990ies v. the 2008 financial and economic crisis.

- Globalisation at across-roads (ongoing conflicts; increasing natural disasters; economic instability; populism; Covid).

Why is globalisation an issue? Nation state jurisdictions, which traditionally regulate human behaviour within the confines of their borders, loose control, because cross border human activity moves into a regulatory void. Also single jurisdictions cannot deal with emerging global challenges including:

- Economic challenges: eradicating extreme poverty and hunger; closing the development gap; ensuring a more equal distribution of the benefits of globalisation; steering international trade and investment; controlling multinational companies; providing ODA in a targeted and efficient way.

- Social challenges: ensuring access to decent work; preventing global pandemics and the spread of communicable diseases; providing humanitarian relief and protection in the case of natural and man-made disasters (plus preventing exclusion by providing education, access to information, tolerance to cultural and ethnic diversity, gender equality).

- Environmental challenges: preventing pollution (climate change), degradation or depletion of global resources and extinction of species (biodiversity).

- Political challenges: maintaining peace and security (preventing war between states); preventing the spread of weapons of mass destruction (nuclear, biological, chemical); disarmament; managing 'failing states' (preventing war within states); ensuring good domestic governance through democracy and respect for the rule of law and human rights; preventing and punishing crimes against humanity; combatting international terrorism and organised crime.

Need for regional/international cooperation to steer globalisation: to re-create common regulatory frameworks and to set up common organisations/institutions that are capable of tackling global challenges (reverse subsidiarity).

What is the sustainable development? Narrative concept to 'meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs'.

The 2030 outcome document ('Transforming our world: the 2030 Agenda for sustainable development') consists of a Declaration and a list of 17 Sustainable Development Goals and 169 time-bound targets of an economic-, social-, environmental- and political nature.

1. Economic objectives include the creation of growth and jobs (SDG 8), the sustainable development of industry (SDG 9) and agriculture (SDG 2) and the creation of sustainable patterns of production and consumption (SDG 12).

2. Social objectives include combatting poverty (SDG 1) and inequality (SDG 5 and 10), preventing social exclusion by providing access to health care and education (SDG 3 and 4 and

creating sustainable cities (SDG 11). Environmental objectives include access to and efficient use of water and energy (SDG 6 and 7), combatting climate change (SDG 13) and protection of terrestrial and marine ecosystems (SDG 14 and 15).

3. Political objectives include peace, justice and inclusive institutions as well as sustainable development partnerships.

4. Environmental objectives include access to and efficient use of water and energy (SDG 6 and 7) combatting climate change (SDG 13) and protection of terrestrial and marine ecosystems (SDG 14 and 15).

5. Political objectives include peace, justice and inclusive institutions as well as sustainable development partnerships.

In conclusion 'sustainable development' covers a whole set of global political, socio-economic and environmental policy objectives that, if understood in a wide sense, place human activities and sustained economic growth in the perspective of improving standards of living and of supporting the well-being of all people, while attaining a set of minimum social and environmental objectives.

The economic dimension of the concept sustainable development implies a process of economic growth, not as an objective in itself, but as an instrument to realise the economic development of all, with a view to attaining as minimum objectives the eradication of poverty in the world, the gradual closure of the development gap and reducing income and wealth inequality between the have and the have-nots (unemployed, uneducated, unconnected, unhealthy

The social dimension of the concept sustainable development implies an inclusive process of economic and social development with a view to preventing exclusion (leave no one behind) by ensuring a number of minimum objectives as regards labour standards and decent work (respect for core labour standards and other basic human rights), public health (access to clean water and basic food and shelter; protection against major communicable diseases), humanitarian relief and protection, education (basic reading, writing and mathematical skills for all; access for all to higher education).

The environmental dimension of the concept sustainable development implies a process of socio-economic development that is sustainable over the generations to come and therefore addresses pollution (land, air, water, waste), prevents the exhaustion of natural resources and extinction of species of flora and fauna.

The political dimension of the concept of sustainable development implies global peace and security, state systems based on democracy, the rule of law and respect for human rights, and international cooperation to combat public and private sector threats to the peace.

LIST OF MATERIALS:

1. Angel J. Rodrigo Hernandez, "International Society and Sustainable Development Goals," *Revista Espanola de Derecho Internacional* 70, no. 2, July-December 2018. 269-271 c.

2. Sumudu Atapattu, "From Our Common Future to Sustainable Development Goals: Evolution of Sustainable Development under International Law," *Wisconsin International Law Journal* 36, no. 2, Spring 2019. 215-246 c.

3. Lise Johnson, Lisa Sachs, Nathan Lobel, "Aligning International Investment Agreements with the Sustainable Development Goals," *Columbia Journal of Transnational Law* 58, no. 1, 2019. 58-120 c.

4. Rakhyun E. Kim, "The Nexus between International Law and the Sustainable Development Goals," Review of European, Comparative & International Environmental Law 25, no. 1, 2016. 15-26 с.

5. The 17 Sustainable Development Goals and 169 targets /ANNEX V: A/RES/70/1 Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>. (дата звернення: 30.11.2020).

6. CSCE Charter of Paris for a new Europe (Annex I 'Charter of Paris for a new Europe'), Paris. 1990. URL: <http://www.osce.org/mc/39516?download=true>. (дата звернення: 30.11.2020).

7. RIO Declaration on environment and development (Annex II), Rio de Janeiro, 1992. URL: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1.htm>. (дата звернення: 30.11.2020).

8. Copenhagen Summit for Social Development (Annex III), 1995. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/116/51/IMG/N9511651.pdf?OpenElement>, <http://www.un.org/esa/socdev/wssd/text-version/> (дата звернення: 30.11.2020).

9. The 2000 Millennium Declaration (Annex IV), UNGA Resolution 55/2 Millennium Declaration (A/55/L.2), 2000. URL: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (дата звернення: 30.11.2020).

*Мулярчук Аліна Ігорівна
студентка 3 курсу 5 групи
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Курс України на Євроінтеграцію спонукає національне право до пристосування до європейських стандартів. Україна є однією з небагатьох держав Ради Європи, яка окремим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (далі – Закон), безпосередньо, врегулювала практику виконання рішень Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Але сам Закон та виконання зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини (далі – ЄКПЛ) викликають багато проблемних запитань та утворюють прогалини у національному законодавстві.

Головною проблемою залишається збільшення кількості заяв проти України, які зареєстровані в ЄСПЛ. Слід зазначити, що основні причини звернення полягають у невиконанні рішень національних судів, де боржником виступає держава. Також можна виділити велику кількість заяв щодо порушення прав людини проти учасників євромайдану та зумовлених діями на Сході України. Як приклад можна навести справу від 12 жовтня 2017 року «Бурмич та інші проти України», де ЄСПЛ постановив невиконання рішень національних судів, як системну проблему в Україні. Це ж рішення було об'єднане з іншими заявами проти України, що стосувались невиконання судових рішень. Було констатовано невиконання аналогічного рішення у справі «Іванов проти України» ще від 2009 року, де ЄСПЛ наголошував на тій самій проблемній ситуації. Якщо звернутися до

статистики, то можемо констатувати той факт, що Україна знаходиться на останньому місці у Раді Європи за кількістю виграних державою справ та за прагненням застосувати процедуру дружнього врегулювання.

Аналізуючи чинне законодавство, ми можемо сказати, що в Україні відсутнє законодавче регулювання ієрархії правових актів. Тому виникає питання місця рішень ЄСПЛ та, особливо, визначення сутності міжнародного-правового акту, який підлягає застосуванню. Можна також виділити аспект, який полягає у правильному застосуванні рішень ЄСПЛ. Нерідко застосуванню підлягають конкретні рішення конкретного заявника і суди часто не звертають належної уваги на загальновизначені принципи, стандарти та засади захисту прав людини, а сприймають їх в індивідуально-правовому аспекті. Звичайно, потрібно згадати і радянський «бекграунд» нашої країни, який вплинув на формування правозастосовчого процесу держави. Адже, у радянській правовій системі загальні принципи права не розглядалися джерелами міжнародного права та й ситуація із захистом прав людини була надскладною.

Звичайно, цей список прогалин та проблем національного законодавства щодо застосування ЄКПЛ не є вичерпним і потребує більш детального дослідження та аналізу. Я вважаю, що наведені приклади є одними з «гальмів» нашого шляху до Євроінтеграції.

Основні варіанти вирішення низки проблем належної реалізації рішень ЄСПЛ я вбачаю в:

1. Закріпленні ролі рішень міжнародних судів та належного врахування судової практики в рішеннях національного судочинства.
2. Внесенні змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» відповідно до вимог ЄКПЛ.
3. Узгодженні практики виконання рішень по виплаті справедливої сатисфакції.
4. Введенні порядку перевірки виконання норм ЄКПЛ, відповідності їх стандартам і практиці.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович - доктор юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права.

Овчаренко Владислава Сергіївна

студентка 3 курсу 2 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

Однією з найнебезпечніших та досить актуальних на сьогодні постає проблема тероризму. Тероризм є реальною загрозою для функціонування як будь-якої держави окремо, так і всієї системи міжнародної безпеки. Як зазначав відомий німецький політичний діяч Фрідріх Енгельс: «Терор – це здебільшого марні жорстокості, що здійснюються для власного заспокоєння людьми, які самі відчувають страх».

Сьогодні майже неможливо знайти таку державу, яка б була на сто відсотків застрахована від дій терористів. Піратські грабежі, смертники з кілограмами вибухівки на собі, озброєні напади на церкви, аеропорти, супермаркети – це все є проявом тероризму і виступає як небезпека для нормального розвитку демократичних держав, їх зовнішньої та внутрішньої безпеки. Тому для успішного подолання цієї загрози досить важливим елементом виступає консолідація держав, що передбачає спільне використання наявних

сил і засобів. Основою такої консолідації, міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом виступають міжнародні договори та інші домовленості про взаємну правову допомогу. Таким чином, засвідченням об'єднання держав з метою протидії тероризму є прийняті міжнародно-правові документи. Одними з перших документів з цього питання були Конвенція щодо попередження тероризму та покарання за нього і Конвенція про створення міжнародного кримінального суду, які були розроблені під егідою Ліги націй, проте чинності так і не набули.

Слід зазначити, що на сьогодні система міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом більшою мірою функціонує під егідою Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ, а саме Міжнародної морської організації (ІМО), Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) та Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ). Дане питання регулюється 11 універсальними конвенціями та протоколами про боротьбу із різними проявами тероризму на суші, на морі та в повітрі, в яких прописані дієві механізми, які покликані забезпечити реальну взаємодію держав. В зазначених угодах закріплено певні зобов'язання, зокрема щодо припинення терактів та надання правової допомоги один одному. Також слід відзначити щодо важливості положень Конвенцій, які зобов'язують карати злочинців в обов'язковому порядку. Дане правило базується на принципі *aut dedere aut iudicare*, який передбачає, що держава, на території якої перебуває злочинець, повинна або самостійно застосувати до нього покарання, або ж видати його іншій державі з цією метою.

Розглядаючи міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом, варто також зазначити щодо досвіду окремих країн у боротьбі з даним питанням. Зокрема, в Ізраїлі у 1948 році Тимчасовою державною радою було видано Указ «Про запобігання тероризму». Цей законодавчий акт закріпив правило, згідно з яким окремі групи осіб при вчиненні насильницьких дій, здатних спричинити смерть чи нанести тілесні ушкодження, або при погрозі їх застосування, необхідно відносити до категорії терористичних організацій. В сучасних умовах законодавством Ізраїлю злочинними діями визнаються дії, що виражаються в усному чи письмовому підтриманні насильницьких дій; зберіганні матеріалів, які пропагують діяльність терористичних організацій; демонстрації солідарності з терористичними організаціями. Насамперед у Кримінальному Кодексі Італії зазначеному питанню присвячено статтю 2701, що передбачає покарання за створення організацій для здійснення акту тероризму і саботажу громадського порядку та 280, що визначає караним замах із метою вчинити акт тероризму або саботажу.

Хотілось би виділити також законодавство ФРН, що певним чином схоже на законодавство Італії. Так, Німеччиною питання боротьби з тероризмом вперше було урегульовано на законодавчому рівні у 1986 році шляхом прийняття Закону про боротьбу з тероризмом. Відповідно ст. 3 даного документу встановлюється, що терористичними визнаються дії, що переслідують, зокрема такі цілі: а) заподіяння шкоди цілісності країни, а також зовнішній або внутрішній безпеці ФРН; б) усунення, припинення дії або підірив конституційних основ; в) заподіяння шкоди безпеці розміщених на території ФРН військам іноземних держав – учасниць Північноатлантичного договору.

Нині спільною рисою законодавств іноземних держав є посилення відповідальності за акти тероризму та водночас збільшення кола повноважень спецслужб та правоохоронних органів щодо боротьби з терористичними діями.

Як зазначалось вище, на сьогодні активізувалась діяльність спеціальних міжнародних органів. Одним з таких органів є заснований в рамках Ради Безпеки ООН Контртерористичний комітет. Він слугує центром координації міждержавного співробітництва у боротьбі з тероризмом. Існування даного органу вкотре підтверджує глобальність проблеми тероризму для усього міжнародного співтовариства. Важливий внесок у боротьбу з тероризмом вносить діяльність Організації Об'єднаних Націй, Генеральна Асамблея якої 9 грудня 1985 року, ухвалила Резолюцію 40/61, якою тим самим закріпила важливий принцип – загального осуду, що передбачає, що будь-які прояви тероризму, незалежно від того, ким і де вони були вчинені, визнаються злочинними. В цілому в основу міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом, окрім вищезазначеного, покладено також принципи осуду тероризму, заборони будь-якого сприяння терористам, співробітництва у боротьбі з сучасним тероризмом, захисту світових культур та релігій, а також дотримання норм міжнародного права.

Отже, слід визнати, що сутність тероризму з початку його виникнення і до сьогодні є незмінною, і полягає насамперед у застосуванні насильства чи погрози його використання з метою досягнення певних цілей, зокрема політичних, релігійних чи інших публічних, при наявності основного конструктивного елемента – мотиву злочинного терористичного діяння – залякування державної влади, суспільства чи його частини.

Науковий керівник: Тарасов О. В., д. ю. н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Павко Яна Анатоліївна,
к.ю.н., науковий співробітник відділу
міжнародного права та порівняльного правознавства
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України*

МІЖНАРОДНЕ КЛІМАТИЧНЕ ПРАВО – НОВА ПІДГАЛУЗЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Зміна клімату є проблемою планетарного масштабу, до якої з кожним роком зростає інтерес міжнародного співтовариства. Наукові дискусії щодо впровадження дієвих міжнародно-правових механізмів охорони клімату не втрачають своєї актуальності. На думку О. Задорожнього, до негативних наслідків змін клімату варто віднести наступні: підвищення рівня Світового океану; зміна циркуляції океанів та біологічної продуктивності морських екосистем; збільшення кількості погодних катаклізмів і катастроф; поширення інфекційних хвороб; нестача питної води; нездатність багатьох екосистем пристосовуватися до змін температури, в результаті чого вони припиняють своє існування [3, с. 367].

Зауважимо, що до основних міжнародно-правових актів, які регулюють відносини між державами в сфері боротьби зі зміною клімату, належать Рамкова конвенція про зміну клімату 1992 року, Кіотський протокол 1997 року до неї та Паризька угода 2015 року. В цілому, вищевказані міжнародні договори визначають правовий режим охорони клімату, що склався в рамках ООН. У свою чергу, міжнародно-правова база в цій сфері має як переваги, так і недоліки та потребує комплексного удосконалення. Перш за все, це

пов'язано з тим, що для міжнародного права навколишнього середовища характерним є застосування рамкового підходу до прийняття природоохоронних угод. Мова йде про прийняття рамкової угоди, яка визначає загальні зобов'язання держав, і протоколів до угоди, що їх конкретизують. Зокрема, прийняття Паризької угоди 2015 викликало певну невизначеність щодо взаємодії положень даного міжнародного договору з положеннями Рамкової конвенції про зміну клімату 1992 року на практиці. Як зазначає Т. Короткий, рамкові конвенції є поширеним інструментом регулювання міжнародних відносин на універсальному та регіональному рівнях з метою охорони довкілля [6, С. 164]. Крім того, 1 червня 2017 року США оголосили про вихід із Паризької угоди 2015 року, засуджуючи передбачені в ній фінансові та економічні міжнародні зобов'язання для держав [8]. Незважаючи на те, що 4 листопада 2020 року США офіційно вийшли із неї, новообраний президент Д. Байден пообіцяв повернути державу до Паризької кліматичної угоди [1;7].

У зв'язку зі зростанням значення проблеми зміни клімату та прийняттям міжнародно-правових актів та актів «м'якого права», присвяченим даному питанню, вчені почали висловлювати ідеї стосовно формування нової галузі міжнародного права або підгалузі міжнародного права навколишнього середовища, правові норми якої регламентують відносини держав з протидії негативним наслідкам кліматичних змін. На сьогоднішній день існують різні підходи науковців щодо становлення та розвитку міжнародного кліматичного права (кліматичного права). Доцільно підкреслити, що міжнародне право навколишнього середовища тісно пов'язано з кліматичним правом, оскільки природоохоронні міжнародно-правові норми поширюються на міждержавні «кліматичні відносини».

На думку М. Кичигіна, зміна клімату охоплює сферу інтересів представників усіх наук: фізиків, географів, астрономів, юристів та ін. Він вважає, що ця проблема є важливою для юридичної науки, особливо для галузі екологічного права. На переконання дослідника, всі галузі права – міжнародне, конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне – повинні бути «задіяні в правовій регламентації боротьби зі зміною клімату та негативними наслідками такої зміни». До того ж, він наголошує на тому, що на Заході кліматичне право розвивається досить активно [4, С. 154].

У свою чергу, М. Копилов дотримується поглядів триразового лауреата Пулітцерівської премії, американського журналіста Т. Фрідмана, який виокремив такий етап у розвитку міжнародного екологічного права як «енергетична/ кліматична ера». Вчений переконаний у тому, що «кліматична ера» бере свій початок з 2012 року, так як саме в цей рік відбулися дві події, які «видозмінили траєкторію руху та еволюції міжнародного екологічного права». По-перше, це проведення в м. Ріо-де-Жанейро Конференції ООН зі сталого розвитку та прийняття документу «Майбутнє, якого ми прагнемо», а, по-друге, – закінчення строку дії Кіотського протоколу 1997 року та початок вироблення пост-Кіотських домовленостей і угод [5]. З нашої точки зору, виділення такого етапу, який підтверджує актуальність досліджуваної проблеми, а також наявність особливого предмету міжнародно-правового регулювання та відповідних джерел дають нам підстави вивчати питання щодо зміни клімату під іншим кутом зору, а саме в рамках нової підгалузі міжнародного права навколишнього середовища – міжнародного кліматичного права.

До речі, на думку Д. Гершинкової, формування кліматичного права є ознакою сучасного етапу розвитку міжнародного права навколишнього середовища. У своїй праці

на основі аналізу міжнародно-правових норм, які регламентують відносини держав у сфері боротьби зі зміною клімату, та наукових праць провідних юристів-міжнародників вона розглядає кліматичне право як підгалузь міжнародного права навколишнього середовища. Д. Гершинкова зазначає, що ключовим критерієм поділу права на галузі та підгалузі виступає предмет правового регулювання. Крім того, вона переконана, що при виокремленні підгалузі слід брати до уваги такі суб'єктивні фактори, як: рівень правової свідомості в суспільстві; тенденції взаємодії міжнародного права та внутрішньодержавного права; моніторинг правозастосовчої практики; науково обгрунтована правова політика [2, С. 80–82].

Таким чином, на підставі проведеного нами наукового дослідження та, спираючись на погляди фахівців щодо обраного дискусійного питання, можна зробити висновок про формування нової підгалузі міжнародного права навколишнього середовища – міжнародного кліматичного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Байден обіцяє повернути США до Паризької угоди. 05.11.2020р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3130419-bajden-obicae-povernuti-ssa-do-parizkoi-klimaticnoi-ugodi.html>.
2. Гершинкова Д. А. Современный этап развития международного права окружающей среды – признаки формирования климатического права. Евразийский юридический журнал. 2014. № 5 (72). С. 80–85.
3. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ. Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка, Ін-т. міжнар. відносин. Київ: Видавничий дім «Промені», 2010. 510 с.
4. Кичигин Н.В., Хлуденева Н.И. Климат планеты в фокусе права. Журнал российского права. 2016. №9. С. 153–161.
5. Копылов М.Н. «Энергетическая / климатическая эра» как современный этап в развитии международного экологического права. Правозащитник. 2016. №1. URL: <http://pravozashitnik.net/ru/2016/1/5>.
6. Короткий Т.Р. Понятие и признаки рамочных конвенций. Вестник РУДН. Серия: Юридические науки. 2011. №4. С. 164–171.
7. США вийшли з Паризької кліматичної угоди. 04.11.2020р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3129660-ssa-vijsli-z-parizkoi-klimaticnoi-ugodi.html>.
8. Трамп офіційно оголосив про вихід США із Паризької кліматичної угоди. 01.06. 2017 р. URL: <https://tsn.ua/svit/tramp-oficiyno-ogolosiv-pro-vihid-ssa-iz-parizkoyi-klimatichnoyi-ugodi-939170.html>.

Перегуда Єлизавета Миколаївна
студентка 3 курсу 3 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Проблема здійснення судочинства стосовно неповнолітніх набуває з кожним роком все більшої актуальності, тому що діти потребують особливого захисту з боку держави, як це передбачено міжнародними документами та національним законодавством. Під ювенальною юстицією прийнято розуміти такий спосіб організації правової системи, за яким створюється система органів, установ та організацій, які здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, вчинені неповнолітніми. Термін «Ювенальна юстиція» в міжнародно-правових актах відноситься до законів, норм, стандартів, процедур механізмів та установ, спеціально розроблених для дітей які перебувають у конфлікті з законом, в тому числі зусилля, направлені на профілактику стосовно дітей, які вступають у конфлікт з законом. Тобто, вважається, що кожна дитина, теоретично, може бути виправленою та стати повноцінним громадянином за умови відповідних рішень представників Феміди та ставлення громади. Ця тенденція має перехідний характер від караючого правосуддя до реабілітаційно-виховного.

Міжнародні норми і принципи, що стосуються ювенальної юстиції закріплені, перш за все, у Конвенції ООН про права дитини, у «Пекінських правилах», «Ер-Ріядських правилах» та інших міжнародно-правових актах. Тож, розглянемо детальніше деякі з них. 29 листопада 1985 р. був прийнятий міжнародно-правовий акт «Мінімальні стандартні правила ООН стосовно відправлення правосуддя у справах неповнолітніх», більш відомий за назвою «Пекінські правила». Дата їх створення є важливою, оскільки вони передують конвенції. Основною ідеєю даного акту виступала глобальна реформа системи притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх, яка мала на меті серйозні зміни національних законодавств на основі цих рекомендацій для забезпечення максимального рівня благополуччя неповнолітнього, а також надання органам ювенальної юстиції вказівок при розробці або перегляді законодавства. Таким чином, головна ідея «Пекінських правил» вміщується в більш ніж сторічну фразу, яку пов`язують з ім`ям відомого італійського вченого-правника Чезаре Беккарія: «Краще злочин попереджати, ніж карати. Це є основною метою кожного вдалого законодавства».

Наступним міжнародно-правовим актом, що присвячений широкому спектру прав дитини та є документом обов`язкового характеру, є Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. Конвенція ООН про права дитини – не просто декларація, а міжнародна угода, ратифікуючи яку, кожна країна повинна дотримуватися її вимог, спиратися на них, у тому числі шляхом внесення доповнень і змін до свого законодавства з метою захисту дітей від різного роду посягань. Вона справила великий вплив на ювенальну юстицію своєю фундаментальною ідеєю про гідність дитини. Ця ідея зафіксована в статті 40 Конвенції, яка присвячена поняттю «гідність». Згідно якої неповнолітній має право на поведження, що сприяє розвитку поваги до прав і свобод людей та почуття гідності, і при цьому береться до уваги вік

дитини і акцент на її реінтеграції в суспільство. Конвенція про права дитини заклала основи та сформулювала загальні принципи, які мають велике значення для ювенальної юстиції. Наступним міжнародно-правовим актом, який стосується теми дослідження, є Керівні принципи ООН для попередження злочинності неповнолітніх від 1990 р., прийняті в м. Ер-Ріяд. В «Ер-ріядських правилах» передбачені головні принципи попередження злочинності неповнолітніх, що у Ст.1.1 визначено як «головну мету кримінальної політики». «Ер-ріядські правила» наголошують на тому, що проблему попередження злочинності серед неповнолітніх потрібно вирішувати комплексно. Профілактика не може бути обмежена областю правосуддя і повинна включати суспільство, сім'ю, дітей і підлітків. Тож, серед основних ідей є орієнтація на потреби дитини, забезпечення гармонійного розвитку дитини, за необхідності поміщення неповнолітнього з раннього віку в центр попереджувальної програми та розроблення нових стратегій попередження злочинності. Поручуючи проблему соціалізації неповнолітніх, міжнародно-правовий акт наголошує, на тому, що питаннями у справах неповнолітніх повинні займатися «добре підготовлені спеціалісти», які мають досвід та мають визначати та враховувати потреби неповнолітніх, застосовувати до неповнолітніх найкращий правовий засіб, з метою уникнення їх зіткнення із системою правосуддя. У 2007 році в Женеві, були прийняті Зауваження загального порядку № 10 до Конвенції про права дитини в рамках ювенальної юстиції. В яких виділили основні елементи ювенальної юстиції, піднявши питання віку, втручання, використання не судових засобів, альтернативних заходів і гарантій справедливого суду. Так, Європейський Союз надалі показує своє ставлення до даного питання через прийняття у посередництві з Радою Європи у 2010 р. «Керівних принципів щодо правосуддя, дружнього до дітей», покликаних допомогти членам ЄС у покращенні захисту прав дітей у судовому процесі. Головною ідеєю є забезпечення ефективної участі дитини у судовому процесі за участі професіоналів, які повинні враховувати потреби дитини, особливості віку, особисті обставини та забезпечення процесу дружнього до дитини. Також наголошується на необхідності підготовки фахівців для ювенальної юстиції.

Отже, ювенальна юстиція – молоде, але досить необхідне відгалуження судової системи. Однією з причин запровадження якої є захист неповнолітніх правопорушників від суворості «дорослих» покарань. В сучасних правових системах повинен бути чіткий розподіл правосуддя на «доросле» і «дитяче», оскільки суб'єкти «дитячого» суттєво відрізняються від суб'єктів «дорослого» і фізіологічно, і психологічно, і соціально. Тому, тут слід говорити про гуманістичну, соціальну спрямованість правосуддя, стосовно дітей. Науковцями різних сфер досліджень також було визначено, що на відміну від дорослої сформованої людини, дитину ще можна виправити, коректувати її поведінку шляхом якісного позитивного впливу виховного характеру, оточення, а позбавлення волі, або ж застосування інших видів відповідальності повинні розглядатися як крайній вихід із тієї чи іншої ситуації. Система ювенальної юстиції повинна бути побудована враховуючи закономірності розвитку дитини, бути науково обґрунтованою, включати в себе систему захисту дитини, яка вчинила злочин, потерпіла від злочину, або над якою було вчинене порушення її цивільних прав.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БІОЕТИКИ

Дослідження будь-якого явища повинно бути актуальним. Правове регулювання біоетики на міжнародному та національному рівнях тісно пов'язане із забезпеченням прав людини та основоположних свобод. Саме тому, ми маємо розуміти, що питання біоетики – це важливе питання для захисту кожного з нас.

В умовах пандемії коронавірусу COVID-19, біоетика розвивається з отриманням нових викликів. Для нас постало питання вироблення ефективної вакцини проти вірусу, але наукова діяльність у цій сфері має обмежуватись постулатами біоетики. Вищевказане доводить потребу визначення та аналізу особливостей дії правил біоетики при протидії пандемії. Тож, на сьогодні, особливо актуалізувалося питання щодо міжнародно-правового співробітництва держав у сфері біоетики.

Основним принципом біоетики, закріпленим в усіх міжнародно-правових актах в сфері захисту прав людини, є принцип пріоритету інтересів однієї людини над інтересами суспільства. Варто зазначити, що цей принцип у праві біоетики є запозиченим з інших галузей права, зокрема, він є основоположним у сфері захисту прав людини. Враховуючи особливості предмету права біоетики, згаданий принцип віднайшов своє логічне продовження в принципі недоторканності біологічної цілісності людини, зміст якого розкривається тріадою:

- 1) недоторканності тілесної цілісності людини;
- 2) недоторканість генетичного матеріалу людини;
- 3) недоторканності ментальної цілісності людини[2].

Міжнародно-правова взаємодія держав у сфері біоетики криється у реалізації принципів біоетики в розрізі реалізації основоположних прав і свобод людини. Правова регламентація біоетики закріплює широкий спектр прав, серед яких з особливою увагою проголошуються:

- право на повагу анатомії людської особистості,
- право на отримання інформації про діагноз і прогноз власного стану,
- право брати участь у прийнятті рішень про вибір методів лікування, аж до відмови від лікування взагалі та ін[2].

Ця група прав виникла у зв'язку як із розвитком і поглибленням, «проникненням» в біологічну сутність прав людини, так і власне з розвитком медицини, біології та технологічним прогресом і, як результат, виникненням нових аспектів прав людини.

Міжнародно-правова взаємодія держав у сфері біоетики регламентується відповідно до прав людини на життя та на охорону здоров'я. При цьому ці базові права людини закріплені у Загальній декларації прав людини та Міжнародних пактах, прийнятих під егідою ООН. Саме з моменту формування міжнародно-правового каталогу прав людини виникла правова основа для налагодження взаємодії держав у сфері біоетики.

На сьогодні вироблений комплекс міжнародних біоетичних правових стандартів. Серед усіх міжнародно-правових актів, які закріплюють права і свободи людини та

громадянина, і, відповідно, право на охорону здоров'я, найперше варто виділити акти Всесвітньої організації охорони здоров'я. Первинними правовими джерелами формування нормативних актів, спрямованих на регламентацію найактуальніших питань сучасної біоетики, стали напрацювання Всесвітньої медичної асоціації, сформованої у 1947 році, як громадської організації лікарів із 64 країн[3].

Ця структура розробила й запровадила чисельні рекомендаційні документи у сфері біології та біомедицини, які тепер об'єднують у поняття «біоетика». Серед них: Міжнародний кодекс медичної етики (1983 року), Декларація незалежності та професійної свободи лікаря (1986), Декларація щодо еутаназії (1987), Гельсінська декларація (1964), Декларація щодо трансплантації людських органів (1987), Дванадцять принципів надання медичної допомоги в будь-якій системі охорони здоров'я (1983) тощо. Незважаючи на те, що ці документи мають рекомендаційний характер, вони відіграють провідну роль у формуванні загальних тенденцій біоетики та закладенні фундаментальної основи для подальшого розвитку її правового регулювання. Саме на підставі їхнього сукупного аналізу виділено принципи біоетики та перелік непорушних прав людини у цій сфері[3].

Тепер перейдемо до характеристики взаємодії держав у сфері біоетики в контексті вирішення проблем протидії сучасній пандемії. На сьогодні кожна країна світу в тій або іншій мірі страждає від епідемії коронавірусу. За підрахунками вчених більша частина населення планети Земля або перехворіла на цю хворобу, або має перехворіти. Саме тому, на перший план виходить такий принцип біоетики, як забезпечення належної взаємодії суб'єктів та здійснення координації їхніх наукових розробок у цій сфері. Кожна країна зацікавлена у поєднанні технологій задля того, щоб спільними зусиллями створити вакцину від коронавірусу. Але, оскільки різні за ступенем демократизації держави мають різні підходи до біоетики, то сполучення їхніх зусиль навіть попри реальну необхідність буде ускладнене[1].

Наявна проблема - розробка десятків різних видів вакцин на сьогодні виглядає скоріше негативним явищем аніж позитивним. Держави мають різні медичні протоколи та різні підходи до проведення дослідницької діяльності. Для світу було б набагато більш доцільним об'єднати зусилля, та згідно з рекомендаціями ВООЗ здійснити спільне дослідження за єдиним уніфікованим протоколом. В такому разі швидкість вироблення вакцини та проведення клінічних випробувань дозволили б врятувати людські життя[2].

При цьому, ми маємо розуміти що під загрозою сьогодні постає інша проблема – співмірність заходів протидії коронавірусу принципам біоетики. На сьогодні, біоетика зосереджена навколо питань того, яким чином здійснювати дослідження, з огляду на забезпечення безпеки людей. В розрізі вироблення вакцини від коронавірусу цей принцип полягає у неприпустимості випробуванні незавершеної вакцини на людях та неприпустимості вакцинації населення без завершення клінічних випробувань вакцини.

Інший важливий аспект реалізації принципів біоетики – забезпечення належного клінічного дослідження. Слід здійснити вироблення на міжнародному рівні контролю за захистом людей від піддання незаконному експериментальному випробуванню неперевіраних вакцин. Особливо велика загроза в цьому векторі криється щодо проведення перевірки Китаю, для якого властиві масові порушення прав людини.

Всі медичні засади протидії пандемії повинні застосовуватись з урахуванням правового регулювання біоетики. Таким чином, підводячи підсумок слід зазначити, що

обране питання потребує глибокого дослідження з позиції міжнародно-правового захисту та дотриманням принципів біоетики та їх підлаштування під умови пандемії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Луканова В.В. Пандемія у контексті сучасних глобальних процесів: цивілізаційне підґрунтя – бінарна опозиція «людство / довкілля». Гілея науковий вісник. Збірник наукових праць. К. : «Видавн. Гілея», 2017. Вип. 127(12). С. 229– 231.
2. Кашинцева О.Ю. Право біоетики та медичне право: новий напрямок наукових досліджень Київського університету права НАН України / О.Ю. Кашинцева // Часопис Київськ. ун-ту права. – 2009. – № 4. – С. 202-208.
3. Медведєва М.О. Норми етики та права в регулюванні біомедичних досліджень: міжнародно-правовий аспект / М.О. Медведєва // Сучасні проблеми біоетики / Редкол. Ю. І. Кундієв (відп. ред.) та ін. – К. : Академперіодика, 2009. – 278 с.

Пісоцький Андрій Федорович
студент 3 курсу
Факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість. Ці та всі інші положення містяться в основному міжнародному акті із захисту прав та свобод людини - Загальній декларації прав людини [1].

Здійснення прав та свобод, які закріплені в міжнародно-правових актах, не повинно порушувати права та свободи інших індивідів, суспільства та держави. Саме тому держави, застосовуючи міжнародні та внутрішньодержавні нормативно-правові акти, використовують різні методи обмеження прав та свобод людини [2, с. 105]. Таким чином, не зважаючи на те, що права людини - найвища цінність в демократичному суспільстві, держава може обмежувати їх, аби врегулювати баланс між правами особи та інтересами суспільства в цілому. Міжнародне право дозволяє державам відступати від своїх міжнародних зобов'язань по захисту прав людини та призупиняти дію актів національного законодавства (право на дерогацію) [3].

При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві - дане застереження міститься в Загальній декларації прав людини [1], а також схожі положення закріплені у ст. 4 Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права та ст. 15 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для застосування державою права на дерогацію потрібна наявність єдиної обставини - стан необхідності. Стан необхідності - така надзвичайна ситуація, коли держава для захисту свого істотного інтересу, загроза якому є неминуча, вдається до порушення своїх міжнародних зобов'язань перед іншою державою або державами [4].

Визначаючи обмеження прав людини, варто зазначити, що в доктрині не вироблено єдиного поняття, проте з аналізу міжнародно-правових актів, рішень міжнародних судів та позицій науковців обмеження прав людини та основоположних свобод можна визначити як допустиме міжнародним та національним правом втручання держав в права та основоположні свободи людей, яке відповідає принципу законності, доцільності, необхідності та співрозмірності цілі, яка переслідується цим втручанням. Так, Європейський суд з прав людини у рішенні по справі Lawlees визначив надзвичайний стан, що загрожує життю нації: «виняткова кризова або надзвичайна ситуація, яка торкається населення загалом та становить загрозу організованому життю спільноти, яка є основою держави» [5].

Отже, у разі настання надзвичайної ситуації, що загрожує суспільству, держава може обмежити права та свободи людини. Так, можна виокремити основні загрози для суспільства, що виправдовує обмеження:

- 1) політичні кризи: міжнародні збройні конфлікти, національно-визвольна війна, громадянська війна;
- 2) надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру: катастрофи, стихійні лиха, масові пожежі;
- 3) економічні кризи;

Розглядаючи дані положення через призму ситуації в Україні, варто зазначити, що саме в 2015 році Україна вперше повідомила Генерального секретаря Ради Європи про те, що внаслідок агресії з боку Російської Федерації та розгортання гібридної війни змушена застосувати положення статті 15 Конвенції для відступу від окремих взятих на себе зобов'язань [6]. Вдруге Україна використала право дерогації у 2018 році внаслідок чергового акту агресії з боку Російської Федерації у Керченській протоці проти Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

На сьогоднішній ж день все міжнародне товариство та зокрема і Україна борються проти нового вірусу, який швидко поширюється та вже завдав чималих людських та економічних втрат. Всесвітня організація охорони здоров'я, зважаючи на реальну небезпеку для життя та здоров'я людей, закликала держави діяти жорстко. Так, стараючись контролювати ситуацію, держави вводять надзвичайний стан, режим надзвичайної ситуації, які так чи інакше обмежують права та свободи людини.

Отже, застосовуючи право дерогації, зокрема в теперішній ситуації, в якій опинилося все міжнародне співтовариство, важливо дотримуватися даних принципів, які були наведені та містяться в нормах міжнародного права, а також чітко визначати у внутрішньодержавних актах, які саме права та свободи обмежуються, адже саме даний підхід свідчить про належний рівень правової захищеності та попереджує можливі прояви свавілля.

Науковий керівник: Тарасов Олег Володимирович, доктор юридичних наук, доцент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Загальна декларація прав людини: Декларація від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#top (дата звернення 13.12.2020)
2. Мелихова Л. В. Основи права. – Р: Фенікс, 2000. – 416 с

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 13.12.2020)

4. Проект статей про відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння 23.04 – 01.05 2001 р. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Library/Pages/Index.aspx> (дата звернення 13.12.2020)

5. Case Of Lawless v. Ireland. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20> (дата звернення 13.12.2020)

6. Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-19> (дата звернення 13.12.2020)

Плетньов Олександр Олегович

студент 3 групи 3 курсу

Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України

НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ПРОЯВ ГУМАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Суспільство протягом усього свого існування стикається зі збройними конфліктами, За останні п'ять тисяч років відбулося близько 14 тисяч воєн, у яких загинуло понад 5 млрд. чоловік. За 3400 років можна нарахувати тільки 250 років загального миру – це менш 1% часу існування людства, а з розвитком технологій, глобалізацією та збільшенням імперських амбіцій провідних світових держав, кількість конфліктів тільки збільшується. Геноцид у Руанді, події на Близькому сході, ситуація на Сході України. З огляду на це все більшого дослідження потребує міжнародне гуманітарне право.

Міжнародне гуманітарне право розглядають як сукупність юридичних норм, які відображають у своїй сутності загальнолюдські норми моралі, які застосовуються під час збройних конфліктів.

Ці норми володіють всіма ознаками норм міжнародного права, і відповідно, зобов'язують у першу чергу держави забезпечити дотримання відповідних норм під час збройного конфлікту. Але в основі цих норм лежать загальнолюдські моральні правила.

Цей зв'язок між моральними та юридичними нормами відображається в декларації Мартенса – положенні, яке закріплено в міжнародних договорах, але яке відсилає до норм гуманності й моралі: «У випадках, не передбачених цим Протоколом або іншими міжнародними угодами, цивільні особи й комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що впливають з усталених звичаїв, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості».

Тому будь-яка норма міжнародного гуманітарного права – це результат конкретизації загального принципу гуманності, і його похідних, адаптованих до умов збройного конфлікту – принципів розрізнення, пропорційності (сумірності), прийняття запобіжних заходів під час нападу, заборони заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань.

По-перше, необхідно звернути увагу, що міжнародне гуманітарне право спрямоване на обмеження поведінки сторін в ситуаціях, подібних війні. У відповідних

нормативних актах ситуації, подібні до війни, називаються збройними конфліктами тому предмет правового регулювання міжнародного гуманітарного права не розповсюджується на внутрішні заворушення та акти терору.

Серед збройних конфліктів міжнародне гуманітарне право виділяє два види збройних конфліктів. Міждержавні збройні конфлікти, які відбуваються між двома або більше державами, і збройні конфлікти неміжнародного характеру, або громадянські війни, які зазвичай відбуваються всередині держави.

У контексті сьогоденної ситуації в Україні варто також звернути увагу на ситуації, коли одна держава окупує іншу державу (або частину іншої держави), зазвичай використовуючи збройні сили для досягнення цього результату.

Міжнародне гуманітарне право застосовується і до цієї ситуації. Окупація у результаті збройного конфлікту також регулюється нормами, які застосовуються до міжнародних збройних конфліктів.

Також варто звернути увагу і на ситуації, коли одна з країн не визнає факту початку збройного конфлікту. Зокрема, Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії у своєму рішенні по справі Тадича 1995 року далі уточнює, що міжнародні збройні конфлікти мають місце щоразу, коли між державами застосовується збройна сила.

Як зазначалося вище, право, що регулює міжнародні збройні конфлікти, застосовується також до ситуацій, коли одна держава займає частини або всю територію іншої держави. Виходячи з положень Женевської конвенції, в якому роз'яснюється, що МГП застосовується до всіх випадків часткової або повної окупації території високої договірної сторони, навіть якщо ця окупація не зустрічає збройного опору. По суті, військова окупація відбувається тоді, коли одна держава вторгається в іншу державу і встановлює військовий контроль над частинами або її територією. Вважається, що мешканці окупованої території потрапили в руки держави, що здійснює окупацію. Питання про те, окупована та чи інша територія, залежить від встановлення так званого ефективного контролю з боку окупованої держави над даною територією.

Тому можна зробити висновок, що міжнародне гуманітарне право – важлива галузь міжнародного публічного права, розвиток якої – поряд із розвитком міжнародного права прав людини – позначив тенденцію до гуманізації сучасного міжнародного права, а коло ситуацій до яких відповідні норми застосовуються є досить широким і саме ефективне застосування норм міжнародного гуманітарного права дозволить зменшити кількість порушень прав людини та жертв від міжнародних збройних конфліктів.

*Ружинська Анастасія Павлівна
студентка 3 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МИРНИМИ ЗАСОБАМИ

На сучасному етапі розвитку держав з урахуванням демократизму та глобалізації, актуальності набирає питання вирішення міжнародних спорів саме мирним шляхом. Застосування сили стало негуманним та невігідним способом розв'язання міждержавних

конфліктів, враховуючи досвід двох світових воєн та різноманітних заворушень. Тому одним з головних принципів міжнародного права є принцип мирного вирішення міжнародних спорів, який закріплено у Статуті ООН та Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів.

Міжнародний спір – це специфічні політико-правові відносини, що виникають між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного права і відображають протиріччя, які існують у межах цих відносин. Тобто це спір з питання юридичного факту чи правового регулювання певних відносин, що виникає між державами або іншими суб'єктами.

Вище згадані міжнародно-правові документи перелічують такі мирні засоби вирішення міжнародних спорів: переговори, обстеження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів та інші. Цей перелік не є вичерпним, сторони спору можуть обирати й інші мирні способи його вирішення, не порушуючи при цьому права та інтереси інших держав. Доцільним є аналіз найпоширеніших засобів врегулювання спорів, якими є переговори, посередництво, добрі послуги та арбітраж.

Задля пошуку компромісів та зниження напруження під час спору, держави використовують переговори як засіб врегулювання міжнародного спору. Переговори є одним з найпростіших та найбільш розповсюджених способів, який проводиться на рівні різних посадових осіб. У міждержавних відносинах переговори відбуваються на послідовних ієрархічних рівнях: на рівні дипломатичних представників, на рівні міністрів закордонних справ і, якщо не досягнуто успіху, на рівні глав держав чи урядів. Українські політики все частіше звертаються до вирішення міжнародних спорів саме шляхом переговорів, які приносять певні результати. Як приклад, мирні переговори стосовно збройного конфлікту на сході України, ініціювання обговорення питання звільнення та обміну полоненими.

Наступним засобом вирішення міждержавних спорів є посередництво, відповідно до якого обирають третю особу (державу, представника міжнародної організації), яка бере участь як самостійний учасник спору за згодою обох конфліктуючих сторін. Посередник може отримати право керувати переговорами та пропонувати вирішення спору. Проте варіанти вирішення спору посередником не мають обов'язкового характеру, та являють собою рекомендації стосовно вирішення конфлікту. На універсальному рівні важливу роль у цій справі відіграє ООН. Генеральна Асамблея розглядає певні спори, які можуть виникнути між членами Організації та рекомендує «заходи», які не мають примусового характеру, але спрямовані на те, щоб перешкодити застосування сили та сприяти встановленню згоди між сторонами.

Добрі послуги пов'язані з посередництвом, проте особа, що надає добрі послуги, не бере участь у переговорах і не пропонує шляхи вирішення спору. Головне завдання третьої сторони у цій ситуації полягає у наданні державам-учасникам спору матеріальних можливостей для встановлення контакту і ведення переговорів між ними. Якщо держави-учасниці спору запрошують третю сторону взяти участь у переговорах, то добрі послуги переходять у посередництво.

Міжнародний арбітраж зарекомендував себе як ефективний засіб вирішення досить складних та обтяжених серйозними міжнародними протистояннями справ. Звернення до арбітражу є добровільним та здійснюється шляхом укладання сторонами конфлікту

особливої міжнародної угоди (компромісу). Арбітражний суд має право розглянути всі спори, котрі передані йому на розгляд, окрім спорів щодо територіальної цілісності, національної безпеки та суверенітету. На відміну від посередництва, рішення арбітражного суду має обов'язків характер для сторін конфлікту.

Отже, керуючись принципом мирного вирішення справ, державам слід зосередити увагу саме на мирному вирішенні спорів, які є більш демократичними та дозволяють досягти миру з дотриманням прав і свобод людини і громадянина у світі. Зазначені засоби є найпоширенішими серед держав та можуть бути застосовані для вирішення спорів різної складності.

Сидоренко Н.О.

студент

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

02-20м-02

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ РУХУ ПРАЦІВНИКІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

З моменту заснування Європейських співтовариств соціальні права були одним з основних предметів регулювання. Свобода вільного переміщення працівників в ЄС була би не можливою без забезпечення дотримання соціальних прав людини. Варто додати, що Суд ЄС у справі 7/75 (Mr. and Mrs. F. v Belgian State) відніс право на свободу пересування працівників до основоположних прав людини.

У статті 45 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС) у межах Європейського Союзу забезпечується вільне переміщення працівників. Воно презюмує відміну будь-якої дискримінації за ознакою громадянства щодо працівників держав – членів ЄС, з питань трудової діяльності, заробітної плати, а також інших умов праці. Згідно з ДФЄС свобода переміщення з метою працевлаштування передбачає право:

- приймати пропозиції з працевлаштування;
- вільно пересуватися в межах території держав-членів з цією метою;
- проживати на території будь-якої держави-члена для здійснення трудової діяльності згідно з законодавчими та підзаконними актами, що регулюють трудову діяльність цієї держави;
- залишатися на території держави-члена після припинення трудових відносин.

У преамбулі Хартії Європейського Союзу про основні права (2007/З 303/01) зазначається, що Європейський Союз забезпечує вільне пересування осіб, товарів, послуг і капіталів, а також свободу заснування суб'єктів підприємницької діяльності. У статті 15 цієї ж Хартії проголошується свобода професійної діяльності та право на працю. У Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права трудящих 1989 року зазначено, що кожний працівник Європейського співтовариства має право на свободу пересування по всій території Співтовариства за умови обмежень, виправданих громадським порядком, громадською безпекою або громадським здоров'ям.

Перед державами поставлено ряд обов'язків, які вони повинні виконувати для забезпечення права свободи пересування працівників:

- покращити умови проживання в усіх державах-членах,
- зокрема тих, що стосуються возз'єднання родин;
- усунути перешкоди, що з'являються внаслідок невизнання дипломів або еквівалентних свідоцтв про професійну підготовку;
- поліпшити умови життя і праці транскордонних працівників.

Питанню правового регулювання вільного переміщення працівників держав-членів ЄС присвячено велику кількість вторинних нормативних актів Євросоюзу. Найбільш значними та актуальними є:

- Директива № 2004/38 від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу і членів їхніх сімей вільно переміщуватись і проживати на території держав – членів ЄС;
- Регламент № 492/2011 від 5 квітня 2011 року про вільне пересування працівників у межах співтовариства;
- Директива № 2014/54/ЄС від 16 квітня 2014 року про заходи, що сприяють здійсненню прав, наданих працівникам у контексті свободи пересування працівників;
- Регламент № 2019/1149 від 20 червня 2019 року про створення Європейського органу з питань праці.

Таким чином право вільного пересування працівників закріплюється в багатьох нормативних актах ЄС. Однак поряд з великою кількістю наданих гарантій і свобод у цій сфері існують й певні обмеження. Так частина 3 статті 45 ДФЄС надає державам-членам ЄС змогу обмежувати право вільного пересування працівників на засадах державної безпеки, публічного порядку і охорони праці; частина 4 статті 45 ДФЄС містить обмеження щодо публічної служби. Також держави-члени можуть встановлювати певні вимоги до працівників з інших країн ЄС – наприклад знання офіційної мови, пов'язані з професійною діяльністю (справа 379/87, Anita Groener v Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee (Ireland)).

Як зазначає Олена Михайлівна Рим реалізація свободи переміщення працівників позитивно вплинула на соціально-економічні наслідки для ЄС та держав-членів, їх економічного розвитку, соціальної згуртованості та підвищення кваліфікації людей на професійному рівні. Так свобода переміщення працівників дала змогу долати нестачу кадрів у певній сфері діяльності в тій чи іншій державі-члені ЄС.

Науковий керівник: к.ю.н, асистент кафедри права Європейського Союзу НЮУ імені Ярослава Мудрого С.Р. Асірян

Славів Богдан Владиславович
 Національний юридичний університет
 імені Ярослава Мудрого,
 Факультет адвокатури,
 Зкурс, 5 група

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ КІБЕРВІЙНАМ

Пріоритетною ціллю сучасного міжнародного права є підтримання та захист миру, а також виключення війни в усіх її проявах.

Керуючись основними принципами міжнародного права, в тому числі принципом незастосування сили та погрози силою, а також цілями, що були проголошені Статутом ООН, світове товариство зобов'язане вживати колективних засобів для запобігання і придушення актів агресії або інших порушень миру.

Поряд із розвитком суспільних відносин, розвиваються й методи та види війни, які потребують нетипового вирішення за допомогою нестандартних методів. Враховуючи це, інститут міжнародного права та вся міжнародна спільнота зобов'язана вчасно реагувати на виклики сучасності, зокрема на зародження тенденцій до виникнення нових асиметричних джерел сили, серед яких і кібернетичні можливості впливу.

Сучасні технології не тільки змінюють вже відомі людству засоби ведення воїн, але й породжують безліч нових, до яких в першу чергу слід віднести – кібервійну.

Термін «кібервійни» не є новим, однак узагальнене визначення відсутнє. У доктрині та практиці міжнародного права паралельно застосовуються такі поняття як: «кібервійна», «бойові дії у кіберпросторі», «кібератака» та ряд схожих з ними.

І справді, дати визначення, що є кібервійною є доволі складно, оскільки воно складається з двох доволі дискусійних понять «кібер» та «війна». Додатковою перешкодою стає відсутність критеріїв для розмежування у міжнародному праві, оскільки доволі складно визначити «кібератаку» з боку певної держави, від «інтернет-хуліганства».

Кібернетична війна – систематична боротьба в кібернетичному просторі між державами (групами держав), політичними групами, екстремістськими, терористичними та іншими угрупованнями, яка проводиться в формі атакуючих та оборонних дій. Основними цілями як нападу, так і оборони в кібервійні є інформаційні ресурси, властивості яких з точки зору безпеки (цілісність, доступність і конфіденційність) можуть бути порушені [1, 90]. При чому під системністю боротьби слід розуміти те, що дії сторін мають певну цілісність, послідовність, єдність, підпорядкованість заданій меті, поєднуються з іншими діями.

Одним із останніх «проривів», щодо критеріїв розмежування, було рішення Сенату США, прийняте у 2009 році, згідно з яким кібернетичний простір офіційно визнається новим середовищем (domain) ведення бойових дій.

Найбільшою проблемою, а також небезпекою, є відсутність можливості чітко визначити «атакуючу сторону», оскільки діяти у кіберпросторі може як окрема особа чи організація (наприклад терористична), але й держава чи навіть коаліція держав. Тобто, зупинити кібервійну не так складно, як знайти відповідального за неї та притягнути до відповідальності, особливо коли «кібернетичні атаки» не були поєднані з іншими видами нападу.

Попри надзвичайну активність міжнародних політичних процесів, пов'язаних з розвитком глобального інформаційного суспільства, міжнародно-правове унормування інформаційної сфери, зокрема визначення правил поведінки в ній держав та інших акторів, перебуває на початковому рівні. Як наслідок, атаки вчинені у кіберпросторі не можуть бути кваліфіковані за міжнародним правом [2, 130]. У таких умовах єдиним способом протидії є кваліфікація названих атак лише у якості окремих кіберзлочинів, відповідальність за здійснення яких передбачена національним законодавством держав та окремими регіональними міжнародними договорами [3].

За умов відсутності уніфікованого міжнародно-правового договору у протидії кібервійні особливого значення набувають доктринальні напрацювання провідних

юристів міжнародників. Ґрунтовним дослідженням у визначеній сфері став Талліннський посібник із застосування міжнародного права до кібервійни, опублікований у 2013 році, підготовлений групою спеціалістів з міжнародного права на замовлення Спільного центру НАТО з обміну передовим досвідом у сфері кіберзахисту [4].

Враховуючи вищенаведене та досвід міжнародної спільноти, можна стверджувати, що міжнародно-правова протидія кібервійнам на сучасному етапі знаходиться на стадії формування. На мою думку, світовій спільноті не вистачає універсального міжнародно-правового договору, який містив би заборону ведення кібервійни, а також критеріїв для її ідентифікації та розмежування, окрім того, варто розширити деякі принципи та норми міжнародного права, наприклад, «кібернітичною» складовою.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Я. Мудрого Тарасов Олег Володимирович

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонович П.И. «О современном понимании термина «кибервойна» / П.И. Антонович // Вестник Академии военных наук. – 2011. – № 2 (35). – С. 89-96.
2. Мережко О. О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / О. О. Мережко. – К.: Юстиніан, 2010. – 320 с.
3. Документ 994_576 (Конвенція про кіберзлочинність)
[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
4. The Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare
[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/356296245.pdf>.

Снагощенко Ольга Олегівна
студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Розвиток глобалізації та інтеграції в світі сприяє виходу юридичних осіб за кордон для торгівлі товарами і послугами. Такий вихід здійснюється декількома шляхами: створення представництв і філій в іноземній державі; кооперування діяльності з юридичними особами іноземної держави шляхом укладення договорів про кооперацію або агентських договорів; укладання договорів про передачу частини функцій іншій компанії (договір про управління); купівлі акцій даної компанії і відповідно проникнення в органи управління даної компанії і ін. Однією з форм таких взаємин є транснаціональна корпорація (ТНК).

У сучасному світі ТНК отримали істотне значення як явище в економіці. ТНК впливають не тільки на економічні процеси в світі, але і на політику держав (в області екології, прав людини, соціальної політики). Зростаючий вплив ТНК на світові процеси розмиває державний суверенітет. Відповідно виникає необхідність переосмислити статус ТНК як суб'єкта права. ТНК в юридичній літературі визначаються як юридичні особи різної

національності (державної приналежності), що діють як єдине ціле з економічної (господарської) точки зору.

Правові основи регулювання діяльності ТНК на міжнародному рівні представлені низкою документів: Кодексом поведінки ТНК; Проектом норм, що стосується обов'язків транснаціональних корпорацій та інших підприємств в області прав людини; тристоронньою декларацією принципів МОП, що стосуються багатонаціональних корпорацій і соціальної політики.

Одним з важливих аспектів правового статусу ТНК є питання щодо правоздатності. ТНК характеризується наявністю ознаки, яка ускладнює розгляд її як суб'єкта міжнародного приватного права, а саме, множинністю формально самостійних юридичних осіб різної державної приналежності, що мають економічну та організаційну єдність. Відзначимо, що в доктрині міжнародного приватного права виділяють кілька підходів при визначенні правосуб'єктності ТНК:

- ТНК - повноцінні і повноправні суб'єкти міжнародного приватного права (Л.Т. Джакелі, В. Фрідмен). Прихильники даної точки зору вважають, що визнання за ТНК правосуб'єктності - це логічний результат зростання впливу ТНК. Відзначено, що ТНК здатні впливати і впливають на політику держав і відповідно на вироблення норм міжнародного права, а державу можна розглядати як сукупність державних органів, які здійснюють певні функції влади.

- ТНК не суб'єкти права як такі, а є сукупністю юридичних осіб (Л.А. Лунц і ін.). Прихильники даного підходу наголошують що, незважаючи на економічну і організаційну єдність, ТНК - це сукупність формально самостійних юридичних осіб. Складно таку величезну кількість юридичних осіб розглядати як єдиний суб'єкт права.

- ТНК мають обмежену правосуб'єктність (П.-м. Дюпюї, І.М. Глебов). Дана точка зору є компромісною і пропонує наділити ТНК, визначеними правами і обов'язками за міжнародними договорами без додання їм статусу суб'єктів міжнародного приватного права, за даними договорами ТНК мають у своєму розпорядженні певні права і обов'язки. Також суперечки за такими контрактами найчастіше вирішуються в міжнародному арбітражі або спеціальному органі (МЦУІС). Прихильники даної теорії відзначають, що ТНК мають правосуб'єктність тільки в рамках договору.

Таким чином, питання щодо правосуб'єктності ТНК є складним і дискусійним. Доктрина містить суперечливі думки з даного питання. Однак наявність правового регулювання відносин, пов'язаних з діяльністю ТНК і зростаючий вплив ТНК дозволяють говорити про поступове формування нового суб'єкта міжнародного приватного права.

Сокира Вікторія Вікторівна

студентка 3 курсу 5 групи

Факультету адвокатури

НЮУ імені Ярослава Мудрого

МИРНІ ЗАСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

У зв'язку з глобалізацією в сучасному суспільстві, відносини між державами набули рис системного характеру, демократичності і багатоманітності. Але між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, все одно, продовжують виникати спори й конфлікти. Зважаючи на це, існує необхідність в певних засобах їх розв'язання.

Як зазначено в п.1 ст.1 Статуту ООН, основною метою діяльності ООН є підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою вживати ефективні колективні заходи для запобігання й усунення загрози миру і придушення актів агресії або інших порушень миру, та здійснювати мирними засобами, згідно з принципами справедливості й міжнародного права, налагоджування або вирішення міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру.

Проте, як відомо, міжнародному співтовариству все ще не вдалося уникнути збройних конфліктів, що приносять горе і страждання людям. Незважаючи на заборону використання військової сили у міжнародних відносинах, держави досить часто звертаються до неї для вирішення суперечок та конфліктних ситуацій, що виникають між ними.

У чинному міжнародному праві визначення поняття «мирний засіб вирішення міжнародного спору» здійснюється шляхом наведення переліку конкретних мирних засобів або ж зазначається, що це засоби, які виключають застосування примусу в будь-якій формі. Міжнародне право надає державам-учасникам спору вільно обирати засоби його вирішення, тобто не зобов'язує держави звертатися до якогось конкретного засобу. Цей принцип закріплено в Статуті ООН та Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 року. Відповідно до ч. 1 ст. 33 Статуту ООН сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір. Також у ст. 5 Манільської декларації 1982 року, зазначається ще й про інститут «добрих послуг»: «Держави прагнуть у дусі доброї волі і співробітництва до якнайшвидшого і справедливого врегулювання своїх міжнародних спорів за допомогою будь-якого з таких засобів: переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних домовленостей або органів або іншими мирними засобами на власний вибір, включаючи добрі послуги».

У міжнародно-правовій доктрині найпоширенішим є поділ мирних засобів вирішення міжнародних спорів на дипломатичні (політичні) та правові (судові). До дипломатичних належать переговори, добрі послуги, посередництво, обслідування та примирення, до правових – арбітраж і судовий порядок. Найпоширенішими є переговори, добрі послуги та посередництво, міжнародний арбітраж.

Переговори як засіб мирного вирішення міжнародних суперечок є процесом пошуку рішень із спірних питань самими сторонами шляхом встановлення безпосереднього контакту та досягнення угоди між ними. Переговори вважаються найбільш простим, зручним і прийнятним для сторін міжнародного спору засобом їх спілкування, що не зачіпають їхні суверенні права, і до них звертаються найчастіше.

Добрі послуги та посередництво. Під посередництвом розуміють участь третьої сторони з метою оптимізації процесу пошуку взаємоприйняттого рішення від зародження суперечностей до спалаху конфлікту, під час його найбільшого загострення, а також у постконфліктний період відновлення взаємовигідних відносин. Найближчим до посередництва поняттям є надання добрих послуг. Добрі послуги спрямовані до спонукання конфліктуючих сторін розв'язати конфлікт мирними засобами і створення їм умов для цього. Наприклад, той, хто надає добру послугу, може запропонувати свою

територію для проведення зустрічей учасників конфлікту або бути своєрідним листоношею, доставляючи повідомлення від одного учасника конфлікту до іншого.

Щодо міжнародного арбітражу, то по-перше, він є процедурою третейського судового врегулювання спорів між суб'єктами міжнародного права, яка завершується остаточним та обов'язковим рішенням по справі; по-друге, це орган, який відноситься до органів міжнародного правосуддя, створюється договірними сторонами для вирішення конкретного спору (суд *ad hoc*), спорів визначеної категорії або будь-яких спорів, що виникають між ними (постійний арбітраж).

Отже, всі держави світу, коли вступають у світове співтовариство, беруть на себе зобов'язання здійснювати свою міжнародну діяльність відповідно до основних принципів міжнародного права. І одним із них є обов'язок держав вирішувати міжнародні спори мирним способом. Інститут мирного врегулювання спорів є одним із найважливіших міжнародно-правових засобів підтримки міжнародного миру і забезпечення мирного співіснування держав. Однак на сьогодні деякі держави й досі застосовують збройні засоби для вирішення конфліктів, і це призводить до людських втрат, погіршення стану економіки та погіршення міжнародних стосунків.

Науковий керівник Тарасов Олег Володимирович, д.ю.н, доцент кафедри міжнародного права

Терех Дана Юрївна
студентка 3 курсу, 3 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СПВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ТА ПОЛІТИЧНА ДОМОВЛЕНІСТЬ

Україна в період своєї інтеграції впевнено крокує до європейської та світової спільноти. Не дивлячись на те, що наша держава сьогодні перебуває в скрутному становищі, що перш за все пов'язане з анексією Кримського півострова та війною на Донбасі з Російською Федерацією, все рівно як в цивілізованій державі є зобов'язання чіткого дотримання принципу «*Pacta sunt servanda*», що з латинського переводиться як – договори повинні виконуватися.

Актуальність даної теми полягає в необхідності перегляду теоретичних основ, що вкладаються в загальне поняття міжнародного договору та політичної домовленості, їх міжнародно-правового забезпечення з приводу подій, що відбуваються навколо суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України. Для вирішення даної проблеми потрібно дати відповіді на наступні питання: по-перше, за якими критеріями ми можемо співвіднести поняття «міжнародний договір» і «політична домовленість» між собою для визначення їх статусу в міжнародному праві; по-друге, до яких наслідків може призвести невиконання однієї з держав своїх зобов'язань аргументуючи це тим, що були укладені політичні домовленості, а не міжнародний договір.

Міжнародні договори мають важливе значення для правової системи держави і займають пріоритетне місце в ієрархії законодавства адже це є основним дієвим засобом урегулювання широкого спектру відносин, які виникли між державами та можливість

досягнути компромісу з певних питань. Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України, є частиною національного законодавства України.

Водночас існує ще одне поняття, так звані «політичні домовленості», що мають не юридичну, а морально-політичну силу. Це у свою чергу означає, що держави, вступаючи у такого роду акт, виражають у спільному документі тимчасовий збіг їхніх політичних цілей, а надалі кожна з них має право змінити свою політику і не буде нести жодної міжнародно-правової відповідальності якщо якимсь чином порушить досягнуті домовленості. А втім, науковці, які глибоко досліджували цю сферу, наполягають на необхідності їх виконання адже це витікає із ще одного загального принципу – добросовісності та важливості підтримання правопорядку на міжнародній арені.

У міжнародному праві є концепція, що закріплена у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. про те, що «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і врегульовану міжнародним правом, незалежно від її конкретного найменування. Тобто конкретна назва договору (договір, домовленість, угода) не впливає на його юридичну силу. З цього виходить, що найменування не дає однозначної відповіді про те, чи це є юридично обов'язковий договір чи політична домовленість.

Якщо ми візьмемо критерій стосовно реєстрації міжнародного договору, як відомо, домовленості не підлягають реєстрації в Секретаріаті ООН. Це б могла бути пряма вказівка на те, що мова йде саме про цей вид угоди, але з розвитком суспільства та міжнародних відносин ми вже можемо спостерігати таку практику, коли й політичні домовленості реєструються. Так, наприклад, аналіз зареєстрованих в ООН угод, які опубліковані в її збірнику договорів “United Nations Treaty Collection”, показує в наявності серед них чотирьох політичних домовленостей.

Виходить, що критерієм, за яким можна було б співвіднести ці два поняття є наміри та цілі держав, які прагнуть укласти відповідний договір. Проте виникає питання як зрозуміти, що суб'єкти хочуть укласти саме міжнародний договір. Як зазначає у своїй праці науковець І. І. Лукашук: «Суттєве значення для визначення наміру сторін надати угоді юридичну силу має його форма», і далі «...форма має суттєве значення для визначення правового характеру угоди». Наявність в угоді типових для договору положень свідчить про намір сторін розглядати його як міжнародний договір». На жаль, в історії зустрічається досить багато випадків, коли внаслідок неточного вираження своїх намірів, до сих пір ведуться дискусії стосовно юридичної природи та їх наслідків відповідно того чи іншого договору (наприклад Будапештський меморандум 1994 р.).

Отже, не дивлячись на те, що при укладенні політичних домовленостей суб'єкти міжнародного права не несуть міжнародно-правової відповідальності адже дане поняття не регулюється актами міжнародного права, порівняно з міжнародним договором, але все одно потрібно схилитися до принципу «*Pacta sunt servanda*» для забезпечення належного світового порядку. Також з усього вищесказаного можна виділити два основних критерії за якими можна співвіднести ці два поняття. По-перше, треба виходити із самої суті, що вкладають суб'єкти міжнародного права при їх укладенні та домовленості. По-друге, яку мету та наміри ставлять перед собою суб'єкти міжнародного права при укладенні певного договору.

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В ЄС ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

За Маастрихтським договором Європейський Союз(далі - ЄС) надає своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів. Саме доступ до правосуддя включає в себе можливість використання способів альтернативного врегулювання спорів. ЄС активно підтримує такі способи, серед яких найбільш поширеним, швидким та ефективним є медіація.

У Директиві 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах»(далі Директива 2008/52/ЄС) медіація розглядається як структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора. Цей процес може бути ініційований самими сторонами або у результаті пропозиції чи розпорядження суду, або для виконання припису законодавства держави-члена.

Близько десяти років ЄС з метою розвантаження судової системи та покращення доступу громадян ЄС до правосуддя намагається вжити заходів, направлених на популяризацію медіації.

Важливим кроком в становленні інституту медіації в країнах-членах ЄС було нормативне закріплення у Директиві 2008/52/ЄС, яка зобов'язує держави-члени до імплементації її положень про медіацію та прийняття необхідних для цього нормативно-правових актів. Директива застосовується у транскордонних спорах до цивільних та господарських правовідносин, але ніщо не повинно заважати державам-членам застосовувати ці положення також до внутрішніх процесів медіації.

Прийняття цієї Директиви передував тривалий процес розробки відповідних стандартів. Так, у 2000 р. Рада ЄС прийняла висновок щодо альтернативних засобів вирішення спорів в комерційному праві, а у квітні 2002 р. Європейська Комісія представила «Зелену книгу» про такі способи в цивільному та комерційному праві, які і заклали основу для положень Директиви, та запровадила широкі консультації з державами-членами та зацікавленими сторонами щодо можливих заходів зі стимулювання використання медіації.

Важливе значення для становлення інституту медіації також мав Європейський кодекс поведінки медіатора, розроблений ініціативною групою практикуючих медіаторів за підтримки Європейської Комісії та прийнятий на конференції в Брюсселі другого червня 2004 р.

Найбільш важливою для запровадження інституту медіації є Директива, адже її загальні вимоги були виконані державами-членами впродовж передбаченого строку у три роки. Хоча Директива стосувалася в першу чергу транскордонних спорів, практично всі (за винятком чотирьох) держави-члени не тільки виконали її вимоги, а й передбачили правове регулювання медіації у внутрішніх спорах. Водночас, метою Директиви було не тільки внесення змін до національних законодавств, а досягнення збалансованого

відношення між медіацією та судовим розглядом та заохочення використання медіації як мирного способу вирішення спору.

Більшість держав-членів ще до моменту прийняття Директиви мали усталену практику та правове закріплення в національному законодавстві вирішення спорів шляхом медіації. Тому для приблизно половини держав-членів імплементація Директиви не призвела до значних змін у законодавстві.

Однак відношення кількості медіацій до кількості судових розглядів залишається дуже невтішним і це явище європейські науковці називають “Парадоксом медіації у ЄС”. Європейським парламентом та Європейською Комісією було ініційовано низку ґрунтовних досліджень щодо дійсної ефективності медіації, визначення причин низької популярності медіації, пошуку оптимальних рішень із популяризації медіації як альтернативи судовому розгляду.

Так у 2013 році Європейський Парламент здійснив дослідження щодо векторів «перезавантаження медіації в ЄС» та визначення чинників, які обмежують застосування медіації. Беручи до уваги досвід Італії, де вже багато років доволі успішно практикується обов’язкова медіація, у дослідженні сформульовані висновки щодо доцільності внесення змін до Директиви щодо запровадження у державах-членах обов’язкової медіації як тимчасового пілотного проекту чи визначення кожною державою необхідного показника балансу між медіаціями та судовим розглядом. Та такі кроки досі залишаються невітленими у ЄС.

Висновки цих досліджень є достатньо актуальними для України, адже на даний час медіація у нашій державі очікує на своє законодавче закріплення – прийняття Закону України «Про медіацію».

Хоча законодавство ЄС не обов’язкове для України, з огляду на широкомасштабний процес адаптації Україною права ЄС, а також перспективи майбутнього членства, Україні доцільно імплементувати також положення цих правових актів у національне законодавство, та звернути увагу на досвід ЄС та добровільність медіації, що вважається не ефективною.

*Францева Ольга Костянтинівна
аспірантка кафедри права Європейського
Союзу НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ БЕЗГРАМАДЯНСТВА У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У сучасному світі людина, її права та свободи визнаються одними з основних цінностей і об’єктом охорони як національного так і міжнародного права.

Майже всі великі події в житті народів так чи інакше торкаються проблем, які пов’язані з громадянством.

Забезпечення принципу рівності прав і свобод здійснюється в однаковій мірі щодо всіх людей. Право на громадянство це – основоположне право людини, яке передбачає право кожної людини на отримання, зміну і збереження громадянства. Особа, яка набуває громадянства, крім загальновизнаних прав людини, отримує додаткові права громадянина у зв’язку з чим право на громадянство визначають як «право на права».

Існують два основних способи набуття громадянства: філіація та натуралізація. Перший спосіб є первинним і передбачає, що особа отримує громадянство за народженням. Таким чином отримує громадянство переважна більшість осіб. У статті 6 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. з цього приводу зазначено: кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянство набувають такі особи: діти, один із батьків яких на час народження цих дітей має громадянство цієї держави-учасниці, за винятком будь-яких випадків, що можуть бути передбачені в її внутрішньодержавному праві для дітей, які народилися за межами держави; діти, народжені на її території, які інакше стали б особами без громадянства, а також знайдені на її території немовлята, які інакше стали б особами без громадянства.

Щодо набуття громадянства за народженням, то держави використовують або принцип ґрунту, або принцип крові.

Принцип ґрунту – принцип набуття громадянства за місцем народження, незалежно від громадянства її батьків. Цей принцип дістав широке застосування в законодавстві тих країн, які були зацікавлені у збільшенні чисельності свого населення шляхом залучення іммігрантів (США, Великобританія, Бразилія тощо). За наших часів у більшості держав цей принцип застосовується в поєднанні з принципом «права крові».

Принцип крові – набуття особою при народженні, незалежно від місця її народження, громадянства тієї держави, громадянами якої є її батьки. Застосовується здебільшого в законодавстві тих держав, які зацікавлені в скороченні еміграції. У ряді країн право крові ґрунтується на зверхності в сім'ї чоловіка і дитина набуває при народженні громадянство батька, в інших державах – на визнанні рівноправності чоловіка і жінки. Цей принцип використовують у деяких державах Європи та Азії.

Міжнародне право в галузі прав людини встановлює, що право держави вирішувати про те, хто є їх громадянами, не є абсолютним, і держави, зокрема, повинні виконувати свої зобов'язання щодо надання або втрати громадянства. У тих випадках, коли жодна держава не визнає особу своїм громадянином, вона часто не може користуватися тими правами і свободами, які сприймаються громадянами як належне. Міжнародні експерти відзначають, що безгромадянство часто означає проживання без документів, що юридично посвідчують особу і наділяють її відповідними правами, зокрема, на охорону здоров'я, освіту, майновими, на свободу пересування.

Діють, зокрема, Конвенція про статус апатридів 1951 року, Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 року, Європейської конвенції про громадянство 1997 року, Конвенція Ради Європи про недопущення безгромадянства у зв'язку з правонаступництвом держав 2006 року тощо.

Конвенція про статус апатридів 1954 року визначає «апатрида» як особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою згідно з її законом.

Люди без громадянства є у всіх регіонах світу. Часто проблема безгромадянства виникає через недоліки законодавчих систем: дискримінацію, довільні закони та практику. Осіб без громадянства нерідко ізолюють від суспільства та позбавляють базових прав, таких як освіта, охорона здоров'я, реєстрація шлюбу та працевлаштування, у разі смерті такої особи не видається свідоцтво про смерть і не відбувається офіційне поховання.

Апатридів ще називають «правовими привидами». Можуть залишитися незареєстрованими факти народження і смерті, внаслідок чого особи без громадянства

стають «невидимими» з точки зору закону: існуючі реально ці особи не визнаються юридично.

Подолання явища безгромадянства - це завдання, у вирішенні якої глибоко зацікавлені і ОБСЄ, і УВКБ ООН. Держави-учасниці ОБСЄ також взяли на себе ряд зобов'язань, що стосуються захисту осіб без громадянства, права на громадянство, доступу до його отримання, реєстрації актів цивільного стану та оформлення документів.

Не дивлячись на те, що інститут громадянства захищається як національним правом, так і на міждержавному рівні, проблема апатризму залишається у світі досить актуальною. Точна кількість апатридів невідома. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) загалом у світі 10 мільйонів осіб наразі не мають національності й, отже, не можуть розраховувати на захист з боку будь-якої країни світу, не можуть брати повно і суспільства та здійснювати весь спектр прав людини. Окрім порушення їх права на громадянство, апатриди піддаються і іншим порушенням прав людини.

В останнє десятиріччя держави активізували зусилля, націлені на те, щоб забезпечити всім людям можливість користуватися правом на громадянство, наприклад шляхом покращення доступу до процедур реєстрації актів громадянського стану та видачі документів, щоб закріпленими у міжнародно-правових документах правами людини могли користуватися апатриди, які чекають отримання громадянства. Незважаючи на ці зусилля, правова база, закладена в обох конвенціях, залишається сьогодні настільки ж актуальною, як вона була в той час, коли ці конвенції були прийняті. Існуючі міжнародно-правові гарантії прав і свобод не завжди мають механізми реалізації цих прав і свобод.

З метою подолання проблеми безгромадянства у листопаді 2014 року за ініціативою УВКБ ООН розпочалася всесвітня компанія із подолання безгромадянства #IBelong [«Я належу»], направлена на ліквідацію безгромадянства. Разом уряди зацікавлених держав, громадянське суспільство та інші агенції ООН прагнуть викоринити безгромадянство у світі до 2024 року, запобігаючи появі нових випадків і краще ідентифікуючи і захищаючи осіб без громадянства. Ця кампанія ефективно мобілізувала уряди і громадянські суспільства по всьому світу.

Одним з ключових компонентів цієї компанії є Глобальний план дій по ліквідації безгромадянства на 2014-2024 роки, в якому викладені базові рекомендації, які складаються з десяти дій, таких як: забезпечити, щоб жодна дитина не народжувалась без громадянства; запобігти безгромадянства у випадках правонаступництва держав; надати статус захисту мігрантам без громадянства та спростити їх натуралізацію; забезпечити реєстрацію народжень в цілях запобігання безгромадянства; видати документи про громадянство тим особам, які мають на це право; приєднатися до Конвенцій ООН про безгромадянство; уточнити кількісні та якісні дані про групи осіб без громадянства, які необхідно вжити державою за підтримки з боку УВКБ ООН Для кожної дії в Глобальному плані дій наводиться (відправна точка) і цілі, яких необхідно досягти протягом 10 років. У цьому плані також містяться контрольні орієнтири, або проміжні завдання для відстеження прогресу в досягненні заявлених цілей. Ця кампанія ефективно мобілізувала уряди і громадянські суспільства по всьому світу.

На даний час діє цілий ряд міжнародно-правових договорів, які не тільки закріпили мінімальні стандарти прав та свобод людини, але й утворили дієві міжнародні механізми їх захисту. Однак, не зважаючи на зазначене, в правовому регулюванні захисту прав і

свобод людини залишаються недоліки, що іноді нівелюють той позитивний результат, якого досягло людство в останнє десятиріччя.

Хадієва Е.Р.

*Студентка групи 18-20м-03, 5-й курс,
Факультет адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право Європейського Союзу (далі – право ЄС) - це унікальна правова система, що існує паралельно із законодавством її держав-членів. В багатьох сферах правові норми Європейського Союзу (далі – ЄС) регулюють питання, які одночасно визначаються і національним законодавством. До таких питань, зокрема, належить адвокатська діяльність.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють адвокатську діяльність у ЄС є Директива Ради Європейського Економічного Співтовариства від 22 березня 1977 р. щодо сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг (77/249 / ЄЕС); Директива 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 р. щодо сприяння постійному здійсненню професії правника в іншій державі-члені, ніж держави отримання професійної кваліфікації; Кодекс етики адвокатів Європейського Союзу (Загальний кодекс правил для адвокатів країн європейського співтовариства), що був прийнятий 28 жовтня 1988 р.; а також Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 вересня 2005 р. і Резолюція (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р.

У статті 1 Директиви Ради Європейського Економічного Співтовариства від 22 березня 1977 р. № 77/249 (далі – Директива № 77/249), яка визначає засади здійснення правничої (адвокатської) діяльності, сформовано поняття юриста (адвоката). Відповідно до статті 4 Директиви № 77/249 діяльність, пов'язана з представництвом або захистом клієнта у судовому провадженні або перед органами державної влади, здійснюється у кожній приймаючій державі-члені ЄС у відповідності до умов, встановлених для юристів, які виконують професійну діяльність у відповідній країні [1].

Зміст Директиви 77/249 було розширено за допомогою прийняття Директиви 98/5 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 р. щодо сприяння постійному здійсненню професії правника в іншій державі-члені, ніж держави отримання професійної кваліфікації (далі - Директива 98/5). Так, згідно зі ст. 4 Директиви 98/5 адвокат, який виявив бажання займатися професійною діяльністю в державі-члені, крім тієї, в якій він отримав кваліфікацію, зобов'язаний зареєструватися у компетентних органах такої держави-члена [2].

У Кодексі етики адвокатів Європейського Союзу (далі – Кодекс) зазначено, що у суспільстві, побудованому на засаді верховенства права, адвокат здійснює роль особливого суб'єкта, на нього покладаються обов'язки перед правосуддям та перед тими, чий права і свободи необхідно захищати [3] Кодекс за своїм змістом висвітлює такий перелік загальних питань як: положення щодо незалежності, конфіденційності, особистої

порядності адвоката та ін.; особливості відноси з клієнтами; відносини з судом; взаємовідносини між адвокатами.

Відповідно до Резолюції (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. (далі – Резолюція) будь-яка особа повинна мати право на необхідну юридичну допомогу в судовому розгляді. У Резолюції також зазначається про обов'язок держави забезпечувати особам, які перебувають в економічно несприятливому становищі, можливість отримання необхідних юридичних консультацій з будь-яких питань. Юридичні консультації мають надаватися або безкоштовно, або за умови сплати особою, яка звернулася з проханням про консультації, суми, що відповідає його фінансовим можливостям. Також сказано про необхідність володіння інформацією щодо чинного законодавства тими, хто надає такі консультації [4].

Варто зазначити, що важливою умовою для співпраці держав, що не є членами, з Європейським Союзом є гармонізація їх законодавства з правом ЄС. Завдяки гармонізації національне право цих країн поповнюється нормами права ЄС, що створює правові засади для залучення їх до європейської інтеграції. Так гармонізація українського законодавства здійснюється на основі Спільної стратегії Європейського Союзу щодо України 1999 р., Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС 1994 р. (далі — УПС) та інших актів. Конкретний перелік заходів та етапи адаптації українського законодавства до законодавства ЄС передбачено Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 р. Положення УПС мають рамковий характер, а їх реалізація вимагає ухвалення правових актів, створення необхідних інституційних механізмів та проведення відповідних дій як на міжнародному рівні у відносинах сторін, так і в правопорядку України та Співтовариства [5].

Таким чином, проаналізувавши вище вказані нормативно-правові акти, які регулюють адвокатську діяльність у Європейському Союзі, можемо дійти висновку, що правові акти України, які стосуються діяльності адвокатури, за своїм змістом є подібними до актів ЄС. Так норми Кодексу етики адвокатів Європейського Союзу від 28 жовтня 1988 р. та Резолюції (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. широко впроваджено в українське законодавство. Аналогічні положення містяться у Законі України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», Законі України «Про безоплатну правову допомогу», Правилах адвокатської етики та ін.

Науковий керівник: Галан В.О., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dyrektywa Rady z dnia 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług (77/249/EWG) URL: http://www.ccbe.eu/NTC document/77249PLpdf18_1396343920.pdf
2. Dyrektywa 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w Państwie Członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych URL: <http://ec.europa.eu/assets/near/neighbourhoodenlargement/ccvista/pl/31998l0005-pl.doc>

3. Kodeks Etyki Adwokatów Unii Europejskiej, pierwotnie uchwalony podczas Sesji Plenarnej CCBE w dniu 28 października 1988 r., a następnie zmieniony uchwałami Sesji Plenarnych CCBE w dniach 28 listopada 1998 r., 6 grudnia 2002 r. i 9 maja 2006 r. URL: <http://palestra.pl/old/index.php?go=artykul&id=2712>

4. Резолюція (78) 8 Комітету міністрів про юридичну допомогу та консультації Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Резолюція, Міжнародний документ від 02.03.1978 № (78) 8, (78)8 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_132#Text

5. Богачова Л. Л. Вплив європейського права на розвиток національних правових систем / Л. Л. Богачова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 18. - Х. : Право, 2009. - С. 33-44.

*Хохлова Анастасія Валеріївна
Студентка 3 курсу 3 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ ГЕНОЦИДУ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Споглядаючи на картини минулого, ми бачимо, що упродовж існування людства у світі виникали факти знищення народів за расовою, національною, релігійною приналежністю, через соціальний стан тощо.

Геноцид був визнаний міжнародним злочином в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 року. Якщо аналізувати поняття «геноцид», то воно складається з двох частин: «genos»(гр.) - плем'я, рід та «caedo» (лат.) – знищувати, вбивати. Подібне визначення запропонував польський вчений Рафаель Лемкін, та воно було зазначено у ряді публікацій та Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього, прийнятій ГА ООН у 1948 р. Але, на думку Р.Лемкіна, дана Конвенція недостатньо чітко ілюструє поняття геноциду, уникаючи важливі елементи.

Згодом було створено значну кількість норм міжнародного права, які спрямовані на попередження та боротьбу з цим міжнародним злочином. Саме тому факт вчинення геноциду тягне за собою міжнародно-правову відповідальність як держав, так і винних у скоєнні цього злочину осіб, що було затверджено у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 180 (II) від 21 листопада 1947 р. А ще пізніше була прийнята 9 грудня 1948 р. Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього та набула чинності у 1951 р. і є основним конвенційним джерелом у сфері боротьби з геноцидом.

У ст. 2 Конвенції 1948 р. перераховані діяння геноциду і передбачається, що вони є такими за умов наявності «наміру знищити повністю або частково певну національну, етнічну, расову чи релігійну групу». Тобто ми бачимо обов'язкову ознаку цього злочину як умисел на вчинення таких дій. Таким чином, навіть якщо жертвою буде лише одна людина, то це буде вважатися геноцидом, але важливо, щоб вона належала саме до конкретної групи осіб, на яку націлений геноцид.

Слід зазначити, що звичаєве міжнародне право містить імперативну норму, яка забороняє державам вчиняти геноцид. Тому всі держави незалежно від того, чи є вони учасниками Конвенції 1948 р., чи ні, повинні дотримуватися цієї заборони.

Ще одним важливим джерелом міжнародного права щодо геноциду є Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, який був прийнятий 17 липня 1988 р. Статут у ст. 5 відносить геноцид до найсерйозніших злочинів, які викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства.

Щоб зрозуміти детальніше суть та склад такого міжнародного злочину як геноцид, ми можемо звернутися до офіційного видання Міжнародного Кримінального Суду, яке опубліковано в Гаазі у 2013 р. під назвою «Елементи злочинів». Відповідно до цієї публікації, щоб встановити факт геноциду, що полягає у вбивстві членів певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи (п. а ст. 6 Статуту МКС), необхідним елементом є вбивство виконавцем геноциду однієї чи більше осіб, що належали до такої групи. Або, наприклад, акт геноциду, який виявляється у заподіянні серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам певної групи (п. б ст. 6 Статуту МКС), необхідним елементом є спричинення виконавцем тяжкої тілесної або психічної шкоди одній або більше особам, що належали до такої групи. Такі дії можуть виявлятися у формі катування, зґвалтування, сексуального насильства або у формі нелюдської чи принижуючої гідності людини поведінки. Таку характеристику надано всім підгрупам геноциду у цьому виданні.

Окрім того, також для встановлення факту геноциду повинні бути наявні такі ознаки: злочинні дії повинні бути спрямовані проти осіб, які належать до певної групи (релігійна, національна тощо); виконавець геноциду повинен мати на меті знищення або часткове знищення відповідної групи.

Щодо відповідальності за геноцид, то у Конвенції 1948 р. відповідальність держав визначається опосередковано, тобто ст. 9 зазначає, що спори між державами з приводу виявлення факту геноциду передаються на розгляд до Міжнародного суду на вимогу будь-якої зі сторін у спорі. Також Римським статутом у ст. 25 визначено, що МКС здійснює юрисдикцію лише щодо фізичних осіб, проте у Статуті також зазначається, що жодне положення Статуту, яке стосується кримінальної відповідальності індивідів, не впливає на відповідальність держав за міжнародним правом. Тобто у разі встановлення факту геноциду фізичні особи, які є його учасниками, будуть нести кримінально-правову відповідальність, а держави та міжнародні організації – міжнародно-правову.

Слід зазначити, що геноцид в сучасних умовах не може бути реалізований без залучення державного механізму. Як свідчить світова практика, злочинна політика геноциду реалізується органами державної влади, що забезпечується силовими та правоохоронними структурами. Тобто держава прямо чи непрямо приймає участь у геноциді через своїх посадових осіб, представників, агентів, або такі дії можуть йти від недержавних осіб, коли влада допускає настання відповідних злочинних наслідків.

Отже, можемо дійти висновку, що геноцид є найтяжчим злочином проти людства, саме тому держави повинні запроваджувати ефективні механізми попередження та притягнення до відповідальності індивідів та держав-правопорушниць. І при притягненні відповідних суб'єктів до відповідальності, повинні бути реалізовані всі міри для припинення геноциду та його не повторення, поновлені порушені права та свободи постраждалих осіб та покарані винні особи.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Аналізуючи положення Договорів, на основі яких функціонує Європейський Союз, до недавнього часу можна було зробити висновок про існування правосуб'єктності ЄС *de facto*. Але Лісабонський договір, який було підписано 13 грудня 2007 року, закріпив таку властивість Європейського Союзу, наділив його спеціальною компетенцією, що характеризує його як міждержавне утворення «нового типу», що не вкладається в рамки розуміння правової природи різних міждержавних утворень.

Регламентація статусу ЄС з моменту його створення була не досконалою, адже в повоєнний період не існувало жодного подібного наддержавного утворення з таким набором відмінних ознак та повноважень. Тому виходячи з вказаного до нього було застосовано термін «*sui generis*» (з лат. річ єдина у своєму роді), яке характеризує ЄС як інноваційне об'єднання з унікальним набором ознак.

Перший крок до визнання правосуб'єктності ЄС було зроблено Судом Європейського Співтовариства у справі 22/70 *Commission v. Council*. Але оскільки Союз став об'єднанням трьох співтовариств, то об'єктивним видається визнання такої його ознаки в цілому.

Більшість науковців у свої поглядах схиляються до того, що Євросоюз має основний перелік ознак міжнародної міждержавної організації. Як було зазначено раніше, правовою основою ЄС виступають 2 міжнародні публічні договори – Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. Він має власну систему цінностей (ст.2 ДФЄС), відповідно до цієї системи має цілі та завдання, що приводяться в життя спеціально створеними інститутами, органами та організаціями. Така послідовність є надзвичайно важливою і характеризує статус ЄС як наддержавне об'єднання з відповідною компетенцією, делегованою їй країнами-членами.

Правова природа ЄС відрізняється від суміжних форм територіального устрою, таких як федерація, конфедерація та унітарна держава. Цими відмінними рисами перш за все є:

- 1) право ЄС створювати норми, що мають вищу юридичну силу за акти національного законодавства,
- 2) постійний характер об'єднання,
- 3) наявність європейського громадянства,
- 4) необмежений суверенітет держав, що входять до його складу.

Та на думку Т.К. Хартлі, співставлення Союзу та інших політичних структур є досить відносним, адже перший має ряд рис, що притаманні класичному уявленню про міжнародну організацію і в меншій мірі – федерації. Виходячи з цієї позиції можна говорити про Союз як про організацію особливого роду, або як прийнято в доктрині «*sui generis*».

Право Європейського Союзу недоречно характеризувати з точки зору традиційних поглядів міжнародного та конституційного права. Тому, Європейським Судом (рішення у справі «ERTA», 1971 р.) зроблені щодо цього наступні висновки:

1) це є особлива система права, інтегрована у систему права державучасниць (і має обов'язковий характер для їх судових органів);

2) право Співтовариства – це такий масив норм, що застосовується як до громадян цих країн, так і до самих держав.

Погляди вчених сходяться на тому, що необхідною ознакою суб'єкта міжнародного права є не сам факт участі або можливість участі у відносинах, що регулюються міжнародним правом, а точно визначений статус такої участі.

Попри це, першим критерієм, який визначила Комісія з міжнародного права ООН для міжнародних організацій і дав змогу говорити про правосуб'єктність Союзу є насамперед можливість укладення міжнародних договорів. Вони підвищують значущість інтеграції у сфері зовнішньої політики Союзу. На практиці щодо даного об'єднання вони іменуються угодами, адже Договори в ЄС існують лише установчі (ДФЄС). Щодо можливості ЄС укладати міжнародні договори склалося декілька точок зору, що породили суперечності. Так, деякі держави-члени наполягали на вузькому тлумаченні статей, обумовлюючи це тим, що переговори щодо укладання угод можливі лише за наявності прямої вказівки в Договорі.

Правосуб'єктність ЄС також активно проявляється в рамках його участі в діяльності міжнародних організацій на основі ст. 220 ДЄС. Об'єднання підтримує активну співпрацю з Організацією Об'єднаних Націй, її установами, Радою Європи, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Світовою організацією торгівлі тощо. Досить дискусійним, на мою думку, є питання реалізації правосуб'єктності ЄС в рамках участі в Європейській Конвенції з прав людини та основоположних свобод. З одного боку, реалізуючи такі заходи, ЄС намагається підвищити гарантії захисту прав людини на своїй території, правова система якого перебуватиме під незалежним контролем Європейського Суду з прав людини і матиме власного представника в даній інституції. З іншого, навряд чи є виправданим приєднання самого Союзу, коли його держави-члени і так беруть участь у Конвенції.

На практиці, Рада Європи є інституцією, яка координує виконання Конвенції, а участь в першій є неформальною передумовою членства ЄС. Маємо деяку «двоєкість», в результаті чого основною проблемою постає можливість дублювання компетенцій Суду ЄС та ЄСПЛ.

До критеріїв, винесених Комісією ООН, належить також право ЄС користуватися привілеями та імунітетами в рамках національних юрисдикцій. Згідно зі ст. 343 ДФЄС та його невід'ємною частиною у вигляді Протоколу про привілеї та імунітети ЄС 1965 року: «Союз на території держав-членів користується такими привілеями та імунітетами, що необхідні для виконання його завдань». Так ЄС в національних правопорядках бере участь як суб'єкт приватного права і його правовий статус не може слугувати підставою для застосування будь-яких обмежень або привілеїв. Майно Союзу є недоторканим і не оподатковується.

Цікавим, на мою думку, є те, що Європейському Союзу притаманне активне та пасивне права посольства. Так, він має близько 150 дипломатичних представництв держав в Брюсселі, в тому числі і України. В свою чергу, місії ЄС розташовуються в країнах та при міжнародних організаціях, діяльність яких координує та контролює Верховний представник з питань закордонних справ і політики безпеки.

Підводячи підсумки, можна зауважити, що попри закріплення правосуб'єктності ЄС на рівні Договорів, все ж таки існує різниця в наукових підходах та політичних поглядах щодо правової природи об'єднання, майбутнього європейської інтеграції та конфлікту інтересів в інституціях ЄС.

Тому, сучасна правова наука розглядає Європейський Союз як нову форму наднаціональної політичної організації, що зберігає суверенітет її членів, але попри це наділена неабиякими повноваженнями щодо побудови стратегії діяльності та її втілення в життя.

На мою думку, ЄС – певний симбіоз політичних інституцій, який увібрав від них найкращі риси і прийшов на зміну суверенним державам. Це багаторівнева конституційна система майбутнього, що має сильний потенціал на міжнародній арені.

*Чала Катерина Андріївна
студентка 3 курсу, 2 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗАХИСНА ФУНКЦІЯ ЕМБЛЕМ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА, ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ ТА ЧЕРВОНОГО КРИСТАЛУ

Наразі у міжнародному гуманітарному праві Міжнародний Рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця складається з національних товариств, Міжнародного комітету Червоного Хреста та Міжнародної Федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Разом три компоненти Руху керується сімома основними принципами Червоного Хреста та Червоного Руху Півмісяця: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність, універсальність. Усі заходи Червоного Хреста та Червоного Півмісяця мають одну мету – допомогти тим, хто страждає від дискримінації та у результаті сприяє дотриманню миру у світі.

Перша дипломатична конференція відбулася в 1864 р., коли й була прийнята перша Женевська конвенція, що стало своєрідним «народженням» сучасного міжнародного гуманітарного права. Під час цієї конференції нейтральним знаком для розпізнання бригад медичної допомоги та армійських медичних служб було запропоновано використовувати Червоний Хрест на білому тлі, що стало своєрідним знаком вдячності у бік швейцарського прапора, адже, як відомо, Швейцарія є країною, в якій засновано Червоний Хрест. Натомість Женевська конвенція 1929 року дозволила, крім Червоного Хреста, використовувати й Червоний Півмісяць або Червоний Лев і Сонце на білому тлі. Ряд ісламських країн використовували Червоний Півмісяць, тоді як Персія (Іран) – Червоний Лев і Сонце як свою емблему, тому постало коло проблем щодо невиконання або неналежного виконання положень конвенцій через різні фактори, зокрема, через релігійні переконання. Під час Міжнародної Конференції, що відбулася в Женеві в червні 2006 року додатково була прийнята нова емблема – Червоний Кристал, який з того часу має рівний статус поряд з емблемами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Важливість Червоного Кристалу полягає в тому, що завдяки цій емблемі відбулося розв'язання проблеми щодо порушення деякими країнами правил використання емблем Червоного Хреста через релігійні, політичні чи інші підтексти. Натомість Червоний кристал став

нейтральним до релігійних та інших чинників, і відтоді відображається у вигляді червоної рамки у формі квадрата по краю на білому тлі.

Важливим у даному контексті є розуміння, що емблеми Червоного Хреста та Червоного Півмісяця можуть використовуватися тими, хто належить до Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та армійськими медичними службами країни.

Загалом емблеми є важливими з огляду на наступне:

По-перше, емблеми показують, головним чином у мирний час, що людина чи предмет належить до Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

По-друге, у періоди конфліктів емблема є видимим знаком захисту, що гарантується щодо медичного персоналу, а також їх медичних підрозділів та засобів транспортування. При використанні в якості захисного механізму емблеми, виникає рефлекс стриманості та поваги серед тих, хто бере участь у боях. А отже, належність таких емблем є перешкодою для воєнних нападів з точки зору міжнародного права.

Вказані емблеми самі по собі не надають захисного статусу, а лише забезпечують ідентифікацію або упізнавання осіб та об'єктів, що мають право на захист за нормами міжнародного гуманітарного права, норми якого, гарантують захист медичних формувань, санітарно-транспортних засобів та медичного майна. Сторони конфлікту мають поважати та не піддавати нападу об'єкти, які захищаються нормами міжнародного гуманітарного права. За жодних обставин такі об'єкти, що користуються захистом, не можуть бути використані для захисту військових цілей від нападу. Саме тому неправомірне використання емблем може перешкоджати безпеці військових медичних служб та персоналу Червоного Хреста або Червоного Півмісяця людям та громадам, які потребують допомоги під час гуманітарних криз.

Тобто, головною метою використання емблем полягає у тому, щоб забезпечити видимий знак захисту, яким користується медичний персонал та медичні об'єкти, а захисне використання відмітних емблем обмежується пунктами медичної допомоги, транспортними засобами, медичним та релігійним персоналом, засобами та матеріалами у значенні міжнародного гуманітарного права.

Підсумовуючи, варто зазначити, що міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця — це міжнародний гуманітарний рух, у якому беруть участь близько 97 мільйонів добровольців з усього світу. Девіз цього руху зводиться до наступного виразу: «*Inter arma caritas*» («Милосердя на полі бою»), а також «*Pax humanitatem ad pacem*» («Через гуманізм до миру»). Натомість використання емблем відбувається задля, перш за все, захисту та зображення належності осіб до волонтерської діяльності.

Науковий керівник: Тарасов О. В., доктор юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шаповал Артем Олександрович
студент 5 групи, 3 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне публічне право від початку свого зародження та становлення і до 20 століття традиційно визнавалось правом міждержавним, що було обумовлено тим, що єдиними його суб'єктами були держави. Проте, варто констатувати той факт, що поступова поява різноманітних міжнародних урядових/неурядових організацій, інших специфічних утворень на міжнародній політичній арені мали своїм логічним наслідком виникнення нових учасників міжнародних відносин та, відповідно, порушило питання про визнання останніх суб'єктами права міжнародного. В контексті вище окресленого дискусійним є питання про визнання фізичних осіб суб'єктами міжнародного права.

Так, варто зазначити, що останнім часом науковці все частіше наводять аргументи, які спрямовані на підтримку ідеї щодо включення в традиційний перелік суб'єктів міжнародного права фізичних осіб. Сьогодні індивіди, безумовно, володіють усіма елементами правосуб'єктності на рівні національного права держав. Окрім цього, на нашу думку, наразі вже доречно вести мову про те, що в деяких сферах міжнародних правовідносин фізичні особи виступають і як повноцінні суб'єкти міжнародного публічного права.

В контексті окресленої проблематики, варто звернути у вагу на те, що сьогодні вчені-міжнародники «розподілились на три протилежні табори»: перші – відносять фізичних осіб до суб'єктів міжнародного права та, відповідно, визнають міжнародну правосуб'єктність останніх, інші ж – навпаки, підтримують точку зору, відповідно до якої фізична особа не може визнаватись повноцінним суб'єктом міжнародного права, а треті – відстоюють думку про обмежену міжнародну правосуб'єктність індивідів.

Так, щодо першої концепції (визнання фізичних осіб суб'єктами міжнародного права), то варто зосередити увагу на таких аргументах.

По-перше, фізичні особи наділені правами, які «надають їм змогу» захищати свої основоположні свободи у міжнародних судових установах, зокрема і у Європейському Суді з прав людини, за умови вичерпання усіх національних засобів правового захисту.

По-друге, не менш важливим аргументом, який підтверджує міжнародну правосуб'єктність фізичних осіб є закріплення основоположних прав і свобод у базових міжнародних нормативно-правових актах. Так, першочергове значення для визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда має Загальна декларація прав людини, а саме: стаття 6, яка закріплює положення про те, що «Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності». Також важливе значення мають такі універсальні міжнародно-правові акти, норми яких регулюють співробітництво держав з питань захисту прав людини як: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини.

По-третє, потрібно зосередити увагу на тому, що фізичні особи визнаються суб'єктами міжнародної кримінальної відповідальності у разі вчинення останніми

відповідних злочинів. Наприклад, французький дослідник Ж. Тускоз беззаперечно відносить фізичних осіб до суб'єктів міжнародного права передусім через те, що вони можуть нести міжнародну кримінальну відповідальність.

Що стосується концепції обмежено міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб, то варто зазначити про те, що багато науковців-міжнародників притримуються думки, відповідно до якої індивід є суб'єктом міжнародного права з обмеженою (спеціальною) правосуб'єктністю. Тобто індивіди є носіями міжнародних прав і обов'язків, що приймають участь в міжнародних правовідносинах, виконують норми міжнародного права і несуть відповідальність за їх порушення, але при цьому, основні суб'єкти міжнародного права держави та міжнародні організації не тільки володіють правами і обов'язками за міжнародним правом, але й на відміну від індивідів створюють його норми і принципи. Індивіди володіють елементами міжнародної правосуб'єктності, але на рівні з державами та міжнародними організаціями діяти не можуть. Під питанням стоїть також можливість індивідів виступати позивачами та сторонами у судових справах у Міжнародному Суді ООН, адже у ст. 34 Статуту Міжнародного Суду ООН передбачається що «тільки держави можуть бути сторонами в справах, що розглядаються в суді».

А ось, наприклад, Я. Броунлі вважає, що «не існує загальної норми, відповідно до якої фізична особа не може бути суб'єктом міжнародного права. Проте було б марно відносити індивіда до суб'єктів міжнародного права, оскільки це передбачало б наявність у нього прав, яких в дійсності не існує, і не позбавляло б необхідності проводити відмінність між фізичною особою і іншими видами суб'єктів міжнародного права».

Таким чином, проаналізувавши та систематизувавши усе вищезазначене, можна прийти до висновку, що сьогодні доктриною міжнародного права не вироблено єдиного уніфікованого підходу до розуміння кола суб'єктів міжнародного права. Окрім того, дискусійним залишається питання наділення таким статусом фізичних осіб, проте останні тенденції судової практики Європейського суду з прав людини свідчать про те, що фізична особа все ж таки може бути суб'єктом права міжнародного.

Науковий керівник: д.ю.н, доцент, доцент кафедри міжнародного права НЮУ ім. Ярослава Мудрого Тарасов О. В.

Шпанка Владислав Вадимович

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

НЮУ імені Ярослава Мудрого

5 курс, 3 група

ПРОБЛЕМИ ОБХОДУ ЗАКОНА У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Питання правового регулювання обходу закону викликає бурхливі суперечки в вітчизняній юридичній науці. У міжнародному приватному праві обхід закону полягає в усвідомленому створенні хоча б однією стороною правовідносин підстав для застосування закону тієї правової системи, яка більш «лояльно» визначає певний правовий статус.

Феномен обходу закону виникає з того, що зміст правової норми, котра регулює певні правовідносини, часом не збігається з інтересами суб'єктів відповідних правовідносин. У ситуації розбіжності волі законодавця і інтересів суб'єкта права, останній намагається обійти поширення на нього небажаного закону, але не шляхом його

грубого порушення, а шляхом фіктивності правовідносин у відповідність з нормами закону вигідного для суб'єкта.

У загальному вигляді у доктрині міжнародного приватного права обхід закону розуміється таким чином: сутність обходу закону в міжнародному приватному праві – «прив'язка до певного законодавства... іноді створюється штучно особами, які бажають уникнути застосування до їх правовідносин примусових законів, яким підпорядковане це правовідношення»; обходом закону в міжнародному приватному праві є ситуація, в якій сторони навіть і не мали наміру спеціально уникнути застосування одного закону, а просто обрали застосовними норми, які не можуть регулювати відповідні правовідносини; заборона обходу закону означає, що «вибір сторонами норм права, якими регулюються певні правовідносини, не повинен переслідувати єдиної мети - уникнути застосування імперативних норм. Такий вибір у категоріях англосаксонської системи права іменувався б добросовісним»; сутність «обходу закону» – забезпечення стійкості міжнародного приватного права при взаємодії національних правових систем.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що вибір суб'єктами приватно-правних відносин права, яке регулює ті чи інші відносини, повинен бути добросовісним. В такому випадку даний вибір необхідно визнавати в цілому. Якщо такий вибір має ознаки недобросовісності чи явно є таким, суд цілком має право не визнавати його і визначити право, що застосовується на основі звичайної колізійної прив'язки.

У п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про МПрП» визначено, що під обходом закону слід розуміти «застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством». Аналіз даного визначення дає змогу дійти таких висновків.

По-перше, з теорії права відомо, що застосування норм права є діяльністю компетентних органів держави з реалізації норм права щодо конкретних життєвих обставин через винесення індивідуальноконкретних правових приписів. Оскільки суб'єктом застосування колізійно-правових норм є, в першу чергу, суд, то з вищенаведеного визначення випливає, що саме суд виявляється суб'єктом обходу закону в МПрП, а не учасники МПрП-відносин.

По-друге, дане визначення вступає в протиріччя із закріпленим у ст. 5 Закону України «Про МПрП» принципом автономії волі, згідно з яким у випадках, передбачених законом, учасники МПрП відносин можуть самостійно здійснювати вибір права до таких правовідносин, відходячи, по суті, від встановлених законодавцем колізійно-правових приписів.

По-третє, дане визначення не містить ключових ознак, характерних для інституту обходу закону в МПрП.

Стаття 10 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування їх іншому праву в обхід положень закону, є нікчемними. Дана стаття є відносно новою (в радянський період такої норми в законодавстві не існувало). Вона покликана забезпечити дотримання принципу законності та добросовісності при здійсненні суб'єктами приватно-правних відносин можливостей, передбачених автономією волі, тобто *lex voluntatis*. У міжнародному приватному праві, на думку Довгерта А. С., розрізняють такі дві категорії як обхід власного закону (*fraus legi domesticae*) й обхід іноземного закону (*fraus legi externaе*). Формулювання положення про обхід закону в українському законодавстві

повністю відповідає першому випадку. Так, питання обходу закону зводиться до умисного створення штучних колізій і на цій основі – необґрунтованого, несправедливого, недобросовісного перерозподілу компетенції між законами.

Таким чином, обхід закону це - усвідомлене створення хоча б однією стороною правовідносин, підстав для застосування закону тієї правової системи, яка «лояльніше» визначає певний правовий статус. Концепція обходу закону суперечить принципу автономії волі в МПрП, відповідно до якої сторони для врегулювання відносин за договором можуть вибрати право будь-якої країни, а також вона не відповідає загальній тенденції розвитку МПрП, відповідно до якої воля суб'єктів відносин в більшій мірі враховується як фактор, що визначає «близьке» право.

Яковенко Катерина Владиславівна

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ

Визначення міжнародних збройних конфліктів здійснюється на основі їх класифікації, яка має першочергове значення щодо вибору варіантів урегулювання конфліктів. В зв'язку з цим, саме вибір способу розв'язання конфлікту часто слугує критерієм поділу спорів за участі міжнародних акторів на політичні та юридичні. Проте, все ж таки переважання політичних моментів дає підстави звертатися до дипломатичних методів або процедур міжнародного примирення, в той час як переважання юридичних – до міжнародного арбітражного або судового слухання. Враховуючи вищезазначене, а також те, що основою будь-якого міжнародного конфлікту є протилежні інтереси окремих суб'єктів, конфлікт, об'єктом якого є сфера міжнародних інтересів, завжди стосується політичних аспектів діяльності держави [1, с. 58-59].

В сучасних умовах еволюції конфліктних ситуацій, появою нових видів збройних протистоянь, вважається за необхідне, пошук та синтез нових, більш чітких критеріїв щодо встановлення наявності або відсутності конфлікту, а також його виду.

Слід зауважити, що в основі розмежування міждержавних збройних конфліктів можуть бути такі критерії: число учасників, масштаби, застосовувані засоби, стратегічні цілі учасників, характер конфлікту. Проте, все ж таки вищезазначені критерії є умовними.

Одним з критеріїв розмежування міжнародних збройних конфліктів є інтерес сторін. Так, зокрема, виходячи з інтересів, що відстоюються в конфлікті, виділяють: конфлікт ідеологій між державами з різними суспільно-політичними системами (до кінця ХХ ст. їх гострота різко знизилася); конфлікти між державами з метою політичного панування в світі або окремому регіоні; конфлікти, де сторони відстоюють економічні інтереси; територіальні конфлікти, засновані на територіальних протиріччях (захоплення чужих або звільнення своїх територій); релігійні конфлікти (історія знає чимало прикладів міждержавних конфліктів на цій основі) [2, с. 135].

Наступним критерієм розмежування міжнародних збройних конфліктів є функціональне призначення конфлікту. Так, якщо звернутися до функції зовнішнього конфлікту, то виділяються дві їх групи. Це так звані позитивні функції, до яких відносяться: розрядка напруженості між конфліктуєчими сторонами; отримання нової інформації про опонента; згуртування народу при протиборстві із зовнішнім ворогом;

стимулювання до змін і розвитку; зняття синдрому покірності у народу; діагностика можливостей опонентів та ін. В свою чергу, до негативних функцій відносять: великі емоційні, матеріальні витрати на участь в конфлікті; погіршення соціально-психологічного клімату в країні, регіоні; уявлення про переможених групах, як про ворогів; після завершення конфлікту – зменшення ступеня співпраці між групами народів; складне відновлення ділових відносин («шлейф конфлікту») [3, с. 26].

При аналізі міжнародних конфліктів спеціальна увага приділяється їх збройним формам як особливому критерію розмежування збройних конфліктів. Так складається становище, що останнім часом поняття «збройний конфлікт» все частіше витісняє поняття «війна». Існують різні спроби пояснити таке становище. Наприклад, доводиться, що поняття озброєний конфлікт і поняття війна не слід розглядати як тотожні. Їх відмінність полягає в наступному: війна веде до якісної зміни стану суспільства, державні інститути починають виконувати функції, які породжені війною. Також стан війни, її оголошення, автоматично вводить в цей складний процес норми міжнародного права, в першу чергу, положення міжнародного гуманітарного права та ін. [4, с. 500].

Важливими класифікаційними критеріями міжнародних конфліктів є їх масштаби, визначення яких дає можливість оцінити межі конфлікту та адекватність зусиль щодо його розблокування. У залежності від масштабів конфлікти поділяються на генералізовані (мають тенденцію до залучення значної кількості країн-учасниць та переростання в глобальні світові конфлікти), регіональні, субрегіональні та обмежені конфлікти [5, с. 59].

Однією з тенденцій сучасних міжнародних відносин є набуття недержавними акторами можливостей високого рівня збройної боротьби, що раніше характеризувало тільки держави. Результатом стало переважаюче примусових дій та збройної боротьби як основних методів сучасної миротворчості. Враховуючи значну кількість учасників, сторонам міжнародного конфлікту досить складно досягти урегулювання [6, с. 60].

Таким чином, міжнародне гуманітарне право, виходячи із визначень, закріплених в чинних міжнародних нормативно-правових актах, оперує наступними критеріями щодо розмежування конфліктних ситуацій. По відношенню до міжнародних збройних конфліктів – це:

- 1) юридична дія або бездіяльність, що знаменувала початок конфлікту;
- 2) суб'єктний склад (конкретні учасники, їх кількість);
- 3) наявність або відсутність збройного спротиву;
- 4) мета конфліктуючих сторін.

Що ж стосується збройних конфліктів неміжнародного характеру, то міжнародне гуманітарне право висуває наступні критерії:

- 1) масштаб конфлікту;
- 2) суб'єктний склад (конкретні учасники, їх кількість, особливості в організації);
- 3) можливість вести бойові дії.

*Ярема Анатолій Артурович,
студент 3 групи 3 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗБИТТЯ ПАСАЖИРСЬКОГО ЛІТАКУ НАД ТЕГЕРАНОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Майже рік тому, 8 січня 2020 року Корпус вартових Ісламської революції, за допомогою військових засобів протиповітряної оборони, у своєму суверенному повітряному просторі над іранською столицею збили пасажирський літак Міжнародних авіаліній України. Внаслідок безпідставного застосування зброї проти мирних осіб загинуло 167 пасажирів та 9 членів екіпажу, громадяни України, Канади, Афганістану, Швеції, Ірану й Великобританії. Протягом трьох днів правоохоронні та військові органи Ірану не надавали жодної інформації, але вже 11 січня, при наявності непрямих фактів: відеозаписи пуску ракет, карти розташування поруч військових баз з системами ПВО тощо, президент Ісламської республіки Іран визнав відповідальність держави за цей злочин. З цієї дати починається довга боротьба за сатисфакцію та притягнення до відповідальності винних осіб й в контексті цього питання є важливим розглянути міжнародно-правові наслідки цієї трагічної історії. Світова історія, нажаль, знає десятки кейсів знищення різноманітними військовими засобами мирних літаків, навіть коли військові, які приймали рішення про «вогонь на ураження», мали очевидну інформацію та ознаки, що літак не є військовою загрозою.

Іран, Канада, Афганістан, Швеція, Великобританія й Україна є країнами, які ратифікували Конвенцію про міжнародну цивільну авіацію та Монреальську конвенцію 1971 року, цілком яких є безпечний і упорядкований розвиток міжнародної цивільної авіації в усьому світі, та сприяння безпеці польотів у міжнародній аеронавігації.

Договірні держави визнають, що кожна держава має утримуватися від того, щоб вдаватися до застосування зброї проти цивільних повітряних суден у польоті, і що в разі перехоплення не повинна ставитися під загрозу життя осіб, які знаходяться на борту та безпеку повітряного судна. У випадку події з повітряним судном однієї Договірної держави, яка сталася на території іншої Договірної держави і спричинила смерть або серйозні тілесні ушкодження чи свідчить про серйозний технічний дефект повітряного судна або аеронавігаційних засобів, держава, на території якої сталася пригода, призначає розслідування обставин пригоди згідно з процедурою, яка може бути рекомендована Міжнародною організацією цивільної авіації, наскільки це допускає її законодавство. Державі, в якій зареєстровано повітряне судно, надається можливість призначити спостерігачів для присутності при розслідуванні, а держава, яка проводить розслідування, направляє цій державі звіт і висновок про розслідування.

Іран грубо порушив взяті на себе зобов'язання в рамках міжнародних конвенцій, що має на собі підставу еквівалентної відповідальності. Такий умовивід зроблено на основі аналізу діяльності відповідних правоохоронних органів та політичних посадовців Ірану, які блокують прозоре слідство цієї катастрофи.

По-перше, станом на грудень 2020 рік досі невідомо особи оператора ПВО, який запустив дві ракети «на ураження» по літаку. Цілеспрямовано замовчуються дані про

підозрюваних, їхні анкетні дані, повноваження і обов'язки, ступінь причетності і рівень відповідальності кожного. З цього виходить, що Іран, відповідно до взятих на себе зобов'язань не забезпечує всебічного прозорого розслідування катастрофи.

По-друге, за Міжнародною конвенцією для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень, гроші виплачуються у два етапи. Перший - негайні виплати, які має виплатити авіакомпанія, літак якої потрапив у авіакатастрофу, "невідкладно" (зазвичай протягом трьох місяців) з моменту аварії. Сама авіакомпанія, або її страхова фірма має негайно після інциденту знайти спадкоємців загиблих, їхні рахунки і зробити негайно виплати відповідно до норм, викладених в Монреальській конвенції. Другий – після встановлення юридичної відповідальності, представниками відповідальними за безпеку авіасполучення та правоохоронними органами встановлюється юридична відповідальність та визначаються винні у трагедії. Саме вони мають сплатити залишок з передбачених конвенцією виплат, включаючи повернення негайних виплат авіакомпанії, якщо катастрофа сталася не з її вини. Такі виплати можуть тривати від одного до десяти років, у залежності від необхідності судитися та стягувати кошти в примусовому порядку, якщо, наприклад, Іран відмовиться від добровільних компенсацій збитків.

Підбиваючи підсумки, на нашу думку Україні доцільно звернутись до Міжнародного Суду ООН, через наявні суперечності з винною державою щодо застосування норм міжнародного права та сутності зобов'язань Ірана. Подібний крок є єдиним для досягнення справедливості й притягнення всіх винних осіб, в тому числі начальницького складу військових структур, які були задіяні при знищенні літака Boeing 737 в небі над Тегераном 8 січня. Адже існують великі сумніви, що ця країна зацікавлена у неупередженому розслідуванні: за майже рік, Іран не надав інформації щодо перебігу подій 8 січня, щодо підозрюваних осіб та не було розроблено компенсаторного механізму. Окремо слід відзначити, що, влада США, Ізраїлю, Саудівської Аравії та Бахреїну відносять Корпус вартових Ісламської революції, офіцерів цієї структури до організацій та осіб, підозрюваних у тероризмі, що є додатковим аргументом для необхідності притягнення офіцерів та начальницький склад цієї паралельної до збройних сил Ісламської республіки Іран до міжнародно-правової відповідальності.

Ярошенок Ольга Олександрівна

Студент 3 курсу

Факультету адвокатури

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТЕРОРИЗМУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Тероризм як явище соціальної дійсності існує не одне століття, але й досі у науковій доктрині немає усталеного його визначення. Причин цього декілька. По-перше, тероризм як складний багатоаспектний феномен досліджується низкою суспільних наук: філософією, соціологією, політологією, конфліктологією, історією, психологією, геополітикою, а також комплексом юридичних наук. По-друге, різні законодавчі підходи до поняття тероризму та ознак складів терористичних злочинів у національних правових системах. Визначення тероризму в законодавчих актах низки країн суттєво різняться між собою, до того ж вони не завжди відповідають міжнародним актам щодо протидії тероризму. Через це аналогічні дії з ознаками тероризму за кримінальним законодавством

різних держав можуть кваліфікуватися або як терористичний акт, або як інший злочин (наприклад, диверсія, бандитизм, посягання на життя державного чи громадського діяча тощо).

Відсутність у міжнародному праві загальноприйнятого визначення тероризму – це одна із причин недостатньої ефективності протидії тероризму.

Першими спробами визначення тероризму на міжнародно-правовому рівні були прийняті ще в 30-х роках ХХ століття в рамках Ліги Націй. У 1937 році була відкрита для підписання Конвенція про попередження і припинення тероризму, під яким розумілися «злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення». Але, ця конвенція не вступила в силу. У 1997 році Комісією міжнародного права було підготовлено новий Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства, у якому до злочинів проти миру та безпеки людства був віднесений також міжнародний тероризм. Проте, даний документ не набрав чинності. З того часу на міжнародно-правовому рівні так і не було прийнято визначення тероризму.

М.Л. Ентін, проаналізувавши визначення та правові оцінки тероризму, надані такими відомими фахівцями як Л.А. Моджорян, П. Уілкінсон, В. Во, Н.Б. Крилов, Ю.А. Решетов, і знайшовши їх схожими, підсумовує, що акти тероризму переслідують політичні цілі, розраховані на залякування населення або частини населення; метою актів тероризму є примусити ті чи інші групи осіб, які мають владу, протистоять владі чи її домагаються, і які не є жертвами нападу й не пов'язані з предметом посягання, піти на важливі політичні поступки.

Питання визначення і сутності тероризму досліджував у своїй праці «Політичний тероризм» Алекс Шмідт. Автор зібрав 109 визначень тероризму і провів їх глибокий аналіз з метою виділення найважливіших елементів. А. Шмідт прийшов до наступних висновків: використання насилля зустрічається у 83,5 % визначень; політичне цілевизначення - у 95 %; залякування - 51 %; погроза і використання психологічного тиску - 47 %; наявність невинних жертв - 37,5 %. Із відсутністю у міжнародному праві загальноприйнятого визначення тероризму впливає проблема, того, що вчені по різному розуміють підходи до сутності тероризму у міжнародно-правовій доктрині: деякі вчені визначають, що тероризм є міжнародним злочином або що тероризм є міжнародним злочином за звичайним міжнародним правом; інші відносять його до злочинів міжнародного характеру (або транснаціональних злочинів) або згідно своїх переконань, або у зв'язку з тим, що вказане питання є спірним і у міжнародному праві немає положення, яке б визначало тероризм як міжнародний злочин; деякі автори вважають тероризм злочином за внутрішньодержавним правом або поділяють тероризм на міжнародний та внутрішньодержавний.

Веспасіан Пелла у своєму меморандумі, що містив перелік міжнародних злочинів, пропонував віднести «акти тероризму, що впливають на міжнародні відносини» до категорії міжнародних злочинів.

За визначенням В.Ф. Антипенка, тероризм - це насильницьке протиборство, яке базується на конфлікті, і поряд з нанесенням збитків державі загрожує міжнародній безпеці та світопорядку і зумовлюється відмінністю політичних, економічних, етнотериторіальних і культурних інтересів груп держав, держав, народів, націй, соціальних груп і рухів, за умови використання хоча б однією із сторін терористичних

актів як способу впливу на противника для досягнення політичних цілей. Терористичний акт, за визначенням вченого, - це злочинне загальнонебезпечне діяння зі створення умов впливу на міжнародну організацію, державу та їх представників, або на юридичних і фізичних осіб, або групу осіб з метою примушення здійснити або утриматися від здійснення певної дії, вчинене шляхом залякування при наявності наміру на заподіяння загибелі невинних людей.

У тероризмі зв'язок держави та індивідів, як можливих суб'єктів злочину, виглядає неоднозначно. Переважна більшість терористичних груп і рухів не є представниками офіційних структур або органів держави. У той самий час ескалація терористичної боротьби все більше виявляє присутність інтересів держав і активізацію ними спонсорвання тих чи інших терористичних угруповань.

Резюмуючи вищевикладене, підкреслюю, що тероризм становить велику загрозу міжнародному миру й безпеці. На сьогодні напрацьований великий об'єм міжнародно-правових актів щодо протидії вказаному злочину, проте, ефективність міжнародно-правової протидії тероризму залишається вкрай низькою. Причинами недостатньої ефективності міжнародного права у протидії вказаному злочину, зокрема, є відсутність загальноприйнятого визначення тероризму у міжнародному праві та відсутність міжнародноправової норми, яка б кваліфікувала тероризм як міжнародний злочин. Міжнародний тероризм у багатьох випадках виступає явним і грубим порушенням Статуту ООН, про що свідчать характер, тяжкість і масштаб даного правопорушення. Тому, на мою думку, доцільними видаються позиції вчених про віднесення тероризму до категорії міжнародних злочинів

ПРОГНОЗИ І ВИКЛИКИ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Четверта промислова революція пов'язана з впровадженням оцифровки та розумної техніки в усі сфери нашого життя. Цей перехід настільки вагомий, що його називають Індустрією 4.0, що представляє четверту революцію, що відбулася у виробництві. Вона передбачає впровадження комп'ютерів та автоматизації, і посилить її за допомогою розумних та автономних систем. Комп'ютери з'єднуються і обмінюються даними, щоб зрештою приймати рішення без участі людини. Промислову революцію можемо охарактеризувати як злиття технології, розмивання меж між фізичною, біологічною та цифровою сферою. Четверта промислова революція призведе до подолання бар'єрів між машиною та людиною, що стане причиною змін як в українській, так і у світовій економіці.

Ми переживаємо значну трансформацію щодо способу виробництва продукції завдяки оцифровці виробництва та стирання меж між природою, людиною та технікою. Лідерами Індустрії 4.0. будуть Японія, США, європейські країни, але не виключають і можливості введення в цей список ще й України. Межі між третьою та четвертою революцією є досить розмитими, так як технології, що були виведені в третій, наберуть поширення й в четвертій. Технології відкриють доступ до знань, підвищать комунікацію в суспільстві, зможуть розробляти нову продукцію без участі людини. Автоматизація та роботизація виробництва призведе до повернення виробництва у розвинені країни, що дозволить вирішити проблеми безробіття. Основними технологіями четвертої революції будуть: роботи, 3D друк, технологічні імплантати, штучний інтелект для прийняття рішень, голограми.

Четверта технологічна революція покращить економічну ситуацію країни, але у той час призведе до ще більшої соціальної нерівності, середній клас фактично зникне. Нові технології, з одного погляду, допоможуть у спілкуванні між громадянами та уповноваженими особами, а з другого боку, підвищують ризики виникнення нових інструментів контролю за населенням через тотальну цифрову інфраструктуру та можливим вживлення чіпів, що допоможуть відслідковувати осіб або навіть контролювати її свідомість. Через свої інновації вона може зруйнувати уряд, суспільство й бізнес. Але є й позитивні моменти, наприклад, країни, що тільки розвиваються можуть пришвидшити свій розвиток використовуючи нові технології, штучний інтелект тощо.

Технологічна революція також повинна вплинути на національну і міжнародну безпеку, так як міждержавні конфлікти переважно будуть мати труднощі у розмежуванні війни та миру, інакше кажучи війни будуть гібридними. Четверта промислова революція перетворить як і простір у якому живе індивід, так і його самого. Цінності, поведінка, світогляд, відпочинок та робота, стиль життя, спілкування – це все зазнає суттєвих змін та перетворень.

Успішність 4-ої промислової революції буде залежати від лідерів усіх секторів, які будуть намагатись побороти вищевказані проблеми. Лідерство також відіграє важливу

роль щодо підготовки суспільства до кардинальних перетворень, які будуть впровадженні з приходом четвертої промислової революції.

Революція ставить вимогу до країн, що розвиваються, подолати проблеми, пов'язані з соціально-економічними та історичними умовами. Їм потрібно розробити моделі та стратегії розвитку, а не запроваджувати шаблонні моделі, які можуть не співпадати з умовами, в яких їх приймала країна. А також при розробці стратегії необхідно орієнтуватись на соціальні блага, а не на економічні перспективи промислової революції; враховувати можливість потенційної втрати роботи, збільшення розриву в заробітку, що в свою чергу сприяє ще більшому розшаруванню населення на класи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.М. Пилкін, О. Сосновська. Прогнози і виклики четвертої промислової революції // Пилкін М., Сосновська О. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201198>.

2.Бернар Марр. Що таке «Промисловість 4.0»? (2018). URL: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/09/02/what-is-industry-4-0-heres-a-super-easy-explanationfor-anyone/#8425c409788a> (дата звернення 12.03.2020).

3.О.В. Жулин. Перспективи і загрози соціально-економічного розвитку України в умовах четвертої промислової революції / Жулин О.В.// Науковий журнал: Економіка та управління на транспорті. – 2017р. – С. 97 – 108.

*Білянська Софія Андріївна
студентка 5 курсу, 3 групи
господарсько-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КІНЦЕВИЙ БЕНЕФІЦІАРНИЙ ВЛАСНИК ПІДПРИЄМСТВА

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» від 2014 року № 46 доповнив Господарський Кодекс України статтею 64-1, де ввів новий термін – кінцевий бенефіціарний власник(контролер) підприємства. Згідно цієї статті, всі підприємства, окрім державних та комунальних, мають обов'язок встановлювати свого кінцевого бенефіціарного власника (контролера), постійно оновлювати та зберігати інформацію про такого контролера й надавати таку інформацію державному реєстратору.

Щоб розібратися з цим терміном потрібно звернутися до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 2020 року № 25. Кінцевий бенефіціарний власник – це фізична особа, яка має вирішальний вплив на діяльність клієнта, фізичну особу, відносно якої здійснюється фінансова операція. А для юридичних осіб – це фізична особа, яка також має вирішальний вплив на діяльність цієї саме юридичної особи.

Якщо фізична особа володіє часткою не менше 25 відсотків статутного капіталу, то це означає, що вона має вирішальний вплив на діяльність підприємства, але є виняток. Якщо фізична особа є номінальним власником(утримувачем), комерційним агентом або посередником, то така особа не буде вважатися кінцевим бенефіціарним власником підприємства.

У разі неподання юридичною особою зазначеної інформації у встановлений строк особи, відповідальні за подання такої інформації, притягуються до відповідальності згідно із законом.

Однак, не всім юридичним особам потрібно надавати таку інформацію якщо виключно фізичні особи є засновниками юридичної особи і тому саме ці фізичні особи і є кінцевими бенефіціарними власниками підприємства.

Кодексом України про адміністративні правопорушення ч. 6 ст. 166-11 передбачено, що згідно із Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" щодо неподання або несвоєчасне подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника підприємства або про його відсутність, тягнуть за собою накладення штрафу на керівника юридичної особи або особу, уповноважену діяти від імені підприємства.

Статтею 205-1 Кримінального кодексу України кримінальна відповідальність полягає у тому, що юридичні особи або фізичні особи – підприємці під час державної реєстрації надають неправдиві відомості або документи, які містять завідомо неправдиву інформацію, що і стосується кінцевого бенефіціарного власника, караються штрафом, арештом або позбавленням волі.

Також суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний відмовитися від підтримання ділових відносин або відмовити клієнту у обслуговуванні, шляхом розірвання ділових відносин, закриття рахунка або відмовитися від проведення фінансової операції, якщо неможливо здійснити ідентифікацію особи, від імені якої проводиться фінансова операція та встановити її кінцевого бенефіціарного власника. Наприклад, банк змушений буде відмовити в обслуговуванні юридичної особи, окрім операцій по зарахуванню коштів на рахунки і операцій, пов'язаних з виконанням клієнтом зобов'язань за кредитним договором, укладеним з банком.

Так, законодавець запровадив таку відповідальність, при цьому на практиці виникають труднощі щодо доведення і визначення кінцевого бенефіціара на підприємствах. Наприклад, беремо до уваги певну українську юридичну особу, яку контролює офшорна фірма, а контролером в такій ситуації є номінальний власник, тобто особа, яка є акціонером компанії і уклала договір з реальним власником про передачу прав на управління компанією. Але довести, що такий власник є несправжнім дуже складно на практиці і не всі офшорні фірми будуть розкривати таку інформацію.

Якщо в Єдиному державному реєстрі відсутні такі дані, то юридична особа зобов'язана повідомити державного реєстратора про відсутність будь-яких таких змін та повідомити причини ненадання інформації щодо кінцевого бенефіціарного власника. Таким чином на практиці можливо сховати бенефіціарів, використати благодійний фонд або траст, тобто певну юридичну особу, яка за законодавством інших країн юридично може не мати бенефіціара, але насправді існує особа, яка контролює всю цю діяльність. Наприклад, «ПриватБанк», де власником є держава в особі Міністерства фінансів України, «Укрнафти» та «Укроборонпрому», у яких кінцеві бенефіціарні власники відсутні або діяльність компанії «Roshen», яку Петро Порошенко передав у сліпий траст.

Важливим в цьому питанні є те, що коли термін кінцевого бенефіціарного власника з'явився у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та в новій редакції набрав чинності, то він

був покликаний саме на перевірку діяльності підприємств, щодо відмивання коштів та незаконних фінансових операцій, щоб забезпечити національну безпеку держави. Тому на суб'єктів первинного фінансового моніторингу також покладений обов'язок на постійній основі здійснювати заходи з перевірки, а саме актуальність існуючих документів, даних щодо кінцевого бенефіціарного власника та інформації про клієнта.

Цікавим питанням є те, що за законодавством, якщо фізична особа володіє часткою не менше 25 відсотків статутного капіталу, то це означає, що вона має вирішальний вплив на діяльність підприємства, однак на практиці знов - таки тяжко все визначити. Наприклад, компанія «Google» має двох власників, частка яких більше 25% (Сергій Брін і Ларрі Пейдж), щодо компаній «Nestle» та «McDonald's», то у них взагалі відсутні кінцеві бенефіціарні власники, тому що наголошують на тому, що вони є публічними компаніями. Щодо відсотків, то у «Nestle» ніхто з акціонерів не володіє 5% акцій, а в «McDonald's» найбільший акціонер володіє 7% акцій, але при цьому він є юридичною особою, а не фізичною.

Отже, кінцевий бенефіціарний власник(контролер) - це будь-яка фізична особа, яка має вирішальний вплив на управління підприємством, формує склад керівництва, несе відповідальність за діяльність підприємства та отримує від неї прибуток. Однак питання щодо визначення такого власника залишається актуальним, адже саме в такому контексті держава веде боротьбу з юридичними особами щодо відмивання коштів і ухиленням від сплати податків.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, асистент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого - Швидка Тетяна Ігорівна.

Веремчук Владислав Сергійович

студент I курсу магістратури

Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова

ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ НАГЛЯДОВИХ РАД АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ: ЗАКОНОДАВСТВО ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Враховуючи те, що в Україні наглядова рада акціонерного товариства виступає ключовим органом товариства, який згідно ч. 1 ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства», здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління АТ, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу [1, ст. 51], особам, чий права порушені рішенням наглядової ради (у першу чергу – акціонерам), слід враховувати підстави для оскарження такого рішення.

Європейський суд з прав людини, зокрема у рішеннях у справах «Шаповалов проти України», «Белле проти Франції» займає позицію, що рівень доступу до суду, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб право доступу було ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити акт, який є втручанням в її права [2, п. 51].

Закон України «Про акціонерні товариства» не містить переліку підстав оскарження рішень наглядових рад, за винятком положення ч. 6 ст. 47 Закону: «Рішення наглядової ради про відмову у скликанні позачергових загальних зборів акціонерів може бути оскаржено акціонерами до суду» [1, ст. 47].

Визначаючи підстави для оскарження рішень наглядових рад акціонерних товариств, слід вказати, що це питання неодноразово ставало предметом розгляду Верховного Суду.

Можна стверджувати, що певною безумовною підставою визнання рішень наглядових рад акціонерних товариств є прийняття такого рішення із перевищенням повноважень: зокрема у Постанові КГС ВС у справі № 906/450/17 від 24.11.2020 вказано: «Обґрунтованим є висновок про наявність підстав для визнання недійсним рішення наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку з тим, що вона діяла з перевищенням наданих їй повноважень, адже відповідне питання повинно було виноситись на розгляд загальних зборів акціонерів товариства» [3].

На підтвердження попередньої позиції, у Постанові КГС ВС у справі № 925/706/17 від 20.02.2018 зазначається, що рішення наглядової ради може бути визнане судом недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства. Суд підтвердив правомірність визнання рішення наглядової ради недійсним, оскільки воно було прийнято поза межами своїх повноважень, оскільки ні чинним законодавством, ні Статутом товариства не було наділено Наглядову раду повноваженнями [4].

Актуальною під час карантину є позиція Верховного Суду щодо відсутності підстав для оскарження рішень наглядових рад акціонерних товариств, якщо засідання було проведено в форматі Інтернет-конференції. У Постанові КГС ВС у справі № 908/1101/17 від 15.05.2019 вказується: «Суди дійшли обґрунтованого висновку про можливість проведення засідань наглядової ради за допомогою Інтернет-конференцій (скайп-конференцій), оскільки реалізація членами ради своїх прав щодо участі у засіданні наглядової ради за допомогою Інтернет-конференції не суперечить вимогам чинного законодавства, статутним документам товариства, та не змінює визначений статутом товариства порядок прийняття радою рішень, оскільки забезпечує участь членів ради в засіданні у реальному часі» [5].

Підсумовуючи викладене, можна зробити однозначний висновок, що чинним законодавством України (станом на грудень 2020 року) не вказано певного переліку підстав оскарження рішень наглядових рад акціонерних товариств, окрім можливості акціонерів оскаржити відмову наглядової ради про скликання позачергових загальних зборів.

Оскарження рішень наглядових рад акціонерних товариств здійснюється у судовому порядку шляхом подання позову про визнання їх недійсними. Головною підставою визнання таких рішень недійсними є перевищення повноважень (вихід за межі повноважень) наглядовою радою під час ухвалення рішення.

При цьому, проведення засідання наглядової ради із подальшим прийняттям рішення в онлайн-режимі не є порушенням законодавства та не може бути підставою оскарження цього рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/514-17>. (дата звернення: 10.12.2020).
2. Справа «Шаповалов проти України»: Європейський суд з прав людини; Рішення, Справа від 31.07.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_942. (дата звернення: 11.12.2020).
3. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду у справі № 906/450/17 від 24.11.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93216915>. (дата звернення: 11.12.2020).
4. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду у справі № 925/706/17 від 20.02.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72448998>. (дата звернення: 11.12.2020).
5. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду у справі № 908/1101/17 від 15.05.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81785404>. (дата звернення: 11.12.2020).

Волевський Лев Володимирович
аспірант кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м.Харків

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Внесення змін і доповнень до норм господарського процесуального законодавства є наслідком оновлення суспільних правовідносин, що врегульовані нормами вказаного права. Впродовж розвитку господарського процесуального законодавства воно стало об'єктом чисельних спроб систематизації. Остання, як зазначається в юридичній літературі, має важливе значення, оскільки основною метою у діяльності науковців, представників урядових, судових та законодавчих органів повинні стати упорядкування і удосконалення нормативних актів, приведення їх у визначену, внутрішньо налагоджену систему [1, с. 55]. Систематизація притаманна законодавству будь-якої галузі права, в тому числі і господарському процесуальному. Воно здійснює охоронні функції щодо належної реалізації норм матеріального права, котрі закріплені у змісті ГК України та інших джерелах господарського права. У зв'язку з цим слід відмітити існування доволі тривалої дискусії відносно наявності господарського права в якості самостійної галузі права. В.І.Труба, наприклад, не заперечує існування господарського права поряд із цивільним [1, с. 56]. О.О.Кот, навпаки, пише про нежиттєздатність господарського права з причини рекодифікації права цивільного [1, с. 31-35].

Не вдаючись в дискусію із знайомими фахівцями в галузі правознавства, вважаю за доцільне зазначити наступне. Господарське право, поряд із господарським процесуальним, варто віднести до самостійних галузей права на підставі нижчевикладеного. Господарське матеріальне законодавство, поряд із цивільним, у теперішній час оновлюється на законодавчому рівні шляхом рекодифікації як однієї з форм систематизації правових норм. В той же час не можна не визнавати те, що наука господарського процесуального права тривалий час знаходилась у межах предмету

цивільного процесуального права з огляду на відсутність впродовж десятиліть систематизованого нормативного акту, який передбачав би процедури розгляду спірних правовідносин, що витікають з матеріальних правовідносин господарсько-правового характеру, судами. Слід визнати і те, що сучасна наука господарського процесуального права побудована на основних положеннях науки цивільного процесуального права, нарис становлення та розвитку якої висвітлений в одній з фундаментальних робіт [2, с. 687-713].

На підставі викладеного вважаю, що розвиток господарського процесуального права характеризується систематизацією його законодавства поряд із іншими галузями, а також самостійними предметом та методом правового регулювання правовідносин. Активний розвиток систематизація господарського процесуального законодавства отримала з часів проголошення незалежності нашої держави та у зв'язку із прийняттям та введенням в дію Арбітражного процесуального кодексу України. В одному з перших коментарів до вказаного нормативного акту зазначається наступне. Створення у 1991 р. арбітражних судів як самостійної ланки судової влади, які за Конституцією України та відповідним законом мають здійснювати правосуддя у господарських правовідносинах, поклало край багатоступінчастій та неефективній системі з причини віднесення розгляду і вирішення усіх спорів між суб'єктами господарювання: юридичними особами незалежно від форми власності, а у передбачених законом випадках і за участю органів державної влади і управління – до компетенції арбітражних судів. Таким чином, перша кодифікація господарського процесуального законодавства у зазначений спосіб відбулась, як справедливо зазначається у вказаному виданні, з початку кардинальних змін в економічному житті України в першій половині 90-х років. Це полягало у впровадженні ринкових засад господарювання, відмові від державної монополії на засоби виробництва, правовому закріпленні усіх форм власності, розвитку якісно нових суб'єктів підприємницької діяльності. Зазначені зміни у соціальному житті причинно зумовили необхідність перегляду принципів та методів вирішення спорів між підприємствами, установами, іншими суб'єктами господарювання, а також у передбачених законодавством випадках – їх спорів із органами влади та управління [3, с. 5, 3]. До першої систематизації господарського процесуального законодавства у формі його кодифікації спори підлягали розглядові не судовим, а відомчим органом – державним арбітражем, за правилами, затвердженими радянським органом виконавчої влади [4].

Другий етап систематизації господарського процесуального законодавства відбувся у 2001 р. Її результатом стало викладення назви АПК України в новій редакції, запровадження демократичних засад судочинства, включаючи нові форми інстанційного перегляду актів правосуддя, та інших новел, проголошених у 1996 р. Конституцією України.

На відміну від попередніх форм, остання (на час підготовки цієї роботи) форма систематизації господарського процесуального законодавства відбулась у 2017 р. у вигляді рекодифікації. Вона розглядається підчас як оновлення нормативного акту, заснованого на зміні цінностей у тій чи іншій правовій сфері суспільного життя [1, с. 57-61]. Основною ознакою рекодифікації ГПК Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших нормативних актів» стало викладення ГПК України у новій редакції. Характерними її рисами стали: а) уніфікація основних інститутів господарського процесуального права із іншими галузями

права процесуального напрямку; б) вдосконалення процедур розгляду справ господарськими судами; в) наближення порядку розгляду господарських справ до міжнародних, зокрема європейських, стандартів правосуддя; в) вдосконалення процедур інстанційного перегляду судових рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку: мат-ли XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П.Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). – Харків: Право, 2020. – 480 с.
2. Правова доктрина України: у 5 т. – Х.: Право, 2013. Т. 3: Доктрина приватного права /Н.С.Кузнєцова, Є.О.Харитонов, Р.А.Майданик та ін.; за заг. ред. Н.С.Кузнєцової. – 760 с.
3. Арбітражний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. – Х.: Консум, 1995 р. – 271 с.
4. Правила рассмотрения хозяйственных споров государственными арбитражами //Ел. ресурс: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_10335.htm

*Зінчук Ярослав Юрійович
студент третього курсу
Юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі України*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Одним із напрямів стимулювання розвитку виробництва, зростання валютних надходжень, покращання платіжного балансу та одержання доступу до нових і новітніх технологій є утворення вільних (спеціальних) економічних зон (ВЕЗ) [1, с. 120]. Поняття спеціальної (вільної) економічної зони є законодавчо визначеним: під нею розуміється частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України [2].

Метою ж створення спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України [3].

На підставі нормативно-правових актів України, в яких фіксується визначення ВЕЗ, і з урахуванням висловлених у літературі поглядів стосовно поняття ВЕЗ, варто виділити наступні ознаки ВЕЗ: 1) законодавчо визначена частина державної території; 2) спеціальний пільговий правовий режим господарської діяльності запроваджується в межах цієї території; 3) режим запроваджується спеціальним законом; 4) на певний строк; 5) для певних суб'єктів господарювання; 6) створюються спеціальні органи управління

для забезпечення функціонування суб'єктів ВЕЗ у спеціальному правовому режимі; 7) метою є залучення інвестицій для досягнення законодавчо встановлених економічних, соціальних та науково-технічних завдань [4, с. 10].

Створюючи ВЕЗ, держава ставить перед собою наступні завдання: 1) вирішення проблеми зайнятості населення шляхом формування нових робочих місць; 2) активізація зовнішньоекономічних зв'язків тобто покращення зовнішньої торгівлі; 3) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу в регіоні; 4) розробка системи пільг в регіоні для інвесторів та підприємств; 5) міжнародна кооперація праці; 6) обмін науково-технічними розробками; 7) освоєння прямих іноземних інвестицій [5, с. 172].

Відтак, на всі об'єкти та суб'єкти економічної діяльності спеціальної (вільної) економічної зони поширюється система державних гарантій захисту інвестицій, передбачена законодавством України про інвестиційну діяльність та іноземні інвестиції. Держава гарантує суб'єктам господарської діяльності спеціальної (вільної) економічної зони право на вивезення прибутків і капіталу, інвестованого в спеціальну (вільну) економічну зону, за межі спеціальної (вільної) економічної зони і України [3].

Наявність ВЕЗ надає переваги для національної економіки та економіки регіону: 1) більш раціональне використання місцевих природних ресурсів; 2) одержання новітніх технологій; 3) розвиток торговельно-експортних операцій, експортно-товарного виробництва; 4) структурна перебудова національної та регіональної економіки; 5) підвищення зайнятості населення, створення нових робочих місць і, як результат, зниження безробіття; 6) зростання добробуту населення, більш високий рівень доходів, більш повне насичення національного ринку високоякісними товарами; 7) створення сприятливих умов для міжнародного кредитування, одержання нових джерел фінансування; 8) нові можливості для підготовки та перепідготовки кадрів [1, с. 122].

Наявні і негативні наслідки функціонування ВЕЗ в Україні, зокрема: 1) перевищення розміру наданих пільг над надходженнями в бюджет; 2) стимулювання імпорту, в тому числі імпорт неякісної продукції без сплати мита; 3) неефективна галузева структура інвестування, недостатній розвиток високотехнологічних галузей; 4) низька частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій; 5) недосягнення прогнозованих показників діяльності ВЕЗ [6, с. 67].

Отже, існування ВЕЗ призводить до покращення соціально-економічного розвитку регіону і держави в цілому, але для практичного вирішення проблем функціонування зон необхідно вдосконалювати законодавство країни, розробити механізми нагляду і контролю за діяльністю ВЕЗ, які б велися в умовах строгої звітності відповідними державними органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трігуб С. О. Особливості спеціальних (вільних) економічних зон та їх вплив на стимулювання діяльності підприємств / С. О. Трігуб. // Академічний огляд. – 2010. – №1. – С. 120–126.

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2510>

3. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 17.02.2006 № 2673-XII [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-12#o77>

4. Буткевич О. В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.04 "господарське право; господарсько-процесуальне право" / Буткевич Ольга Василівна – Київ, 2004. – 21 с.

5. Рубіш М. А. Особливості функціонування спеціальних (вільних) економічних зон та проблеми їх розвитку / М. А. Рубіш. // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – №33. – С. 171–173.

6. Гавура В. О. Вільні економічні зони як засіб підвищення конкурентоспроможності регіону: особливості функціонування та напрями удосконалення / В. О. Гавура. // Економіка та держава. – 2012. – №8. – С. 66–69.

Іпатенко Юлія Юріївна
Курсант 4 курсу ІПЮК для СБУ
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У даний час господарські спори є дуже поширеним явищем в економічній дійсності та обумовлені в більшій мірі наявністю протиріч між сторонами угоди, а також недоліками та помилками в оформленні самих угод. Підприємства малого бізнесу найбільш схильні до впливу цього негативного господарського явища, так як є менш захищеними та більш уразливими учасниками економічних відносин. Виникнення господарського спору викликано, перш за все, наявністю розбіжностей між учасниками господарських відносин.

Дуже важливим моментом для ефективного здійснення підприємницької діяльності є саме момент проведення переговорів та укладення угоди, так як від того, наскільки будуть враховані інтереси малого підприємства, його потенційні фінансово-господарські можливості й цілі, у значній мірі будуть залежати успішність та результативність діяльності підприємства, перспективи його розвитку й фінансове благополуччя.

Як показує практика, слід приділити особливу увагу проведенню підготовки й оформлення угод, порядок укладення яких складається з декількох основних етапів, що включають в себе:

- встановлення контактів з потенційними покупцями, замовниками, а також можливими посередниками або компаньйонами по спільній діяльності;
- проведення переговорів з метою обговорення умов угоди;
- оформлення і безпосереднє укладання угод (підписання контрактів).

Для того щоб знизити ризик виникнення протиріч і суперечок в ході подальшого виконання умов угоди, на всьому протязі процесу її укладення слід бути гранично уважним та не упустити важливих моментів, так як на підставі укладеної угоди в подальшому буде будуватися весь процес взаємовідносин з бізнес-партнером [1, с. 172-174].

З усіх існуючих видів угод найбільш ризикованими й менш надійними визнаються угоди, укладені в усній формі, умови яких обговорюються сторонами усно і часто на довірчих засадах, або ж через відсутність інших потенційних контрагентів, а значить і можливості вибору іншої форми угоди. Відсутність альтернативи вибору контрагента змушує малі підприємства погоджуватися на існуючі, нехай навіть і не завжди вигідні й надійні умови з реальним, вже наявним контрагентом.

Також слід зазначити, що високим ступенем ризику мають угоди, укладення яких проводиться у простій письмовій формі без дотримання необхідних законом вимог або при невідповідності встановленої законом форми.

Менш ризикованим й найбільш надійним способом укладання угоди є оформлення договору з дотриманням всіх необхідних вимог законодавства. При укладанні угод в такій формі все ж не виключається ймовірність виникнення господарських спорів між їх учасниками, але при цьому причини виникнення будуть дещо іншими, ніж при інших формах угод [2, с. 36-39].

Також слід відзначити той факт, що наслідки господарських спорів для сторін можуть бути абсолютно різними, але в більшості своїй вони несуть негативний вплив на подальшу діяльність обох сторін угоди і їх економічні результати. Зокрема, для однієї сторони вони можуть обернутися втратою майна і наявних фінансових ресурсів на користь потерпілої сторони, а для другого учасника спору - труднощами у стягненні збитків, судовими процедурами, втратою часу і затримками повернення належного майна або грошових сум від виробленої угоди.

Отже, на підставі вищесказаного можна зробити висновок про те, що господарські спори є виключно негативним явищем у діяльності будь-якого підприємства, а особливо підприємства малого бізнесу, які накладають негативний відбиток на ділову репутацію, а також майнове і фінансове становище учасників спору, подальше процвітання та успішний розвиток бізнесу. Тому для кожного підприємства дуже важливо вміти виявляти причини та фактори, здатні привести до виникнення подібних спірних ситуацій, а також вживати своєчасні заходи щодо їх запобігання та мінімізації негативних наслідків. Тому як тільки грамотна й своєчасна оцінка наявних проблемних сторін господарських взаємовідносин, здатність запобігати виникненню спірних ситуацій і знаходити способи їх оптимального рішення, а також вміння відповідати за своїми зобов'язаннями дозволять уникнути судових та інших господарських розглядів, зміцнять позиції малого підприємства на обраному сегменті бізнесу і поліпшать ступінь довіри до нього ділових партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Томилов В. В. Культура підприємництва. - СПб, 2000. - 368 с. ;
2. Людмила Ніколенко, Ганна Лагуткіна . Особливості господарського договору як підстави виникнення господарських зобов'язань //Господарське право, червень 2009р, №6. - С. 36-39.

ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

У даній роботі досліджено заходи, що було введено державою у якості підтримки фізичних осіб-підприємців в умовах запровадження карантинних обмежень, викликаних COVID-19.

Ключові слова: фізична особа-підприємець, суб'єкт малого підприємництва, підтримка, бізнес.

STATE SUPPORT MEASURES FOR INDIVIDUAL ENTREPRENEURS IN A PANDEMIC CONDITION

This paper examines the measures introduced by the state to support individual entrepreneurs in the introduction of quarantine restrictions caused by COVID-19.

Key words: natural person-entrepreneur, small business entity, support, business.

Зазвичай суб'єкти малого підприємництва починають зазнавати фінансових втрат вже на 2-3 місяць фінансової кризи. Великих збитків мале підприємництво зазнало від запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Спілки українських підприємців України у кризовий березень 2020 року збанкрутіли і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва, що є величезною проблемою для держави. Третина власників бізнесу (переважно мікро-), заявляють про падіння доходів на 90-100% за березень - квітень 2020 року. Ці ж підприємці вже звільнили до 50% штату співробітників. Власники малого та середнього бізнесу констатують факт зменшення доходів на 25-50% порівняно з докарантинним періодом і вже звільнили від 10 до 25% працівників. Для порівняння, втрати прибутків великих підприємств становлять 10-25%, там прогнозується скорочення штату на 25% до кінця обмежувальних заходів [1].

Виходячи із наведених статистичних даних можна зауважити, що суб'єкти малого підприємництва зазнали найбільших втрат за час дії карантинних обмежень. Більшість з них - фізичні особи-підприємці. З огляду на це необхідним постає питання дослідження заходів, що спрямовані на державну підтримку найбільш уразливих суб'єктів підприємництва.

З початку пандемії Уряд запровадив систему підтримки бізнесу, яка дозволить максимально зняти фінансове навантаження на підприємців у період карантинних обмежень.

Дане питання регулюється Законом України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22.03.2012. Відповідно до Ст. 15 вказаного закону: Державна підтримка включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу [2].

На наш погляд, основним видом підтримки з усіх перелічених є фінансова допомога, обов'язок надання якої покладається на спеціально уповноважений орган у

сфері розвитку малого і середнього підприємництва, інші органи виконавчої влади, Верховну Радою Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, Український фонд підтримки підприємництва та інші загальнодержавні фонди, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва. Фінансова державна підтримка надається за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Відповідно до Постанови КМУ 22.07.2020 №641 було запроваджено низку обмежень, серед яких зокрема обмеження роботи у нічний час, встановлення допустимої кількості відвідувачів та ін. Таким чином, фізичні особи-підприємці, що не мають певного фінансування, як інші суб'єкти господарювання, повинні були прилаштувати свою роботу під запроваджені норми за власні кошти та відповідно із самостійним несенням ризиків. Проте, з боку держави було запроваджено наступні заходи підтримки:

- відстрочення обов'язку запровадження касових апаратів;
- запровадження та продовження строку подачі та прийняття заявок на виплату коштів на дітей віком до 10 років;
- фінансова допомога у розмірі 8000 грн кожній ФОП через вимушені обмеження діяльності у період карантину

Загалом, відповідно до слів прем'єр-міністра Д. Шмигала, фонд, що фінансує вищезазначені виплати, до кінця року складає майже 1 млрд грн. Крім того, на початку карантину були надані пільги у вигляді можливості не сплачувати рентну плату та відсотки за кредитом. Так, Національний банк України рекомендував банкам ввести особливий пільговий період обслуговування кредитів в період дії карантину для населення та бізнесу. Відповідно до цього банки мають 2 варіанти реструктуризації кредитів: повне або часткове звільнення від сплати тіла кредиту на час карантину з відповідним подовженням позики та капіталізація відсоткових платежів.

Конкретний варіант обирається в індивідуальному порядку. З 1 березня по 30 листопада банкам заборонено підвищувати відсоткову ставку за користування споживчим кредитом.

Для підтримки бізнесу та зниження податкового навантаження на час дії карантину в законодавство внесено наступні зміни:

- Звільнення від нарахування та сплати плати за землю, яка використовується в господарській діяльності.
- Обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства.
- Мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ).
- Дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книгу обліку доходів.
- Збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп.
- Звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом.

Таким чином, варто зазначити, що державна політика спрямована не тільки на підтримку ФОП шляхом надання певних пільг та гарантій, а й на компенсування певних втрат, що є гарним показником розвитку як фінансової піраміди держави, так і усього державного апарату в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мироненко-Шульган О. "Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою". URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>
2. ЗУ "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
3. Постанова КМУ від 22.07.2020 №641 " Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#n44>
4. Програми підтримки бізнесу. URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>

Крикавський Тадей Сергійович
студент 3 курсу
юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основним законодавчим актом, який закріплює правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними суб'єктами господарювання, є Закон України від 16 квітня 1991 року "Про зовнішньоекономічну діяльність". Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення ЗЕД в Україні і спрямований на удосконалення правового регулювання усіх видів ЗЕД. У Господарському кодексі України від 16 січня 2003 року загальним положенням про зовнішньоекономічну діяльність присвячена Глава 37.

Зовнішньоекономічна діяльність - це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

Що стосується визначення принципів, то принципи зовнішньоекономічної діяльності - це керівні начала, що визначають спрямованість правового регулювання зовнішньоекономічних відносин. Їх можна згрупувати таким чином: загальні, специфічні і національні [2].

Загальні принципи зовнішньоекономічної діяльності - це невелика кількість загально визначених правил, що стали своєрідними загально відомими істинами (аксіомами), яких дотримуються всі учасники міжнародних ділових операцій. І хоча в різноманітних виданнях набір цих принципів може відрізнятися, однак у кінцевому результаті вони зводяться до трьох головних: науковість, системність, взаємовигідність.

Принцип науковості ЗЕД означає, що розвиток цієї діяльності здійснюється відповідно до об'єктивних економічних законів; принцип системності ЗЕД - що між окремими її складовими існують міцні взаємозв'язки; принцип взаємовигідності ЗЕД означає, що кожний партнер, який бере участь у міжнародних операціях, одержує свій прибуток.

Специфічні принципи ЗЕД закріплені у відповідних міжнародних правових актах і є обов'язковими для виконання всіма державами, що підписали той або інший акт.

Найбільш повний перелік принципів організації міжнародних економічних відносин відображає Хартія економічних прав і обов'язків держав - документ, прийнятий ІV Спеціальною Сесією Генеральної Асамблеї ООН (1974), отже, зазначені вище принципи такі: суверенітет, територіальна цілісність і політична незалежність держав, суверенна рівність усіх держав, ненапад і невтручання у внутрішні справи, взаємна і справедлива вигода, мирне співіснування, рівноправність і самовизначення народів, мирне регулювання спорів та ін[2].

Національні принципи ЗЕД закріплюються в законодавчих актах відповідних країн. Оскільки всі країни використовують тією чи іншою мірою механізми державного регулювання ЗЕД, то існує і відповідна правова основа таких дій.

Щодо зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств, то її закріплює ч. 2 ст. 377 ГК, з деталізацією переліку у ст. 2 ЗУ "Про зовнішньоекономічну діяльність"[3].

Так, вищевказані статті закріплюють такі принципи:

1. Принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає: у виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України; обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.

2. Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає: у праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки; у праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України; в обов'язку дотримуватися при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України; у виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності.

3. Принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає: у рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, у тому числі держави у разі здійснення зовнішньоекономічної діяльності; у забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених законом.

4. Принцип верховенства закону, що полягає: у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України; у забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови, менш сприятливі, ніж ті, які визначені законами України.

5. Принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, який полягає у тому, що Україна як держава: забезпечує рівний захист інтересів усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України; здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами

міжнародного права; здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права.

6. Принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів: вказує на необхідність забезпечення правовими засобами економічної рівноваги при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, принципи зовнішньоекономічної діяльності - це керівні начала, що визначають спрямованість правового регулювання зовнішньоекономічних відносин. Вони вони зводяться до трьох головних: загальні, специфічні і національні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навчальний посібник / Шкурупій О.В., Гончаренко В.В., Артеменко І.А. та ін.; за ред. О.В. Шкурупій. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с

3. Господарський Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

*Пилипчук Анастасія Віталіївна
курсант 4 курсу ІПЮК для СБУ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ГОСПОДАРСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Реклама в сучасних умовах ринкової економіки має важливе значення. Реклама, будучи одним з найдавніших засобів конкурентної боротьби та двигуном торгівлі, робить сильний інформаційний, соціологічний та психологічний вплив на сприйняття людей. Саме реклама дозволяє забезпечити взаємозв'язок між виробником та споживачем, відіграючи важливу роль в інформуванні, повідомляючи про появу нових товарів та їх споживчі властивості.

Механізм державного регулювання рекламної діяльності - це система типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру.

Згідно з ч.1 ст. 3 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) господарська діяльність - це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [1].

Разом із тим, «рекламна діяльність» є невід'ємною складовою функціонування будь-якого товарного ринку, самостійним видом є комерційної господарської діяльності, (підприємницької), яка здійснюється на конкурентних засадах та полягає у проектуванні, виготовленні та розміщенні замовленого або наданого контрагентом рекламного продукту й розповсюдження з метою впливу на реципієнтів (споживачів), задля активізації збуту відповідних товарів та послуг, а також інформування їх щодо суспільно значущих фактів та подій [2].

Існує безліч визначень поняття «реклама». Так, А. Дейян стверджує, що реклама - це платне, односпрямоване і неособисте звернення, здійснюване через засоби масової

інформації та інші види зв'язку, що є агітацією на користь будь-якого товару або послуги [4, с. 23].

Б.Г. Карпова вважає, що реклама - це ознайомлення споживача з товаром або послугою, яке пропонує дане виробниче, торговельне чи інше підприємство [6, с. 9].

Г.А. Свердлик і В.Л. Нечуй-Вітер під рекламою представляють виходить від товаровиробників або рекламодавців до невизначеного кола осіб і виражене різними засобами й способами пропозиції що містить відомості про товари чи послуги і (або) їх виробників, сприймається як виклик на оферту [7, с. 29].

У Європейській конвенції про транскордонне телебачення 1989 р. дається таке визначення поняття реклами як будь-яке публічне повідомлення за плату, іншу винагороду або з метою самореклами, покликане стимулювати реалізацію, придбання або оренду продукту або послуги, сприяти просуванню ініціативи або досягнення бажаного для рекламодавця ефекту[3]. Варто зауважити, що в представленій дефініції порушено багато аспектів реклами, що дозволяє відмежувати цей термін від суміжних з ним. Основними проблемами є: проблема зайвої «зрегульованості» окремих сторін рекламної діяльності. Безумовно, це теж є негативним моментом. Зайва деталізована рекламація викликає величезну кількість перешкод, які заважають цивілізованому здійсненню діяльності.

Існує велика проблема, мова йде про необхідність введення єдиних стандартів, єдиних технічних норм, що закріплюють вимоги до рекламних конструкцій.

Так само, існують проблеми у взаємодії представників рекламного ринку з державними структурами при здійсненні рекламної діяльності. Йдеться в першу чергу про перевищення повноважень під час здійснення узгоджених, дозволених і контрольних дій відповідними органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

При вирішенні даного питання потрібно в першу чергу виходити з того, що основними завданнями, які розв'язуються державою при розгляді питання про можливість видачі дозволу на встановлення рекламної конструкції є безпека та візуальний вигляд.

Заходи, здійснювані державою в рамках регулювання ринку рекламних послуг, нерідко порушують внутрішні закони ринку та встановлені правила рекламного бізнесу, суперечать і усталеній практиці. Найчастіше зміни, що стосуються діяльності учасників рекламного ринку, приймаються без участі самих представників ринку і враховують специфіку даного ринку.

Українське законодавство більш диференційовано підходить до визначення форм неналежної реклами. Так, Закон передбачає недобросовісну рекламу, приховану і порівняльну рекламу [4, 183-184].

Недобросовісною вважається реклама, яка вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження. Таким чином, у категорію недобросовісної реклами законодавець включає і недостовірну рекламу[5, с. 160].

Проаналізувавши вимоги, що пред'являються до реклами, варто відзначити велику кількість оціночних понять. Виникають складності у визначенні однозначного висновку, щодо сенсу, закладеного законодавцем у правову норму. Подібного роду проблема породжує неправильне тлумачення положень в правозастосовній практиці, що, безумовно,

створює складності в кваліфікації реклами як неналежної і, відповідно, тягне невинуватене залучення суб'єктів рекламної діяльності до юридичної відповідальності.

Так, рекламна діяльність повинна визначатися як діяльність юридичних і фізичних осіб з надання рекламних послуг, спрямованих на створення, поширення реклами та доведення реклами до споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Господарський кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР) . – 2003. – № 18. – № 19-20. – № 21-22. – ст.144 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>;
2. Про рекламу: закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 39, ст. 181 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text>;
3. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05.05.1989 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444#Text;
4. Соколов, В.С. Предмет и метод правового регулирования рекламной деятельности / В.С. Соколов//Современные научные исследования и инновации. – 2015. – № 4-4 (48). – С. 182-187;
5. Шарохина С.В. Система управления рекламной деятельностью в средствах массовой информации. Международная научно – практическая конференция “Управление предприятиями: проблемы и пути их решения”: Материалы конференции. Том 2. – Донецк: ДонГУЭТ. – 2003. – С. 158 – 162.
6. Б.Г. Карпова Реклама за кордоном / Пер. з англ.; заг. ред. і предисл. М.-1977. - С. 9.
7. Нечуй-Вітер В.Л. Основні питання зобов'язань з надання рекламних послуг. М.-2002.- С.29. - Свердлик Г.А.,

Сидоренко Нікіта

студент

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

02-20м-02

ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Через запровадження обмежень Постановою КМУ від 11 березня 2020 року «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» проведення загальних зборів учасників господарських товариств опинилося під питанням.

Суб'єкти господарювання одразу почали шукати альтернативу особистій зустрічі. Окрім заочного голосування та опитування на сьогодні можна виділити загальні збори в режимі відеоконференції.

У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазначено, що загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть

проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно, якщо це не заборонено статутом. Про режим проведення загальних зборів зазначається в повідомленні учасників.

Однак у законодавстві не встановлено вимог щодо проведення зборів в режимі відеоконференції. Товариствам слід детально врегульовувати проведення зборів таким способом у статуті.

Практика склалася таким чином, що товариства застосовують спеціальні програми для зв'язку, які дозволяють ідентифікувати особу за допомогою кваліфікованого електронного підпису. КЕП має таку ж юридичну силу, як і звичайний підпис особи. Під час проведення зборів в режимі відеоконференції слід робити відеозапис, та надавати його всім учасникам зборів. Як і при очній зустрічі, за результатами зборів складається протокол у якому фіксуються перебіг загальних зборів учасників та прийняті рішення. Протокол підписує голова загальних зборів учасників або уповноважена зборами особа. За бажанням протокол можуть підписати й інші учасники. Місцем проведення загальних зборів учасників зазначається адреса товариства.

На відміну від ТОВ та ТДВ, Акціонерні товариства опинилися в більш скрутному положенні. Законодавством не встановлено можливість та порядок проведення загальних зборів АТ в режимі відеоконференції.

Однак 16 квітня 2020 року, у зв'язку із запобіганням поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку затвердила Тимчасовий порядок скликання та дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду.

Відповідно до цього рішення дистанційно можуть бути проведені:

- 1) річні загальні збори акціонерів за результатами 2019 фінансового року;
- 2) позачергові загальні збори акціонерів у випадках їх скликання;
- 3) річні загальні збори учасників корпоративного фонду у 2020 році за результатами 2019 фінансового року;
- 4) позачергові загальні збори учасників корпоративного фонду у випадках їх скликання.

Наглядова рада товариства має прийняти рішення про проведення загальних зборів дистанційно. Якщо ж загальні збори скликані в загальному порядку, то наглядова рада може прийняти рішення про зміну режиму проведення цих зборів. Обов'язковою умовою для цього є дія карантину, що встановлений Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19. Після прийняття рішення про скликання зборів укладається договір з Центральним депозитарієм про надання послуг із дистанційного проведення загальних зборів. Голосування на таких зборах здійснюється із застосуванням бюлетеня для голосування. Заповнений бюлетень надсилається депозитарній установі відповідно до укладеного договору. За вибором акціонера бюлетень засвідчується:

- 1) за допомогою кваліфікованого електронного підпису акціонера або його представника;
- 2) нотаріально, за умови підписання бюлетеня в присутності нотаріуса;
- 3) депозитарною установою, за умови підписання бюлетеня в присутності уповноваженої особи депозитарної установи.

Отже, можна зробити висновок, що проведення загальних зборів учасників дистанційно має багато переваг, особливо в умовах пандемії COVID-19. Так учасникам товариства надається змога проводити збори з будь-якої точки світу, що значно економить час та зменшує фінансові витрати, підвищується й показник ефективності діяльності товариства. Щоб уникнути непорозумінь під час проведення загальних зборів дистанційно, слід уважно дослідити зміст тих положень, які визначають порядок проведення цих зборів. Також слід внести зміни до законодавства, й більш детально врегулювати можливість проведення загальних зборів дистанційно.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, асистент кафедри господарського права НЮУ імені Ярослава Мудрого Т.І. Швидка

Стельмах Назар Романович

Студент 3 курсу Волинського

національного університету імені Лесі Українки.

м. Луцьк., Україна.

ПРАВОВИЙ СТАТУС КРЕДИТОРІВ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

Задля загального розуміння даної теми варто навести визначення поняття кредитор. Науковці аналізуючи поняття кредитора визначають його як суб'єкта правовідносин, який має право вимагати від іншого суб'єкта – боржника певної поведінки. Варто зазначити, що в дане поняття включені:

- 1) По-перше уповноважена особа за цивільно-правовим зобов'язанням, що володіє правом вимоги;
- 2) По-друге держава в особі уповноважених органів з вимогою про сплату обов'язкових платежів;

Задля тлумачення даної норми варто звернутися до Податкового кодексу України п. 14.1.95, де вказано, що зокрема до органів державної влади належать контролюючі органи податків та зборів[1]. Працівники боржника з вимогами про виплату вихідної допомоги і про оплату праці осіб, що працюють за правовим договором[2].

Відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства, який був прийнятий на зміну ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», кредитор має значні повноваження у процедурі банкрутства, адже відповідно до ст. 34 Кодексу України з процедур банкрутства заява про відкриття провадження у справі про банкрутство може бути подана як боржником так і кредитором. Але варто зазначити, що певної новели в даному положенні немає так як проаналізувавши процедуру банкрутства у США варто зазначити, що відповідно до ст. 303 Кодексу законів про банкрутство (титул 11 Зводу федеральних законів США), передбачається примусовий варіант банкрутства боржника шляхом подання кредиторами заяви[3]. Ідентична норма вказана і в Комерційному кодексі Французької Республіки 2000 року, за яким право звертатися до суду з клопотанням про відкриття конкурсного провадження мають як боржник так і кредитор[4].

Варто сконцентрувати увагу на такому понятті як мораторій на задоволення вимог кредиторів. Відповідно до ст. 41 Кодексу України з процедур банкрутства мораторій на задоволення вимог кредиторів - це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк

виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію[5].

Але є певний виняток із даного положення, що по-перше передбачена ч. 5 ст. 41 Кодексу України з процедур банкрутства, а також відповідно до Пленуму ВС «Про судову практику в справах про банкрутство», згідно з Рішенням КСУ від 10 червня 2003 р. N 11-рп/2003 у справі про мораторій на примусову реалізацію майна при застосуванні статті 2 Закону України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна" в частині відчуження рухомого та іншого майна підприємств дія мораторію не поширюється на відчуження рухомого та іншого майна підприємств, що забезпечує ведення їх виробничої діяльності[6].

Звернувши увагу на зарубіжний досвід зокрема на правове регулювання даного питання в США, варто зазначити, що як тільки починається процедура банкрутства, настає "перепочинок": автоматичне призупинення дії кредиторських вимог, передбачене статтею 362 Кодексу законів про банкрутство. При цьому жоден з кредиторів, існуючих на момент початку процедури банкрутства, включаючи податкові органи, не може звертати стягнення за своїми вимогам - це робиться з метою забезпечення рівності кредиторів і реабілітації боржника[3].

Що ж стосується основного нововведення, що було закріплене в Кодексі України з процедур банкрутства то це зведення до мінімуму підстав для порушення судом справи про банкрутство. Раніше необхідно було мати докази безспірності вимог у вигляді рішення суду про стягнення боргу, що набрало законної сили, та відкрите виконавче провадження.

Крім того відповідно до ст. 11 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом», до заяви про порушення справи про банкрутство потрібно було подавати докази того, що сума безспірних вимог кредитора (кредиторів) сукупно становить не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, якщо інше не передбачено цим Законом[7].

Крім того звернувшись до законодавства США в плані порівняльного аспекту можна зауважити, що в ст. 501 Кодексу законів про банкрутство також вказано, що кредитори повинні надати докази, що підтверджує наявність вимоги[3].

А за новим Кодексом кредитор може одразу ініціювати відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, якщо останній не виконує свої грошові зобов'язання у встановлений строк, що своєю чергою може запобігти виведенню активів недобросовісними боржниками та іншим можливим ризикам.

Що ж стосується розрахунків з кредиторами то вони можуть проводитися у двох видах черговості:

- 1) При ліквідації платоспроможної юридичної особи;
- 2) При ліквідації неплатоспроможної юридичної особи;

Вданому випадку варто сконцентрувати увагу відповідно до теми дослідження на другому пункті. І в порівняльному аспекті і з ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом», що втратив чинність, черговість задоволення вимог не змінилася, адже

1) У першу чергу задовольняються вимоги щодо виплати заборгованості із заробітної плати перед працюючими та звільненими працівниками банкрута та інші виплати передбачені цим Кодексом,

2) У другу чергу задовольняються вимоги із зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян та інші зобов'язання пов'язані з даними вимогами.

3) По-третє задовольняються вимоги щодо сплати податків та зборів.

4) У четверту чергу задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою,

5) У п'яту чергу задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу підприємства,

6) У шосту чергу задовольняються інші вимоги[8].

Тому проаналізувавши загальні положення про статус кредитора у процедурі банкрутства варто зауважити, що новий кодекс, який був прийнятий 18.10.2018, передбачає позитивні зміни, спрямованих насамперед на захист прав кредиторів і на покращення кредитного клімату в країні, Проаналізувавши при цьому міжнародний досвід у сфері банкрутства на прикладі США та Франції варто зауважити, що українське законодавство повністю відповідає міжнародним стандартам, а в певних випадках в українському законодавстві наявні прогресивні норми порівняно із законодавством зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1) Податковий кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112;

2) Борейко О. М. Правовий статус кредитора як суб'єкта неплатоспроможності (банкрутства)// Борейко О. М. – 2011- № 2;

3) Законодательство США о банкротстве [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.npsgau.ru/upload/iblock/985/usa.doc>;

4) Булижин І. В. Правове регулювання процедур банкрутства у країнах Європейського союзу// Булижин І. В. - 2017 рік. - № 4;

5) Кодекс України з процедур банкрутства// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74;

6) ППВС «Про судову практику у справах про банкрутство»// 18.12.2009 р.// № 15;

7) Закон України Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 31, ст.440;

8) Синько Є. В. Щодо визначення черги кредиторів при ліквідації суб'єкта господарювання// Синько Є. В. – сучасна цивілістика – тенденції та специфіка розвитку;

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОГО ДОГОВОРУ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Інноваційна сфера ризнується високоризиковою природою, яка виявляється в тому числі і в складності прийняття рішень з різноманітних питань, що відносяться до інноваційного процесу. За сьогоденних ринкових умов існує безліч джерел отримання інформації, і для прийому вирішень необхідно їх правильна інтерпретація. Інформація, що представляє особливу цінність в сучасній ринковій економіці, виступає основним об'єктом маркетингових договорів.

Інформація, що представляє особливу цінність в сучасній ринковій економіці, виступає основним об'єктом маркетингових договорів.

Основним завданням маркетингу є підвищення ефективності функціонування бізнесу, що особливо важливо для сфери інновацій, яку можна охарактеризувати як нову, непередбачену і як таку, що динамічно розвивається.

Норми діючого господарського та цивільного законодавства України не надають окремої особливої уваги проблемам маркетингових послуг та договору як базису нормативно-правового регулювання суспільних відносин з їх надання. Дефініція маркетингових послуг надається лише в Податковому кодексі України, яке, проте, в контексті приватних правовідносин виступає доволі звуженою і надмірно уривистою, а при застосовуванні договору як засобу регулювання відповідних відносин їх учасники здебільшого апелюють до загальних норм Цивільного та Господарського кодексів України про договір і послуги.

Предметом маркетингового договору є проведення маркетингових досліджень та вироблення на основі отриманої в ході такого дослідження інформації практичних рекомендацій для замовника з метою подальшого використання у своїй діяльності, в тому числі для підвищення попиту на інноваційну продукцію, поліпшення якості вироблених товарів і т.д. Окрім здійснення маркетингових досліджень в предмет маркетингового договору зазвичай входить вироблення прикладних рекомендацій для замовника на базисі отриманих виконавцем в ході маркетингового дослідження інформаційних даних, що зумовлює практичний характер маркетингових досліджень.

Істотними умовами договору на проведення маркетингових досліджень в інноваційній сфері слід вважати

1) предмет - проведення маркетингових досліджень інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, висновки і рекомендації для замовника;

2) технічне завдання, погоджене із замовником;

3) термін проведення робіт в силу того, що одним з властивостей інформації як об'єкта маркетингових досліджень є її мінливий характер, швидке старіння, яке вимагає проведення маркетингового дослідження в конкретні терміни, передбачені договором. Тільки при визнанні терміну істотною умовою договору на проведення маркетингових досліджень можна буде добитися збереження актуальності маркетингової інформації для замовника. У договорі про проведення маркетингових досліджень повинен бути також встановлений початковий і кінцевий термін їх проведення;

4) ціна або способи її визначення підлягають встановленню в договорі. Оскільки договір на проведення маркетингових досліджень вважається оплатним, то виконання договору має бути оплачено за ціною, яка при порівнянних обставинах зазвичай стягується за аналогічні послуги.

Оскільки маркетингові договори супроводжують всі стадії інноваційного процесу (в зв'язку з тим, що на кожному його етапі потрібно вивчення і проведення аналізу всіх наявних джерел інформації, щоб згодом інновація втратила своєї актуальності і була затребувана для комерціалізації), пропонується закріпити законодавчо даний вид господарсько-правових договорів, зокрема у вигляді окремої статті в Господарському кодексі України.

*Шматько Валерія Сергіївна,
курсант 4 курсу, 2 групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ЙОГО ПРОБЛЕМАТИКА

Як свідчить досвід країн світу, підтримка малого підприємництва є необхідною складовою сучасної фінансової політики. Порівняно з великим бізнесом, воно є більш вразливим та фінансово нестабільним, зокрема слабким, проте результати його діяльності у своїй сукупності приносять неабиякий результат. В кризових умовах, таких, як пандемія, підтримка малого бізнесу з боку держави може позитивно вплинути на ситуацію, починаючи з конкретного підприємства, потім на рівні регіону та на завершення - шляхом збільшення надходжень до державного бюджету в цілому.

Завданням малого бізнесу є формування й насичення ринку товарами і послугами, сприяння розвитку конкуренції та послаблення монополізму, розширення кількості робочих місць. Процеси становлення малого бізнесу в Україні розпочалися з початком незалежності, однак його функціонування та розвиток мають певні труднощі і до сьогодні. Основною перешкодою на шляху розвитку малого бізнесу є відсутність ефективного механізму підтримки з боку держави. Багатостороння підтримка малого бізнесу та побудова соціально орієнтованої економіки має стати напрямом реформ в Україні, що стане головним чинником підвищення рівня життя населення та сприятиме процесам інтеграції національної економіки у світове господарство [1].

Загалом усі питання, пов'язані з підтримкою підприємництва, регулюються законом України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні".

Проте, в умовах пандемії законодавцем було введено низку обмежень в діяльності малих суб'єктів господарювання. Так, постановою КМУ №641 на території із "зеленим" рівнем епідемічної небезпеки було встановлено заборону на проведення дискотек, роботу розважальних закладів (нічних клубів), діяльність закладів громадського харчування із організацією дозвілля (ресторанів, кафе, барів, закусочних, їдалень, кафетеріїв, буфетів тощо) [5]. Крім того, суб'єктам господарювання, а саме власникам закладів громадського

харчування заборонено роботу з 22-ї до 7-ї години, окрім тих, що працюють із здійсненням адресної доставки замовлень та замовлень на винос. Даною постановою передбачено ще низку обмежень. Наприклад, на території з "червоним" рівнем епідемічної небезпеки загалом заборонено суб'єктам господарювання займатися підприємництвом. Крім того, варто зазначити, що «карантин вихідного дня» та можливе введення локдауну наносить ще більший розмір збитків для представників малого бізнесу.

Будь-який вітчизняний суб'єкт господарювання створюється і здійснює подальшу господарсько-фінансову діяльність відповідно до українського законодавства. Проте за теперішніх умов законодавством надані серйозні обмеження та перешкоди в здійсненні суб'єктами малого підприємництва своєї діяльності. На нашу думку, це є великою проблемою, зважаючи на специфіку розглянутих у даній роботі закладів, оскільки встановлення таких обмежень фактично не дає можливості громадянам вільно здійснювати підприємницьку діяльність.

Питання дослідження проблем правового регулювання ведення малого бізнесу в умовах пандемії залишається відкритим та є новим для вітчизняної науки. Крім того, воно залишається актуальною проблемою сьогодення через свою суперечливість нормам Основного Закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. А. О. Крисак, О. С. Мусятовська "Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні" вид. Економіка та держава № 12/2018. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/16.pdf

2. Ю. О. Ольвінська "Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу" вид. Державне управління: удосконалення та розвиток № 2, 2015. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=814>

3. ЗУ "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

4. ЗУ "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

5. Постанова КМУ від 22.07.2020 №641 " Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#n44>

Заклучна секція;

*Асєєва Катерина Миколаївна
студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів до органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ПЕРІОДУ 1941-1945 РОКІВ

Кримінальне право того часу було спрямоване на розв'язання проблем країни, виконання основних завдань, які поставали перед державою. У зв'язку з надзвичайною ситуацією у країні дуже гостро постало питання оборони. Процес розвитку цієї галузі у праві відбувався відповідно до чинного законодавства. Отже, за цей час відбувалися кардинальні зміни: внесення поправок до нормативно-правових актів, затвердження нових постанов, законів та указів.

В одному з указів Верховної Ради СРСР зазначалась відповідальність за поширення брехливих чуток. Цей указ передбачав собою суворе покарання у вигляді тюремного ув'язнення строком до 5 років. Саме цим указом влада того часу хотіла показати своєму народу, що репутація країни на міжнародній арені має бути на високому рівні.

Великий акцент також робили на боротьбі з розкраданням державного та колгоспного майна. У 1942 році, затвердили прирівнення крадіжки майна з обтяжуючими обставинами до бандитизму. Регулювалися ці сфери злочинності відповідними законами та указами.

Не менш відповідальним було збільшення відповідальності за посягання на приватну власність, але слід зазначити, що часто мірою покарання за цей злочин був умовний строк, або вирок суду та його виконання переносили на час, коли будуть завершенні військові дії на території всієї країни.

Трохи згодом, у 1943 р., постало гостро питання, що стосувалось дотримання державної таємниці. Аби боротися з цією проблемою було проголошено Указ за яким передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком до 5 років, але якщо розголошення державної таємниці призвело до негативних наслідків до вироку додавалися обтяжуючі обставини та строк позбавлення волі могли збільшити до 10 років. У зв'язку з перемогою СРСР над фашистсько-нацистськими загарбниками Верховна Рада СРСР підписала та видала Указ «Про амністію у зв'язку з перемогою над гітлерівською Німеччиною». Завдяки цьому документу, на свободу вийшла та група засуджених, які відбували покарання строком до 3-х років позбавлення волі.

Отже, кримінальне право в 1941-1945 роках зазнало великих змін. Введення нових законів, нові класифікації злочинів, нові характеристики і особливості кримінального права, розширення та звуження понять, перенесення злочину та міри покарання з адміністративного кодексу до кримінального – це все і не тільки відбулось у період Великої Вітчизняної війни, а згодом мало певний вплив на розвиток та зміни у праві сучасних країн.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

Батчасє Дмитро Русланович
Студент 1 курсу 6 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Право є важливою складовою соціального регулювання. Водночас із появою людства виникає необхідність у становленні правил, регулюючих життя і відносини людей у суспільстві. При порушенні цих правил людина повинна нести юридичну відповідальність. В цьому випадку саме суд визначає наявність складу правопорушення і тяжкість покарання.

Фундаментом судового процесу в Київській Русі була збірка законів Руська Правда, яка містила визначення судових процедур і була основою давньоруського права у період від XI ст. до XV ст.

У Київській Русі судовий процес (тяжба) мав переважно обвинувально-змагальний характер. Сторонами виступали позивач і відповідач. Судовий процес починав позивач (потерпілий), який мав висунути обвинувачення. Рух справи залежав від дій, наявності доказів сторони обвинувачення. Конкретних органів виконання судових рішень не було, позивач здійснював виконання судових рішень власноруч.

В Руській Правді описано декілька стадій судового процесу: “заклич”, “звід” і “гоніння сліду”

Заклич (статті 32, 34 П.П.) – потерпілий оголошував на торжищі про викрадення майна. Якщо протягом 3 днів в когось знаходили вкрадене, він вважався відповідачем. Він був зобов’язаний повернути майно власнику та сплатити штраф 3 грн.

Звід (статті 35-39 П.П.) – процедура розшуку відповідача шляхом опитування тимчасово володівших вкраденим. Якщо підозрюваний не міг відповісти, де він взяв цю річ, він вважався відповідачем. У разі наявності двох свідків придбання вкраденої речі, покупець міг відвести від себе підозру.

Гоніння сліду (ст. 77 П.П.) – пошук доказів і відповідача по залишених слідах.

Якщо слід був знайдений у населеному пункті, жителі мали допомогти у розшуку обвинуваченого.

У разі недостачі доказів виконувався “суд божий”, до якого входили: рота, жереб, ордалії і судовий поєдинок.

Рота – присяга іменем Бога. Вважалось, що людина, яка дає очищувальну клятву (статті 49, 115 П.П.), не може брехати, бо буде покарана Богом.

Жереб використовували, коли обидві сторони відмовлялися давати присягу.

Ордалії – поділяються на 2 види. Випробування водою – підозрюваного зв’язували і кидали в воду: якщо він потопав, то вважався невинуватим. Випробування залізом – підозрюваний мав протримати у руці розпечене залізо: якщо рани швидко загоювались і опіки не залишались, з нього знімались обвинувачення.

Судовий поєдинок – призначався судом через 2 тижні після останнього судового засідання. Обидві сторони повинні були мати рівну фізичну силу, однакоvu стать і зброю. Зазнавши поразки програвав справу.

Руською Правдою не передбачена смертна кара. Виключенням є лише випадок, коли правопорушника застали вночі на місці злочину в межах власної території. У Київській Русі були відомі такі покарання:

Кровна помста (ст. 1 К.П, ст. 1 П.П.) – якщо месники відсутні, повинна була сплачуватись грошова компенсація. Помста застосовується лише при скоєнні вбивства або нанесенні тяжких ран. Згодом, кровна помста скасована Ярославичами у другій половині XI ст. (ст. 2 П.П).

Потік і пограбування (статті 7, 83 П.П.) – найсуворіше покарання, яке здійснюється при вбивстві в розбої, підпалі будівель. Воно передбачує вигнання правопорушника, конфіскацію майна і перетворення членів родини на рабів.

Віра (статті 19, 22 К.П, ст. 3 П.П.) – штраф за вбивство розміром 40 грн. Дика віра - виплачувалась у двох випадках: ненавмисне вбивство під час сварки та відмові допомагати із розшуком правопорушника.

Потерпілим правопорушники сплачували уроки – грошову компенсацію, розміри якої індивідуально визначались судом.

Руська Правда мала великий вплив як суспільний регулятор відносин за часів Київської Русі. Незважаючи на нерозвиненість права тих часів, цей кодекс законів не поступається його іноземним аналогам. Значна кількість статей приділяла велике значення до системи судових рішень і покарань і розвитку судоустрою в цілому.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри Історії держави та права України та зарубіжних країн, Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко П.П. Історія держави і права України. Видавництво “Атіка”, 2005
2. Петришин О.В., Лук’янов Д.В., Максимов С.І, Смородинський В.С. та ін. Загальна теорія права. Харків, видавництво “Право”, 2020
3. Гончаренко В.Д., Рогожин А.Й., Святоцький О.Д. Хрестоматія з історії держави і права України. Київ, видавництво “Ін Юре”, 1997
4. Тацій В.Я., Рогожин А.Й., Гончаренко В.Д. Історія держави і права України. Київ, видавництво “Ін Юре”, 2003

Батчасв Дмитро Русланович
Студент 1 курсу б групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВО ЗУНР

Після початку розпадання Австро-Угорської монархії на з’їзді українських депутатів від Галичини і Буковини у Львові засновано Українську Національну Раду як вищого представника національно-політичних інтересів українців в Австро-Угорщині. 19 жовтня 1918 р. Українська Національна Рада видала Маніфест про утворення незалежної української держави. Українська Національна Рада повністю відповідала за законотворчий процес і діяла як тимчасовий законодавчий орган республіки без постійного складу.

Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 року визначав УН Раду як орган з розроблення і прийняття конституції, законодавчий та адміністративний орган.

Прокламація Української Національної Ради від 19 жовтня 1918 року проголошувала, що ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині: Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західної Буковини та українська полоса північно-східної Угорщини – одноцільна українська територія.

Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії ухвалений УНР 13 листопада 1918 року, що містить 5 артикулів, у яких визначалися назва, границі, державна суверенність, державне заступництво (до скликання Установчих зборів законодавча влада передається УН раді, виконавча – Державному секретаріатові ЗУНР), герб і прапор незалежної української держави.

Закон про виділ Української Ради від 4 січня 1919 року запобіг формуванню колегіального органу влади з 9 осіб, що виконуватиме функції, які входять в обсяг повноважень президента держави, на чолі із президентом УН Ради Є. Петрушевичем.

Закон про державну мову від 15 лютого 1919 року – один з найперших конституційних законів, він проголошує державною мовою українську. Усі державні підприємства, уряди, державні власті, публічні інституції вживають українську. Національні меншини мали право уживання своєї рідної мови як усно, так і письмово.

Закон про право громадянства на Західній області УНР від 8 квітня 1919 року. Щоб стати громадянином ЗУНР потрібно було подати заяву на ім'я державного повітового комісара до 20 травня 1919 р. Ті, хто не подав заяву, вважалися чужинцями і за бажанням могли виїхати за кордон.

Закон про земельну реформу ухвалено 14 квітня 1919 р. Поміщицькі, монастирські, церковні та землі інших великих землевласників, що перевищують встановлений максимум, переходять до держави на забезпечення безземельних селян, військовослужбовців-інвалідів тощо. За порушення процесу земельної реформи передбачалось покарання у вигляді ув'язнення на 6 місяців і штрафування до 10 тисяч крон за “самовільне захоплення землі”.

Закон про основи шкільництва від 13 лютого 1919 року – дозволяв заснування приватних шкіл, освіту національних меншин рідною мовою.

Закон про судову реформу від 21 листопада 1918 року передбачав поділ території держави на 12 судових округів і 130 судових повітів. Судочинство переходило на українську мову, були присутні демократичні принципи гласності, змагальності, право на захист тощо. Перша інстанція - окружні і повітові суди, які розглядали цивільні справи. Для розгляду кримінальних справ створено трибунали, які діяли у складі призначених Секретарством юстиції суддів. Друга судова інстанція – Вищий суд, третя – Найвищий державний суд. З 30 листопада 1918 р. запроваджено польові суди, які спеціалізувались на військовослужбовцях і особах, які вчинили правопорушення щодо безпеки держави. 16 листопада 1918 р. створено військову юстицію: перша інстанція – військові окружні суди, діяли у 3 областях країни; суди колегіальні – склалися з 3 суддів; найвищий військовий трибунал; верховний військовий суд – найвища інстанція. Створено військову прокуратуру на чолі з генеральним військовим прокурором, у 3 військових областях були

військові прокуратури, в округах були військові офіцери. Були створені нотаріальна служба, прокуратура, яку очолював генеральний державний прокурор.

Вперше за довгий час західні українці отримали свободу і створили незалежну державу, що сприяло посиленню національно-державної свідомості українців, які почали вірити у власні сили. Цю добу в історії України можна охарактеризувати як початок державного відродження України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри Історії держави та права України та зарубіжних країн, Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тацій В.Я., Рогожин А.Й., Гончаренко В.Д. Історія держави і права України. Київ, видавництво “Ін Юре”, 2003
2. Гончаренко В.Д., Рогожин А.Й., Святоцький О.Д. Хрестоматія з історії держави і права України. Київ, видавництво “Ін Юре”, 1997
3. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – Київ, 1992
4. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Львів, 2004

*Бекетова М.О.,
студентка 1 курсу
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНГРЕС 1917 РОКУ

Однією із важливих подій в історії українського народу є скликання Українського національного конгреса, який відіграв значну роль у розвитку українського національно-визвольного руху. Перше повідомлення про скликання з'їзду було оприлюднено 19 березня 1917р. газетою «Вісти з Української Центральної Ради». Доклав багато зусиль до підготовки конгресу М.Грушевський. Він разом з С.Веселовським склав повідомлення, що роз'яснювало хто міг брати участь у з'їзді. Його надрукували 28 березня у газеті «Киевская мысль». Норми представництва відрізнялися демократичністю. Делегатів пропонувалося присилати усім українським організаціям: політичним, культурним, професійним, територіальним, студентським, військовим, релігійним, але за однієї умови – вони мусили підтримувати ідею національно-територіальної автономії України. В своїй статті «На Всеукраїнський з'їзд!» М.Грушевський, позначив основні завдання форуму: «Його завдання – завершити нашу національну організацію. Центральна Рада, організована в Києві з представників усіх київських організованих українських верств і доповнена делегатами організацій позакиївських, уже тепер, в своїм тимчасовім складі, являється признаним усім свідомим українством центральним українським урядом. З'їзд має дати йому останню форму, вибрати його в постійнім уже складі і означити відносини до місцевих організацій всякого роду – одним словом, привести в систему і порядок всеукраїнську національну організацію. По сім на чергу виступить другий ступінь організації України – се формування органу в значінні територіальним: якоїсь ради чи організаційного комітету, котрий в собі міститиме представників не тільки від

українського народу, а від всіх народностей української землі – української більшості і не українських меншостей. Сей орган матиме завдання скликати організаційні збори для вироблення автономного статуту України». Отже, найважливішим завданням Українського національного конгресу було остаточне затвердження складу Центральної Ради на демократичних засадах та її повноважень як вищого органу влади, а також розробка та затвердження варіантів автономії України.

Всеукраїнський національний конгрес відбувся з 19 по 21 квітня 1917 р. в Києві в залі будинку Купецького зібрання. Більш ніж 1500 делегатів з дев'яти українських губерній взяли участь у з'їзді. Протягом трьох днів делегати заслухали понад трьохсот виступів. У перші два дні доповідали про принципи федералізму, способи організації автономного устрою, права національних меншин тощо. Після першого дня роботи конгресу його делегатами була ухвалена резолюція з приводу національно-територіальної автономії України у складі демократичної Федеративної Російської Республіки. У резолюції другого дня зазначалась необхідність створення Крайової Ради з представників українських народностей та громадських верств. В останній резолюції від 20 квітня конгрес доручив Центральній Раді «взяти ініціативу союзу тих народів Росії, які домагаються, як і українці, національно-територіальної автономії на демократичних підставах в Федеративній Російській Республіці». Також Центральна рада мусила створити комітет для створення проекту автономного статуту України. В останній день конгресу відбулися вибори до нового складу Центральної Ради, під час яких Головою Центральної ради було обрано М. Грушевського, а його заступниками стали В. Винниченко і С. Єфремов. Загалом до складу ради було обрано 118 осіб.

Отже, конгрес відіграв важливу роль у розвитку українського національно-визвольного руху. Завдяки конгресу Центральна Рада зміцнила свої позиції та авторитет серед населення та перетворювалась на національний орган, який виконував державотворчі функції.

Науковий керівник: к.ю.н. Булгаков А. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Історія України : довідник для абітурієнтів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів / С. В. Кульчицький, В. С. Власов. – Вид. 6-те переробл. та доповн. – Київ : Літера ЛТД, 2019. – 528 с.
2. На Всеукраїнський з'їзд! / М. С. Грушевський // Грушевський, Михайло Сергійович. Твори: у 50 т. / М. С. Грушевський; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.. – Львів: Видавництво "Світ". – 2007. Т. 4. Кн. 1. [Електронний ресурс]: <http://hrushevsky.nbu.gov.ua/item/0000371>
3. [Електронний ресурс]: https://constituanta.blogspot.com/2012/08/1917_28.html
4. Календар ювілейних дат української революції 1917 – 1921 років на 2017 рік. Методичні рекомендації. / За ред. О. К. Зайченко / Кол. авторів: О. С. Кучерук, Б. В. Бернадський, О. В. Якубовець та ін. – Національний музей історії України, Київ – 2017. [Електронний ресурс]: [http://www.dnipr.dp.gov.ua/OBLADM/dnepr_rda.nsf/2e8f79a579e9ccd3c22573fe003fcaf0/6f6d36e7671e8beec22580d00043d19a/\\$FILE/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%20_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4_%D0%B9.pdf](http://www.dnipr.dp.gov.ua/OBLADM/dnepr_rda.nsf/2e8f79a579e9ccd3c22573fe003fcaf0/6f6d36e7671e8beec22580d00043d19a/$FILE/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%20_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4_%D0%B9.pdf)

Букіна Вероніка Олегівна
Студентка 1 курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

НОВА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧЕ ОФОРМЛЕННЯ

На початку 1921 р. потреба у зміні політики більшовиків, що базується на військово-комуністичній доктрині, стає дедалі гострішою. По всій країні відбулися збройні повстання селян, незадоволених розподілом їжі. Голодування розпочалося на підприємствах великих міст, де крім економічних висувались й політичні гасла, серед яких було особливо поширене: "Ради без більшовиків!" Таким чином, наприкінці 1920-х - на початку 1921-х рр. більшовицька партія в Україні масово чинила опір політиці воєнного комунізму. Подібна ситуація мала місце і в інших республіках радянської конфедерації.

Перехід до нової економічної політики (НЕП) розпочався після того, як 10-й з'їзд РКП(б) у березні 1921 р. прийняв рішення "Про заміну продовольчої розверстки натуральним податком". Це рішення стало основою для низки законодавчих актів, прийнятих державними органами РСФРР, а потім продубльованих в УСРР. Так, надзвичайна сесія ВУЦВК V скликання ухвалила 27 березня 1921 р. постанову «Про заміну розверстки натуральним податком». Податок був значно нижчим за податок на їжу. 29 березня 1921 р. Раднарком УСРР прийняв постанову «Про натуральний податок на зернові продукти», яка заздалегідь фіксувала суму збору на продукти зернових 1921-1922 рр. 28 травня Раднарком УСРР прийняв постанову «Про натуральний податок на хліб, картоплю та олійне насіння», згідно з якою розмір податку визначався окремо для кожного господарства і обчислювався на основі врожаю в районі та кількості ріллі та споживачів. Щоб селяни мали зацікавленість у швидкому виконанні своїх зобов'язань перед державою та в розвитку товарообміну, Раднарком СРСР 19 квітня 1924 р. видав постанову про вільний обмін, купівлю та продаж сільськогосподарською продукцією. Рішення скасувати продрозверстки та ввести натуральний податок стимулювало розвиток сільського господарства. Селянин заздалегідь знав, що їхні лишки не будуть вбдирати, але буде певний податок на них; вони зможуть розпоряджатися лишками на власний розсуд, зокрема, замінюючи їх промисловими товарами, необхідними для подальшого розвитку їх хазяйства. Згодом уряд прийняв низку інших законодавчих актів, які заохочували відбудову сільського господарства. Серед них велике значення мала постанова ВУЦВК від 19 квітня 1922 р. "Про відбудову та зміцнення українського сільського господарства", в якій окреслилися деякі програми допомоги селянам. Серед правових актів у галузі сільського господарства провідне становище посідав земельний кодекс УСРР, затверджений ВУЦВК у листопаді 1922 р. Відновленню сільського господарства сприяв декрет ВУЦВК і Раднаркомом УСРР 19 травня 1923 р. про введення єдиного сільськогосподарського податку. У той же час відбувся перехід від натурального податку до грошового. Радянський уряд неухильно проводив у своєму законодавстві тверду класову політику, підтримуючи бідні верстви населення. Після затвердження податкового законодавства, уряд перекинув податковий тягар на заможні верстви

сільського населення, а запровадження НЕПу в українському сільському господарстві позитивно вплинуло на його відбудову. Однак виникла нагальна потреба реорганізувати управління націоналізованою промисловістю в рамках НЕПу, забезпечити господарсько-оперативну незалежність державних підприємств та перевести їх на господарські розрахунки. Причиною цього було те, що реальний перехід до нової економічної політики вимагав функціонування ринку та ринкових відносин. Але держава не збиралася повністю переходити до ринкової економіки. Відбувалося стимулювання розвитку кооперативної і державної торгівлі. У сфері фінансів були уведені державні податки, платня за транспорт, комунальні послуги. Створилася біржа, за допомогою якої урядові установи і державні організації могли обмежити приватну торгівлю, сприяти впровадженню планових засад в розвиток товарообігу. Функціонування бірж закріплювалося постановою РПО РСФРР від 23 серпня 1922 р. «Про товарні біржі». Нормалізації економічного становища сприяло проведення грошової реформи у 1922-1924 р. Було випущено конвертований червонець, який дорівнював 10 царським карбованцям. У лютому 1924 р. В обіг надійшли казначейські білети, за декретом ЦВК і Раднаркому СРСР.

Отже, НЕП сприяв швидкій відбудові країни. Незважаючи на труднощі періоду відбудови з 1925 по 1926 рік, Україна досягла рівня 1913 року в більшості галузей промисловості (особливо у легкій та харчовій промисловості). Однак політика НЕПу не супроводжувалась політичними змінами в Україні. Республіка продовжувала мати формальний суверенітет і виконувати завдання, продиктовані Москвою. У партійному будівництві змін не відбулося. Комуністична партія України залишається загоном РКП (б). Спроби опозиційної Української комуністичної партії (ОГП) об'єднатися з КП (б) У та створення незалежної організації закінчилися розпуском УГП. НЕП також мав політичні наслідки. Це означало провал політики воєнного комунізму та необхідність заохочення "більшовицького тиску". Поступове відновлення економічного життя, розширення виробництва товарів дрібними підприємцями чи непманами призвели до примирення українського селянства з більшовицькою системою, що сприяло його утвердженню в Україні.

Волков Станіслав Андрійович
Студент 1 курсу б групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КОЛЕКТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Тисяча років тому в історії українського державотворення відбулась дуже важлива подія – розпочалося правління великого київського князя Ярослава Володимировича Мудрого. За часи його правління Київська Русь досягла свого найбільшого державного, політичного, культурного піднесення та мала високий міжнародний авторитет. Саме Ярослав Мудрий започаткував створення першого загальнодержавного збірника писаного українського права – «Правда Ярослава», яка й мала за мету захист людського життя і забезпечення недоторканності приватної власності, порушення статей прописаних у цьому документі, тягнули за собою відповідальність. З'явилися такі поняття як Суд і судочинство

на Русі. А якщо є судова система, то будуть і різні форми відповідальності. Однією з цих форм була саме форма колективної відповідальності.

Колективна відповідальність – коли за протизаконні діяння (діяння які забороняють статті Руської Правди) однієї особи чи декількох які діяли разом (групи злочинців) буде нести відповідальність за скоєне уся група.

Цікаво, що Руська Правда звертала увагу на відповідальність не тільки людей, які були учасниками того чи іншого злочину, а і тих, які не мали ані якої належності до злочину, але знаходилась в одному регіоні зі злочинцем. Наприклад, людина, яка придбала викрадену річ, повинна була доказати, що вона її не крала, і привести до того, у кого вона її придбала. Ще яскравим прикладом є відповідальність усього населеного пункту, якщо на його території було скоєно протизаконне діяння.

У судовому процесі було дві основних сторони: «позивач» і «відповідач». Найактивнішим у цьому процесі був позивач, у більшості випадків з його заяви починалося судочинству.

Позивач, починав свою активну діяльність, під час розшуку злочинця. Слідчий процес містив у собі так звані «заклич», «звід», «гоніння на слід».

Зрозуміти що таке «заклич» детальніше можна у статтях 32, 34 (П.П.) Наприклад, якщо був факт крадіжки потерпілий негайно оголошував це на торжищі. Далі впродовж трьох днів, викрадену річ знаходили у кого-небудь, ця людина автоматично вважалася відповідачем. Відповідач крім того що повинен був повернути річ власникові, та сплатити штраф, за скоєне протизаконне діяння. Звідси «заклич» - один із способів розшукати людини котра незаконно привласнила річ, яка їй не належить.

Існував другий спосіб – «звід». Детальніше про «звід» у статтях 35-39 (П.П.). Застосовувався він у тому разі, коли річ знаходили до «закличу», тобто поки не минуло три дні, з моменту як річ викрали. Власник, знайшовши свою річ, одразу повернути її не міг, спочатку він звертався до людини яка зараз фактично володіє його майном, з вимогою, щоб той привів його до особи у якої він взяв/придбав ту річ, після цього відповідачем уже була та особа, у якої придбали викрадену річ. В свою чергу «новий» відповідач повинен був або пояснити звідки у нього викрадене, або привести до людини яка йому також продала викрадене. Утворювався такий ланцюжок, в кінці якого виходили на крадія. «Гоніння сліду» детальніше в статті 77 (П.П.) Розшук вівся, по залишених слідах. У разі якщо слід губився, власнику нічого не лишалося як припинити розшук. А от якщо слід вів до якого-небудь населеного пункту, то жителі цього поселення повинні були відвести від себе підозру в крадіжці та взяти участь у пошуку злочинця. В іншому випадку вони вже несли колективну відповідальність за вчинену крадіжку. Для прийняття судового рішення ставали результати отримані під час проведення «зводу» і «гоніння сліду».

У Руській правді звертали увагу і на деталі при яких був скоєний злочин. Так, наприклад, за вбивство людини у спорі або п'яному вигляді, якщо при цьому вбивці вдалося сховатися, то округа на території де було скоєно вбивство, сплачує за нього штраф - але в різні терміни і за кілька років. У тому разі якщо вбивця не сховався, то стягується з округи або волості половина вири - 20 гривень а решта з самого вбивці. Коротка редакція «Руської Правди» містила дві норми про співучасть у злочинах проти власності. У ст.31 Правди Ярославичів, що входила до складу короткої редакції «Руської Правди», говориться: «якщо вкрадуть вола або буде крадіжка з клітини, то злодій сплачує

гривню та 30 резан, якщо він був один; якщо злодіїв було 18, то кожен з них сплачує 3 гривні та 30 резан». У статті 40 аналогічно розглядається випадок, коли злочин – крадіжка, вчинений кількома особами: «якщо викрадуть вівцю, козу або свиню і при тому було 10 злодіїв, то хоча б вони одну вівцю викрали, нехай кожний сплатить по 60 резан штрафу; а хто привів злодія, одержує 10 резан», тобто покаранню так само підлягає кожний співучасник. У статті встановлено також суму винагороди за піймання злодіїв.

Отже, тогочасний «регулятор» права, приділив велику увагу формі колективної відповідальності, що у свою чергу, спрощує пошук злочинця. Щодо покарань, то колективна участь у здійсненні злочину була обставиною, яка посилювала вину та, відповідно, відповідальність. Навіть, коли людина скоїла злочин самостійно, то за конкретних обставин, відповідальність лягала на його оточення, як на близьких так і на все селище.

Науковий керівник: к.ю.н, асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, Булгаков А.О.

Волков Станіслав Андрійович

Студент

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України

1 курс, 6 група

ПРИЄДНАННЯ КРИМУ ДО УКРАЇНИ 1954 РОКУ

Питання приєднання Кримського півострову до УРСР у 1954 році викликає чи не найбільш загострені суперечки серед прибічників тих чи інших політичних сил та поглядів. Саме тому особливо важливим завданням на сьогодні є здійснення детального історичного аналізу того, як і чому ця подія відбулася.

25 січня 1954 року в Москві зібралася президія ЦК КПРС під керівництвом Георгія Маленкова, де були присутні вищі керівники партії і держави. На засіданні затвердили проект указу, який незабаром повинна була видати президія Верховної Ради СРСР. [1, с. 118]

19 лютого 1954 року Президія Верховної Ради СРСР видала указ «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР» [3], яким затвердила указ президій Верховних Рад РРФСР і УРСР про приєднання півострова до радянської України. Це був один з найважливіших етапів в складному багатоступенчатому процесі, наслідки якого з'явилися каменем зіткнення у відносинах двох країн вже в наш час.

Необхідність передачі Криму пояснювалася в документі «спільністю економіки, територіальною близькістю, тісними господарськими та культурними зв'язками» між регіоном і УРСР.

«Кримська область, як відомо, займає весь Кримський півострів і територіально примикає до Української Республіки, будучи як би природним продовженням південних степів України. Економіка Кримської області тісно пов'язана з економікою Української РСР. За географічним і економічним міркувань передача Кримської області до складу братньої Української республіки є доцільною і відповідає загальним інтересам Радянської

держави», - з такими словами виступив голова Президії Верховної Ради Української РСР Михайло Тарасов. [2, с. 174]

Як відомо, головним ініціатором передачі Криму був перший секретар ЦК КПРС Микита Хрущов, який, за однією версією, хотів таким чином зробити подарунок на честь 300-річчя Переяславської ради (возз'єднання Лівобережної України з Росією), а, по інший, намагався домогтися утворення єдиної економічної системи області та республіки для більш ефективного управління півостровом.

Ніхто навіть не подумав, що скажуть з цього приводу жителі Криму. Для більшовицьких керівників СРСР був суто унітарною державою і будь-які маніпуляції з територіями всередині Союзу вважалися звичайним, нормальним справою.

Закон Української РСР «Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки», прийнятий у вересні 1991 р (за кілька місяців до розпаду СРСР) і покликаний пом'якшити гостроту проблеми, фактично тільки погіршив її, констатувавши і в черговий раз законодавчо закріпивши (як і раніше в рамках Конституції УРСР 1978 р) приналежність Криму Української РСР. Подальше законодавче закріплення знаходження Республіки Крим в складі України знайшло своє відображення в рамках Конституції Республіки Крим, прийнятої Верховною радою Криму 6 травня 1992 року і в статті 9 Розділу 3 свідчила: «Республіка Крим входить в державу Україна і визначає з нею свої відносини на основі поточного Договору та угод» [4, с. 22-23].

Україна отримала в 1954 році зруйнований Крим - світовою війною, депортаціями, безгосподарністю. Головну проблему півострова - брак води - не могли вирішити ні Кримське ханство, ні Російська імперія, ні РРФСР. Це зробила Україна, побудувавши в 1961-1971 роках Північно-Кримський канал. Він постачав воду з Каховського водосховища. Це дозволило розвивати сільське господарство, закласти сади там, де раніше їх не було. Виникла нова галузь - промислове ставкове рибництво. За рахунок України побудовано житло, навчальні заклади, водосховища, порти, дитячі та спортивні табори, готелі, театри, автовокзали, пансіонати, лікувальні установи, відновивши придатність півострову для комфортного життя.

Науковий керівник: Булгаков А. О., к.ю.н, асистент кафедри історії держави і права України зарубіжних країн

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боечко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В. Боечко, О. Ганжа, Б. Захарчук. – К. : Основи, 1994. – 168 с.
2. Документы о передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР // 300-летие воссоединения Украины с Россией : сб. док. – М., 1954. – С. 41–62.
3. Указ Президії Верховної Ради СРСР "Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР" // Рад. Україна. – 1954. – 27 лют.
4. Лисяк-Рудницький І. Новий Переяслав. Україна в еволюції радянської системи / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе : у 2 т. / І. Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К. : Основи, 1994. – Т. 2. – С. 285–317.

*Гайдук В.А.,
студент 1 курсу,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ІV УНІВЕРСАЛУ УНР

На закритому засіданні Малої ради в Києві 9 (22) січня 1918 р. було укладено та затверджено історичний для процесу державотворення України документ — ІV Універсал УНР. Проголошено універсал було в ніч на 12 (25) січня 1918 р. в будинку Педагогічного музею М. Грушевським.

Основні положення універсалу:

- УНР проголошувалася незалежною, вільною та суверенною державою;
- Затверджувалися демократичні права, проголошені ІІІ універсалом;
- Проголошувалося, що вся влада належить народу, від імені якого виступають Установчі збори;
- Генеральний Секретаріат мало бути замінено на Раду Народних Міністрів;
- Утвердження програм соціально-економічних реформ;

Це було історичне рішення Центральної Ради, що означало відхід від автономістських ідей та перехід керівництва та більшості членів Ради на позиції самостійників. Цим універсалом національно-визвольний рух врешті-решт підійшов до свого логічного завершення — отримання незалежності. ІV Універсал мав демократичний характер та містив конституційні засади державного будівництва, чим став значним кроком на шляху побудови української державності. Державна влада від тепер ставала єдиною в межах своєї території та незалежною від інших держав. Дуже важливим було й радикальне вирішення земельного питання, що так довго вимагало населення країни, більшість якого становили селяни.

На думку більшості науковців, ІV Універсал було прийнято з тактичних потреб. Відсутність регулярного війська унеможливлювало ефективну оборону проти більшовицького наступу, тому єдиним виходом з цієї ситуації було налагодження мирних відносин з провідними державами та налагодження оборони з їхньої допомоги. Тільки проголошення незалежності могло надати країні можливість ввести самостійну міжнародну політику. Проголошення ІV Універсалу відбулося занадто пізно, кульмінаційний момент національно-визвольного руху вже був давно позаду, через нерішучість Центральної Ради довіра населення стрімко падала. Ускладнювало ситуацію й те, що на момент проголошення незалежності половина українських земель вже перебувала під владою більшовиків. Хоча через перелічені проблеми зберегти самостійність універсал не допоміг, ідея незалежності України продовжували жити в думках народу та надихати їх на боротьбу.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

*Гончар Анна Юрївна
Студентка I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ

Помаранчева революція – кампанія протестів в Україні , організована задля підтримки Віктора Ющенка , основного кандидата від опозиції на президентських виборах у листопаді – грудні 2004 року , вибухнула після оголошення Центральною виборчою комісією попередніх результатів , згідно яких переміг - Віктор Янукович .

Отже розглянемо причини та передумови цієї політичної події .

31 жовтня 2004 року відбувся перший тур чергових виборів президента України . За результатами якого у другий тур пройшли В. Ющенко і В. Янукович . Віктор Ющенко здобув - 39,26% , а Віктор Янукович – 39,11% голосів. Результати виборів були оприлюднені через 10 днів , але виявилось що комп'ютерна мережа ЦВК зазнала зовнішнього втручання .

Другий тур виборів пройшов 21 листопада 2004 року . Він був повністю сфальсифікований , про це свідчать результати офіційних та не офіційних екзитполів . Згідно з першими : 49,5 % за В. Януковича і 46,9 % за В. Ющенка , а результати інших свідчили , що лідирує В. Ющенко : 53 % голосів проти 44 % у В. Януковича .

Проте , ЦВК оголосила переможцем В. Януковича . Того ж вечора на знак протесту українці зібралися на мітинг на майдані Незалежності , який згодом переріс у масову мирну акцію – Помаранчеву революцію . Кількість невдоволених зросла з 200 тис. до 1,5 млн. людей , а згодом і до 6 млн. людей. Назву «Помаранчева» революція отримала від кольору блоку «Наша Україна», яку представляв В. Ющенко .

24 листопада опозиція оскаржила рішення ЦВК у Верховному Суді .

27 листопада Верховна Рада України прийняла постанову про політичну кризу та визнала вибори сфальсифікованими , також наголосила на неприпустимості силового розвитку подій .

28 листопада був зроблений замах на сепаратизм , а саме у Сєвєродонецьку відбувся з'їзд депутатів Харківської , Луганської та Донецької областей . Вони закликали проголосити Південно-Східну Автономну Республіку .

3 грудня Верховний Суд остаточно визнає другий тур сфальсифікованим та вносить рішення про переголосування .

В ході підготовки до повторного проведення другого туру Верховна Рада приймає пакет документів :

Внесли зміни до закону «Про вибори Президента України» задля запобігання повторної фальсифікації ;

Політична реформа , яка набрала чинності з вересня 2005 або січня 2006 року; Оновлення складу ЦВК (голова Я. Давидович).

26 грудня відбулось переголосування другого туру , з такими результатами: 51,99% - Віктор Ющенко , Віктор Янукович - 44,21% голосів . Віктор Ющенко був офіційно визнаний Президентом України в публікації «Урядового Кур'єра».

23 січня 2005 року Віктор Ющенко офіційно склав присягу і заступив на посаду Президента України.

« Перше, що лишилося після Помаранчевої революції, - це свобода вибору. Помаранчева революція була спровокована бажанням українців вільно вибирати свою владу... Друге, що залишилося від Помаранчевої революції, - це нова історична пам'ять українського суспільства... Зводячи перше і друге, можемо сказати, що одним з головних наслідків Помаранчевої революції було радикальне розходження України і Росії. Вони не лише мають різну історичну пам'ять і слідуєть різними політичними траєкторіями - вони, як виглядає, близько підійшли до точки, після якої нема уже вороття.» - Я. Грицак, історик

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Підручник з Історії України (рівень стандарту). 11 клас. Даниленко - Нова програма
2. ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ» В УКРАЇНІ: КОНЦЕПЦІЇ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ, ОЦІНКИ. Володимир Горак.
3. Онлайн журнал «Цей день в історії» .
4. Ukraine's orange revolution Эндрю Уилсон

Гончаров Михайло

1 курс, 5 група

*Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Епоха Ярослава Мудрого є знаковою для українського державотворення, оскільки саме в цей період Київська Русь установила міжнародні зв'язки та встановила тісні відносини з більшістю європейських країн. Ярослав Мудрий прожив довге життя і правил в Києві майже 40 років (перший період з 1016 по 1018 рр. І другий - 1019-1054 рр.). За цей час він здобув славу найбільшого державного діяча і полководця, згуртував розрізнені племена в єдину Русь, заснував багато міст, при ньому в Києві і Новгороді було закладено величні храми святої Софії. Правління Ярослава Володимировича в Києві було наповнене військовими тривогами та загрозами. Доводилося постійно відбивати напади як іноземних загарбників, так і власних родичів . Перемога діставалася мудрому правителю не тільки військовим шляхом, але і хитрістю, дипломатією, спритним умінням використовувати помилки противника. Ярослав активно зміцнював давньоруську державність і продовжував зовнішню політику свого батька Володимира і діда Святослава.

Перемога над Святополком не принесла Ярославу одноосібної влади. Тмутараканський князь Мстислав відмовився визнати його правителем і пішов війною на Київ. У страшному і кровопролитній битві військо Ярослава було розбите, і він знову змушений був тікати до Новгорода. Але несподівано Мстислав проявив рідкісне на той час великодушність, і, відправивши до Ярославу послів, заявив, що визнає його владу, як старшого сина Святого Володимира. Мстислав запропонував Ярославу правити над всією

правою стороною Дніпра. Навчений гірким досвідом Ярослав не довіряючи обіцянці і залишився в Новгороді збирати нове військо. До Києва правити поїхали його намісники.

Нарешті два брата з'їхалися у Городця під Києвом і уклали союз, розділивши державу для управління на дві частини. Ярослав взяв західні, а Мстислав - східні території. Природною межею став Дніпро. «Росія, десять років терзалася внутрішніми і зовнішніми ворогами, абсолютно заспокоїлася. Щире згоду двох государів Російських тривало до смерті одного з них ». Це був чи не єдиний випадок в тогочасній історії Русі такого братнього порозуміння. Мстислав, прозваний в народі Удалим , помер на полюванні. Після його смерті «Ярослав зробився Монархом всій Росії і почав панувати від берегів моря Балтійського до Азії, Угорщини та Дакії».

Ярослав ще в перший рік свого правління , будучи в Новгороді, сам обрав в начальники для епархії Луку Жидяту; а в 1051 році, зібравши єпископів, велів їм поставити Митрополитом Іларіона Росіянина, без будь-якої участі з боку Константинопольського Патріарха.

Сам Ярослав був одружений на шведській королеві. Сестра його Марія була одружена з польським королем. Один із синів Ярослава, Всеволод, за переказом Нестора, одружився на грецькій царівні.

В українську історію Ярослав увійшов під іменем Мудрого. Саме при ньому було засновано перше народне училище і складений перший звід письмових законів - «Руська правда» або ж «Правда Ярослава».

Руська Правда ще довгий час залишалась головним документом, на основі якого виносили рішення судді. Руська Правда Ярослава Мудрого створила для всіх земель імперії єдину систему яка була спроможна зміцнити Київську Русь перед зовнішніми загрозами та давала можливість стабільного розвитку держави. Руська Правда стала обов'язковим для виконання державно-правим документом. Руська Правда стала зібранням творчо перероблених різноманітних зарубіжних світських і церковних правових систем, та успішно адаптувала їх до умов Київської Русі, які відповідають інтересам переважної більшості населення і духовно-цивілізаційної основі держави. Вона також стала невід'ємною складовою державної лінії Великого князя Київського зі створення імперії, покликаної стати одним з головних геополітичних центрів Євразії і внесла істотний внесок у вирішення даного завдання. Ініціюючи створення Руської Правди, Ярослав розумів необхідність системних змін та запровадження певної правової регламентації, хоча міг задовольнятися силою свого княжого суду і зберегти вже встановлене звичаєве право.

Будучи майстерним дипломатом, Ярослав Мудрий неодноразово наймав на службу північних ярлов з їх військами, зміцнюючи тим самим свої позиції. Про нього ходила слава щедрого правителя, тому вікінги до нього наймалися вельми охоче.

Великий князь не відрізнявся міцним статуєю, до того ж кульгав. Ймовірно, неможливість довести свою перевагу на полі бою і привела до того, що він в повній мірі реалізував інші свої якості - інтелект, мудрість і далекоглядність.

Ярослав прожив понад 70 років. Передчуваючи наближення кончини, і бажаючи запобігти можливій боротьбу за владу між своїми синами, він розподілив російські землі між нащадками.

Науковий керівник: Булгаков Артур Олександрович.

УНІВЕРСАЛИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

У 1917-1918 центральною радою був виконаний великий прорив у сфері політичної незалежності. Вона випустила декілька універсалів, які були спрямовані на незалежність та самостійність, але в деяких були як позитивні так і негативні моменти. Розглянемо всі окремо:

Перший універсал: у травні 1917 року в Києві проходив I Український військовий з'їзд. Виконуючи його рішення УЦР направила в Петроград делегацію на чолі з Володимиром Винниченком. Делегація зажадала від Тимчасового уряду надати автономію Україні в складі федеративної Росії. Тимчасовий уряд затягував відповідь на це ключове для українців питання, а потім відповіло відмовою, що викликало протест делегатів I селянського і II військового з'їздів.

З огляду на підйом національної самосвідомості українського народу, УЦР 10 червня 1917 проголосила I Універсал «До українського народу, на Україні і поза Україною сущому». Основні положення I Універсалу наступні.

1. Автономія України в складі Росії.
2. Право УЦР проголошувати універсали - акти конституційного значення.
3. Загальнонародні, рівні, прямі вибори Всенародних Українських зборів (сейму) шляхом таємного голосування.
4. Відмова передавати податок до центральної російської скарбниці, введення українського податку.
5. Надання широких національно-культурних прав національним меншинам України.

Другий універсал: проголошення II Універсалу і освіта Генерального секретаріату викликали занепокоєння в Росії, яка переживала чергову політичну кризу (масові демонстрації, ураження на фронті, падіння авторитету Тимчасового уряду і т.п.). Саме тому на початку липня делегація Тимчасового уряду у складі найвпливовіших міністрів А. Керенського, М. Терещенка та І. Церетелі прибула до Києва для порозуміння з Центральною Радою. В результаті переговорів було досягнуто компромісу. Центральна Рада погодилася чекати законодавчого затвердження автономії України загальноросійськими Установчими зборами в листопаді 1917 р Тимчасовий уряд, зі свого боку, визнавав Центральну Раду представницьким органом українського народу (за умови її поповнення представниками національних меншин), а Генеральний Секретаріат - органом крайової адміністрації. Тимчасовий уряд погодився також сприяти об'єднанню українців в окремі військові частини, але під його контролем.

Наслідком компромісу було проголошення 16 липня 1917 II Універсалу Центральної Ради і спеціальної постанови Тимчасового уряду від того ж дня.

Третій універсал: 25 - 26 жовтня 1917 р Петрограді партія більшовиків скинула Тимчасовий уряд Олександра Керенського і захопила владу. У Києві більшовикам

захопити владу не вдалося. За допомогою військових частин УЦР встановила контроль над містом, вжила заходів для запобігання анархії і громадянської війни. Необхідно було затвердити державні права українського народу. На засіданні Малої Ради М. Грушевський закликав не чекати перетворення Росії на федеративну республіку, а проголосити створення Української національної держави. 7 листопада 1917 був прийнятий III Універсал УЦР. Практичне значення III Універсалу УЦР полягала в наступному.

1. Проголошення Української Народної Республіки (УНР) в складі 9 українських губерній.
2. Збережений федеративний зв'язок УНР з небільшовицькою Росією.
3. Збереження влади до скликання Українських Установчих зборів УЦР і Генеральним секретаріатом.
4. Ліквідація приватної власності на землю, передача землі трудовому народу без викупу.
5. Можливість підписання миру з Німеччиною і її союзниками.
6. Підтвердження демократичних свобод (слова, друку, зборів).
7. Введення 8-годинного робочого дня, гарантія зарплати і вирішення трудових конфліктів через профспілку.
8. Гарантія національно-культурних прав національних меншин.
9. Проведення в майбутньому судової реформи і ліквідація смертної кари.

Четвертий універсал: проголошення УНР не відповідало цілям створення більшовиками пролетарської держави: для них Україна була цінним джерелом матеріально-технічних і людських ресурсів. У цих умовах 4 грудня 1917 р УЦР отримала урядову радіотелеграму з Петрограду, підписану В. Леніним і Л. Троцьким. Цей документ називався Маніфест українського народу з ультимативними вимогами до Української Центральної Ради. Відповідно до цього ультиматумом УНР визнавалася, а влада Центральної Ради - ні. УЦР повинна була визнати радянську владу і виконати наступні ультимативні вимоги:

- 1) відмовитися від створення Українського фронту;
- 2) не пропускати військові частини з фронту на Дон (до генерала А. Каледіна), на Урал;
- 3) допомагати військам більшовиків на Південному фронті в боротьбі з генералом А. Каледіним;
- 4) припинити роззброєння радянських полків і червоногвардійців в Україні.

На ці вимоги Генеральний Секретаріат відповів відмовою, після чого війна між більшовицькою Росією та УНР стала неминучою. Проти УНР було кинуте 30 тисячне угруповання Червоної Армії на чолі з Антоновим-Овсієнко, Муравйовим, Єгоровим. 9 грудня 1917 року більшовицькі війська зайняли Харків, незабаром Полтаву, Чернігів. Протягом січня 1918 р більшовики зайняли Лівобережну Україну. Кривавий бій розгорівся 16 січня 1918 р під Крутами: загинуло кілька сотень студентів і гімназистів, які чинили опір. Київ захищати було нікому.

В умовах погіршення військово-політичної ситуації в Україні на засіданнях Малої Ради УЦР неодноразово висувалися вимоги проголосити незалежність України.

Необхідно було ввести самостійні мирні переговори з Німеччиною та її союзниками про припинення війни і спільну боротьбу проти більшовиків.

З огляду на ці обставини, 9 (22) січня 1918 р УЦР прийняла IV Універсал. Основні положення цього документа такі:

1. УНР проголошувалася незалежною, вільною, суверенною державою українського народу.

2. УНР встановлювала мирні взаємини з сусідніми країнами - Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною.

3. УЦР виступала від імені народу України до скликання Українських Установчих зборів.

4. Генеральний Секретаріат (уряд) було перейменовано в Раду Народних Міністрів.

5. Уряду доручалося закінчити мирні переговори з Німеччиною і її союзниками, укласти з ними мир.

6. Передбачалися демобілізація армії і створення міліції, встановлення суворого контролю над банками, навесні - роздача селянам землі без викупу. 26 січня 1918 р більшовики захопили Київ і встановили там червоний терор.

Висновок:

1. Ухвалення I Універсалу сприяло консолідації українського суспільства. Проголошення автономії України привело до подальшого розвитку українського національного руху. I Універсал заклав основи проголошення незалежної України в майбутньому, зміцнив авторитет УЦР в народі.

2. Немає однозначної оцінки II Універсалу. Одні автори підкреслюють, що це був крок назад, оскільки УЦР відмовилася від самовільних кроків по здійсненню автономії України, інші підкреслюють, що це все-таки був ще один крок вперед до тодішньої політичної мети.

3. Ухвалення III Універсалу було значною подією в національно-визвольній революції українського народу 1917-1921 рр. Проголошення УНР стало головним підсумком державного будівництва в Україні в 1917 р УЦР, задекларувавши створення УНР, що не проголосила її повної незалежності. Відповідний політичний момент для створення власної держави було втрачено.

4. Війна радянської Росії з УНР негативно вплинула на хід національно-визвольної революції, а УЦР не змогла згуртувати українські сили для відсічі більшовицькому вторгненню. IV Універсал зіграв важливу роль в історії української державності. Україна проголошувалася незалежною суверенною державою. IV Універсал ознаменував перехід політичних діячів в процесі створення державності на незалежні позиції і дозволив укласти Брестський мирний договір з країнами Четверного союзу.

Науковий керівник: Булгаков Артур Олександрович.

Д'яковська Анна Геннадіївна
Студентка 1 курсу, 7 групи
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СУД І ЮСТИЦІЯ УРСР У 1953-1964 РР.

У сталінські часи як у СРСР, так і в УРСР було створено дуже могутній різноманітний репресивний апарат, який здійснював репресії проти вигаданих та неіснуючих ворогів режиму. За певних обставин, коли основними рисами пошукової системи стали ефективність та швидкість репресій, визначальне місце в ній займали НКВС, НКДБ, МВС та МДБ. Саме тоді судові органи та органи юстиції відійшли на другий план.

Виведення з конституційно-правового поля системи правоохоронних органів стало найбільш негативним наслідком цієї практики. Бо органи НКВС самостійно, без допомоги інших заарештовували та вели розслідування, виносили вироки, які не потребували втручання інших систем правосуддя. Як висловився М. Хрущов у своїх спогадах: « Ні розслідування, ні прокурора, ні суду – нічого не було, просто тягнули людей і вбивали»[1, с. 270].

Позитивні зміни у суспільно-політичному житті країни були просто неможливі без зміцнення та відновлення хоча б елементарних основ правопорядку та законності.

Особлива увага приділялася відновленню стабільної роботи судової системи. Безперечно, навіть повністю залежне від політичної влади радянське правосуддя все ж таки не було інстанцією, яка механічно обслуговувала цю владу. Загальні суди несли основний тягар всього правосуддя. До речі у 1953 р. в деяких областях України, особливо у великих промислових центрах, кількість злочинів дуже зросла після звільнення за амністією 27.03.1953 р. великої кількості засуджених[2, с. 198]. Це викликало негайну потребу у спощенні судочинства.

Також смію зазначити, що в той час активно відбувалася практична робота, яка була направлена на створення так званих «гальм» саме в каральній практиці. Після прийняття низки законів покращуючих становище правоохоронної системи почали відновлювати норми законності, судами та прокуратурою була розпочата робота з перегляду вже ухвалених раніше вироків. Так, у 1954 р. було створено комісію Президії ЦК КПРС для розслідування злочинів які відбулися за часів правління Й. Сталіна в роки «великої чистки» (1936-1939 рр.) [3, с. 86-87].

Під час виконання нового курсу з відновлення соціалістичної законності, здійснювалися спроби підсилити незалежність суду, органів юстиції, наприклад упорядкувати втручання партійних органів у сфери правової охорони [4, с. 35-37].

Саме Основи законодавства про судоустрій Союзу РСР, союзних та автономних республік [5], які були прийняті у 1958 р. поставили нові завдання для реформування судової системи. Не менш важливу роль зіграв і Закон про судоустрій УРСР від 30.06.1960 р [6]. У подальші роки підвищувався авторитет суду та дотримання законності, це закріплювалося в Указі про дисциплінарну відповідальність суддів, який ухвалила Президія Верховної Ради УРСР 10.08.1960 р [7].

Дивлячись на вищезазначені факти можна дійти висновку, що системні зміни судочинства мали важливе значення для формування нового етапу розвитку судів та юстиції. Все почалося з припинення репресій, відновлення простих норм законності та послаблення кримінального тиску. Укріплення законності дало підставу для будування стійкої та надійної правоохоронної системи. Вся тяжка праця яка була виконана протягом цих років дала позитивний вплив який відчувався у суспільстві ще протягом багатьох років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хрущев Н. С. Воспоминания : избранные фрагменты / Н. С. Хрущев . – М. : «Варгіус», 1997. – 512 с.
2. Сушло А. С. Історія суду радянської України (1917-1967 рр.) / А. С. Сушло. – К. : Видавництво Київського університету, 1968. – 233 с.
3. Катков Н. Ф. Восстановление исторической правды и справедливости. Хроника реабилитации жертв политических репрессий 20-50-х годов / Н. Ф. Катков // Вопросы истории КПСС. – 1991. – НОМЕР 9. – С. 81-87.
4. ЦДАГО України. — Ф. 2. Інформація Верховного Суду про виконання постанови ЦК КПРС «Про факти втручання деяких місцевих партійних органів у вирішення судових справ». – Оп. 8. – Спр. 11539. Листування з центральними і обласними організаціями і міністерствами України про роботу судово-прокурорських органів в УРСР. – Почато 11.01.1954. – Закінчено 21.12.1955. - 154 арк.
5. 27. ЦДАВО України. – Ф. 1. Положення про Верховний Суд СРСР. — Ф. 2. – Оп. 21. – Спр. 45. Листування і матеріали по розробці окремих юридичних питань і завдань за 1956 р. Почато 04.01.1956. – Закінчено 24.12.1956. – 270 арк.
6. Основи законодавства про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік // Ведомости Верховного Совета СССР. 1959. – № 1. – Ст. 12.
7. Закон УРСР «Про судоустрій УРСР» // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1960. – № 23. – Ст. 176.

*Дегтярьов Андрій Віталійович
студент I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЯ УНР

Конституція УНР була прийнята на засіданні Малої Ради 29 квітня 1918 року. Вона була прийнята поспіхом та в останній день існування Малої Ради. Вона не вступила в силу через державний переворот Павла Скоропадського, який відбувся в день прийняття Основного Закону.

Щодо структури Конституції, то вона складалася з 83-х статей та 8-ми розділів. В першому розділі було проголошено незалежність і самостійність Української республіки. Було зазначено, що через Всенародні Збори український народ здійснює своє суверенне право.

Слід відзначити, що правам і свободам людини відводилось особливе місце в Конституції. Нею гарантувалося право на життя, особисту недоторканість та недоторканість домашнього вогнища, право на свободу, таємницю листування, свободу місця перебування. Гарантувалися також політичні права, такі як свобода думки, совісті, друку, свободу зібрань та об'єднань, свобода страйків. Також проголошувалася рівноправність чоловіків і жінок. Проголошувалося, що громадяни УНР і ніхто інший не можуть бути заарештовані без судового розгляду.

Конституювання державного механізму було ключовим питанням Конституції. Органи влади поділялися на законодавчу, виконавчу та судову. Кожна гілка державної влади наділялася відповідною компетенцією. Вони мали узгоджувати між собою діяльність та діяти як єдиний державний механізм. Також наголошувалося, що жодна гілка влади не мала права виконувати функції іншої гілки влади.

У 22 статті Конституції УНР зазначалося, що верховним органом мали стати Всенародні Збори, які обрані прямим, таємним і загальним голосуванням.

Основним Законом передбачалося, що тільки окремі фракції, групи депутатів, які нараховували не менше 30 осіб наділялися правом законодавчої ініціативи та внесенням законопроектів на розгляд Всенародних Зборів. Затвердження державного бюджету, встановлення податків і позик, оголошення війни й укладання миру здійснювалося також Всенародними Зборами.

Конституцією закріплювався статус України як класичної парламентської республіки. Був принцип верховенства парламенту серед інших органів державної влади. Раді Народних Міністрів належала виконавча влада. Щодо уряду Республіки, то він формувався головою парламенту, а його склад повинен був затверджуватися Всенародними Зборами. Діяльність уряду була визначена на три роки. Всі питання, які знаходилися поза межами діяльності парламенту та місцевих органів влади належала до компетенції Ради Народних Міністрів.

Посади глави держави та глави уряду не передбачав Основний Закон УНР. Виконуючи функції спікера парламенту, голова Всенародних Зборів одночасно наділявся повноваженнями глави держави.

Генеральний Суд був найвищим органом судової влади в УНР. Судова влада повинна була здійснюватися судовими установами прилюдно та в усному режимі від імені держави. Рівними перед судом були всі громадяни УНР, винятком не були й депутати Всенародних Зборів та міністри уряду.

Основні принципи внутрішньої і зовнішньої політики, прапор, герб, гімн не були згадані в документі.

Питання власності громадян не було вирішено в Конституції УНР. Приватна власність не гарантувалася, але й не заперечувалась. Щодо найголовнішого питання революції – власності на землю, то воно на конституційному рівні не було розв'язано.

Отже, Конституція УНР не була реалізована, але вона має велике історичне та правове значення для історії України. У неї були проголошені широкі права та свободи громадян Республіки. Вони не були вичерпними. Конституція Української Народною Республіки лягла в основу майбутньої української законодавчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Медвідь А. Б. Правова регламентація прав та основоположних свобод людини у конституційних актах та їх проектах Української Народної Республіки 1917–1921 років. Київ: Економіка та право, 2016, с. 102–106.
2. Румянцев В. О. Конституція УНР 1918 року – важливий крок розвитку конституційного законодавства України. Харків: Право, 2006, с. 164–173.
3. Ярош Д. В. Конституція Української Народної Республіки 1918 року про органи державної влади та управління України: історичний досвід і сучасність. Університетські наукові записки, 2005, с. 49–56.
4. Речицький В. В. Конституціоналізм. Украинский опыт. Харків: Фоліо, 1998, с. 157.

Дмитрух Владислав Дмитрович
Студент 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПИТАНН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1917 – 1921 РОКІВ

Під час громадянської війни одним з найгостріших питань для українців було земельне. Різні уряди, партії та отамани, борючись за владу, обіцяли вирішити цю проблему, проте в кожного були різні методи.

УЦР у I універсалі, прийнятому 10 (23) червня 1917 р., заявила, що коли буде відібрано поміщицькі та монастирські землі у власність народу, згідно з законом Всеросійських установчих зборів, право користування українськими землями належатиме «тільки нам самим, нашим Українським зборам». Розробкою земельного законодавства займався Генеральний секретаріат, але Тимчасовий уряд не затвердив напрацювання українського уряду.

Третім універсалом, виданим 20 (07) листопада 1917 р., було скасовано приватну власність на поміщицькі, удільні, кабінетні, церковні та ін. землі нетрудових господарств с.-г. значення. 16 листопада було оприлюднено «Роз'яснення Генерального секретаріату з земельного питання, викладеного у третьому Універсалі». Згідно з ним, залишалися недоторканими господарства розміром до 50 десятин.

У IV універсалі від 22(09) січня 1918 р. проголошено скасування приватної власності на землю, її передачу трудовому народу без викупу. На перемовинах з Німецькою імперією 29 квітня 1918 УЦР погодилася змінити земельне законодавство.

Відсутність конкретних дій та послідовної політики в земельному питанні, бажання балансувати між інтересами поміщиків та бідноти зумовили втрату центральною радою народної підтримки.

Втративши підтримку німецької окупаційної влади, УНР було скинуто. На її місце поставили гетьмана П. Скоропадського. 29 квітня 1918 року у грамоті «До всього Українського народу» проголошувалося відновлення приватного землеволодіння. Утворювалися земельні комісії, які керували процесом повернення поміщицьких земель та відшкодування заподіяних ним збитків. Уряд розробив проект аграрної реформи, за якою

утворювався земельний фонд. З нього продавалися ділянки малоземельним селянам, але не більше 25 десятин на одного малоземельного селянина. У фонд мало увійти 4 – 4,5 млн. десятин. Цього було занадто мало, оскільки напередодні революції 1917 р. в Україні було 44,1 млн. десятин загальної земельної площі с.-г. призначення; селяни становили 80 – 85% населення. 4 – 4,5 млн. десятин землі не могли задовольнити їхні потреби.

Після зречення Скоропадським влади у програмній Декларації від 26 грудня 1918 р. Директорія УНР проголосила, що землі дрібних селянських господарств залишаються у власності їхніх господарів, решта мала перейти до безземельних і малоземельних селян. У Тимчасовому земельному законопроекті Директорії від 8 січня 1919 р. скасовувалася приватна власність на землю, вона переходила до загально-народної власності. Було створено запасний земельний та державний фонди, земельні управи. Залишалися недоторканими земельні ділянки розміром до 15 десятин. Землі приватнотрудової діяльності визначалися не меншими 5 – 6 десятин на господарство і не більшими трудової норми. Території з висококультурним землеробством переходили в користування трудових спілок. Універсал Трудового конгресу України від 28 січня 1919 р. зобов'язав Директорію й Раду народних міністрів «проводити й надалі земельну реформу, в основі якої лежить передача землі без викупу трудовому народові». Через 2 місяці підзаконними інструкціями й розпорядженнями було погіршено умови передачі землі у тимчасове користування селянам, вимагаючи від них третьої частини врожаю, повної оплати вартості оранки, попередньої сплати всіх податків.

Науковий керівник: асистент кафедри історії держави та права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Булгаков А.А

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хміль І. В. Аграрне питання в українській революції 1917—1921
2. Збірник законів, обіжників та інших розпоряджень по справам земельним в Українській Народній Республіці. – 1918
3. Саліковський О. Нова Україна: шлях нашої державності – 1919

Ісаєва Валерія Валеріївна
*студентка 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС 1922Р. ТА ЙОГО ВПЛИВ

Земельний кодекс УСРР прийнято 25 жовтня 1922 року. Він містив 227 статей, які були згруповані в розділи (деякі поділялися на глави) та об'єднані в преамбулу та чотири частини: 1. Про трудове землекористування. 2. Про міські землі. 3. Про державне земельне майно. 4. Про землеурядження та переселення. Кодекс скасував приватну власність на землю, надра, води та ліси в межах УСРР, заборонив угоду купівля-продаж, та інші угоди пов'язані з конфіскацією землі. За цим документом всі люди, незалежно від національності та статі, одержали право отримувати землі безкоштовно. Купівля, продаж

чи запродаж, заповіт чи дарування землі забороняються. Але була дозволена тимчасова передача прав на землю трудового користування. Тобто, для трудових господарств, які були підірвані стихійним лихом або була недостача робочої сили, дозволялась здача всієї землі чи частини за грошову, продуктову виплату. Здавати землі дозволялось на строк не більше часу, потрібного для переведення на орендованій ділянці одної плодозміни, а якщо була відсутня правильна плодозміна - на строк не більше трьох років.

Також, в кодексі втілені норми, які регулювали земельну реєстрацію, переселення й встановлювали правовий режим земель. Реєстрація землі проходила розділено по волостям та супроводжувалася складанням документів. Згідно з Земельним кодексом, завданням землеустрою було модернізувати існуючі та нові землекористування відповідно до надання прав на землю. Тобто, здійснювалось відведення земель у користування установам, організаціям, містам та на особливих умовах товариствам та особам. Встановлювались міські межі, утворювались земельні фонди спеціального призначення. Управління землею проводилось місцевими землевпорядними органами через представників землевпорядників під контролем Народного Комісаріату Землеробства

Кодекс встановлював порядок і товариство праці органів управління земельним об'єднанням та положення селянського дворища. Кодекс дозволяв оренду землі, при умові, що ніхто не може отримати у власне користування землі більше кількості, яку він може додатково до власного наділу упорати силами свого господарства. Використовувати найманців дозволялось тільки при умові дотримуватися законів, та якщо несила власноруч зробити потрібну справу.

Отже, Земельний кодекс розширив державне регулювання земельних відносин. Кодексом досить докладно регулювалось землекористування радянських господарств, сільськогосподарських комун, товариств по спільному обробітку землі, а також добровільні об'єднання окремих дворів або сукупність дворів, що виділилися з колишніх товариств. Велика увага в Кодексі було приділено правовому становищу земельного суспільства, а також селянського двору.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хрестоматія з Історії держави і права України Т2 В.Д.Гончаренко, Історія держави і права України Т2 В.Я.Тація, А.Й.Рогожина, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874a-07#Text>

Камасєв Дмитро Віталійович
Студент 1-го курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

УЧАСТЬ УРСР В ООН

У 1945 р. Україна стала членом-засновницею ООН. Проте, вихід УРСР на міжнародний рівень відбувся за контролем Сталіна та Кремля. Москва мала за мету

продемонструвати іншим країнам толерантне ставлення до самостійницьких прагнень українців та запевнити, що існувала українська державність.

У 1946 р. УРСР обрали членом Економічної ради. Представники УРСР працювали в багатьох службах ООН, наприклад в Комісії з прав людини та інших. Україна неодноразово обиралась членом Ради Безпеки ООН. Це дало змогу Україні підвищити свій авторитет та роль на міжнародному рівні. Згодом вона була головою РБ, це можна вважати великим досягненням в період її членства. Окрім цього, Україна була учасницею Адміністрації допомоги та відбудови ООН. Внаслідок цього, Україна отримала продовольства, устаткування для промисловості та медичного обладнання на суму близько 100 млн доларів. За участю УРСР в 1946 було засновано ВООЗ. У 1950 р. вона брала участь у роботі багатьох міжнародних організацій. Після Карибської кризи члени ООН, в тому числі УРСР в 1963 р. підписали Договір про заборону використання ядерної зброї.

Через те, що Україна була одна з перших засновниць ООН, вона брала участь у більшості миротворчих операцій. УРСР також займалась реформацією миротворчих операцій у сфері авіації.

УРСР працювала в міжнародних організаціях, наприклад в ЮНЕСКО та МАГАТЕ. За ініціативою українського представництва ЮНЕСКО у 1964 р. прийняли рішення про відзначення у всьому світі 150-ї річниці дня народження Тараса Шевченка. Після цього відбулося завершення святкування - Міжнародний форум діячів культури в Києві. У 1957 р. відкрилося представництво УРСР при ООН в Нью-Йорку. Це слугувало ширшій участі України в міжнародній сфері. На той час українські дипломати працювали в 30 різних міжнародних організацій.

Отже, УРСР зробила великий внесок у розвиток міжнародних організацій, боролась за зміцнення миру та дипломатичних зв'язків з іншими країнами. Окрім цього, Україна долучалася до реформації та управлінні органів ООН.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

*Клочков Ігор Романович,
студент 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗАКОН ПРО 5 КОЛОСКІВ

Постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 «про охорону державного майна», названий в народі «законом про п'ять колосків» був одним із найжорстокіших законів радянської влади який дуже гарно характеризував що більшовики не знають що таке мораль.

Цей закон був один із перших репресивних заходів радянської влади який був прийнятий під час хлібозаготівель 1932 та 1933 роках. Офіційна причина прийняття цього нормативно-правового акту це збільшення кількості крадіжок у колгоспах. Влада назвала це «розбазарювання хлібом» тобто його приховання або розкрадання та вважала це проявом антикогоспних настроїв. Селяни які примусово були залучені до колгоспів та які фактично не відчували себе там господарями.

Події зими-весни 1931-32 рр. ясно дали зрозуміти що СРСР не забезпечує навіть чесно зароблені трудовні. У 1931р. 48% колгоспів в Україні нічого не видали на чесно зароблені трудовні. У 1932 ця цифра зросла до 94,8%. Через неспроможність держави розрахуватися з робітниками та загрозу нового голоду, робітники почали «отоварювати» трудовні самостійно. Тому вже на початку 1932р. крадіжки хліба досягли небувалого рівня.

Також до цього закону вийшла таємна інструкція від 13 вересня 1932 яка чітко встановлювала порядок застосування положень закону стосовно куркулів, звинувачених у розкраданню хліба або іншого державного майна передбачалося вища міра покарання без винятку тобто позбавлення волі на строк 10 років, також цей закон цікавий тим що відкинув таку правову норму щодо «зворотної дії закону», це дало змогу притягнути до відповідальності людей що скоїли подібний злочин до 7 серпня 1932. Таємна інструкція до цього закону передбачала скорочений розгляд подібних справ. Справи щодо куркулів мали розглядати за 15 діб

Взагалі закон від 7 серпня не лише захищав врожай вій голодних селян, також через вичерпання так званих «видимих ресурсів хліба» державний план виконувався за рахунок вилученого хлібу у селян. В середньому на кожен регіон УСРР припадало 50 справ щодо куркулів. В кінці 1932 був чітко окреслений подальший план репресивної політики щодо селян. Але вже на початку 1934 практика застосування цього закону дещо змінюється, пов'язано це з закінченням хлібозаготівель 1932-33. Прийняті 9 лютого 1933 року зміни до цього закону тепер карали такі групи організовану групу крадіїв, за повторну крадіжку та крадіжку у значимих розміром(закон застосовувався тепер до цих осіб)

Всю антигуманність закону ясно видно під час голодомору 1933 р. коли фактично хліб забирали у людей що помирили від голоду, багато хто з них навіть не дожив до розгляду своєї справи у суді. Але остаточну рису під цим законом підвела постанова ЦК і РНК СРСР 16 січня 1936 р. за цим законом справи куркулів мали бути переглянуті. В Україні комісії щодо перегляду справ селян були створені дещо пізніше ніж в Російській РСР.

Одразу після початку роботи комісії фіксували численні порушення як наприклад притягнення до кримінальної відповідальності людей що взяли собі жменю зерна. Так наприклад «Лозовським народним судом» були засуджені на два роки позбавлення волі Д. Авдієнко та О. Костров, перший зірвав 49 колосків та при обшуку вони були знайдені, другий проходив по полю та потім на обшуку у нього знайдуть жменю колосків.

Аналіз застосування закону від 7 серпня 1932 р. дозволяє зробити висновок що пік його застосування прийшовся на 1933 р. саме в цей період радянська влада вичерпала всі «видимі запаси хліба» та почала конфісковувати його у селян що довиконати план. Цей закон переважно застосовували органи ДПУ, суди ж, в основному обмежувались притягненням до відповідальності за іншою статтею (ст 170 КК УСРР). Послаблення репресивного режиму почалось одразу після інструкцій від 8 травня 8 1933 р. ця інструкція привела до зменшення застосування «закону про п'ять колосків». Але радянська влада не відмовилась від репресивної політики та навіть після 1933 р. в деяких випадках людей засуджували за цим законом. під час неврожаю 1934 влада СРСР знов звернулася до цього закону задля виконання плану який поставило керівництво.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави та права України та зарубіжних країн, Булгаков А.О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1) Н.Р. РОМАНЕЦЬ «ЗАКОН ПРО П'ЯТЬ КОЛОСКІВ»: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

2) <http://www.territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=231>

3) <https://www.jnsm.com.ua/h/0807Q/>

Кожевник Юлія Сергіївна

Студентка 1 курсу бакалаврату 8 групи

Інститут підготовки кадрів органів

для юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

6 серпня 1914 року українські добровольці Галичини відгукнулися на заклик Головної Української Ради та створили національне українське військове формування у складі австро-угорської армії. Це військо ввійшло в історію під назвою Українські Січові Стрільці (УСС). Вони мали велике значення у військовій сфері, а саме першою спробою організувати українську національну армію, яка могла б захищати інтереси українців і звільнити їх від іноземного панування. Докладаючи неймовірних старань, стрільці змогли перетворити Легіон у добре виховану, фактично українську, військову організацію з національною символікою, власними українськими одностроями (мазепинка) й відзнаками, а також українською офіційною мовою та українською термінологією (створення військового словництва), пісень та музики (оркестра УСС), а також УССи сприяли відновленню патріотизму. Головним отаманом було призначено Володимира Старосольського, його заступника - Дмитра Катамая.

Стрілецькі товариства дуже швидкими темпами поширювалися на території Галичини. Найперші товариства з'явилися в Бориславі, Яворові, Соколі, Ясениці тощо. На заклик Головної Української Ради відгукнулося близько 28 тисяч охочих, але австрійська влада відібрала лише 2,5 тисяч стрільців, яких було поділено на 10 сотень по 250 стрільців кожна.

Австрійське командування не квапилося відправляти рішуче налаштованих українських військових та ставилося до них не впевнено щодо їхньої лояльності. Перше бійці-УССи взяли участь в оборонних боях із кубанськими козаками російської армії на Борецькому й Ужоцькому перевалах. Після цих битв відбулося доукомплектування УССів українськими селянами із закарпатських сіл.

Австрійське командування завжди направляли УССів на найважчі завдання. У 1915–1917 рр. вони проявили хоробрість у битвах із частинами російської армії на горі Маківка в Карпатах, під Галичем, Бережанами і під час Брусиловського прориву, неподалік містечка Козова.

УССи не тільки відзначилися військовими перемогами та здобутками, але й зробили певні досягнення в українській культурі. Вони змогли пробудити свідомість українців у письменництві, музичному мистецтві, живописі тощо. Доказом того, що Українські січові стрільці працювали і на перспективу, була їхня участь в організації та підтримці українського шкільництва. Зокрема, протягом 1916 — поч. 1917 р. близько двох десятків стрільців під керівництвом сотника Д. Вітовського та чотарів М. Саєвича і М. Гаврилка організували на Волині до 100 українських шкіл, працювали в них учителями і навіть видавали підручники для волинської дітвори.

Саме завдяки стрілецьким пісням, музиці, виставам тощо українське населення в перший раз ознайомлювалося з ідеєю української державності, дізнавалося правду про своє минуле, розмірковувало над майбутнім. Доступність жанрів надавала змогу обійняти найширші кола українства, починаючи від Закарпаття і аж до Наддніпрянщини, а тематика та форми подачі слугували поглибленню стрілецьких ідей у глибини української душі. Вічно співатиме український народ "Ой, у лузі червона калина", "Ой, видно село", "Човен хитається", " Зажурились галичанки", "Бо війна війною", "Не сміє бути в нас страху" і багато інших маршових, сердечних, гумористичних пісень, які постали в легіоні Українських січових стрільців в часи Першої світової війни.

Згадуючи героїчну історію Легіону УСС, можна зробити висновок що їх героїчна самопожертва у збереженні рідної землі стала прикладом успадкування для всіх наступних поколінь борців за Волю України. УСС зайняли почесне місце в історії нашої держави як військові, ідеологічно свідомі українці, які палко бажали відродити державну незалежність. Роль українського січового стрілецького руху полягало передусім у тому, що саме стрілецтво перед війною чітко і рішуче поширювало гасло самостійної України як актуальну й остаточну мету національно-політичної боротьби українців. Другим значним здобутком стрільців стало те, що вони збагнули ідею збройної боротьби як необхідного методу досягнення державної незалежності. І третьою їхньою реалізацією стала практична справа - військове виховання та навчання молоді.

*Конар Владислав Іванович
студент 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1978 Р.

У 1962 році радянське партійно-державне керівництво у зв'язку з ухвалою програми побудови комунізму прийняло рішення провести конституційну реформу, але після повалення з престолу М. Хрущова та зі зміною соціальної та економічної ситуації в країні, розробка проекту головного закону затяглася на тривалий час. З ухваленням 7 жовтня 1977 року Конституції СРСР розвитку набувало конституційне законодавство. На її фундаменті позачерговою сесією Верховної Ради УРСР 20 квітня 1978 року була затверджена четверта та остання Конституція УРСР. Вона була запозичена та складалася з преамбули, 19 глав та 10 розділів, які мали такі назви: місцеві органи державної влади й управління; основи суспільного ладу й політики УРСР; герб, прапор, гімн та столиця; держава та особа; національно-державний та адміністративно-територіальний устрій; ради

народних депутатів та порядок їхнього обрання; державний план та державний бюджет; найвищі органи державної влади й управління; правосуддя, арбітраж та прокурорський нагляд; дія Конституції, порядок її зміни.[1]

Конституція проголошувала УРСР загальнонародною соціалістичною державою, яка демонструє інтерес та волю селян, робітників й інтелігенції, трудящих будь-якої національності. Народ проголошувався носієм влади та мав здійснювати державну владу через ради народних депутатів. Усі інші державні органи були підконтрольні радам народних депутатів. Статус народних депутатів вперше закріплювався як повноважних представників народу, які враховують вимоги населення виборчого округу, у своїй діяльності керуються загальнодержавними інтересами, досягають втілення в життя наказів виборців. Не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю, депутати всіх рівнів здійснювали свої повноваження.[2]

Остання українська радянська конституція у вступній частині та 10 розділах визначала політичну й економічну систему республіки, основні напрями її розвитку, зовнішньополітичну діяльність, функції головних органів державної влади, формування державного бюджету, систему правосуддя, герб, прапор й столицю республіки. Більшість статей Конституції 1978 року мала декларативний характер, вони ніколи не були закріплені відповідним законом. Наприклад, гарантовані права та свободи. Велика роль була у Комуністичній партії, яка ставала ядром політичної системи.[1]

Як і у попередніх конституціях, УРСР проголошувалася суверенною радянською державою, а основною ознакою цього суверенітету називалося право зносин з іншими державами. Метою було успішне будівництво комуністичного суспільства, зміцнення політичної єдності та рівноправності разом з іншими радянськими соціалістичними республіками, які входили до складу СРСР. Гарантією суверенітету нібито була норма на право вільного виходу з союзу, але механізм здійснення цього права не передбачався.[3]

Ключовим принципом державного будівництва залишався демократичний централізм, а державною ідеологією – марксизм-ленінізм. Провідне місце серед громадських організацій займали спілки та комсомол.

Основним напрямом розвитку політичної системи демонструвалось подальше розгортання соціалістичної демократії, посилення народного контролю, розширення гласності та зміцнення правової системи. За республікою формально залишалися права вступати у відносини з іноземними державами та укладати з ними договори. Але ст. 73 Конституції СРСР 1977 р. всі найважливіші питання життєдіяльності державного організму виключало з компетенції УРСР та інших союзних республік.[1]

Повноваження, які належали Україні: прийняття конституції; внесення до неї змін та забезпечення контролю за її додержанням; охорона державного порядку, прав та свобод громадян; законодавство республіки; керівництво економікою УРСР; використання та охорона природних ресурсів; управління освітою та деякі інші.[1]

Як вже підкреслювалось, Конституцією були внесені певні зміни у визначення основ суспільного ладу, в систему органів державної влади, правоохоронних та судових органів. За своїм призначенням та змістом вони спрямовувалися на зміцнення командно-адміністративної системи. Розходилися з життям конституційні норми, що встановлювали демократичні права та свободи громадян (мітингів, свобода слова, зборів, друку, демонстрацій; гарантії недоторканності особи; право об'єднуватись у громадські організації тощо).[2]

Отже, правове становище УРСР у складі СРСР, попри закріплену Конституцією 1978 р. суверенність, характеризується політичною, економічною та ідеологічною залежністю від союзного центру. В умовах абсолютної монополії КПРС на владу відбувалося зміцнення позицій партійно-радянської бюрократії. Посилилася централізація державного механізму, судових та правоохоронних органів. Зміцнення командно-адміністративної системи призвело до уніфікації законодавства, централізації законодавчого регулювання. В умовах панування бюрократичної номенклатури порушувалися права й свободи громадян, придушувались вияви пробудження національної свідомості українського народу.[2] Конституції УРСР 1978 р. показала, що вона не спричинила принципових змін у суспільному та державному житті республіки. Протягом зазначити, що прийняття цієї Конституції певною мірою сприяло прояву загальної тенденції до демократизації суспільного життя, що зумовило зростання політичної активності народу України у прагненні до незалежності, побудови справді демократичної, правової, соціальної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) Мироненко О. М. Історія Конституції України. Київ: Ін Юре, 1997 С. 42-44
- 2) Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Тов-во «Знання» КОО, 1999. С.439-447
- 3) Історія держави і права України: підручник / за ред. В. Д. Гончаренка. Харків: Право, 2013.

*Константинова О.Д.
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції
1 курс, 7 група*

ЗАКОНОДАВСТВО У ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ

У процесі відбування перебудови, що проникла в усі сфери життя, сильно посприяло змінам у законодавстві . Були проведені такі реформи щодо змін положень у законодавстві:

- А) Внесок доповнень у вже існуючих законах й правових актах;
- В) Формування зовсім нових законних актів.

Значущими доповненнями, що були внесені до Конституції країни: по-перше, було ухвалено постановлення щодо ліквідування статті шостої про монополії соцпартій на владу, громадянам давали право на формування нових різних громадянських організацій. Також закон 1991-го “Про власність УРСР” - встановлено було три форми власності:

1. Державна
2. Колективна
3. Громадянська

До першої форми власності було віднесено - комунальні підприємства, державні підприємства, установи, трудові колективи. До другої форми власності належать -

орендні підприємства, кооперативи, асоціації. До третьої форми власності належать - трудове або індивідуальне господарство, нерухомість. Абсолютно новим правовим актом було прийнято такі акти торгівельного типу як : (травень 1991 року) “Принципи громадянського статуту РСР, які повинні були набрати чинності з (1-го січня 1992- го року). Як формальне опрацювання правового зарахування про урядовий суверенітет України був такий закон: (ухвалений третього серпня 1990-го року) - Закон щодо економічної самостійності української РСР. У такому законі були визначені розуміння, основні положення самостійності у сфері землеробства, керування соціальною сферою, цілісна хозяйственна незалежність й воля підприємства, введення державної майнової одиниці.

У законодавчому аспекті - законодавець мав право визначати новий принцип формування і ухвалення робітничого договору. Терміни були визначені через погодження обох сторін. У земельному праві абсолютно усім громадянам надавалась можливість або купувати землю назавжди або брати її в оренду. Також законодавство управляло наданням землі фізичних особам. У сфері кримінального законодавства був напрямок на оборону інтересу держави, ще була налаштована відповідальність за недопущення праці суспільного транспорту. У загальне законодавство було введено переміни завдяки включення до міжнародної конвенції про наркотики. Через демократію в суспільстві трапився розквіт процесуального управління; стосовно цієї справи був прийнятий указ СРСР - “Щодо порядку звинувачування неправомірності функціонування усіх урядових осіб, що стримують права суспільства”. Таким чином обумовлювалося звинувачення незаконних і в свою чергу жителі країни набули нагоду судового захисту.

Отже, насамкінець перебудовного процесу точилися досить зламні явища у законодавстві, що були сформовані різними поглядами і центру, і республік щодо проблем верховенству закону. У процесі послаблення союзного центру, він набував неповоротного характеру.

Зарахування “Декларації про державний суверенітет України” (16 липня 1990 року) та “Акт про незалежність України” (24 серпня 1991- го року) - все це ознаменування нового етапу в розквіту України, як самостійної суверенної держави.

Також досить важливого значення для української незалежної держави було законне визнання найголовніших державних символів. Був визнаний Указ “про державний гімн України”, було утверджено державний прапор України, тризуб, у ролі малого герба України, що є головним елементом великого герба.

Висновок: зміни, що відбувалися в нашому законодавстві були завдані реформуваннями й у соціальній, й у політичній сфері. Такий період був досить складним. Прогресуючі акти й закони торгівельного характеру були досить неповними, демократичні постанови мали декларативний характер. Основою все ж таки перебувало старі правові норми, що стримували розвиток реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. <https://histua.com/knigi/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-zaruba/zmini-u-zakonodavstvi-ursr-u-period-perebudovi>
2. <https://studentu.info/gosudarstvo-i-pravo/istoriya-gosudarstva-i-prava-ukrainy/zmini-u-pravoviy-sistemi-v-period-perebudovi>

Коробська Анастасія Миколаївна
студентка 1 курсу бакалаврату 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕРИСТИКА РАДЯНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ У 1917-1920 РР.

Складність державотворчих процесів, що прокотилися в роки національно-демократичної революції 1917-1921 рр. по всій українській етнічній території, спричинили виникнення двох форм державності - національної та радянської. Боротьба між ними стала особливістю перебігу революційних подій, вона визначала головний зміст тодішньої політичної ситуації.

Складання радянської державності в Україні базувалось на класово-космополітичних поглядах щодо організації суспільства й формування системи права.

Процес формування радянського кримінального права в Україні, та загалом радянської правової системи, пов'язувався з більшовицькою політикою. Більшовики виробили ідейні засади у спосіб рецепції загальної системи права російської держави.

Усе законодавство радянської України розвивалося за зразком законодавства радянської Росії. Щодо кримінального законотворчості, вона здійснювалась у виданні різних декретів, указів, ухвал, інструкцій та ін., які були спрямовані на боротьбу з бандитизмом, контрреволюцією, спекуляцією та саботажем; ці російські нормативно-правові акти друкувалися офіційним органом ЦВК України – «Вестником Украинской Народной Республики»,

Основним джерелом права ставала «революційна правосвідомість».

Згідно з цим, кримінальне право повинно було формуватися за принципом доцільності (це було протиставленням принципу законності). Поміж законодавців тоді набула сили тенденція відмови від особливої частини кримінального кодексу, тому що припускалось, що суди, керуючись революційною правосвідомістю і принципом доцільності, будуть вирішувати справи лише на основі загальної частини кримінального кодексу.

«Революційна правотворчість» – це основний засіб творення права, що проголошувався та здійснювався судовими органами і надзвичайними органами влади. В його основі лежав принцип посилення заходів позаправового впливу, також вважалося, що цей засіб був введений з метою обмеження і підпорядкування права інтересам диктатури пролетаріату.

Першою спробою узагальнення розвитку радянського кримінального права декретного періоду, стали «Керівні начала з кримінального права РСФРР», прийняті в Росії у грудні 1919 року та введені в дію в Україні 4 серпня 1920 року.

Система покарань за «Керівними началами» включала:

- догану;
- примусове вивчення курсу політграмоти;
- бойкот;
- відшкодування збитків;

- конфіскацію майна особи;
- позбавлення політичних прав, примусові роботи;
- позбавлення волі та оголошення поза законом або ворогом народу;
- розстріл.

А також, згідно з документом, було розроблено інститут покарання.

«Керівні засади» були спрямовані на боротьбу з бандитизмом, хабарництвом. Вони стали основою для створення Кримінального кодексу УСРР – нормативного акта, який би відображав державну кримінально-правову політику, але все одно він базувався на законодавстві Росії.

Загалом, дослідники вважають, що Україна в ті роки була зовсім обмежена у своїх можливостях і діях через більшовицьку владу, а саме в розробці і запровадження власного законодавства, до якого входило б також і кримінальне право.

Проте держава все ж таки мала проекти, спрямовані на захист інтересів влади більшовиків окремих розділів Кримінального кодексу України – Загальної частини, “Про державні злочини“, “Про злочини проти особистості“, “Про службові злочини“, хоча вони так і залишалися на початковому рівні, а російська влада все одно використовувала ці ідеї у законотворчій діяльності та видавала їх за свої.

Кочерган Андрій
студент 3 курсу 1 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СВІТУ (ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ, МЕТА ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ)

Розвиток економічного співробітництва, валютних та фінансових відносин між державами зумовив появу міжнародних фінансово-кредитних організацій, які здійснюють регулювання цих відносин і сприяють стабілізації світової економіки. Міжнародні і регіональні валютно-кредитні та фінансові організації - це інститути, які створені на основі міждержавних угод з метою регулювання міжнародних економічних, валютно-кредитних і фінансових відносин. Провідне місце серед них належить Міжнародному валютному фонду (МВФ), Світовому банку, Банку міжнародних розрахунків (БМР) та ін.

Міжнародний валютний фонд - це спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй (ООН), створена з метою розвитку міжнародного фінансового співробітництва та міжнародної стабільності в валютно-фінансовій сфері.

Основні цілі МВФ закріплені в головному установчому документі даної організації. Серед них можна зазначити такі як сприяння розвитку міжнародного співробітництва у валютно-фінансовій сфері в рамках постійної установи, сприяння розширенню і збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та за рахунок цього сприяти досягненню і підтримці високого рівня зайнятості і реальних доходів, сприяння стабільності валют, підтримування упорядкованого валютного режиму серед держав-членів і уникнення девальвації валют з метою отримання переваги в конкуренції, надання допомоги в створенні багатосторонньої системи розрахунків по поточних операціях між

країнами- членами, а також в усуненні валютних обмежень, що перешкоджають зростанню світової торгівлі та інші.[1]

Членами МВФ є 189 держав-членів організації. І хоча МВФ є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй та бере участь в роботі Економічної та Соціальної Ради ООН, вона діє незалежно і має власний статут, структуру управління та фінанси.

Ідея створення МВФ зародилася на конференції ООН в Бреттон-Вудсі, штат Нью-Гемпшир, США, в липні 1944 року, коли 44 країни, представлені на цій конференції, поставили за мету сформувати основу для економічного співробітництва, щоб уникнути повторення девальвації з метою отримання конкурентних переваг, що стала однією з основних причин Великої депресії 1930-х років, а також сприяти відновленню міжнародної фінансової системи після Другої світової війни. МВФ офіційно створена в 1945 році 29 країнами-засновниками, і стала, поряд із Світовим банком, однією з двох міжнародних фінансових організацій, заснованих за підсумками Бреттон-Вудської конференції. В даний час МВФ і Світовий банк співпрацюють в різноманітних областях, а також регулярно проводять спільні наради.[2]

Світовий банк - спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй (ООН), створена з метою міжнародного економічного розвитку. Створений на конференції ООН в Бреттон-Вудсі, штат Нью-Гемпшир, США, в липні 1944 року Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який незабаром став називатися Всесвітнім банком, згодом перетворився з однієї організації в групу з п'яти тісно пов'язаних між собою установ, що займаються проблемами розвитку. Спочатку надані їм позики допомагали відновленню країн, розорених Другою світовою війною. Згодом основний акцент змістився з реконструкції на розвиток, причому пріоритетна увага приділялася об'єктам інфраструктури - греблям, лініям електропередачі, іригаційним системам і дорогам. Зі створенням в 1956 році Міжнародної фінансової корпорації з'явилася можливість кредитувати приватні компанії та фінансові установи в країнах, що розвиваються. А створення в 1960 році Міжнародної асоціації розвитку позначило зміцнення рішучості нарощувати обсяги допомоги найбільш біднішим країнам світу. Створення в подальшому Багатостороннього агентства з інвестиційних гарантій і Міжнародного центру по врегулюванню інвестиційних спорів ще більше зміцнило здатність Групи Банку залучати глобальні фінансові ресурси на меті задоволення потреб країн, що розвиваються.[3]

Найстарішою кредитною інституцією регіонального типу є Банк міжнародних розрахунків (БМР). Банк було засновано у ході реалізації плану Юнга після Першої світової війни 20 січня 1930 р. відповідно до міжурядових угод. Головна мета його створення полягала у врегулюванні проблем платежів Німеччини. Засновниками БМР стали група із шести центральних банків (Бельгії, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції та Японії) і група банків США. За згодою сторін Банк був розташований у Швейцарії.[4]

Банк міжнародних розрахунків незмінно залишається центральною банківською установою на світовій арені. Організація займається дослідженням та удосконаленням грошової політики та фінансових регуляторів, і вирішенням глобальних економічних проблем. Банк міжнародних розрахунків також працює над центральними банками та наглядовими органами, сприяє грошово-фінансовій стабільності, що має важливе значення для стійкого економічного зростання. Членами БМР нині є 41 центральний банк

країн Європи, Азії, Африки та США, ряд країн очікують рішення щодо включення їх до БМР. Пріоритет в управлінні діяльністю БМР належить країнам Західної Європи. На світовій арені здійснюють свою діяльність ще безліч міжнародних кредитних установ та організацій: Африканський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку, Чорноморський банк торгівлі та розвитку та інші.

Підсумовуючи, може зробити висновок, що міжнародні кредитні установи та організації, які створені як на регіональному (Африканський банк розвитку), так і на світовому рівні (Світовий банк), мають чітко встановлену мету своєї діяльності та покликані здійснювати різноманітні функції. Міжнародні кредитні установи та організації є дуже важливою складовою в управлінні світовим господарством, оскільки вони покликані забезпечити стабілізацію та розвиток світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Международный Валютный Фонд. Статьи соглашения Международного Валютного Фонда (1944). – Вашингтон, округ Колумбия: Международный Валютный Фонд, 2011. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/rus/index.pdf> (дата звернення 24.11.2019)
2. Знаменні події 27 грудня: День народження МВФ URL: <https://ukr.media/culture/337871/> (дата звернення 27.11.2019.)
3. Всемирный Банк. История. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/about/history> (дата звернення 30.11.2019)
4. BIS.AboutBIS. URL: <https://www.bis.org/about/history.htm?m=1%7C4%7C445> (дата звернення 05.12.2019)

*Лисенко Артем Сергійович
студент I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Законодавча діяльність періоду Української Держави розпочинається з прийняттям гетьманських законодавчих актів: «Закону про тимчасовий державний устрій України» і «Грамоти до всього українського народу», датовані 29 квітня 1918 року. За ними найвища влада в державі опинилася в руках Павла Скоропадського, що назвав себе «гетьманом всієї України».

Гетьманська влада безпосередньо в своїй законодавчій діяльності повинна була визначитись щодо Центральної Ради, яка частково вміщувала в себе законодавство Російської імперії, а тому залишила чинними ті нормативно-правові акти, які не мали суперечити її інтересам.

Сам процес прийняття законів передбачав їхню розробку у певному міністерстві, а потім розгляд на засіданнях Ради Міністрів. Після ухвали уряду законопроект передавався гетьманові, який мав затвердити або скасувати його. Про це свідчить закон «Про порядок складання законопроектів».

Окремо слід зазначити закони, які мали на меті сформувати українське суспільство та зберегти його єдність: «Про громадянство української держави», прийнятий 1 липня 1918 року, за яким усі колишні російські піддані, які довгий час перебували в межах України, мають стати її громадянами, натомість подвійне громадянство не дозволялося; «Про верховне управління державою на випадок тяжкої хвороби, смерті та перебування поза межами держави Гетьмана» - влада мала передатися центральним органам верховних правителів.

Законодавство Української гетьманської держави також поширювалося на кримінальне та цивільне право, . Так, за кримінальне правопорушення суб'єкт мав понести ув'язнення та смертельну кару; закон «Про право купівлі і продажу земельних ділянок поза міськими поселеннями» забезпечував недоторканість приватної власності та законного володіння на правах власника.

Гетьманська держава зробила великий внесок у розвиток освіти та культури народу, зокрема встановленням української Академії Наук і Мистецтв, а також заснування на базі держави декількох українських університетів. Особлива увага приділялася законам, що мали регулювати військове будівництво, а тому Рада Міністрів, створена 29 жовтня 1918 року для розгляду таких законопроектів, ухвалила закон «Про розпорядок для розроблення і кодифікації законів у військовому відомстві та про накази по тому ж відомству» , який розглядався вищими органами у встановленому порядку.

Таким чином, спираючись на вищеперераховані аргументи, можна зробити висновок, що законодавча діяльність Української держави зробила великий внесок у різні сфери суспільного життя українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920. Київ: Либідь, 1997. 208с.
2. Історія держави і права України: Підручник. – У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Горчаренка. – Том 2. – Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 580 с.
3. Стахів М. Гетьманський режим у 1918 р. та його державно-правова якість. Нью-Йорк :Скрентон, 1951. 60 с.

Михайлова Дар'я Олександрівна
Студентка 1-ого курсу бакалаврату 8 групи
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

СЕРПНЕВИЙ ПУТЧ. ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Серпневий путч

Країна у 1960-х роках переходить у період застою, тобто перестає розвиватися. Влада все приховує від народу, переконуючи їх, що «все добре». Але елементи кризи помічали усі, хоч до кінця цього і не усвідомлювали. Радянське суспільство звикло жити з чергами за товарами повсякденного вжитку, з низькою якістю, без альтернативи вибору,

блатом, цензурою, казати одне, а думати зовсім інше і т.п. Радянський Союз все більше і більше став витрачати, аніж заробляти, товару для задоволення потреб катастрофічно не вистачало, планова економіка не справлялася. Тому, Олексій Косигін робить деякі реформи (1964-1969рр.), але вони не приносять бажаних результатів, потрібні були радикальні зміни, які б могли вивести державу з занепаду. Після смерті Леоніда Брежнєва, до влади приходять Михайло Горбачов, розгортається боротьба між прихильниками «старої гвардії» (люди, які входили у владу за часів Сталіна - комуністи) і політиків, які розуміли потрібність змін. Михайло Горбачов, новий лідер радянської держави, розпочав ряд реформ, основна мета яких модернізувати та вивести країну з економічної, політичної кризи. Проведені реформи під час «Перебудови», саме таку назву отримав увесь період правління М. Горбачова, запустили процес демократизації країни. Радянське суспільство відчувало істотні зміни: можливість відкрито висловлювати свою думку, альтернативні ЗМІ, поява громадських не державних організацій, приватна торгівля, відкрита критика радянської влади та комуністичної партії і т.п. А з іншого боку відбулося погіршення економічної ситуації.

Представники комуністичної партії почали відчувати ризик втрати влади в країні і більш впливова, активна група почала діяти. 19 серпня 1991 року, скориставшись відсутністю М. Горбачова в Москві, відбувається путч. Прихильники консерватизму, відмови від перебудови та реформ усунули від влади Горбачова та оголосили створення Державного Комітету з Надзвичайного Стану або ГКЧП. Вони оголошують, в окремих районах країни, уведення надзвичайного стану і нібито, хворобу Горбачова, через яку віцепрезидент СРСР Янаєв, бере обов'язки голови держави. ДКНС стягує війська в Москву та намагається встановити свій контроль над усією територією СРСР. Велика держава завмерла перед початком конфлікту. Проти ДКНС в Москві виступили демократичні сили на чолі з Б.Єльциним, люди почали виходити на вулицю, будувати барикади, щоб відстояти здобутки «перебудови». Поява танків та декілька спроб розігнати захисників закінчилися невдачею. З часом ДКНС відчуває свою безпорадність та визнає свій програш. Путч провалений, накази заколотників, більшість представників місцевої влади не виконували, тягнули час та очікували, чим все це скінчиться. Перебудова та політика "Гласності" поклали початок демократизації і поступовим змінам в суспільстві. Громадяни прагнули змін і загнати їх назад у цензуру, репресії, заборони, виявилось не так просто. Демократичні сили з Борисом Миколайовичем Єльциним, придушили переворот. Стало зрозуміло, що змова ГКЧП провалилася. Янаєв розпускає ДКНС(ГКЧП). 22 серпня – на літаку повертається Горбачов з сім'єю до Москви, повідомивши перед вильотом про контроль ситуації. Після цього, заарештовують організаторів путчу і всі союзні республіки оголошують свою незалежність. Тепер перешкодити розпаду СРСР – неможливо.

Усі три дні Радянська імперія боролася за своє збереження. 25 грудня у відставку йде М. Горбачов, наступного дня СРСР більше не існує.

Проголошення незалежності України

Лідер Радянської України, Леонід Кравчук, увесь час протистояння слідкував за тим, хто одержить перемогу в Москві та тягнув час у суперечках з ДКНС. Кравчук, як ніхто інший відчував свою безпорадність під час путчу, без реальної сили, без можливості віддавати накази армії, тільки і залишалось, що тягнути час і не давати себе втягнути у чужий конфлікт. Путч ДКНС підштовхнув українську політичну еліту до проголошення

незалежності, яка відчувала потребу у ліквідації залежності від Москви. Незалежність, як вихід з кризової ситуації, яка стала можливістю для України.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України ухвалює Акт проголошення незалежності України. А 1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі 90,32% громадян підтримали проголошення незалежності України, рішення Верховної Ради закріплено референдумом. Того ж дня обрали Президента України, ним став Леонід Макарович Кравчук, завдяки більшості голосів. 8 грудня 1991 р. відбувається зустріч у Біловезькій Пуші Президента України (Л. Кравчук), Президента РРФСР (Б. Єльцина), Голови Верховної Ради Республіки Білорусь (С. Шушкевича), підписали договір про ліквідацію СРСР та створили організацію СНД (Співдружність Незалежних Держав).

Українська політична еліта змогла скористатися часом, обставинами – путч ДКНС та можливостями «перебудови» та політики «гласності». Сама ситуація підштовхнула до того, про що тільки мріяли українські дисиденти.

Українська незалежність отримала вищу політичну форму – державу з назвою Україна. Народ країни затвердив право жити власним життям, самим обирати собі владу, встановлювати взаємини з сусідами, будувати своє майбутнє.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

Муха Микита Павлович
Студент 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

Особливо актуальним завжди було питання прав і свобод національностей України, починаючи з років незалежності до сьогодення.

Першим кроком їх реалізації була «Декларація прав національностей України 1991», прийнята 1 листопада 1991 року Верховною Радою.

Я поставив мету дослідити історичний процес втілення цієї постанови в життя громадян різних національних меншин на прикладі двох областей: Донецької та Закарпатської (у період з 1991 — 2020р.).

Для вирішення поставленої мети я використав такі методи:

1. Інформаційний метод (сайти, література, научні роботи).
2. Метод контент-аналізу, якісне вивчення документа.
3. Спостереження реального життя.

Вирішення наступних завдань:

1. Значущість юридичного документа.
2. Простежити історичний процес втілення, виконання державної декларації.
3. Обґрунтувати дослідження.

Основою моїх досліджень стало положення з цієї декларації. Це правовий документ, який гарантує всім народам, національним групам, громадянам рівні соціальні, політичні, економічні, культурні права. Етнічні громадяни обираються на рівних правах, займають будь-які посади в українській політиці, державній службі, на підприємствах, організаціях.

Закарпатська область: депутати районних, міських рад – угорці (147), румуни (15), росіяни (9%), (0,2%) німці, словаки, роми, українці (85,6%) станом на 2018 рік.

Серед населення Донецької області станом на 2014 рік: українці (56,87%), росіяни (38,22%), греки (1,6%), татари(0,40), білоруси (0,92%) та ін.

Дискримінація нац. меншин забороняється й карається. Держава гарантує їх розселення та життя. Наприклад, в Закарпатській та Донецькій областях проживають понад 100 національностей.

Також меншини можуть відзначати свої національні свята, проводити традиційні обряди своїх народів, створювати громадські об'єднання, проводити масові заходи: Федерація грецьких товариств у м.Торецьк Донецької області, фестиваль народної творчості національних меншин Закарпаття.

Отримали право вільно користуватися різними мовами в усіх сферах суспільного життя (наприклад, освіта). У Закарпатті є школи з угорською, румунською, словацькою мовами навчання; приватні школи; приватний Закарпатський угорський інститут імені Франца Ракоці II у Берегові. Тривають освітні реформи.

Права видавати національні газети, журнали, створювати музеї, художні колективи, театри, кіностудії. Закарпаття – видання румунською мовою (0,85%), угорською (9,35%), російською (6%), єврейською (2%). Поляки, німці та євреї зареєстрували по 2 товариства. Серед ЗМІ – регулярні телепередачі на мовах нац. меншин. У місті Костянтинівка Донецької області створено «Союз громадян закавказьких національностей». Частина етнічних спільнот Донецької області не створюють своїх об'єднань (мала кількість товариств).

Громадянам будь-якої національності гарантовано право на сповідування власної релігії. Багато вірувань є етнічними, з'явилися внаслідок міграційного прибуття етнічних груп, а також внаслідок територіальних особливостей.

Для Донецької області характерні громади УПЦМП, не значні УПЦКП, УГКЦ, РКЦ.

Закарпаття – 445 громад УГКЦ, УПЦМП, РКЦ. На початку 1991 року – по всій території України 10815 громад за цей період зростають за заході, менше на сході.

Захист, охорона пам'яток історії та культури: Святогірська лавра в Донецькій області, Замок-Паланок на Закарпатті.

Таким чином отримані результати дослідження свідчать, що документ має свою значущість, послідовний, чесний, логічний, але потребує доповнень та уточнень.

Положення Декларації закріплені у Законі України «Про національні меншини в Україні» від 25 жовтня 1992 року, стаття 16.

Отже, Декларація прав національностей є діючим документом, за який держава несе відповідальність і виконує його завдання. Ці завдання завжди у пріоритеті, задля того щоб у нас в країні був високий рівень демократичності, взаєморозуміння, толерантності, а також щоб кожна нація зберегла свою національну ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Декларація прав національностей України 1991 року.
2. І. Папаяні, Релігійна ідентичність, вияви на Донеччині у II пол.ХХст. ст.163.
3. Національні меншини Закарпаття; «Більшому – більше, меншому – менше», публікації.

4.Наукові записки ст.316–318, Національні культурні товариства Донбасу в конституціоналізації громадянського суспільства в Україні.

Нетецька Людмила Олександрівна
студентка I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

БЕЗДНЕНСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1861 РОКУ

Бездненське повстання 1861 року — один з найбільших масових виступів російського селянства проти селянської реформи 1861. Центром Бездненського повстання було село Бездна Спаського повіту Казанської губернії (тепер село Антоновка Спаського району Татарстану). [1]

А все почалося з того, що 19 лютого 1861 були оприлюднені «Маніфест» про скасування кріпосного права та «Положення про селян, що виходять з кріпосної залежності», згідно з яким її позбулися 22,5 мільйонів осіб. Водночас за поміщиками залишалися всі їхні землі. Вони були зобов'язані надавати селянам так звані «садибний притулок» та тимчасові обробіткові ділянки, розміри яких визначалися спеціальними «установними грамотами». Община залишалась, як і раніше, недоторканою. [2]

Безпосереднім результатом селянської реформи стало прискорення майнової диференціації населення. Так, близько 220 тисяч українських селян були безземельними, 100 тисяч отримали до одної десятини, понад 1,6 мільйонів — від 1 до 3 десятин на душу. [3]

Селяни були незадоволені таким розкладом подій, тому організували повстання. Очолював повстання селянин Антон Петров. На початку квітня 1861 повстали селяни 90 сіл (понад 10 тисяч чоловік). Вони відмовились виконувати панщину, підписувати уставні грамоти, почали переобирати старост, забирати поміщицький хліб, рубати ліси, готуватися до переділу поміщицьких земель.

Селянське повстання було жорстоко придушене царським військом. Було вбито 91 і поранено 350 селян, Антона Петрова засуджено до розстрілу. Криваве придушення Бездненського повстання викликало протест передових кіл тодішнього суспільства. [1] Отже повстання було марним і нічого крім маленьких протестів не дало, бо його придушили занадто рано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. — 2-ге вид. — К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985
2. Т. І. Лазанська. Маніфест 19 лютого 1861 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2009. — Т. 6 : Ла — Мі. — С. 491. — 784 с.
3. Лазанська Т. І. Селянська реформа 1861 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2012. — Т. 9 : Прил — С. — С. 518. — 944 с.

Нетецька Людмила Олександрівна
студентка I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1937Р. ТА ЇЇ ДЕКЛАРАТИВНИЙ ХАРАКТЕР

В 30-х роках комуністичні партії прийняли рішення щодо внесення "демократичних" змін до Конституції СРСР 1924 р., а також до конституцій союзних і автономних республік. Уперше про це було згадано у 1935 р. Пленумі ЦК ВКЛ(б) в лютому .

Конституція УРСР 1937 р. стала діючим Основним Законом республіки., вона складалася з 146 статей, об'єднаних у 13 розділів . Діючі були лише положення Конституції УРСР,про здійснення самостійної влади , та ст. 14 Конституції СРСР, про права і компетенції вищих органів влади й управління СРСР.

Верховна Рада ставала Вищим органом державної влади УРСР, вона обиралася громадянами України (на 4 роки). [1]

Якщо проаналізувати змісту Конституції УРСР 1937 р. ,то можна зазначити , що крім дійсно декларативних положень у ній шлося і про норми, які були у ст. 5 Конституції УРСР 1937 р.

Декларативні були й принципові положення Конституції УРСР 1937 р., і в Конституції УРСР 1936р. [2]

А ще в Конституції УРСР 1937 р. були норми про те, що УРСР «зберігає за собою право виходу з СРСР(ст. 14)» [3]

Задекларовані були свобода слова, друку, зборів і мітингів в умовах тоталітарного режиму. [4]

Отже можна зазначити такі положення,як Конституція – Основний Закон республіки (хоча діючих статей майже не було),вона може працювати тільки завдяки суспільству , та демонструє людські свободи та права(«перекреслюючи» тоталітарний режим Сталіна).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Історія конституційного законодавства України : зб. док. / упоряд. В. Д. Гончаренко. - Х. : Право, 2007. - С. 102.
2. Там само. - С. 104.
3. Гончаренко В. Д. Конституція Української РСР 1937 р. / В. Д. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. - Х. : Право, 2012. - 2012 р. №2(69). - С. 75-83

Петрух Ксения Игоревна
Студентка 1-го курса бакалавриата 8 группы
Института подготовки кадров
для органов юстиции Украины
Национального юридического университета
имени Ярослава Мудрого

ИЗМЕНЕНИЕ РОЛИ СУДЬИ С 1861 ГОДА ДО 2004 ГОДА

Роль судьи в разные времена имела свои права и обязанности. С 1861 года по 2004 год выделяются 3 крупных изменения, которые меняли устройство судебной системы и роль судей в ней кардинально.

Самых больших изменений профессия судьи приобрела после судебной реформы Александра II. В её результате судьи начали делиться на мировых и на окружных. На плечах мирового судьи лежали криминальные (кражи до 300 рублей) и гражданские дела (с иском до 500 рублей), а на окружных всё что выше этого. Контроль над ними усилился из-за появления нескольких инстанций и в случае чего, участник судебного заседания мог подать апелляцию в высшие органы. Так же, отныне прокуроры должны были следить за правильностью использования законов, а присяжные не давали возможности к подкупу судей, что привело к более справедливому судебному процессу.

Следующим изменением можно выделить приход к власти большевиков и введенными ими декреты. Бывшая реформа устарела из-за чего вновь появилась коррупция и недоверие населения к представителям этой профессии. С 1917 года судьи начали делиться на местные народные (с 1922-народные судьи) и на судьи кассационной инстанции (с 1922-губернские судьи). Судьи должны были быть независимы от государственной администрации, но в реальности они были отобраны только из благонадежных партийных лиц. Судьи были лишены полного иммунитета, который становился препятствием привлечению их к ответственности за нарушение законодательства и принципов справедливого правосудия. После одной из реформ каждый судья должен был пройти оценивание его квалификации. Такая проверка была обязательна как и для новых кандидатов на должность, так и для судей, которые занимали посты до этого. Смысл оценивания был заключен в проверке судей на профессиональную компетенцию, добропорядочность, профессиональную этику и психологическую устойчивость. Для более справедливого и непредвзятого оценивания экзамены проводились письменной форме, что бы экзаменаторы не видели чью работу проверяют. Это оценивание не понравилось большинству судей, из-за чего большинство из них уволилось до начала проверки. Но в результате такого отбора судьи стали более квалифицированы отобранными, справедливыми и добропорядочными, поскольку оставались лучшие из лучших. Но увы со временем любая система устаревает и советские судьи вернулись к коррупционной жизни.

После обретения Украиной независимости, в 1991 году перед властью стояла задача кардинально изменить советскую политику и создать суд который бы полностью обеспечивал справедливость в стране. В 1994 году был принят закон «О статусе судей». Отныне в обязанности судьи входит творить правосудие придерживаясь конституции и законов Украины. Сохранилась проверка квалификации, но в упрощенном варианте. Так же полным обеспечением и контролем суда занимается государство, что приводит

к некачественной системе правосудия. Вновь судьи чувствуют безнаказанность, но в тоже время и беззащитность, от чего процветает коррупция, связи и беззаконье.

Подводя итоги вышесказанному можно увидеть, что проблема судейства в Украине была всегда и как бы не пытались её решить, всё сводилось к одному исходу-процветанию коррупции и не справедливому процессу заседаний. По моему мнению, если взять из всех этих этапов самое лучшее: из первого саму систему, из второго-отбор судей, а из третьего-гуманность и цивилизованность, то мы сможем добиться простой и эффективной судебной системы и доверия граждан к суду.

*Плігіна Вікторія Віталіївна
студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КОДИФІКАЦІЯ ПРАВА УКРАЇНИ - ГЕТЬМАНЩИНИ

Упродовж XVIII ст. спеціальними комісіями та приватними кодифікаторами було здійснено декілька спроб кодифікації права України-Гетьманщини. Головною причиною їх проведення було невідповідність чинних правових джерел у тогочасній системі відносин. Старшинсько-шляхетська верхівка постійно намагалась зміцнити свої права і зрівнятися в правах з російським дворянством. Тож саме вони висунули ідею кодифікації права, а царський уряд підтримав їх, адже вбачав у цьому засіб зближення українських і загальноросійських правових норм. Кодифікаційні роботи XVIII ст. мали на меті закріпити економічне та політичне становище української шляхти, а також відобразити їх прагнення відновити українську автономію. При проведенні процесу спостерігається дія принципів послідовності та спадковості. Проекти кодифікацій свідчать не лише про високий рівень розвитку правознавців, а й про утвердження виховної функції права.

Першим правотворчим проектом була збірка 1734 року «Права, за якими судиться малоросійський народ». Цей кодекс мав чітку структуру і складався з 30 глав, містив норми адміністративного, цивільного, кримінального та процесуального права. По ньому вивчали українське право, використовували, як юридичний підручник та в судовій практиці. Також в збірнику вперше злочини було поділено на три основні види: злочин, провина та проступок. Кожен із яких передбачав свою тяжкість злочину та певне покарання за його вчинення. В «Права...» згадувалися такі види покарань ,як смертна кара, тюремне ув'язнення, вигнання, усунення з посади та болочі покарання. Також збірник давав уявлення про судову систему. Найвищим судом був Генеральний, яким керував гетьман. Він мав право милувати і виносити смертний вирок. Джерелами збірника були Литовські статuti, гетьманські універсали, українське звичаєве право. Хоча він і не набув офіційної чинності, проте приніс позитивні зрушення в подальший розвиток українського правознавства.

Досить схожим за своїм змістом та призначенням був «Процес короткий наказний, виданий при резиденції гетьманській»(1734 р.), написаний невідомим автором при гетьманській канцелярії. Складався з 13 розділів, короткого додатка та характеристики порядку винесення вироків. В документ було вміщено нормативні акти, які використовували працівники судових та адміністративних установ.

У 1750 р. була проведена приватна кодифікація Ф.Чуйкевича, за дорученням гетьмана К.Розумовського. Автор розробив особливу збірку, в якій закріплювалися права державців на землю та маєтки, а також була висунута ідея поновлення станових судів на зразок судової системи Литовського статуту. Хоча це і була приватна збірка, проте нею активно користувалися під час судових процесів.

1767 рік знаменувався виходом збірника «Екстракт малоросійських прав», в якому були зібрані основи адміністративного і судового права, щоб показати необхідність відновлення автономного становища України. В 1786 році цей збірник став основою нового документа під назвою «Екстракт з указів, інструкцій та установлень». В ньому були вміщені норми українського та російського права. Затвердивши його, Сенат розіслав його по всім губерніях для практичного застосування.

Отже, кодифікаційні роботи XVIII століття свідчать, що в їх основі лежали зміни в соціально-економічних та політичних відносинах. Наявність різних правових робіт свідчить про високий рівень правової освіти та високу правову культуру українського народу. Також правові збірники дали досить повне уявлення про правову систему України-Гетьманщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1.Резнік О.І. «Система джерел українського права XVIII ст. : аналіз крізь призму кодифікації права Гетьманщини».
- 2.Журбелюк Г.В. «До проблеми кодифікацій українського права».
3. Полонська-Василенко Н. Історія України.
4. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини.

*Романків О.М.,
студентка 1 курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗНАЧЕННЯ РЕФОРМ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Становлення та розбудова Української держави – це дуже цікава та важлива тема для вивчення, адже минулий досвід доречний і може бути дуже корисним при сучасних умовах створення успішної, розвиненої та незалежної України. Провівши детальний аналіз правління гетьмана Павла Скоропадського, можна винести багато корисного зараз, адже незважаючи на доволі короткий період правління останнього гетьмана «всієї України та козацьких військ», він зробив досить вагомий внесок у розвиток і становлення Української держави.

Постать гетьмана Павла Скоропадського є доволі неоднозначною в історії України, його називали і зрадником українського народу, сепаратистом, класовим ворогом, німецькою маріонеткою, і водночас видатною особою, фундатором українізації та створення української церкви, патріотом, зразковим державним і політичним діячем. Як би там не було, а складно переоцінити значення його реформ та всіх державотворчих процесів, котрі він провів усього за сім з половиною місяців та ще й у такий критичний час існування української державності.

Значної уваги Павло Скоропадський приділяв реформам, котрі попри всю критику, мали багато цікавих та позитивних моментів, на котрі непогано б було подивитись і зараз, через століття.

Ось головні напрямки державотворчої політики уряду Павла Скоропадського:

- культурний розвиток Української держави, котрий зазнав значного піднесення, багато здобутків цього часу існують та шануються й донині;

Тоді закладався фундамент діяльності вищих наукових установ, формувались науково-дослідницькі інститути, створювались бібліотеки, пропагандувалась охорона пам'яток культури, мистецтва та історії, заснування Української академії наук, збільшилась кількість шкіл, гімназій, університетів (у Кам'янець-Подільському та Києві), створення українських кафедр, розвиток театральної сфери (засновано Державний народний театр, Державний драматичний театр, Український національний театр під керівництвом П. Саксаганського), розвиток музичної культури (Національний оперний театр, Музично-драматичний інститут та інші), засновувались державні бібліотеки, музеї (Національна галерея мистецтв, Національна бібліотека та багато інших).

Велике значення мало й впровадження української мови, історії та географії в суспільне життя українців.

- прийняття близько п'ятисот нормативно-правових актів (про засади громадянства, економіку, фінансову систему, судочинство);

- запровадження нової системи судочинства (відновлення мирової юстиції, оновилась система загальних судів);

- оновлення та чіткіша структуризація державного механізму, створення нових ефективних владних інститутів (Мала Рада Міністрів);

- реформування фінансової сфери (зміцнення української валюти, удосконалення грошового обігу);

- відновилась приватна власність;

- розбудова Збройних сил (новий план про організацію армію, створення Військової Академії, удосконалення морського флоту, запровадження українського вільного козацтва);

- робився акцент на зовнішню політику. Українська держава мала дипломатичні відносини з Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Данією, Персією, Грецією, Норвегією, Швецією, Італією, Швейцарією, Ватиканом та іншими;

- зниження рівня напруги в суспільстві, удосконалювалась сфера внутрішньої та зовнішньої оборони й безпеки;

- розбудова залізничних шляхів.

Отож, наостанок, хотілося б сказати, що Павло Скоропадський зробив значний вклад у розвиток і становлення української державності у ті складні часи, попри значні помилки. Методи його розбудови Української держави є дуже корисними й зараз. Він вивів на належний рівень духовно-культурне, соціальне, політичне, етнічне та економічне життя українського населення. І все це всього за 7,5 місяців наполегливої праці.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПІДПИСАННЯ ВАЛУЄВСЬКОГО ЦИРКУЛЯРУ 1863

30 липня (за старим стилем - 18) 1863 року міністром внутрішніх справ Російської імперії, Петром Валуєвим, було видане таємне розпорядження до територіальних комітетів з метою призупинення видання частини книг, які були написані українською мовою. (“Валуєвський циркуляр”). Згідно з указом заборонялась публікація релігійних, учбових і освітніх книг, однак дозволялась публікація художньої літератури. Вважалося, що ніякої української мови не існує, а існує лише наріччя вживане простолюдом.

Причиною до видання циркуляру вважають Січневе повстання 1863 р. в якому до поляків, литовців і білорусів приєдналася і частина українців, а також страх царської влади, що публікації книг українською мовою стимулюють зростання сепаратистських, пропольських та антицарських настроїв (у той час значно поширювався громадський рух: хлопоманів, громадівський рух тощо). Діяльність друкарень на українських землях ще за часів Гетьманщини була непідпорядкованою. Остаточо діяльність вільних друкарень в Україні заборонила 1796 року Катерина II.

Впровадження Валуєвського циркуляра призвело до затухання на деякий час української громадської активності на Наддніпрянщині. Російська влада доволі швидко знайшла методи припинення невдоволеності народу: одних вислали у віддалені російські губернії «на державну службу», а інших прямо залучили до адміністративної служби в Царстві Польському. Так, у 1864–1867 роках Пантелеймон Куліш працював у Варшаві високим чиновником Установчого комітету, створеного для приборкання поляків і русифікації Царства Польського. Водночас дія Валуєвського циркуляра зумовила пошук нових можливостей для розвитку українського руху. Цензурні переслідування в Росії призвели до сконцентрування на тривалий час українського книговидання в Галичині. У другій половині 1860-х років колишні активні діячі, літератори, історики, етнографи, які поверталися на Україну після кількох років примусового перебування у віддалених російських губерніях, звернули увагу на Галичину як на місце розгортання громадської активності. У результаті австрійських конституційних перетворень саме тут з’явилися широкі можливості для інституційного розвитку українського руху та налагодження книговидання українською мовою.

Отже, незважаючи на всебічний тиск щодо усунення української мови та повну русифікацію населення, наш народ зміг устояти в цій нелегкій битві. Більш чого, завдяки активним діячам, які зберегли нашу культуру, мову та літературу, ми зараз повинні її вдосконалювати та поширювати задля наступних поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. Том 1. З найдавніших часів до початку ХХ ст. За редакцією члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д.Гончаренка
- https://zaxid.net/tsirkulyar_n129051
- <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/valuievskiy-cirkulyar-yak-kim-chomu>

*Алібей Саїд Фарід огли
студент 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕСТАЛІНІЗАЦІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена потребою переосмислення ролі та значення процесів державотворення в радянські часи. Для України надзвичайно велику роль відігравали ті процеси та явища, які мали загальнодержавне поширення в СРСР. Зокрема, протягом 20х-50х років ХХ століття в Україні поширеним був культ особи Сталіна. Вождізм для СРСР та радянської України був важливою культурною парадигмою. Саме тому доцільно приділити увагу процесам десталінізації.

Розпочати слід із того, що в історії радянського державного будівництва надзвичайно велику роль відіграє влада лідера. Десталінізація як явище у державно-правовій системі розпочалась зі смертю Йосифа Сталіна та була пов'язана з утвердженням влади микити Хрущова та початком нового періоду в історії СРСР – «відлиги». Десталінізація мала ряд проявів:

- Розвінчування культу особи Сталіна, який існував за його правління. Розвінчування відбулось після знакової промови Микити Хрущова на ХХ з'їзді КПРС. Микита Хрущов виступив із промовою на закритому засіданні КПРС у 1956 році. Він засудив розвиток культу особи Сталіна та водночас засудив вчинені ним злочини. Було піддано критиці і злочинну діяльність Лаврентія Берії. Однак, ми не можемо не звернути увагу на той факт, що сам Хрущов був учасником багатьох злочинних дій сталінського режиму але він усіляко намагався замовчувати власну роль.
- Зміна кадрів. Хрущов почав проводити ротацію чиновницького апарату. Найбільш знаковою подією стало усунення від влади Лаврентія Берії – одного з найбільш впливових прибічників Сталіна.
- Перейменування міст. Велика кількість населених пунктів, які свого часу були перейменовані на честь Сталіна, отримали власні історичні назви. Зокрема, Сталінабад, столиця Таджикиської РСР була перейменована в Душанбе, Сталінірі, столиця Південно-Осетинської автономної області була перейменована в Цхінвалі.
- Відбулась кампанія по перейменуванню об'єктів, побудованих на честь Сталіна та знищено його пам'ятники[1].

Десталінізація була пов'язана із припиненням існування системи ГУЛАГ. Незаконно репресовані громадяни почали отримувати свободу через процес реабілітації. Розпочалася паспортизація селян та було припинено залучення людей до примусової праці. Процес десталінізації досяг свого піку у 1961 році на 22-му з'їзді Комуністичної партії Радянського Союзу. В результаті з'їзду були прийняті два ключових акти десталінізації: по-перше, 31 жовтня 1961 року тіло Сталіна було винесене з мавзолею на Червоній площі

і перепоховане, а по-друге, 11 листопада 1961 року, місто-герой Сталінград був перейменований у Волгоград[2].

Але аналізувати наслідки десталінізації варто крізь призму того, яким чином склалась подальша історія СРСР та України у його складі. Хрущов прийшовши до влади, розпочав нову епоху – «відлигу», названу так через пом'якшення політичного тиску та зниження репресій. Однак ми маємо розуміти що метою десталінізації була не демократизація СРСР, а зміцнення особистої влади Хрущова та його наближеного оточення. Це доводиться тим, що репресії та інші прояви злочинів проти населення не зникли. Тож, десталінізація була важливим періодом в історії СРСР, але вона не призвела до перебудови держави а лише дозволила змінити партійні еліти не вплинувши на режим в цілому[3].

Список використаних джерел:

1. Ю. І. Шаповал. Десталінізація // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.207 ISBN 978-966-611-818-2
2. Ю. І. Шаповал. Десталінізація // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2004. — Т. 2 : Г — Д. — С. 368. — 518 с. : іл. — ISBN 966-00-0405-2.
3. Tompson, William J. Khrushchev: A Political Life. New York: St. Martin's Press, 1995.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Булгаков А.О.

ЗМІСТ

Секція теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень;

1. *Алієв Фуад Адем огли, ПРАВО В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. – ЛИПЕНЬ 1914.....с.2*
2. *Арабаджева Каріне Ігорівна, УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОДОМОР (1932-1933 РР.).....с.4*
3. *Асукова Тетяна Ігорівна, ДжЕРЕЛА ПРАВА УКРАЇНИ у 1648-1654 рр.....с.5*
4. *Баранов Ілля Сергійович, ЗМІНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 Р.....с.7*
5. *Безденежна Аліна Андріївна, ШТУЧНИЙ ГОЛОДОМОР НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....с.8*
6. *Безпалько Юлія Юріївна, «РУСЬКА ТРІЙЦЯ».....с.10*
7. *Бельмега Валерія Іванівна, СТОЛИПІНСЬКА АГРАРНА РЕФОРМА.....с.11*
8. *Биркович Тетяна Іванівна/Кабанець Олександр Сергійович, ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА.....с.12*
9. *Булгаков Артур Олександрович, ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОСНОВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ».....с.15*
10. *Білоусов Олександр Євгенович, АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ.....с.19*
11. *Брагуца Дарія Аркадіївна, МАНІФЕСТ ВІД 17 ЖОВТНЯ 1905 Р. ЯК ПОЧАТОК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....с.20*
12. *Брагуца Дарія Аркадіївна, СТАТУС ТА РОЛЬ ДРУЖИННИКА В КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....с.22*
13. *Браславець Дар'я Миколаївна, АКТ ЗЛУКИ УНР І ЗУНР.....с.24*
14. *Бутиріна Юлія Петрівна, ФАРЦОВЩИКИ.....с.25*
15. *Власенко Сергій Іванович, КОРЕНІ «УКРАЇНСЬКОГО» БІЛЬШОВИЗМУ.....с.27*

16. *Воротиленко Катерина Олексіївна*, СИСТЕМА ПОКАРАНЬ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ».....с.30
17. *Воротиленко Катерина Олексіївна*, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ.....с.32
18. *Гайворонський Микита Ігорович*, РЕВОЛЮЦІЯ 1905-1907 РОКІВ. ЇЇ ПРИЧИНИ, ЕТАПИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....с.33
19. *Гергуленко Тетяна Сергіївна*, НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ДЛЯ РИНКУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ.....с.35
20. *Голтвянський Олег Миколайович*, РЕФОРМА ТА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС.....с.36
21. *Григор'єв Владислав Юрійович*, СУДОВА РЕФОРМА 1864Р. СТАНОВЛЕННЯ АДВОКАТУРИ.....с.38
22. *Гриців Анна Андріївна*, ПРИЧИНИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ В УКРАЇНІ.....с.39
23. *Гусейнова Каміла Айдин-кизи*, КРИМСЬКА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА (1917-1918).....с.41
24. *Дорошенко Анастасія Миколаївна*, ПРИЧИНИ І ПЕРЕДУМОВИ СКАСУВАННЯ КРІПОСНОГО ПРАВА.....с.42
25. *Завгородня Каріна Олександрівна*, ДЕРЖАВНИЙ ЛАД В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914 – ЛЮТИЙ 1917 РР.).....с.44
26. *Задніпровська Софія Євгенівна*, “ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГНІТУ 1907-1914 Р.: СПРАВА БЕЙЛІСА”.....с.45
27. *Ісіченко Аліна Олександрівна*, КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО У ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ХРУЩОВА.....с.47
28. *Карпенко Вікторія Валеріївна*, ВПЛИВ І УНІВЕРСАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....с.48
29. *Киргізова Владислава Сергіївна*, ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЛЯ ПРАВА: ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ.....с.49
30. *Киргізова Владислава Сергіївна*, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УСРР 1922 РОКУ.....с.51
31. *Ключнікова Катерина Вячеславівна*, ОСНОВНІ РИСИ ПЕРЕБУДОВИ В УКРАЇНІ.....с.52
32. *Коваленко Максим Володимирович*, ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ ДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.....с.54
33. *Ковальчук Дарія Русланівна*, ПРАВОВИЙ ЗВИЧАЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНІ.....с.56
34. *Котько Марія Ігорівна*, РІЗНИЦЯ МІЖ НОРМАТИВНО- ПРАВОВИМ ЗАКРІПЛЕННЯМ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ У ІV УНІВЕРСАЛІ УНР ТА АКТИ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ 1991 РОКУ.....с.58
35. *Кривобородий Владислав Сергійович*, ДЕРЖАВНИЙ ЛАД УРСР В ПЕРІОД ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1950-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1960-Х РР.).....с.60
36. *Кривуля Дар'я Павлівна*, ВПЛИВ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ 1861Р. НА РОЗВИТОК НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.....с.61

37. *Лакоза Анна Миколаївна*, УКРАЇНА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ В 1965 – 1985 РОКАХ.....с.64
38. *Лантій Валерія Максимівна*, ПЕРША КОДИФІКАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО ПРАВА В 20-ТІ РОКИ.....с.65
39. *Максимова Маргарита Юрійівна*, ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА.....с.67
40. *Манасян Каріне Норіківна*, ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВИТЕЛІВ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ.....с.69
41. *Мельник Дар'я Сергійівна*, ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ПЕРІОДУ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ.....с.71
42. *Мельник Дар'я Сергійівна*, ІСТОРИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....с.73
43. *Містюков Костянтин Олексійович*, УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917—1921 РОКІВ.....с.75
44. *Міськевич Андрій Сергійович*, ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ.....с.77
45. *Мовчан Владислав Юрійович*, ШАХТИНСЬКА СПРАВА.....с.78
46. *Молчанов Павло Васильович*, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УНР ТА СТАВЛЕННЯ КРАЇН ЄВРОПИ ДО РЕСПУБЛІКИ.....с.79
47. *Овчаренко Катерина*, ЗНАЧЕННЯ ДИРЕКТОРІЇ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....с.81
48. *Павлюк Сергій Юрійович*, ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ У 1944-1945 РОКАХ.....с.83
49. *Пасмор Юлія Вікторівна*, ІМПЕРАТИВ ЯКОСТІ: НОВИЙ РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАПИТІВ НАУКОВЦІВ.....с.84
50. *Перетяцько Олеся Ігорівна*, «ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА П. СТОЛИПІНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ».....с.87
51. *Пилипенко Анна Володимирівна*, ПОЛОЖЕННЯ ПАКТУ МОЛОВОТА-РІББЕНТРОПА.....с.89
52. *Поліщук Олеся Юрійівна*, ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗГІДНО КОНСТИТУЦІЇ 1937 Р.....с.91
53. *Пономар Ярослава Станіславівна*, ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРШІ РОКИ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНОЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....с.93
54. *Пристайко Олена Володимирівна*, НАПОВНЕННЯ СТРУКТУРИ НКВС УРСР ПІДРОЗДІЛАМИ ІЗ НЕВЛАСТИВИМИ ДЛЯ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ФУНКЦІЯМИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ (1934-1941РР.).....с.95
55. *Протасова Валерія Олександрівна*, НАСЛІДКИ ПРИЙНЯТТЯ «ЗАКОНУ ПРО 5 КОЛОСКІВ».....с.97
56. *Пустовіт Єва Григорівна*, ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА.....с.98
57. *Пишкун Карина Андрійівна*, УКРАЇНА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ (СЕРЕДИНА 1960-ПОЧАТОК 1980-Х РОКІВ).....с.100
58. *Разінков Богдан Володимирович*, УНІВЕРСАЛИ УЦР.....с.102
59. *Рафальська Аліна Миколаївна*, РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УРСР В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.....с.103

60. *Ронжина Антоніна Миколаївна*, ЗНАЧЕННЯ ЯЛТИНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ...с.104
61. *Саповська Ірина Леонідівна*, ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ — ГЕТЬМАН ХХ СТОЛІТТЯ.....с.106
62. *Сенчук Владислав Ігорович*, УКРАЇНА У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ.....с.107
63. *Середенко Валерія Вячеславівна*, СТАНОВИЩЕ ЮРИДИЧНОГО ПОЗИТИВІЗМУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЮРИСТА.....с.109
64. *Сидоренко Ольга Олександрівна*, ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПРАВОВИХ АКТІВ.....с.110
65. *Скакун Карина Вадимівна*, ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КОЗАЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.....с.112
66. *Смольська Яна Валеріївна*, ПРАВОРОЗУМІННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ.....с.113
67. *Степний Глеб Валерійович*, КОНСТИТУЦІЯ РОЗВИНЕНОГО СОЦІАЛІЗМУ...с.116
68. *Стеф'юк Марія Євгеніївна*, РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОСТІ В ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....с.117
69. *Стецун Карина Андріївна*, ОСВІТНЯ РЕФОРМА 1863-1864 рр.....с.119
70. *Тихоненко Аліса Вячеславівна*, ДИНАСТИЧНІ ШЛЮБИ ЯРОСЛАВИЧІВ: МІЖ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ ВИБОРОМ І ВЕЛИКОДЕРЖАВНИМИ АМБІЦІЯМИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.....с.121
71. *Хотенець Анастасія Павлівна*, ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ П. СКОРОПАДСЬКОГО.....с.123
72. *Ціватий Вячеслав Григорович*, ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СЕРЕДНІХ ВІКІВ І РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЧЕРНОУСОВА (1869 – ?): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ.....с.125
73. *Чікірякін Данило Віталійович*, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ У 1990 РОЦІ.....с.127
74. *Шаповалова Єкатерина Вікторівна*, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XIX СТОЛІТТЯ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....с.129
75. *Шейн Дмитрій Сергійович*, ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....с.130
76. *Шигірт Сергій Федорович*, «НЕП ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ».....с.132
77. *Щербак Юлія Вікторівна*, ПРОКУРАТУРА ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ.....с.133

Секція міжнародне право; Філософія права;

1. *Айзенберг Софія Олександрівна*, РОЛЬ РІШЕНЬ КОМІСІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ООН НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....с.135
2. *Акулова Ганна Володимирівна*, ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ.....с.136

3. *Бабійчук Валентина Сергіївна*, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС.....с.137
4. *Бадика Дар'я Дмитрівна*, НАСЛІДКИ ШКОДИ В МІЖНАРОДНОМУ ЗОБОВ'ЯЗАННІ, ЯКІ НЕ МІСТЯТЬ МІЖНАРОДНОГО ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ.....с.139
5. *Бєлова Юлія Сергіївна*, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗИЇ.....с.141
6. *Бондаренко Єлизавета Владиславівна*, МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ.....с.143
7. *Брагінець Валерія Петрівна*, СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....с.145
8. *Васіна Наталія Вікторівна*, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ.....с.147
9. *Вишняк Анна Олександрівна*, ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН НА САМОВИЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....с.148
10. *Вірич Марина Євгенівна*, ВПЛИВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДІЮ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....с.150
11. *Вовк Софія Олександрівна*, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....с.152
12. *Гейко Ксенія Валеріївна*, МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ДЕРЖАВОПОДІБНИХ УТВОРЕНЬ.....с.154
13. *Гендліна Марія Дмитрівна*, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЦІЛІ.....с.156
14. *Гончарова Маргарита Вячеславівна*, ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....с.158
15. *Григорова Дар'я Сергіївна*, ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....с.159
16. *Григорцев Артем Владиславович*, БІДНІСТЬ – ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ: ДИРЕКТИВА ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....с.161
17. *Григорцев Артем Владиславович*, ПРОБЛЕМА ВИНИКНЕННЯ «КУЛЬГАВИХ» ВІДНОСИН В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ.....с.163
18. *Гур'єва Катерина Дмитрівна*, ПРОГАЛИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ.....с.165
19. *Даниленко Катерина Віталіївна*, ЩОДО ПОНЯТТЯ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....с.166
20. *Льченко Єлизавета Миколаївна*, КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....с.168
21. *Ищенко Захар Олександрович*, ПРАВА ЛЮДИН В ЕПОХУ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....с.171
22. *Кантемир Ілля Андрійович*, МІЖНАРОДНИЙ СУД ООН ЯК ГОЛОВНИЙ СУДОВИЙ ОРГАН МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА.....с.172
23. *Ключка Олександр Андрійович*, АКСІОМИ У ПРАВІ.....с.175

24. *Кожухова Наталія Олександрівна*, СТАН МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРВІЙНАМ.....с.176
25. *Коробенко Дар'я Сергіївна*, ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ.....с.178
26. *Костін Микита Ігорович*, ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ.....с.179
27. *Кравченко Марія Анатоліївна*, ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....с.181
28. *Кудласва Анна Валеріївна*, «МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД І ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ».....с.182
29. *Курчевьонюк Ганна Євгенівна*, ПІРАТСТВО ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ МОРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ.....с.185
30. *Левіна Еліанна Олександрівна*, ТЕРОРИЗМ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН....с.186
31. *Ліхтей Вікторія Володимирівна*, НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.....с.188
32. *Лобкова Катерина Володимирівна*, МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ПОШИРЕННЯМ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ.....с.190
33. *Логвиненко Світлани Сергіївни*, МЕХАНІЗМ ПРОЦЕДУРИ RULE OF LAW FRAMEWORK: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....с.192
34. *Лукаш Єлизавета Юріївна*, ПРОБЛЕМА ЕВТНАЗАЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНОРДНОГО ПРАВА.....с.194
35. *Маняк Василь Васильович*, «САМОПРОГОЛОШЕНІ» ДЕРЖАВИ ЯК ФЕНОМЕН МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ КРАТОЛОГІЇ.....с.197
36. *Михальчишина Анастасія Андріївна*, ПРАВА ДИТИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....с.198
37. *Москаленко Наталія Івановна/Moskalenko Nataliia Ivanovna*, GLOBALITATION, INTARNATIONAL LAW AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....с.200
38. *Мулярчук Аліна Ігорівна*, ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....с.203
39. *Овчаренко Владислава Сергіївна*, МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ.....с.204
40. *Павко Яна Анатоліївна*, МІЖНАРОДНЕ КЛІМАТИЧНЕ ПРАВО – НОВА ПІДГАЛУЗЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....с.206
41. *Перегуда Єлизавета Миколаївна*, ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....с.209
42. *Півень Вікторія Володимирівна*, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БІОЕТИКИ.....с.211
43. *Пісоцький Андрій Федорович*, ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....с.213
44. *Плетньов Олександр Олегович*, МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ПРОЯВ ГУМАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....с.215
45. *Ружинська Анастасія Павлівна*, ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ МИРНИМИ ЗАСОБАМИ.....с.216

46. *Сидоренко Нікіта Олександрович*, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ РУХУ ПРАЦІВНИКІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....с.218
47. *Славів Богдан Владиславович*, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ КІБЕРВІЙНАМ.....с.219
48. *Снагощенко Ольга Олегівна*, ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....с.221
49. *Сокира Вікторія Вікторівна*, МИРНІ ЗАСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.....с.222
50. *Терех Дана Юрійвна*, СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ТА ПОЛІТИЧНА ДОМОВЛЕНІСТЬ.....с.224
51. *Уца Катерина Юрійвна*, РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В ЄС ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....с.226
52. *Францева Ольга Костянтинівна*, ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ БЕЗГРАМАДЯНСТВА У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....с.227
53. *Хадієва Ельвіра Рафаїлівна*, РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....с.230
54. *Хохлова Анастасія Валеріївна*, СУТНІСТЬ ГЕНОЦИДУ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....с.232
55. *Чавага Орин Геннадіївна*, ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....с.234
56. *Чала Катерина Андріївна*, ЗАХИСНА ФУНКЦІЯ ЕМБЛЕМ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА, ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ ТА ЧЕРВОНОГО КРИСТАЛУ.....с.236
57. *Шаповал Артем Олександрович*, ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....с.238
58. *Шпанка Владислав Вадимович*, ПРОБЛЕМИ ОБХОДУ ЗАКОНА У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....с.239
59. *Яковенко Катерина Владиславівна*, МІЖНАРОДНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ...с.241
60. *Ярема Анатолій Артурович*, ЗБИТТЯ ПАСАЖИРСЬКОГО ЛІТАКУ НАД ТЕГЕРАНОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....с.243
61. *Ярошонок Ольга Олександрівна*, ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТЕРОРИЗМУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....с.244

Секція господарське право, господарсько-процесуальне право;

1. *Альохіна Дар'я Андріївна*, ПРОГНОЗИ І ВИКЛИКИ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....с.247
2. *Білянська Софія Андріївна*, КІНЦЕВИЙ БЕНЕФІЦІАРНИЙ ВЛАСНИК ПІДПРИЄМСТВА.....с.248
3. *Веремчук Владислав Сергійович*, ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ НАГЛЯДОВИХ РАД АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ: ЗАКОНОДАВСТВО ТА СУДОВА ПРАКТИКА.....с.250
4. *Волевський Лев Володимирович*, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ...с.252

5. *Зінчук Ярослав Юрійович*, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....с.254
6. *Іпатенко Юлія Юрійівна*, ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.....с.256
7. *Козак Крістіна Сергіївна*, ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ/ STATE SUPPORT MEASURES FOR INDIVIDUAL ENTREPRENEURS IN A PANDEMIC CONDITION.....с.258
8. *Крикавський Тадей Сергійович*, ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....с.260
9. *Пилипчук Анастасія Віталіївна*, ГОСПОДАРСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....с.262
10. *Сидоренко Нікіта*, ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ.....с.264
11. *Стельмах Назар Романович*, ПРАВОВИЙ СТАТУС КРЕДИТОРІВ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА.....с.266
12. *Шапошник*, ПРАВОВІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОГО ДОГОВОРУ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....с.269
13. *Шматько Валерія Сергіївна*, ПРАВОВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ЙОГО ПРОБЛЕМАТИКА.....с.270

Заклучна секція;

1. *Асєєва Катерина Миколаївна*, КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ПЕРІОДУ 1941-1945 РОКІВ.....с.272
2. *Батчаєв Дмитро Русланович*, ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....с.273
3. *Батчаєв Дмитро Русланович*, ПРАВО ЗУНР.....с.274
4. *Бекетова Марія Олександрівна*, УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНГРЕС 1917 РОКУ.....с.276
5. *Букіна Вероніка Олегівна*, НОВА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧЕ ОФОРМЛЕННЯ.....с.278
6. *Волков Станіслав Андрійович*, КОЛЕКТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ.....с.279
7. *Волков Станіслав Андрійович*, ПРИЄДНАННЯ КРИМУ ДО УКРАЇНИ 1954 РОКУ.....с.281
8. *Гайдук Віктор Андрійович*, ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ІV УНІВЕРСАЛУ УНР..с.283
9. *Гончар Анна Юрійівна*, ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ.....с.284
10. *Гончаров Михайло*, ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.....с.285
11. *Гончаров Михайло*, УНІВЕРСАЛИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....с.287
12. *Д'яковська Анна Геннадіївна*, СУД І ЮСТИЦІЯ УРСР У 1953-1964 РР.....с.290
13. *Дегтярьов Андрій Віталійович*, КОНСТИТУЦІЯ УНР.....с.291
14. *Дмитрух Владислав Дмитрович*, ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПИТАНН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1917 – 1921 РОКІВ.....с.293
15. *Ісаєва Валерія Валеріївна*, ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС 1922Р. ТА ЙОГО ВПЛИВ..с.294

16. <i>Камаєв Дмитро Віталійович</i> , УЧАСТЬ УРСР В ООН.....	с.295
17. <i>Клочков Ігор Романович</i> , ЗАКОН ПРО 5 КОЛОСКІВ.....	с.296
18. <i>Кожевник Юлія Сергіївна</i> , ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	с.298
19. <i>Конар Владислав Іванович</i> , КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1978 Р.....	с.299
20. <i>Константинова Олександра Дмитрівна</i> , ЗАКОНОДАВСТВО У ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ.....	с.301
21. <i>Коробська Анастасія Миколаївна</i> , ХАРАКТЕРИСТИКА РАДЯНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ У 1917-1920 РР.....	с.303
22. <i>Кочерган Андрій</i> , МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СВІТУ (ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ, МЕТА ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ).....	с.304
23. <i>Лисенко Артем Сергійович</i> , ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ.....	с.306
24. <i>Михайлова Дар'я Олександрівна</i> , СЕРПНЕВИЙ ПУТЧ. ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ.....	с.307
25. <i>Муха Микита Павлович</i> , ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ.....	с.309
26. <i>Нетецька Людмила Олександрівна</i> , БЕЗДНЕНСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1861 РОКУ.....	с.311
27. <i>Нетецька Людмила Олександрівна</i> , КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1937Р. ТА ЇЇ ДЕКЛАРАТИВНИЙ ХАРАКТЕР.....	с.312
28. <i>Петрух Ксенія Ігорівна</i> , ИЗМЕНЕНИЕ РОЛИ СУДЬИ С 1861 ГОДА ДО 2004 ГОДА.....	с.313
29. <i>Плігіна Вікторія Віталіївна</i> , КОДИФІКАЦІЯ ПРАВА УКРАЇНИ – ГЕТЬМАНЩИНИ.....	с.314
30. <i>Романків Олександра Михайлівна</i> , ЗНАЧЕННЯ РЕФОРМ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.....	с.315
31. <i>Шинкарьова Вероніка Андріївна</i> , ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПІДПИСАННЯ ВАЛУЄВСЬКОГО ЦИРКУЛЯРУ 1863.....	с.317
32. <i>Алібей Саїд Фарід огли</i> , ДЕСТАЛІНІЗАЦІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ.....	с.318